

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

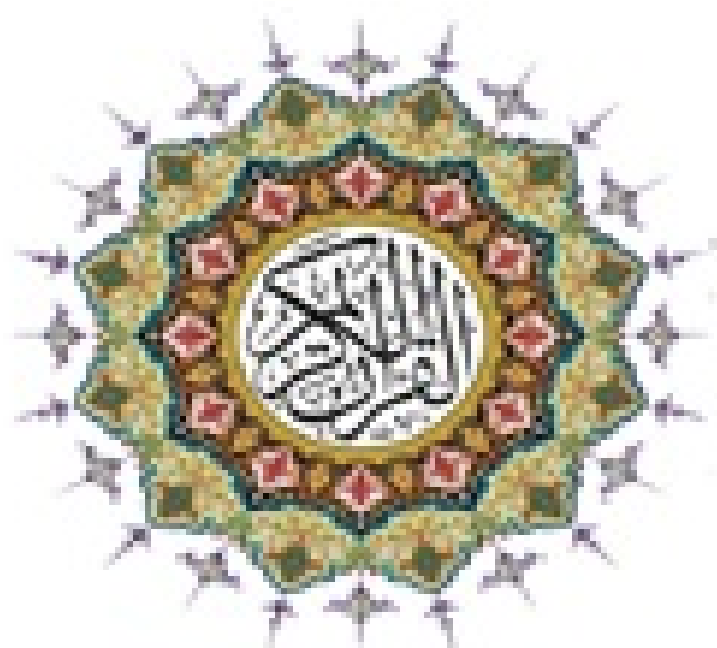
گامی

عمران
علیه السلام

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

علم مفاهیم شناسی در قرآن

جلد ۶۱

رسول ملکیان اصفهانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهيم شناسي در قرآن سري جديد جلد 61

نويسنده:

رسول ملكيان اصفهاني

ناشر چاپي:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۴۳	علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۶۱
۴۳	مشخصات کتاب
۴۳	۱- شخم
۴۳	۱- شخم زمین
۴۳	۲- شخم زنی با گاو
۴۳	۳- فواید شخم
۴۴	۴- منشأ شخم زمین
۴۵	۵- شخم زنی با گاو
۴۶	۲- شر
۴۶	۱- ابزار شناخت شر
۴۶	۲- انتخاب شر
۴۶	۳- دفع شر استهزاگران محمد(صلی الله علیه و آله)
۴۶	۴- دفع شر دشمنان
۴۷	۵- دفع شر مسیحیان
۴۷	۶- دفع شر یهود
۴۷	۷- راه شر
۴۹	۸- منشأ دفع شر دشمنان
۴۹	۹- منشأ شر
۴۹	۱۰- موارد شر
۵۱	۱۱- استعاده از شرور شبانه
۵۱	۱۲- امتحان با شرور
۵۱	۱۳- تشبیه شرور
۵۲	۱۴- حاکمیت تکوینی شرور

۵۳	۱۵- خدا و شرور
۵۳	۱۶- رفع شرور
۵۳	۱۷- زمینه بهره گیری از شرور
۵۵	۱۸- زمینه شرور
۵۵	۱۹- شرور در آخرت
۵۵	۲۰- شرور شیاطین
۵۵	۲۱- عوامل مصونیت از شرور
۵۶	۲۲- عوامل نجات از شرور
۵۷	۲۳- فلسفه شرور
۵۷	۲۴- گرایش به شرور
۵۸	۲۵- مراد از شرور
۵۹	۲۶- مصونیت از شرور قیامت
۵۹	۲۷- منشأ شرور
۶۲	۲۸- نقش شرور
۶۳	۳- شرابخوار
۶۳	۱- احکام شرابخوار
۶۳	۲- تحقیر شرابخوار
۶۳	۳- سفاهت شرابخوار
۶۵	۴- شرابخوار در جهنم
۶۵	۵- مسابقه برای شرابخواری اخروی
۶۶	۴- شرح صدر
۶۶	۱- شرح صدر
۶۶	۲- آثار شرح صدر
۶۸	۳- آثار شرح صدر محمد(صلی الله علیه و آله)
۶۹	۴- آثار شرح صدر موسی(ع)
۷۰	۵- ارزش شرح صدر

- ۶- اظهار سرور از شرح صدر ۷۰
- ۷- اهمیت شرح صدر ۷۰
- ۸- اهمیت شرح صدر رهبران دینی ۷۲
- ۹- حقیقت شرح صدر ۷۳
- ۱۰- درخواست شرح صدر ۷۴
- ۱۱- ذکر شرح صدر محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۴
- ۱۲- ذکر منشأ شرح صدر محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۴
- ۱۳- شرح صدر ابراهیم(ع) ۷۵
- ۱۴- شرح صدر اولوا الالباب ۷۶
- ۱۵- شرح صدر بندگان خدا ۷۶
- ۱۶- شرح صدر حق پذیران ۷۷
- ۱۷- شرح صدر در تبلیغ ۷۸
- ۱۸- شرح صدر در مناظره ۷۸
- ۱۹- شرح صدر رهبران ۷۹
- ۲۰- شرح صدر رهبران دینی ۸۰
- ۲۱- شرح صدر صابران ۸۰
- ۲۲- شرح صدر مبلغان ۸۰
- ۲۳- شرح صدر محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۱
- ۲۴- شرح صدر موسی(ع) ۸۳
- ۲۵- شرح صدر مؤمنان ۸۴
- ۲۶- عوامل شرح صدر ۸۶
- ۲۷- منشأ شرح صدر ۸۶
- ۲۸- منشأ شرح صدر محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۷
- ۲۹- نشانه های شرح صدر ۸۸
- ۳۰- نعمت شرح صدر ۸۹
- ۵- شرک ۹۱

- ۹۱ -۱- شرک
- ۹۲ -۲- آثار اجتماعی شرک
- ۹۳ -۳- آثار اجتناب از شرک
- ۹۸ -۴- آثار اجتناب از شرک عبادی
- ۹۹ -۵- آثار اخروی شرک
- ۹۹ -۶- آثار استهزاهای رهبران شرک
- ۱۰۱ -۷- آثار اصرار بر شرک
- ۱۰۳ -۸- آثار اعراض از شرک
- ۱۰۳ -۹- آثار بهانه جویی رهبران شرک
- ۱۰۵ -۱۰- آثار پوچی شرک
- ۱۰۵ -۱۱- آثار تبری از شرک
- ۱۰۵ -۱۲- آثار ترک شرک
- ۱۰۶ -۱۳- آثار تزیین شرک
- ۱۰۷ -۱۴- آثار تکبر رهبران شرک
- ۱۰۷ -۱۵- آثار جاه طلبی رهبران شرک
- ۱۰۷ -۱۶- آثار حسادت رهبران شرک
- ۱۰۷ -۱۷- آثار دشمنی رهبران شرک
- ۱۰۹ -۱۸- آثار دعوت به اجتناب از شرک
- ۱۰۹ -۱۹- آثار دعوت به شرک ستیزی
- ۱۰۹ -۲۰- آثار ذکر فرجام شرک
- ۱۰۹ -۲۱- آثار شرک
- ۱۴۵ -۲۲- آثار شرک آزر
- ۱۴۵ -۲۳- آثار شرک افعالی
- ۱۴۶ -۲۴- آثار شرک اقوام پیشین
- ۱۴۷ -۲۵- آثار شرک حق ناپذیران
- ۱۴۷ -۲۶- آثار شرک ربوبی

- ۱۴۷ ۲۷- آثار شرک ستیزی ابراهیم(ع)
- ۱۴۹ ۲۸- آثار شرک ستیزی مؤمن آل فرعون
- ۱۴۹ ۲۹- آثار شرک عبادی
- ۱۵۲ ۳۰- آثار شرک قوم ثمود
- ۱۵۳ ۳۱- آثار شرک قوم سبا
- ۱۵۴ ۳۲- آثار شرک قوم نوح
- ۱۵۵ ۳۳- آثار شرک نیاکان
- ۱۵۵ ۳۴- آثار شرک والدین
- ۱۵۵ ۳۵- آثار شک رهبران شرک
- ۱۵۵ ۳۶- آثار شومی شرک
- ۱۵۷ ۳۷- آثار گمراهی رهبران شرک
- ۱۵۷ ۳۸- آدم(ع) و شرک
- ۱۵۷ ۳۹- آمرزش شرک
- ۱۶۰ ۴۰- آمرزش گناه شرک
- ۱۶۱ ۴۱- ابراهیم(ع) و شرک
- ۱۶۱ ۴۲- ابزار مبارزه با شرک
- ۱۶۲ ۴۳- اتحاد رهبران شرک
- ۱۶۳ ۴۴- اجبار اصحاب کهف به شرک
- ۱۶۳ ۴۵- اجتناب از رهبران شرک
- ۱۶۳ ۴۶- اجتناب از شرک
- ۱۷۵ ۴۷- اجتناب از شرک ربوبی
- ۱۷۵ ۴۸- اجتناب از شرک عبادی
- ۱۷۶ ۴۹- اجتناب مخلصین از شرک
- ۱۷۷ ۵۰- احتجاج علیه شرک
- ۱۷۷ ۵۱- احساس خطر رهبران شرک
- ۱۷۷ ۵۲- اختیار در شرک

۱۷۹	۵۳- اختیار رهبران شرک
۱۷۹	۵۴- ادعای رهبران شرک
۱۷۹	۵۵- ارتجاع رهبران شرک
۱۸۱	۵۶- ارزش شرک
۱۸۱	۵۷- استغفار از شرک
۱۸۳	۵۸- استقامت در برابر شرک
۱۸۳	۵۹- استقامت در شرک
۱۸۴	۶۰- استهزاهای رهبران شرک
۱۸۵	۶۱- اصحاب کهف و شرک
۱۸۵	۶۲- اصرار بر شرک
۱۸۷	۶۳- اصرار بر شرک اهل مدین
۱۸۷	۶۴- اصرار بر شرک قوم ثمود
۱۸۷	۶۵- اصرار بر شرک قوم عاد
۱۸۹	۶۶- اظهار بی گناهی رهبران شرک
۱۸۹	۶۷- اعتماد به مردم و شرک
۱۸۹	۶۸- اعراض از شرک
۱۹۱	۶۹- اعلام بطلان شرک
۱۹۱	۷۰- اغواگری رهبران شرک
۱۹۳	۷۱- افترای شرک
۱۹۳	۷۲- افترای شرک
۱۹۴	۷۳- اقرار اخروی رهبران شرک
۱۹۵	۷۴- اقرار به بطلان شرک
۱۹۶	۷۵- اقرار به شرک در قیامت
۱۹۷	۷۶- اقرار رهبران شرک
۱۹۷	۷۷- اقسام شرک
۱۹۷	۷۸- اکثریت رهبران شرک صدراسلام

- ۱۹۹ ۷۹- التقاط توحید و شرک
- ۱۹۹ ۸۰- انبیا و شرک
- ۱۹۹ ۸۱- انبیا و نفی شرک
- ۲۰۰ ۸۲- انحراف شرک
- ۲۰۱ ۸۳- انذار از شرک
- ۲۰۱ ۸۴- انذار از فرجام شرک
- ۲۰۳ ۸۵- انذار رهبران شرک
- ۲۰۳ ۸۶- انذار فرجام شرک
- ۲۰۳ ۸۷- انکار شرک در قیامت
- ۲۰۵ ۸۸- انگیزه رهبران شرک
- ۲۰۵ ۸۹- انگیزه شرک قوم عاد
- ۲۰۵ ۹۰- اهمیت اجتناب از شرک
- ۲۰۹ ۹۱- اهمیت اعراض از شرک
- ۲۰۹ ۹۲- اهمیت تبری از شرک
- ۲۰۹ ۹۳- اهمیت ترک شرک عبادی
- ۲۱۰ ۹۴- اهمیت شرک ستیزی
- ۲۱۳ ۹۵- اهمیت مبارزه با شرک
- ۲۱۳ ۹۶- اهمیت نجات از شرک
- ۲۱۳ ۹۷- اهمیت نفی شرک
- ۲۱۵ ۹۸- اهمیت هجرت از سرزمین شرک
- ۲۱۵ ۹۹- ایجاد اختناق رهبران شرک
- ۲۱۵ ۱۰۰- ایمان و شرک
- ۲۱۵ ۱۰۱- بدفرجامی شرک
- ۲۱۶ ۱۰۲- براءت از شرک
- ۲۱۷ ۱۰۳- بشارت شکست رهبران شرک
- ۲۱۷ ۱۰۴- بشارت نابودی شرک

- ۱۰۵- بطلان شرک ۲۱۷
- ۱۰۶- بطلان شرک عبادی ۲۲۷
- ۱۰۷- بهانه جویی رهبران شرک ۲۲۷
- ۱۰۸- بی ارزشی شرک ۲۲۸
- ۱۰۹- بی ارزشی شرک عبادی ۲۲۹
- ۱۱۰- بی حرمتی شرک ۲۲۹
- ۱۱۱- بی گواهی شرک ۲۲۹
- ۱۱۲- بی منطقی شرک ۲۲۹
- ۱۱۳- بی منطقی شرک ربوبی ۲۴۵
- ۱۱۴- بی منطقی شرک عبادی ۲۴۶
- ۱۱۵- بی منطقی شرک قوم ابراهیم ۲۴۷
- ۱۱۶- بیگانگی شرک با فطرت ۲۴۷
- ۱۱۷- بینش رهبران شرک ۲۴۷
- ۱۱۸- پاداش اجتناب از شرک ۲۵۱
- ۱۱۹- پاداش اعراض از شرک ۲۵۳
- ۱۲۰- پشیمانی از شرک ۲۵۳
- ۱۲۱- پلیدی شرک ۲۵۳
- ۱۲۲- پوچی ایمان به شرک ۲۵۴
- ۱۲۳- پوچی شرک ۲۵۵
- ۱۲۴- پوچی شرک ربوبی ۲۶۱
- ۱۲۵- پیدایش شرک ۲۶۱
- ۱۲۶- پیشگویی شکست رهبران شرک ۲۶۳
- ۱۲۷- تاریخ شرک ۲۶۳
- ۱۲۸- تبری اخروی رهبران شرک ۲۶۷
- ۱۲۹- تبری از شرک ۲۶۷
- ۱۳۰- تبری از شرک ربوبی ۲۷۴

- ۱۳۱- تبری از شرک عبادی ۲۷۵
- ۱۳۲- تبری رهبران شرک ۲۷۵
- ۱۳۳- تبلیغ شرک ۲۷۵
- ۱۳۴- تبیین پوچی شرک ۲۷۵
- ۱۳۵- تحقیق شرک ۲۷۷
- ۱۳۶- تحقیق در شرک ۲۷۷
- ۱۳۷- ترجیح کیفر بر شرک ۲۷۷
- ۱۳۸- ترک شرک ۲۷۹
- ۱۳۹- ترک شرک عبادی ۲۸۱
- ۱۴۰- تزئین شرک ۲۸۱
- ۱۴۱- تشویق به ترک شرک ۲۸۱
- ۱۴۲- تشویق به شرک ۲۸۲
- ۱۴۳- تظاهر به خیرخواهی رهبران شرک ۲۸۳
- ۱۴۴- تعقل در روش مبارزه رهبران شرک ۲۸۳
- ۱۴۵- تقدیر عذاب رهبران شرک صدراسلام ۲۸۴
- ۱۴۶- تکبر رهبران شرک ۲۸۵
- ۱۴۷- تلائش رهبران شرک ۲۸۵
- ۱۴۸- تمثیل شرک ۲۸۵
- ۱۴۹- تنزیه از شرک ۲۸۷
- ۱۵۰- توبه از شرک ۲۸۷
- ۱۵۱- توجیه شرک ۲۸۹
- ۱۵۲- توحید و شرک ۲۸۹
- ۱۵۳- توصیه های رهبران شرک ۲۸۹
- ۱۵۴- توطئه رهبران شرک ۲۹۱
- ۱۵۵- تهدید رهبران شرک ۲۹۱
- ۱۵۶- تهمت های رهبران شرک ۲۹۳

- ۱۵۷- ثروت‌مندی رهبران شرک ۲۹۵
- ۱۵۸- جاهلانه بودن شرک ۲۹۵
- ۱۵۹- جرم رهبران شرک ۲۹۵
- ۱۶۰- جرم شرک ۲۹۶
- ۱۶۱- جنگ با رهبران شرک ۲۹۷
- ۱۶۲- جنیان و شرک ۲۹۷
- ۱۶۳- جهل رهبران شرک ۲۹۷
- ۱۶۴- حامیان شرک در دوران نوح(ع) ۲۹۹
- ۱۶۵- حتمیت عذاب رهبران شرک ۲۹۹
- ۱۶۶- حتمیت گمراهی رهبران شرک ۲۹۹
- ۱۶۷- حرمت شرک ۳۰۰
- ۱۶۸- حق ستیزی رهبران شرک ۳۰۱
- ۱۶۹- حق ناپذیری اکثریت رهبران شرک صدراسلام ۳۰۱
- ۱۷۰- حق ناپذیری رهبران شرک ۳۰۲
- ۱۷۱- حقیقت شرک ۳۰۳
- ۱۷۲- خدا و شرک ۳۱۱
- ۱۷۳- خطر شرک ۳۱۲
- ۱۷۴- خطر گرایش به شرک ۳۱۴
- ۱۷۵- درخواست شغل از حکومت شرک ۳۱۵
- ۱۷۶- دروغ بودن شرک ۳۱۵
- ۱۷۷- دشمنی رهبران شرک ۳۱۵
- ۱۷۸- دعوت به اجتناب از شرک ۳۱۷
- ۱۷۹- دعوت به ترک شرک ۳۱۸
- ۱۸۰- دعوت به رد شرک ۳۱۹
- ۱۸۱- دعوت به شرک ۳۱۹
- ۱۸۲- دعوت به شرک ستیزی ۳۲۱

- ۱۸۳- دعوت رهبران شرک ۳۲۱
- ۱۸۴- دفاع اخروی رهبران شرک ۳۲۱
- ۱۸۵- دلایل اجتناب از شرک ۳۲۲
- ۱۸۶- دلایل بطلان شرک ۳۲۳
- ۱۸۷- دلایل بطلان شرک عبادی ۳۲۹
- ۱۸۸- دلایل بی منطقی شرک ۳۲۹
- ۱۸۹- دلایل پوچی شرک ۳۳۱
- ۱۹۰- دلایل رد شرک ۳۳۱
- ۱۹۱- دلایل شرک ستیزی محمد(صلی الله علیه و آله) ۳۳۳
- ۱۹۲- دلیل بطلان شرک ۳۳۳
- ۱۹۳- دنیاطلبی در شرک ۳۳۵
- ۱۹۴- دنیاطلبی رهبران شرک ۳۳۵
- ۱۹۵- راههای تنبه رهبران شرک ۳۳۵
- ۱۹۶- رد دعوت به شرک ۳۳۵
- ۱۹۷- رد شرک ۳۳۷
- ۱۹۸- رد شرک ربوبی ۳۴۱
- ۱۹۹- رد شرک عبادی ۳۴۱
- ۲۰۰- رواج شرک در صدراسلام ۳۴۳
- ۲۰۱- روش اضلال رهبران شرک ۳۴۳
- ۲۰۲- روش اغواگری رهبران شرک ۳۴۳
- ۲۰۳- روش برخورد رهبران شرک ۳۴۳
- ۲۰۴- روش بطلان شرک ۳۴۵
- ۲۰۵- روش شرک ستیزی ابراهیم(ع) ۳۴۵
- ۲۰۶- روش شرک ستیزی محمد(صلی الله علیه و آله) ۳۴۷
- ۲۰۷- روش شرک ستیزی موسی(ع) ۳۴۷
- ۲۰۸- روش مبارزه با شرک ۳۴۷

- ۲۰۹- روش مبارزه رهبران شرک ۳۴۹
- ۲۱۰- رهبران شرک ۳۴۹
- ۲۱۱- رهبران شرک در جهنم ۳۵۰
- ۲۱۲- رهبران شرک در قیامت ۳۵۱
- ۲۱۳- رهبران شرک و بطلان بت پرستی ۳۵۳
- ۲۱۴- رهبران شرک و توحید ۳۵۳
- ۲۱۵- رهبران شرک و قرآن ۳۵۵
- ۲۱۶- رهبران شرک و محمد(صلی الله علیه و آله) ۳۵۵
- ۲۱۷- رهبران شرک و نبوت ۳۵۵
- ۲۱۸- ریاست طلبی رهبران شرک ۳۵۷
- ۲۱۹- زمینه اجتناب از شرک ۳۵۷
- ۲۲۰- زمینه اعراض از شرک ۳۵۹
- ۲۲۱- زمینه ترک شرک عبادی ۳۶۰
- ۲۲۲- زمینه شرک ۳۶۱
- ۲۲۳- زمینه شرک افعالی ۳۶۸
- ۲۲۴- زمینه شرک اهل مکه ۳۶۹
- ۲۲۵- زمینه شرک ربوبی ۳۶۹
- ۲۲۶- زمینه شرک عبادی ۳۷۰
- ۲۲۷- زمینه شرک مؤمن آل فرعون ۳۷۱
- ۲۲۸- زمینه گرایش به شرک ۳۷۱
- ۲۲۹- زیان شرک ۳۷۱
- ۲۳۰- سختی اجتناب از شرک ۳۷۳
- ۲۳۱- سختی ترک شرک ۳۷۳
- ۲۳۲- سختی عذاب شرک ۳۷۳
- ۲۳۳- سختی مبارزه با شرک ۳۷۵
- ۲۳۴- سرزنش شرک ۳۷۵

- ۳۷۷ ۲۳۵- سرزنش شرک افعالی
- ۳۷۷ ۲۳۶- سرزنش شرک در رازقیت
- ۳۷۷ ۲۳۷- سرزنش گرایش به شرک
- ۳۷۷ ۲۳۸- سرزنشهای رهبران شرک
- ۳۷۹ ۲۳۹- سستی شرک
- ۳۷۹ ۲۴۰- سنگینی شرک
- ۳۷۹ ۲۴۱- سوگند بر شرک ستیزی
- ۳۷۹ ۲۴۲- شرایط آموزش شرک
- ۳۸۱ ۲۴۳- شرایط مبارزه با شرک
- ۳۸۱ ۲۴۴- شرک آزر
- ۳۸۳ ۲۴۵- شرک استهزاگران محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۳۸۳ ۲۴۶- شرک اشراف قوم نوح
- ۳۸۳ ۲۴۷- شرک اعراب
- ۳۸۵ ۲۴۸- شرک افعالی
- ۳۸۷ ۲۴۹- شرک افعالی قوم ابراهیم
- ۳۸۹ ۲۵۰- شرک اقوام پیشین
- ۳۸۹ ۲۵۱- شرک اکثریت
- ۳۹۰ ۲۵۲- شرک اکثریت اهل مکه
- ۳۹۱ ۲۵۳- شرک اکثریت بنی اسرائیل
- ۳۹۱ ۲۵۴- شرک اکراهی
- ۳۹۱ ۲۵۵- شرک اهل انطاکیه
- ۳۹۱ ۲۵۶- شرک اهل عذاب
- ۳۹۲ ۲۵۷- شرک اهل کتاب
- ۳۹۲ ۲۵۸- شرک اهل مدین
- ۳۹۵ ۲۵۹- شرک اهل مکه
- ۳۹۵ ۲۶۰- شرک باغدار متکبر

- ۳۹۶----- ۲۶۱- شرک بنی اسرائیل
- ۳۹۷----- ۲۶۲- شرک به خدا
- ۳۹۹----- ۲۶۳- شرک پدر ابراهیم(ع)
- ۳۹۹----- ۲۶۴- شرک پس از نوح(ع)
- ۳۹۹----- ۲۶۵- شرک پیروان شیطان
- ۴۰۱----- ۲۶۶- شرک جهنمیان
- ۴۰۱----- ۲۶۷- شرک خدا هنگام رفع سختی
- ۴۰۱----- ۲۶۸- شرک در آسایش
- ۴۰۲----- ۲۶۹- شرک در اهل کتاب
- ۴۰۳----- ۲۷۰- شرک در جاهلیت
- ۴۰۵----- ۲۷۱- شرک در دوران اصحاب کهف
- ۴۰۶----- ۲۷۲- شرک در دوران مقارن بعثت
- ۴۰۷----- ۲۷۳- شرک در رازقیت
- ۴۰۷----- ۲۷۴- شرک در صدر اسلام
- ۴۰۷----- ۲۷۵- شرک در قانونگذاری
- ۴۰۹----- ۲۷۶- شرک در مکه
- ۴۰۹----- ۲۷۷- شرک در نسل ابراهیم(ع)
- ۴۰۹----- ۲۷۸- شرک دین سازان
- ۴۰۹----- ۲۷۹- شرک ذاتی
- ۴۱۱----- ۲۸۰- شرک ربوبی
- ۴۱۳----- ۲۸۱- شرک ربوبی در دوران فرعون
- ۴۱۳----- ۲۸۲- شرک ربوبی فرعونیان
- ۴۱۳----- ۲۸۳- شرک ربوبی قوم ابراهیم
- ۴۱۳----- ۲۸۴- شرک ربوبی قوم نوح
- ۴۱۴----- ۲۸۵- شرک ربوبی مشرکان
- ۴۱۵----- ۲۸۶- شرک ربوبی مشرکان صدر اسلام

- ۲۸۷- شرک ربوبی یهود دوران عیسی(ع) ۴۱۵
- ۲۸۸- شرک ستیزی ابراهیم(ع) ۴۱۵
- ۲۸۹- شرک ستیزی ادیان آسمانی ۴۲۳
- ۲۹۰- شرک ستیزی اسلام ۴۲۵
- ۲۹۱- شرک ستیزی اصحاب کهف ۴۲۵
- ۲۹۲- شرک ستیزی الیاس(ع) ۴۲۶
- ۲۹۳- شرک ستیزی انبیا ۴۲۷
- ۲۹۴- شرک ستیزی سلیمان(ع) ۴۲۹
- ۲۹۵- شرک ستیزی شعیب(ع) ۴۲۹
- ۲۹۶- شرک ستیزی صالح(ع) ۴۳۱
- ۲۹۷- شرک ستیزی قرآن ۴۳۱
- ۲۹۸- شرک ستیزی کتب آسمانی ۴۳۲
- ۲۹۹- شرک ستیزی محمد(صلی الله علیه و آله) ۴۳۳
- ۳۰۰- شرک ستیزی مسلمانان صدراسلام ۴۳۷
- ۳۰۱- شرک ستیزی موحدان ۴۳۷
- ۳۰۲- شرک ستیزی موسی(ع) ۴۳۹
- ۳۰۳- شرک ستیزی نوح(ع) ۴۳۹
- ۳۰۴- شرک ستیزی هارون(ع) ۴۴۱
- ۳۰۵- شرک ستیزی هود(ع) ۴۴۱
- ۳۰۶- شرک عبادی ۴۴۳
- ۳۰۷- شرک عبادی آزر ۴۴۷
- ۳۰۸- شرک عبادی بنی اسرائیل ۴۴۷
- ۳۰۹- شرک عبادی قوم ابراهیم ۴۴۷
- ۳۱۰- شرک عبادی قوم عاد ۴۴۷
- ۳۱۱- شرک عبادی مردم مقارن بعثت ۴۴۸
- ۳۱۲- شرک عبادی مشرکان ۴۴۹

- ۳۱۳- شرک عبادی مشرکان صدر اسلام ۴۵۰
- ۳۱۴- شرک عبادی یهود دوران عیسی(ع) ۴۵۱
- ۳۱۵- شرک عقیده به تثلیث ۴۵۱
- ۳۱۶- شرک علما ۴۵۱
- ۳۱۷- شرک علمای یهود ۴۵۲
- ۳۱۸- شرک عملی ۴۵۳
- ۳۱۹- شرک فرعون ۴۵۳
- ۳۲۰- شرک فرعونیان ۴۵۵
- ۳۲۱- شرک قوم ابراهیم ۴۵۵
- ۳۲۲- شرک قوم الیاس ۴۶۱
- ۳۲۳- شرک قوم ثمود ۴۶۱
- ۳۲۴- شرک قوم سبأ ۴۶۳
- ۳۲۵- شرک قوم عاد ۴۶۳
- ۳۲۶- شرک قوم نوح ۴۶۷
- ۳۲۷- شرک کافران ۴۶۹
- ۳۲۸- شرک کافران صدراسلام ۴۶۹
- ۳۲۹- شرک مدعیان ایمان ۴۷۱
- ۳۳۰- شرک مردم در دوران فرعون ۴۷۱
- ۳۳۱- شرک مردم صدر اسلام ۴۷۱
- ۳۳۲- شرک مردم مقارن بعثت ۴۷۱
- ۳۳۳- شرک مرفهان صدر اسلام ۴۷۲
- ۳۳۴- شرک مسیحیان ۴۷۳
- ۳۳۵- شرک مشرکان ۴۷۵
- ۳۳۶- شرک مشرکان صدر اسلام ۴۷۶
- ۳۳۷- شرک مشرکان مکه ۴۷۷
- ۳۳۸- شرک مصریان باستان ۴۷۷

- ۳۳۹- شرک ملکه سبأ ۴۷۹
- ۳۴۰- شرک منافقان ۴۷۹
- ۳۴۱- شرک منافقان مدینه ۴۷۹
- ۳۴۲- شرک نجات یافتگان از خطر ۴۸۱
- ۳۴۳- شرک نجات یافتگان از سختی ۴۸۱
- ۳۴۴- شرک نیاکان ۴۸۱
- ۳۴۵- شرک نیاکان اهل مدین ۴۸۲
- ۳۴۶- شرک نیاکان قوم عاد ۴۸۳
- ۳۴۷- شرک و آخرت طلبی ۴۸۳
- ۳۴۸- شرک و توحید ۴۸۳
- ۳۴۹- شرک و سبیل الله ۴۸۳
- ۳۵۰- شرک و عالم غیب ۴۸۵
- ۳۵۱- شرک و کتب آسمانی ۴۸۵
- ۳۵۲- شرک همبندان یوسف(ع) ۴۸۵
- ۳۵۳- شرک هنگام رفع سختی ۴۸۵
- ۳۵۴- شرک یهود ۴۸۷
- ۳۵۵- شکست توطئه رهبران شرک ۴۸۹
- ۳۵۶- شکست شرک ۴۸۹
- ۳۵۷- شگفتی روش مبارزه رهبران شرک ۴۸۹
- ۳۵۸- شگفتی شرک ۴۹۱
- ۳۵۹- شگفتی شرک عبادی ۴۹۳
- ۳۶۰- شگفتی شرک نجات یافتگان از خطر ۴۹۳
- ۳۶۱- صبر بر استهزاهای رهبران شرک ۴۹۳
- ۳۶۲- صبر در اجتناب از شرک ۴۹۵
- ۳۶۳- صحابه و شرک ۴۹۵
- ۳۶۴- ظلم شرک ۴۹۵

- ۳۶۵- ظلم شرک عبادی ۵۰۵
- ۳۶۶- ظهور بطلان شرک ۵۰۷
- ۳۶۷- عجز رهبران شرک ۵۰۷
- ۳۶۸- عجز شرک ۵۰۸
- ۳۶۹- عذاب استیصال رهبران شرک ۵۰۹
- ۳۷۰- عذاب رهبران شرک ۵۰۹
- ۳۷۱- عقیده به شرک ۵۰۹
- ۳۷۲- عقیده به شرک ربوبی ۵۱۳
- ۳۷۳- علاقه به شرک ۵۱۳
- ۳۷۴- علایم شرک ۵۱۳
- ۳۷۵- عمل شرک آلود ۵۱۵
- ۳۷۶- عوامل اجتناب از شرک ۵۱۵
- ۳۷۷- عوامل تداوم شرک ۵۱۷
- ۳۷۸- عوامل دشمنی رهبران شرک ۵۱۷
- ۳۷۹- عوامل شرک ۵۱۸
- ۳۸۰- عوامل شرک ربوبی ۵۲۳
- ۳۸۱- عوامل شرک مستضعفان ۵۲۳
- ۳۸۲- عوامل شکست شرک ۵۲۳
- ۳۸۳- عوامل ظهور بطلان شرک ۵۲۵
- ۳۸۴- عوامل گمراهی رهبران شرک ۵۲۵
- ۳۸۵- عوامل مصونیت از شرک ۵۲۵
- ۳۸۶- عیسی(ع) و شرک مسیحیان ۵۲۵
- ۳۸۷- فرجام تبلیغ شرک ۵۲۷
- ۳۸۸- فرجام شرک ۵۲۷
- ۳۸۹- فرجام شرک عبادی ۵۲۹
- ۳۹۰- فرجام نوم شرک ۵۲۹

- ۳۹۱- فطرت و شرک ۵۲۹
- ۳۹۲- فلسفه شرک نجات یافتگان از سختی ۵۲۹
- ۳۹۳- قساوت قلب اکثریت رهبران شرک صدراسلام ۵۳۱
- ۳۹۴- کفر شرک ۵۳۱
- ۳۹۵- کفران رهبران شرک ۵۳۱
- ۳۹۶- کیفر اخروی رهبران شرک ۵۳۳
- ۳۹۷- کیفر اخروی شرک ۵۳۳
- ۳۹۸- کیفر اصرار بر شرک ۵۳۵
- ۳۹۹- کیفر شرک ۵۳۵
- ۴۰۰- کیفر شرک ستیزی در دوران اصحاب کهف ۵۴۱
- ۴۰۱- کیفر شرک عبادی ۵۴۱
- ۴۰۲- کیفر شرک مسیحیان ۵۴۱
- ۴۰۳- کیفر شرک یهود ۵۴۱
- ۴۰۴- گرایش به شرک ۵۴۳
- ۴۰۵- گفتگوی رهبران شرک با مشرکان ۵۴۵
- ۴۰۶- گمراهی رهبران شرک ۵۴۶
- ۴۰۷- گمراهی شرک ۵۴۷
- ۴۰۸- گناه دعوت به شرک ۵۴۹
- ۴۰۹- گناه رهبران شرک ۵۴۹
- ۴۱۰- گناه شرک ۵۴۹
- ۴۱۱- گناه شرک عبادی ۵۶۰
- ۴۱۲- گواهان بطلان شرک ۵۶۱
- ۴۱۳- لجاجت اکثریت رهبران شرک صدراسلام ۵۶۱
- ۴۱۴- لجاجت رهبران شرک ۵۶۳
- ۴۱۵- مادیگری شرک ۵۶۳
- ۴۱۶- مبارزه با شرک ۵۶۳

- ۴۱۷- مبلغان شرک در جهنم ۵۶۹
- ۴۱۸- محمد(صلی الله علیه و آله) و شرک ۵۷۰
- ۴۱۹- محمد(صلی الله علیه و آله) و شرک عبادی ۵۷۱
- ۴۲۰- مخالفت رهبران شرک ۵۷۱
- ۴۲۱- مراتب شرک ۵۷۲
- ۴۲۲- مراد از شرک اکثریت ۵۷۳
- ۴۲۳- مرگ رهبران شرک ۵۷۵
- ۴۲۴- مسؤولیت پذیری در حکومت شرک ۵۷۵
- ۴۲۵- مسیحیت و شرک ۵۷۵
- ۴۲۶- مشرکان و انکار شرک ۵۷۷
- ۴۲۷- مشرکان و توجیه شرک ۵۷۸
- ۴۲۸- مشرکان و شرک ۵۷۹
- ۴۲۹- معبودان شرک ۵۷۹
- ۴۳۰- معرضان از شرک ۵۷۹
- ۴۳۱- ممانعت از شرک ستیزی محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۸۱
- ۴۳۲- ممنوعیت شرک عبادی ۵۸۱
- ۴۳۳- منازعه رهبران شرک ۵۸۱
- ۴۳۴- منشأ شرک ۵۸۱
- ۴۳۵- منشأ شرک ستیزی مؤمنان ۵۸۸
- ۴۳۶- منشأ شرک عبادی ۵۸۹
- ۴۳۷- منشأ شکست شرک ۵۸۹
- ۴۳۸- منشأ مخالفت رهبران شرک ۵۹۰
- ۴۳۹- موارد شرک ۵۹۱
- ۴۴۰- موانع شرک ۶۰۱
- ۴۴۱- موانع شرک عبادی ۶۰۵
- ۴۴۲- موجبات شرک ۶۰۵

- ۴۴۳- موحدان و شرک ۶۰۶
- ۴۴۴- موسی(ع) و شرک عبادی ۶۰۷
- ۴۴۵- مؤاخذه شرک افعالی ۶۰۷
- ۴۴۶- مؤمنان و شرک عبادی ۶۰۷
- ۴۴۷- نابودی شرک ۶۰۷
- ۴۴۸- ناپایداری شرک ۶۰۹
- ۴۴۹- ناپسندی اظهار شرک ۶۰۹
- ۴۵۰- ناپسندی شرک ۶۰۹
- ۴۵۱- ناپسندی شرک افعالی ۶۱۱
- ۴۵۲- ناپسندی شرک عبادی ۶۱۱
- ۴۵۳- ناپسندی شرک نجات یافتگان از خطر ۶۱۲
- ۴۵۴- ناپسندی مظاهر شرک ۶۱۳
- ۴۵۵- ناهماهنگی توحید با شرک ۶۱۳
- ۴۵۶- ناهماهنگی هوشیاری با شرک ۶۱۳
- ۴۵۷- نجات از زیان شرک ۶۱۴
- ۴۵۸- نجات از شرک ۶۱۵
- ۴۵۹- نجات رهبران شرک ۶۱۵
- ۴۶۰- نشانه های شرک ۶۱۶
- ۴۶۱- نفی شرک ۶۱۷
- ۴۶۲- نفی شرک از ابراهیم(ع) ۶۱۹
- ۴۶۳- نفی شرک از محمد(صلی الله علیه و آله) ۶۱۹
- ۴۶۴- نفی شرک ربوبی ۶۲۱
- ۴۶۵- نفی شرک عبادی ۶۲۱
- ۴۶۶- نقش رهبران شرک ۶۲۱
- ۴۶۷- نگرانی از گسترش شرک ۶۲۵
- ۴۶۸- نهی از شرک ۶۲۵

- ۴۶۹- نهی از شرک عبادی ۶۲۷
- ۴۷۰- وضوح بطلان شرک ۶۲۷
- ۴۷۱- وضوح زیان شرک ۶۲۹
- ۴۷۲- وعده شکست شرک ۶۲۹
- ۴۷۳- ویژگیهای شرک ۶۳۱
- ۴۷۴- ویژگیهای شرک ستیزی ابراهیم(ع) ۶۳۱
- ۴۷۵- هجرت از سرزمین شرک ۶۳۱
- ۴۷۶- هجرت از شرک ۶۳۱
- ۴۷۷- هدایت ناپذیری رهبران شرک صدراسلام ۶۳۳
- ۴۷۸- یهودیت و شرک ۶۳۳
- ۴۷۹- آثار دعوت به شرک ستیزی ۶۳۳
- ۴۸۰- آثار شرک ستیزی ابراهیم(ع) ۶۳۳
- ۴۸۱- آثار شرک ستیزی مؤمن آل فرعون ۶۳۵
- ۴۸۲- اهمیت شرک ستیزی ۶۳۵
- ۴۸۳- دعوت به شرک ستیزی ۶۳۹
- ۴۸۴- دلایل شرک ستیزی محمد(صلی الله علیه و آله) ۶۳۹
- ۴۸۵- روش شرک ستیزی ابراهیم(ع) ۶۴۰
- ۴۸۶- روش شرک ستیزی محمد(صلی الله علیه و آله) ۶۴۱
- ۴۸۷- روش شرک ستیزی موسی(ع) ۶۴۱
- ۴۸۸- سوگند بر شرک ستیزی ۶۴۳
- ۴۸۹- شرک ستیزی ابراهیم(ع) ۶۴۳
- ۴۹۰- شرک ستیزی ادیان آسمانی ۶۵۱
- ۴۹۱- شرک ستیزی اسلام ۶۵۱
- ۴۹۲- شرک ستیزی اصحاب کهف ۶۵۳
- ۴۹۳- شرک ستیزی الیاس(ع) ۶۵۳
- ۴۹۴- شرک ستیزی انبیا ۶۵۳

- ۴۹۵- شرک ستیزی سلیمان(ع)----- ۶۵۵
- ۴۹۶- شرک ستیزی شعیب(ع)----- ۶۵۷
- ۴۹۷- شرک ستیزی صالح(ع)----- ۶۵۷
- ۴۹۸- شرک ستیزی قرآن----- ۶۵۹
- ۴۹۹- شرک ستیزی کتب آسمانی----- ۶۵۹
- ۵۰۰- شرک ستیزی محمد(صلی الله علیه و آله)----- ۶۵۹
- ۵۰۱- شرک ستیزی مسلمانان صدراسلام----- ۶۶۵
- ۵۰۲- شرک ستیزی موحدان----- ۶۶۵
- ۵۰۳- شرک ستیزی موسی(ع)----- ۶۶۵
- ۵۰۴- شرک ستیزی نوح(ع)----- ۶۶۷
- ۵۰۵- شرک ستیزی هارون(ع)----- ۶۶۷
- ۵۰۶- شرک ستیزی هود(ع)----- ۶۶۹
- ۵۰۷- کیفر شرک ستیزی در دوران اصحاب کهف----- ۶۷۰
- ۵۰۸- ممانعت از شرک ستیزی محمد(صلی الله علیه و آله)----- ۶۷۱
- ۵۰۹- منشأ شرک ستیزی مؤمنان----- ۶۷۱
- ۵۱۰- ویژگیهای شرک ستیزی ابراهیم(ع)----- ۶۷۱
- ۶- شرکت----- ۶۷۲
- ۱- آثار شرکت----- ۶۷۲
- ۲- احکام عقد شرکت----- ۶۷۲
- ۳- تاریخ عقد شرکت----- ۶۷۲
- ۴- شرکت در غزوه تبوک----- ۶۷۴
- ۵- شرکت در مجلس گناه----- ۶۷۴
- ۶- شرکت در نماز جمعه----- ۶۷۴
- ۷- عقد شرکت در ادیان----- ۶۷۶
- ۸- عوامل شرکت در جهاد----- ۶۷۶
- ۹- مشروعیت عقد شرکت----- ۶۷۶

- ۱۰- نهی از شرکت در غزوه خیبر ۶۷۶
- ۷- شطرنج ۶۷۸
- ۱- حرمت شطرنج ۶۷۸
- ۲- نهی از شطرنج ۶۷۸
- ۸- شعار ۶۷۹
- ۱- شعار اصحاب کهف ۶۷۹
- ۲- شعار توحید ۶۷۹
- ۳- شعار جاهلانه ۶۷۹
- ۴- شعار کفر ۶۷۹
- ۵- شعار محمد(صلی الله علیه و آله) ۶۸۱
- ۶- شعار مؤمنان ۶۸۱
- ۷- شعار ناپسند ۶۸۱
- ۹- شعائر ۶۸۲
- ۱- احترام به شعائر ۶۸۲
- ۲- استهزای شعائر ۶۸۲
- ۳- تعظیم شعائر الله ۶۸۴
- ۴- توصیه به تعظیم شعائر الله ۶۸۵
- ۵- حرمت هتک شعائر ۶۸۶
- ۶- شعائر دین ۶۸۶
- ۷- قداست شعائر الله ۶۸۶
- ۸- گناه استهزای شعائر ۶۸۷
- ۹- مراد از شعائر الله ۶۸۸
- ۱۰- منشأ استهزای شعائر ۶۸۸
- ۱۱- منشأ شعائر ۶۸۸
- ۱۲- موارد شعائر ۶۹۰
- ۱۳- {شعائر الله} ۶۹۰

- ۶۹۲ ----- ۱۴- تعظیم شعائر الله
- ۶۹۳ ----- ۱۵- توصیه به تعظیم شعائر الله
- ۶۹۴ ----- ۱۶- قداست شعائر الله
- ۶۹۴ ----- ۱۷- مراد از شعائر الله
- ۶۹۵ ----- ۱۰- شعر
- ۶۹۵ ----- ۱- ارزش شعر
- ۶۹۵ ----- ۲- ایمان در شعر
- ۶۹۵ ----- ۳- تهمت شعر به قرآن
- ۶۹۷ ----- ۴- دفاع از مظلوم در شعر
- ۶۹۷ ----- ۵- ذکر خدا در شعر
- ۶۹۷ ----- ۶- شرایط ارزش شعر
- ۶۹۸ ----- ۷- شعر ارزشمند
- ۶۹۹ ----- ۸- شعر بی ارزش
- ۶۹۹ ----- ۹- ظلم شعر باطل
- ۶۹۹ ----- ۱۰- عدالتخواهی در شعر
- ۶۹۹ ----- ۱۱- عمل صالح در شعر
- ۷۰۱ ----- ۱۲- قرآن و شعر
- ۷۰۱ ----- ۱۳- کافران و شعر
- ۷۰۱ ----- ۱۴- کیفر شعر باطل
- ۷۰۲ ----- ۱۵- محمد(صلی الله علیه و آله) و شعر
- ۷۰۳ ----- ۱۶- ملاک ارزش شعر
- ۷۰۳ ----- ۱۷- نقش شعر
- ۷۰۴ ----- ۱۱- شعور
- ۷۰۴ ----- ۱- آثار شعور
- ۷۰۴ ----- ۲- آرزوی محرومیت از شعور
- ۷۰۴ ----- ۳- اهمیت شعور انسان

- ۴- تعلیم موجودات با شعور ۷۰۴
- ۵- حسابرسی از موجودات با شعور ۷۰۶
- ۶- شعور آتش ۷۰۶
- ۷- شعور آتش جهنم ۷۰۶
- ۸- شعور آسمان ۷۰۶
- ۹- شعور آسمان ها ۷۰۸
- ۱۰- شعور آفرینش ۷۰۸
- ۱۱- شعور ابابیل ۷۰۹
- ۱۲- شعور اخروی جمادات ۷۱۰
- ۱۳- شعور اخروی موجودات ۷۱۰
- ۱۴- شعور اعضای بدن ۷۱۱
- ۱۵- شعور انسان ۷۱۲
- ۱۶- شعور بت ها در قیامت ۷۱۲
- ۱۷- شعور پرندگان ۷۱۴
- ۱۸- شعور جمادات ۷۱۴
- ۱۹- شعور جن ۷۱۵
- ۲۰- شعور جنیان ۷۲۰
- ۲۱- شعور حیوانات ۷۲۰
- ۲۲- شعور خورشید ۷۲۰
- ۲۳- شعور در آفرینش ۷۲۲
- ۲۴- شعور رعد ۷۲۲
- ۲۵- شعور زمین ۷۲۲
- ۲۶- شعور زنبور عسل ۷۲۴
- ۲۷- شعور ستارگان ۷۲۴
- ۲۸- شعور شیاطین ۷۲۴
- ۲۹- شعور طبیعت ۷۲۶

- ۳۰- شعور کلاغ ۷۲۶
- ۳۱- شعور کوه ها ۷۲۸
- ۳۲- شعور ماه ۷۲۸
- ۳۳- شعور معبودان باطل ۷۲۹
- ۳۴- شعور موجودات ۷۳۰
- ۳۵- شعور مورچگان ۷۳۶
- ۳۶- شعور مؤمنان ۷۳۶
- ۳۷- شعور هدهد ۷۳۶
- ۳۸- عقیده به شعور بتها ۷۳۷
- ۳۹- عقیده به شعور معبودان باطل ۷۳۸
- ۴۰- عوامل زوال شعور ۷۳۸
- ۴۱- موجودات با شعور ۷۳۸
- ۴۲- موجودات با شعور آسمان ۷۴۲
- ۴۳- موجودات با شعور آسمان ها ۷۴۲
- ۴۴- موجودات با شعور زمین ۷۴۹
- ۱۲- شعیب(ع) ۷۵۱
- ۱- آب دهی به گوسفندان شعیب(ع) ۷۵۱
- ۲- آثار تکذیب شعیب(ع) ۷۵۱
- ۳- آثار عدالتخواهی شعیب(ع) ۷۵۱
- ۴- آثار نبوت شعیب(ع) ۷۵۱
- ۵- آزادی در خانواده شعیب(ع) ۷۵۲
- ۶- آزادی در شریعت شعیب(ع) ۷۵۲
- ۷- اتمام حجت شعیب(ع) ۷۵۲
- ۸- اجابت دعای شعیب(ع) ۷۵۴
- ۹- احتجاج شعیب(ع) ۷۵۴
- ۱۰- احترام خویشاوندان شعیب(ع) ۷۵۴

- ۱۱- احترام شعيب(ع) ۷۵۶
- ۱۲- اخلاص شعيب(ع) ۷۵۶
- ۱۳- اخلاق پسندیده شعيب(ع) ۷۵۶
- ۱۴- ازدواج دختر شعيب(ع) ۷۵۶
- ۱۵- ازدواج در شريعت شعيب(ع) ۷۵۸
- ۱۶- استقامت شعيب(ع) ۷۵۸
- ۱۷- استهزای عبادات شعيب(ع) ۷۵۸
- ۱۸- استهزای نماز شعيب(ع) ۷۵۹
- ۱۹- اشراف مدين و شعيب(ع) ۷۶۰
- ۲۰- اصحاب ايکه و شعيب(ع) ۷۶۰
- ۲۱- اصلاح گری شعيب(ع) ۷۶۰
- ۲۲- اطاعت از شعيب(ع) ۷۶۲
- ۲۳- اظهار خير خواهی شعيب(ع) ۷۶۲
- ۲۴- اعتماد به شعيب(ع) ۷۶۲
- ۲۵- اقليت خویشاوندان شعيب(ع) ۷۶۴
- ۲۶- امانتداری شعيب(ع) ۷۶۴
- ۲۷- امداد به دختران شعيب(ع) ۷۶۴
- ۲۸- انبیای قبل از شعيب(ع) ۷۶۵
- ۲۹- انتظارات شعيب(ع) ۷۶۶
- ۳۰- اندوه شعيب(ع) ۷۶۶
- ۳۱- انذارهای شعيب(ع) ۷۶۶
- ۳۲- انقياد پيروان شعيب(ع) ۷۶۸
- ۳۳- انقياد شعيب(ع) ۷۶۸
- ۳۴- اوامر شعيب(ع) ۷۶۸
- ۳۵- اولين رسالت شعيب(ع) ۷۶۸
- ۳۶- اهل مدين و تعاليم شعيب(ع) ۷۷۰

- ۳۷- اهل مدین و خویشاوندان شعیب(ع) ----- ۷۷۰
- ۳۸- اهل مدین و شعیب(ع) ----- ۷۷۱
- ۳۹- اهل مدین و کیفر شعیب(ع) ----- ۷۷۲
- ۴۰- اهمیت نماز در شریعت شعیب(ع) ----- ۷۷۳
- ۴۱- ایمان به شعیب(ع) ----- ۷۷۴
- ۴۲- ایمان به نبوت شعیب(ع) ----- ۷۷۴
- ۴۳- ایمان شعیب(ع) ----- ۷۷۴
- ۴۴- بازگشت دختر شعیب(ع) ----- ۷۷۶
- ۴۵- بشارت‌های شعیب(ع) ----- ۷۷۶
- ۴۶- بشر بودن شعیب(ع) ----- ۷۷۶
- ۴۷- بی‌پسری شعیب(ع) ----- ۷۷۷
- ۴۸- بی‌یاوری شعیب(ع) ----- ۷۷۸
- ۴۹- بینات شعیب(ع) ----- ۷۷۸
- ۵۰- بینش دختر شعیب(ع) ----- ۷۷۸
- ۵۱- بینش شعیب(ع) ----- ۷۸۰
- ۵۲- پاسخ دختران شعیب(ع) ----- ۷۸۰
- ۵۳- پرسش از دختران شعیب(ع) ----- ۷۸۰
- ۵۴- پیری شعیب(ع) ----- ۷۸۲
- ۵۵- پیشنهاد دختر شعیب(ع) ----- ۷۸۲
- ۵۶- پیشنهاد شعیب(ع) ----- ۷۸۲
- ۵۷- تأمین معاش خانواده شعیب(ع) ----- ۷۸۳
- ۵۸- تاریخ دوران شعیب(ع) ----- ۷۸۴
- ۵۹- تاریخ شعیب(ع) ----- ۷۸۴
- ۶۰- تبری شعیب(ع) ----- ۷۸۴
- ۶۱- تبعید شعیب(ع) ----- ۷۸۴
- ۶۲- تبلیغ شعیب(ع) ----- ۷۸۵

- ۶۳- تجارت شعيب(ع) ۷۸۸
- ۶۴- تحقير شعيب(ع) ۷۸۸
- ۶۵- ترازو در دوران شعيب(ع) ۷۸۸
- ۶۶- تعاليم شعيب(ع) ۷۸۸
- ۶۷- تعقل شعيب(ع) ۷۹۴
- ۶۸- تفكر در قصه شعيب(ع) ۷۹۴
- ۶۹- تكذيب رسالت شعيب(ع) ۷۹۴
- ۷۰- توحيد شعيب(ع) ۷۹۶
- ۷۱- توصيه هاي شعيب(ع) ۷۹۶
- ۷۲- توكل پيروان شعيب(ع) ۷۹۷
- ۷۳- توكل شعيب(ع) ۷۹۸
- ۷۴- تهديدهاي شعيب(ع) ۷۹۸
- ۷۵- تهمت جادوزدگي به شعيب(ع) ۷۹۹
- ۷۶- تهمت جنون به شعيب(ع) ۸۰۰
- ۷۷- تهمت دروغگويي به شعيب(ع) ۸۰۰
- ۷۸- ثروتمندي شعيب(ع) ۸۰۱
- ۷۹- چوپان خانواده شعيب(ع) ۸۰۲
- ۸۰- چوپاني دختران شعيب(ع) ۸۰۲
- ۸۱- حاميان شعيب(ع) ۸۰۳
- ۸۲- حج در دوران شعيب(ع) ۸۰۴
- ۸۳- حد اقل مهریه دختر شعيب(ع) ۸۰۴
- ۸۴- حد اكثر مهریه دختر شعيب(ع) ۸۰۴
- ۸۵- حقانيت بعثت شعيب(ع) ۸۰۴
- ۸۶- حياي دختر شعيب(ع) ۸۰۴
- ۸۷- خواسته هاي شعيب(ع) ۸۰۶
- ۸۸- خوشنامي شعيب(ع) ۸۰۶

- ۸۰۸ ----- ۸۹- خویشاوندان شعیب(ع)
- ۸۰۸ ----- ۹۰- خویشاوندی شعیب(ع) با اهل مدین
- ۸۰۸ ----- ۹۱- خیرخواهی شعیب(ع)
- ۸۰۹ ----- ۹۲- دامداری خانواده شعیب(ع)
- ۸۱۰ ----- ۹۳- دختر شعیب(ع)
- ۸۱۰ ----- ۹۴- دختران شعیب(ع)
- ۸۱۰ ----- ۹۵- دشمنان شعیب(ع)
- ۸۱۰ ----- ۹۶- دعای شعیب(ع)
- ۸۱۲ ----- ۹۷- دعوت شعیب(ع)
- ۸۱۵ ----- ۹۸- دعوت‌های شعیب(ع)
- ۸۱۶ ----- ۹۹- دلایل بعثت شعیب(ع)
- ۸۱۷ ----- ۱۰۰- دلایل نبوت شعیب(ع)
- ۸۱۸ ----- ۱۰۱- دلداریه‌های شعیب(ع)
- ۸۱۸ ----- ۱۰۲- دلسوزی شعیب(ع)
- ۸۲۰ ----- ۱۰۳- رد پیشنهاد شعیب(ع)
- ۸۲۰ ----- ۱۰۴- رسالت شعیب(ع)
- ۸۲۲ ----- ۱۰۵- رضایت دختران شعیب(ع)
- ۸۲۲ ----- ۱۰۶- روابط عاطفی در خانواده شعیب(ع)
- ۸۲۲ ----- ۱۰۷- روزی حلال شعیب(ع)
- ۸۲۲ ----- ۱۰۸- روزی شعیب(ع)
- ۸۲۴ ----- ۱۰۹- روش برخورد شعیب(ع)
- ۸۲۴ ----- ۱۱۰- روش تبلیغ شعیب(ع)
- ۸۲۶ ----- ۱۱۱- زمینه دعوت‌های شعیب(ع)
- ۸۲۶ ----- ۱۱۲- ساختار خانوادگی شعیب(ع)
- ۸۲۷ ----- ۱۱۳- سرزنش‌های شعیب(ع)
- ۸۲۸ ----- ۱۱۴- شرک ستیزی شعیب(ع)

- ۱۱۵- شریعت شعیب(ع) ۸۳۰
- ۱۱۶- شعیب(ع) از صالحان ۸۳۰
- ۱۱۷- شعیب(ع) قبل از نبوت ۸۳۰
- ۱۱۸- شعیب(ع) و احاطه خدا ۸۳۰
- ۱۱۹- شعیب(ع) و اشراف مدین ۸۳۲
- ۱۲۰- شعیب(ع) و اصحاب ایکه ۸۳۲
- ۱۲۱- شعیب(ع) و اهل مدین ۸۳۲
- ۱۲۲- شعیب(ع) و پیمانہ ۸۳۶
- ۱۲۳- شعیب(ع) و تخلفات اقتصادی ۸۳۶
- ۱۲۴- شعیب(ع) و ترازو ۸۳۶
- ۱۲۵- شعیب(ع) و دین اهل مدین ۸۳۷
- ۱۲۶- شعیب(ع) و رحمت خدا ۸۳۸
- ۱۲۷- شعیب(ع) و رسوم اهل مدین ۸۳۸
- ۱۲۸- شعیب(ع) و سنگسار شدن ۸۳۸
- ۱۲۹- شعیب(ع) و کافران ۸۴۰
- ۱۳۰- شعیب(ع) و کافران مدین ۸۴۰
- ۱۳۱- شعیب(ع) و کیفر ۸۴۱
- ۱۳۲- شعیب(ع) و گناهکاران ۸۴۲
- ۱۳۳- شعیب(ع) و مبارزه با فساد ۸۴۲
- ۱۳۴- شعیب(ع) و مشرکان ۸۴۲
- ۱۳۵- شعیب(ع) و معبودان باطل ۸۴۴
- ۱۳۶- شعیب(ع) و منافع مردم ۸۴۴
- ۱۳۷- شغل شعیب(ع) ۸۴۴
- ۱۳۸- صداقت شعیب(ع) ۸۴۴
- ۱۳۹- ضعف شعیب(ع) ۸۴۶
- ۱۴۰- طایفه شعیب(ع) ۸۴۶

- ۱۴۱- عبرت از قصه شعیب(ع)----- ۸۴۶
- ۱۴۲- عذاب مکذبان شعیب(ع)----- ۸۴۶
- ۱۴۳- عفت دختران شعیب(ع)----- ۸۴۸
- ۱۴۴- عقیده پیروان شعیب(ع)----- ۸۴۸
- ۱۴۵- عقیده شعیب(ع)----- ۸۵۰
- ۱۴۶- عمل به تکلیف شعیب(ع)----- ۸۵۰
- ۱۴۷- عوامل تکذیب شعیب(ع)----- ۸۵۲
- ۱۴۸- فرجام مکذبان شعیب(ع)----- ۸۵۲
- ۱۴۹- فضایل پیروان شعیب(ع)----- ۸۵۲
- ۱۵۰- فضایل شعیب(ع)----- ۸۵۲
- ۱۵۱- فلسفه تکذیب شعیب(ع)----- ۸۵۴
- ۱۵۲- فلسفه دامداری دختران شعیب(ع)----- ۸۵۵
- ۱۵۳- فلسفه دعای شعیب(ع)----- ۸۵۶
- ۱۵۴- فلسفه دعوتهای شعیب(ع)----- ۸۵۶
- ۱۵۵- قبول پیشنهاد دختر شعیب(ع)----- ۸۵۶
- ۱۵۶- قبول پیشنهاد شعیب(ع)----- ۸۵۶
- ۱۵۷- قبول دعوتهای شعیب(ع)----- ۸۵۸
- ۱۵۸- قبول رسالت شعیب(ع)----- ۸۵۸
- ۱۵۹- قبول هشدارهای شعیب(ع)----- ۸۵۸
- ۱۶۰- قصه شعیب(ع)----- ۸۵۸
- ۱۶۱- کافران مدین و شعیب(ع)----- ۸۸۲
- ۱۶۲- کثرت گریه شعیب(ع)----- ۸۸۲
- ۱۶۳- گفتگوی دختر شعیب(ع) با موسی(ع)----- ۸۸۴
- ۱۶۴- گفتگوی موسی(ع) با شعیب(ع)----- ۸۸۴
- ۱۶۵- مالکیت در شریعت شعیب(ع)----- ۸۸۴
- ۱۶۶- مبارزه با پیروان شعیب(ع)----- ۸۸۴

- ۸۸۵ ----- ۱۶۷- مبارزه با شعيب(ع) -----
- ۸۸۶ ----- ۱۶۸- مبارزه شعيب(ع) -----
- ۸۸۶ ----- ۱۶۹- مبدأ سال در دوران شعيب(ع) -----
- ۸۸۷ ----- ۱۷۰- محبت شعيب(ع) -----
- ۸۸۸ ----- ۱۷۱- محدوده رسالت شعيب(ع) -----
- ۸۸۸ ----- ۱۷۲- محدوده قدرت شعيب(ع) -----
- ۸۸۸ ----- ۱۷۳- مخاطبان شعيب(ع) -----
- ۸۹۰ ----- ۱۷۴- مدحهای دختر شعيب(ع) -----
- ۸۹۰ ----- ۱۷۵- مردمداری شعيب(ع) -----
- ۸۹۰ ----- ۱۷۶- مزد رسالت شعيب(ع) -----
- ۸۹۰ ----- ۱۷۷- مسؤوليت دختر شعيب(ع) -----
- ۸۹۱ ----- ۱۷۸- مسؤوليت شعيب(ع) -----
- ۸۹۲ ----- ۱۷۹- معجزه شعيب(ع) -----
- ۸۹۲ ----- ۱۸۰- مقامات شعيب(ع) -----
- ۸۹۴ ----- ۱۸۱- مکذبان شعيب(ع) -----
- ۸۹۶ ----- ۱۸۲- ممانعت از ايمان به شعيب(ع) -----
- ۸۹۶ ----- ۱۸۳- مواعظ شعيب(ع) -----
- ۸۹۶ ----- ۱۸۴- موانع سنگسار شعيب(ع) -----
- ۸۹۸ ----- ۱۸۵- موانع فهم تعاليم شعيب(ع) -----
- ۸۹۸ ----- ۱۸۶- موانع کيفر شعيب(ع) -----
- ۸۹۸ ----- ۱۸۷- موسی(ع) و شعيب(ع) -----
- ۸۹۹ ----- ۱۸۸- موفقيت شعيب(ع) -----
- ۹۰۰ ----- ۱۸۹- موفقيت اجتماعي شعيب(ع) -----
- ۹۰۰ ----- ۱۹۰- مؤمنان به شعيب(ع) -----
- ۹۰۰ ----- ۱۹۱- مهربانی شعيب(ع) -----
- ۹۰۲ ----- ۱۹۲- مهریه دختر شعيب(ع) -----

- ۱۹۳- مهریه در شریعت شعیب(ع) ۹۰۲
- ۱۹۴- مهمترین رسالت شعیب(ع) ۹۰۳
- ۱۹۵- نبوت شعیب(ع) ۹۰۴
- ۱۹۶- نجات پیروان شعیب(ع) ۹۰۶
- ۱۹۷- نجات شعیب(ع) ۹۰۶
- ۱۹۸- نژاد شعیب(ع) ۹۰۸
- ۱۹۹- نقش شعیب(ع) ۹۰۸
- ۲۰۰- نگرانی شعیب(ع) ۹۰۹
- ۲۰۱- نواهی شعیب(ع) ۹۱۰
- ۲۰۲- نیازهای مادی خانواده شعیب(ع) ۹۱۰
- ۲۰۳- هجرت پیروان شعیب(ع) ۹۱۲
- ۲۰۴- هجرت شعیب(ع) ۹۱۲
- ۲۰۵- هدایت شعیب(ع) ۹۱۳
- ۲۰۶- هدایتگری شعیب(ع) ۹۱۴
- ۲۰۷- هشدارهای شعیب(ع) ۹۱۴
- ۲۰۸- هلاکت مکذبان شعیب(ع) ۹۱۵
- ۲۰۹- یأس شعیب(ع) ۹۱۶
- ۱۳- شغل ۹۱۷
- ۱- آثار علاقه به شغل ۹۱۷
- ۲- احکام شغل ۹۱۷
- ۳- درخواست شغل از حکومت شرک ۹۱۷
- ۴- درخواست شغل از حکومت کفر ۹۱۷
- ۵- شغل اهل مدین ۹۱۹
- ۶- شغل جایز ۹۱۹
- ۷- شغل شعیب(ع) ۹۱۹
- ۸- شغل مسکین ۹۲۰

- ۹۲۱ ۹- علاقه به شغل
- ۹۲۲ ۱۴- شفا
- ۹۲۲ ۱- شفا پیسی
- ۹۲۲ ۲- شفا کوری
- ۹۲۲ ۳- شفا مریض
- ۹۲۳ ۴- عوامل شفا بخش
- ۹۲۴ ۱۵- شفع
- ۹۲۴ ۱- سوگند به شفع
- ۹۲۶ ۲- عظمت شفع
- ۹۲۶ ۳- مراد از شفع
- ۹۲۸ ۴- نماز شفع
- ۹۲۹ ۱۶- شفق
- ۹۲۹ ۱- پیدایش شفق
- ۹۲۹ ۲- سوگند به شفق
- ۹۳۰ ۳- شگفتی شفق
- ۹۳۰ ۴- عظمت شفق
- ۹۳۱ ۱۷- شقاوت
- ۹۳۱ ۱- شقاوت
- ۹۳۱ ۲- آثار اصرار بر شقاوت
- ۹۳۱ ۳- آثار شقاوت
- ۹۳۳ ۴- اجتناب از شقاوت
- ۹۳۳ ۵- اجتناب از عوامل شقاوت
- ۹۳۳ ۶- اقرار به شقاوت
- ۹۳۳ ۷- انتخاب شقاوت
- ۹۳۳ ۸- بدترین شقاوت
- ۹۳۵ ۹- تبیین شقاوت

- ۹۳۵ ۱۰- تذکر شقاوت کافران
- ۹۳۵ ۱۱- جاودانگی شقاوت اخروی
- ۹۳۶ ۱۲- حقیقت شقاوت
- ۹۳۷ ۱۳- زمینه شقاوت
- ۹۳۷ ۱۴- زمینه شقاوت اخروی
- ۹۳۷ ۱۵- زمینه شقاوت دنیوی
- ۹۳۷ ۱۶- شقاوت اخروی اصحاب شمال
- ۹۳۹ ۱۷- شقاوت امت های ظالم
- ۹۳۹ ۱۸- شقاوت جهنمیان
- ۹۴۱ ۱۹- شقاوت در قیامت
- ۹۴۱ ۲۰- شقاوت قوم ثمود
- ۹۴۱ ۲۱- شقاوت کافران
- ۹۴۳ ۲۲- شقاوت گمراهان
- ۹۴۳ ۲۳- شقاوت محرومان از ترس خدا
- ۹۴۳ ۲۴- شقاوت مرفهان
- ۹۴۴ ۲۵- شقاوت مشرکان
- ۹۴۵ ۲۶- شقاوت معرضان از قرآن
- ۹۴۵ ۲۷- شقاوت مکذبان انبیا
- ۹۴۶ ۲۸- عوامل شقاوت
- ۹۵۳ ۲۹- عوامل شقاوت اخروی
- ۹۵۵ ۳۰- عوامل شقاوت اخروی منافقان
- ۹۵۷ ۳۱- عوامل شقاوت اهل انطاکیه
- ۹۵۷ ۳۲- عوامل شقاوت جامعه
- ۹۵۷ ۳۳- عوامل شقاوت خانواده
- ۹۵۷ ۳۴- عوامل شقاوت کافران
- ۹۵۹ ۳۵- عوامل شقاوت منافقان

- ۳۶- عوامل مؤثر در شقاوت امت ها - ۹۵۹
- ۳۷- قانونمندی شقاوت - ۹۵۹
- ۳۸- مراتب شقاوت - ۹۵۹
- ۳۹- ملاک شقاوت - ۹۶۲
- ۴۰- منشأ شقاوت - ۹۶۳
- ۴۱- منشأ شقاوت اهل انطاکیه - ۹۶۳
- ۴۲- موانع شقاوت - ۹۶۳
- ۴۳- موانع شقاوت اخروی - ۹۶۵
- ۴۴- نشانه های شقاوت - ۹۶۵
- ۴۵- نشانه های شقاوت انسان - ۹۶۵
- ۴۶- {شقاوتمندان} - ۹۶۷
- ۴۷- اعراض شقاوتمندان - ۹۶۷
- ۴۸- جاودانگی شقاوتمندان در جهنم - ۹۶۷
- ۴۹- شقاوتمندان در جهنم - ۹۶۷
- ۵۰- شقاوتمندان در قیامت - ۹۶۹
- ۵۱- شقاوتمندان و تعالیم قرآن - ۹۷۱
- ۵۲- شقاوتمندان و خدا - ۹۷۱
- ۵۳- شقاوتمندان و قرآن - ۹۷۳
- ۵۴- صفات شقاوتمندان - ۹۷۳
- ۵۵- عجله شقاوتمندان - ۹۷۳
- ۵۶- فرجام شقاوتمندان - ۹۷۳
- ۵۷- گستاخی شقاوتمندان - ۹۷۵
- ۵۸- محمد(صلی الله علیه و آله) و شقاوتمندان - ۹۷۵
- درباره مرکز - ۹۷۶

علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد 61

مشخصات کتاب

نام کتاب: علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد 61

تحقیق و تالیف: رسول ملکیان اصفهانی - 1400 ش

ناشر دیجیتال: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ص: 1

1- شخم

1- شخم زمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 63 - 2

2 - نقش انسان تنها شخم زدن زمین و پاشیدن بذر در آن است؛ و نه بیشتر از آن.

أفرءیتم ما تحرثون

در آیه شریفه، تنها «حرث» (عمل آماده کردن زمین و پاشیدن دانه ها در آن)، به انسان نسبت داده شده است.

2- شخم زنی با گاو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 71 - 4

4 - قوم موسی، از گاو برای شخم زنی و آبیاری کشتزارها استفاده می کردند.

لاذلول تثیر الأرض ولا تسقى الحرث

3- فواید شخم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 27 - 2

2- بارش باران و نرم شدن خاک زمین و شیار خوردن آن ، زمینه ساز حصول غله جات و تأمین غذای انسان ها

صبینا الماء . . . شققنا الأرض فأنبتنا فیها حبًا

4- منشأ شخم زمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 26 - 3

3- شخم زدن زمین و ایجاد شیار در دل خاک و آماده سازی آن برای کشت و ایجاد هرگونه دگرگونی در سطح زمین ، در

ص: 1

حقیقت مستند به خداوند است .

ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا

فعل «شققنا» اطلاق دارد و زیر و رو کردن خاک زمین را - به هر شکلی باشد - مستند به خداوند می کند؛ هر چند به دست انسان یا دیگر عوامل طبیعت انجام پذیرد.

شخم زنی

5- شخم زنی با گاو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 71 - 4

4 - قوم موسی ، از گاو برای شخم زنی و آبیاری کشتزارها استفاده می کردند .

لاذلول تثير الأرض ولا تسقى الحرث

ص: 2

1- ابزار شناخت شر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 11 - 3

3- انسان ، به دلیل برخورداری از ابزار های شناخت (توانایی بر دیدن و گفتن و نیز تشخیص راه خیر و شر) توانا بر پذیرش تکالیف دشوار و برداشتن گام های سنگین در راه خیر

ألم نجعل ... فلاقتحم العقبه

2- انتخاب شر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 10 - 5

5- انسان ، موجودی مختار و توانا بر حرکت در راه خیر یا شر و دارای ابزار لازم آن

ألم نجعل له ... و هدینه النجدین

بیان برخورداری انسان از چشم و زبان - پیش از اشاره به آشناسازی او با راه های خیر و شر - به منظور اتمام حجت بر او است که برای شناخت راه صحیح و انتخاب آن، ابزار لازم در اختیار او نهاده شده است.

3- دفع شر استهزاگران محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 95 - 2

2- نوید خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر دفع شر استهزا کنندگان آن حضرت و قرآن

إنا كفینك المستهزین

4- دفع شر دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- خداوند ، برای دفع شر و خنثی کردن توطئه ستیزه گران با انبیا ، کافی است .

فسیکفیکهم الله

5- دفع شر مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- دفع شر یهودیان و نصرانیان از جامعه اسلامی ، وعده و نوید خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فإنما هم فی شقاق فسیکفیکهم الله و هو السميع العليم

6- دفع شر یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- دفع شر یهودیان و نصرانیان از جامعه اسلامی ، وعده و نوید خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فإنما هم فی شقاق فسیکفیکهم الله و هو السميع العليم

7- راه شر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- خداوند ، به راه خیر و شرّ و رهروان هر یک ، آگاه است .

و هدینه النجدین

اسناد هدایت به خداوند در «هدینا» - با توجه به «أیحسب أن لم یره أحد» در آیات پیشین - بیانگر آن است که چون خداوند راه خیر و شرّ را به دیگران شناسانده است؛ پس خود به آن آگاه است و رهروان آنان بر او مشتبه نمی شوند تا مدعیان حقیقی انفاق را، از غیر آنها تشخیص ندهد.

7- « عن حمزه بن محمّد عن أبی عبد الله (ع) قال : سألته عن قول الله عزّوجلّ « و هدیناه النجدین » قال : نجد الخیر و الشرّ ;

حمزه بن محمد گوید: از امام صادق (ع) درباره سخن خداوند عزوجل «وهدیناه النجدین» سؤال کرد، فرمود: مراد راه خیر و شر است.

ص: 4

8- منشأ دفع شر دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 36 - 2

2 - خداوند ، شایسته ترین حامی بندگان و دفع کننده شر دشمنان از آنان است .

أليس الله بكاف عبده

مقصود از کفایت خداوند، با توجه به جملات بعدی آیه شریفه - که درباره تهدیدها و ارباب های دشمنان سخن می گوید - حمایت الهی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان در برابر دشمنان است.

9- منشأ شر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 26 - 18

18 - شورو ، ناشی از ضعف و ناتوانی است .

بیدک الخیر ائک علی کل شیء قدیر

جمله «ائک علی . . .» بیانگر علت مضمون جمله «بیدک الخیر» است ؛ یعنی چون خدا دارای قدرت مطلق است، تنها خیر از او صادر می شود. بنابراین، شورو همواره نتیجه نقصها و ناتوانیها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 36 - 22

22 - اجابت دعای همسر عمران ، در مورد حفظ مریم (س) و فرزندش از شر شیطان

و ائی اعیذها بک و ذریّتها من الشّیطان الرّجیم

رسول خدا (صلی الله علیه و آله): . . . و قال عیسی (ع) فیما ینثی علی ربه: و اعاذنی و امی من الشّیطان الرّجیم فلم یکن له علینا سییل.

الدر المنثور، ج 2، ص 184.

10- موارد شر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 83 - 11

11- سلب نعمت از انسان ، شرّ و مایه یأس اوست .

وإذا أنعمنا علی الإنسان . . . وإذا مسّه الشرّ

به قرینه مقابله «مسّه الشرّ» با «أنعمنا» احتمال دارد که مراد از دچار شدن به سختی و شرّ، از دست دادن نعمت باشد.

شورور

ص: 5

11- استعاده از شرور شبانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 3 - 1

1 - پناه بردن به خداوند از شرور شبانه، به ویژه زمان تاریکی مطلق آن، توصیه الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل أعوذ . . و من شرّ غاسق إذا وقب

«غَسَقٌ»؛ یعنی، آغاز تاریکی شب (صحاح) و «وقوب» (مصدر «وقب»)، به معنای داخل شدن در همه چیز است (لسان العرب). مراد از «غاسق إذا وقب»، شب است؛ زمانی که در همه چیز وارد شده و آن را تاریک سازد (لسان العرب به نقل از فراء). کلمه «غاسق» با فعل «غَسَقَ» (جریان یافت)، از یک ریشه و نشانگر پخش شدن شب بر موجودات است. اسناد شرّ به شب به جهت مناسب تر بودن آن از روز، برای جریان شرور است.

12- امتحان با شرور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 35 - 3,10

3- آدمیان، به وسیله شرّ و خیر موجود در جهان آزموده می شوند.

و نبلوكم بالشرّ و الخیر فتنه

10- «روی عن أبي عبد الله (ع) : إنَّ أمير المؤمنين (ع) مرض فعاده إخوانه فقالوا : كيف تجدك يا أمير المؤمنين (ع) ؟ قال : بشرُّ قالوا : ما هذا كلام مثلك قال : إنَّ الله تعالى يقول : « و نبلوكم بالشرّ و الخیر فتنه » فالخیر الصحه و الغنی و الشرّ المرض و الفقر ;

از امام صادق (ع) روایت شده: امیرالمؤمنین (ع) بیمار شد، برادران [دینی] وی از آن حضرت عیادت کردند و گفتند: [حال] خود را چگونه می یابی ای امیر مؤمنان؟ فرمود: به شرّ [مبتلی شده ام]، گفتند: این کلام افرادی مانند شما نیست؟ فرمود: خداوند تعالی می فرماید «و نبلوكم بالشرّ و الخیر فتنه» سلامتی و بی نیازی خیر و بیماری و تنگدستی شرّ است».

13- تشبیه شرور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 2 - 6

6 - تشبیه رهایی از شرور، به شکافتن تاریکی

قل أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ . مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ

14- حاکمیت تکوینی شروع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 79 - 4

4 - حاکمیت نظام تکوینی خیر و شرّ بر تمامی انسان ها ، و حتی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ص: 6

ما اصابك من حسنه فمن الله و ما اصابك من سيئه فمن نفسك

15- خدا و شرور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 78 - 8

8 - خداوند ، سرچشمه و منشأ همه امور (خوبی ها و بدی ها)

قل كل من عند الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 51 - 9

9 - خداوند ، منشأ نعمت ها و پیراسته از شرور و بدی ها

وإن مسّه الشرّ .. و لئن أذقته رحمه ... و إذا أنعمنا على الإنسن ... و إذا مس

از این که خداوند رحمت و نعمت را به خود نسبت داده؛ ولی شرور را به خویشان منتسب نکرده است، مطلب بالا به دست می آید.

16- رفع شرور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 17 - 9

9 - خداوند ، تنها کسی است که می تواند شر و بدی خود آفریده را ، رفع کند .

من ذا الذی یعصمکم من الله إن أراد بکم سوءاً. .. و لایجدون لهم من دون الله ولیّ

17- زمینه بهره گیری از شرور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 11 - 5

5- انسان بر اثر خصلت شتابزدگی برای نیل به خواسته های خود ، از ابزار و وسایل شرّ و ناپسند بهره می گیرد .

و یدع الإنسن بالشرّ دعاءه بالخیر و کان الإنسن عجولاً

برداشت فوق‌مبتنی بر این نکته است که باء در «بالشر» و «بالخیر» برای استعانت باشد؛ یعنی، انسان عجز و وسایل خیر و شر را مساوی می‌بیند؛ مثلاً برای رسیدن به رفاه زندگی، از ابزاری چون دزدی، استثمار و احتکار استفاده می‌کند.

ص: 7

18- زمینه شرور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 10 - 9

9- «عن أبي جعفر (ع) في قول الله عز وجل «... فسنيسره للعسرى» قال: لا يريد شيئاً من الشرِّ إلا يسره له؛

از امام باقر(ع) درباره سخن خدای عزوجل «فسنيسره للعسرى»، روایت شده که فرمود: [هرکه بخل ورزد و خود را از خدا بی نیاز بیند و نیکوترین پاداش الهی را تکذیب کند]، درباره انجام دادن هیچ شری تصمیم نمی گیرد؛ جز آن که خداوند آن را برای او آسان می سازد».

19- شرور در آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 32 - 6

6- آخرت برای تقوایبندگان خیر محض و خالی از شرور و ناگواریهاست.

و للدار الآخرة خير للذين يتقون

در صورتی که «خیر» صفت مشبّه باشد، نه فعل تفضیل. در این صورت «الآخرة خیر» یعنی آخرت همه اش خیر است.

20- شرور شیاطین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 98 - 6

6 - خدا، تنها پناهگاه انسان برای ایمن ماندن از شرّهای شیاطین

أعوذ بك من همزت الشيطان . وأعوذ بك رب أن يحضرون

21- عوامل مصونیت از شرور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 93 - 4

4- نقش مؤثر دعا، در ایمن ماندن از شرور

قل ربّ إِمّا ترينّي ما يوعدون

22- عوامل نجات از شرور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 61 - 7

ص: 8

7- تقوا، موجب نجات انسان از هرگونه بدی و اندوه در قیامت

الذین اتَّقوا... لا یَمَسُّهُمُ السُّوءُ و لا هُم یَحْزَنون

23- فلسفه شرور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بقره - 2 - 216 - 3

3- وجود اموری ناخوشایند که نهایتاً برای انسان خیر است .

عسی ان تکرهوا شیئاً و هو خیر لکم

24- گرایش به شرور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 27 - 29

29- وجود زمینه های گرایش به خیر و شر در انسان از آغاز آفرینش

قال لاقتلنک... انما یتقبل اللّٰه من المتقین

با توجه به اینکه هابیل و قابیل هر دو فرزندان آدم بودند، لکن راههای متضادی را برگزیدند، معلوم می شود گرایشهای درونی انسانها متفاوت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- اسراء - 17 - 11 - 2، 1

1- انسان، شرّ و بدی را چونان خیر و خوبی، طالب و خواستار است .

و یدع الإنسن بالشرّ دعاء بالخیر

مراد از «دعا» مطلق درخواست است اعم از اینکه به لفظ دعا باشد و یا به غیر آن.

2- خیرطلبی در انسان، اصیل و در پی شرّ بودنش، تبعی و غیر اصیل است .

و یدع الإنسن بالشرّ دعاء بالخیر

برداشت فوق از تشبیه شرحواهی انسان به طالب خیر بودنش استفاده گردیده است؛ یعنی، همان طور که انسان همواره و به طور طبیعی و اصیل طالب خیر است، به دنبال شر هم خواهد رفت.

25- مراد از شرور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 35 - 10

ص: 9

26- مصونیت از شرور قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 11 - 3,1

1 - خداوند ، ابرار را از تمامی شرور و گزند های روز قیامت حفظ خواهد کرد .

فوقیهم الله شرّ ذلک الیوم

3 - مصونیت ابرار از شرور و گزند های قیامت و شادابی رخسار و سرور دل آنان ، به دلیل ایمان آنان به قیامت و خوف آنان از آن روز است .

إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبَّنَا يَوْمًا .. فوقیهم الله شرّ ذلک الیوم

«فا» در «فوقاهم» برای تفریح این آیه بر آیه قبل است؛ یعنی، مصونیت ابرار از شرور قیامت، به این دلیل است که آنان، از احوال آن روز در هراس بودند؛ روزی که چهره های کافران عبوس و دل های آنان محزون است.

27- منشأ شرور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 78 - 10, 8, 6

6 - خیر ها را از جانب خدا دانستن و شر ها را از ناحیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) پنداشتن ، اندیشه برخی از مسلمانان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ان تصبهم حسنه یقولوا هذه من عندالله و ان تصبهم سیئه یقولوا هذه من عندک

ظاهراً مراد از ضمیر در «تصبهم» مسلمانان ضعیف الایمان هستند. آنها می پنداشتند مشکلاتی که پس از مسلمان شدنشان به آنها روی آورده، از ناحیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده است.

8 - خداوند ، سرچشمه و منشأ همه امور (خوبی ها و بدی ها)

قل کلّ من عند الله

10 - نسبت دادن خوبی ها به خدا و بدی ها به پیامبر (صلی الله علیه و آله) (ثنویت) ، نشانه دوری کامل از درک دقیق معارف الهی

فمال هؤلاء القوم لا یکادون یفقهون حدیثا

مراد از «حدیثا» به مناسبت مورد، معارف الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 79 - 1,7

1 - هر نیکی به انسان رسد، از خدا است و هر بدی به او رسد، از خود او.

ما اصابک من حسنه فمن الله و ما اصابک من سيئه فمن نفسك

اگر چه مخاطب این آیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، ولی مقصود از آن همه افراد هستند. چون بین پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دیگران از نظر احکام واقعی و حقیقی هیچ تفاوتی نیست.

7 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) رسولی در جهت خیر و سعادت مردم، نه منشأ شرور

و ان تصبهم سيئه يقولوا هذه من عندك . . و ارسلناك للناس رسولا

جمله «و ارسلناك للناس» (تو پیامبری سودمند بری مردم هستی)، در رد پندار کسانی است که وی را منشأ شرور معرفی می کردند: «يقولوا هذه من عندك».

ص: 10

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 17 - 6,8

6 - اقتدار بر رساندن هر گونه خیر و شر، از شوون ولایت الهی است.

وإن یمسک اللہ بضر... فهو علی کل شیء قدير

8 - تعدد منشأ برای خیر و شر، پنداری باطل و موهوم است.

وإن یمسک اللہ بضر فلا کاشف له إلا هو وإن یمسک بخیر فهو علی کل شیء قدير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 18 - 2,5

2 - قدرت بدون رقیب خداوند در رساندن خیر و شر به آدمی، نشانه اقتدار و غلبه او بر تمامی بندگان

وإن یمسک اللہ بضر... وهو القاهر فوق عباده

5 - نفع و ضرر رساندن خداوند به آدمیان بر اساس حکمت و آگاهی

وإن یمسک اللہ بضر فلا کاشف له إلا هو... هو الحکیم الخبیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 80 - 4

4 - نسبت ندادن شرور، به خداوند و انتساب رحمت ها و نعمت ها، به او ادب حضرت ابراهیم نسبت به خداوند

و إذا مرضت فهو یشفین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که ابراهیم(ع) مریضی را به خود و شفا را به خدا نسبت داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 2 - 5

5 - شرور، مستند به مخلوقات اند، نه خالق.

من شرّ ما خلق

اضافه «شَرِّ» به «ما» - که عنوان مخلوقات است - بیانگر استناد شرور به آنها است.

28- نقش شرور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 49 - 4

4 - سیطره یأس و ناامیدی بر انسان ، به هنگام مواجه شدن با سختی و ناکامی ها (شرور)

وإن مسّه الشّرّ فیئوس قنوط

ص: 11

3- شرابخوار

1- احکام شرابخوار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 5 - 15

15 - ممنوعیت سپردن اموال به شرابخوار ، به دلیل سفاهت وی

و لا تَوْتُوا السُّفَهَاءَ اموالکم

امام صادق (ع) در مقام نهی از امین قرار دادن شرابخوار فرمود: «و لا تَوْتُوا السُّفَهَاءَ اموالکم» فای سَفیه اسفه من شارب الخمر؟

کافی، ج 5، ص 299، ح 1؛ نورالثقلین، ج 1، ص 443، ح 52.

2- تحقیر شرابخوار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 108 - 6

6 - « قال رسول الله (صلى الله عليه و آله) . . . لا تجالسوا مع شارب الخمر . . . فإنهم كلاب أهل النار كما قال الله : « اخسئوا فيها و لا تكلمون » ؛

رسول خدا (صلى الله عليه و آله) فرمود: .. با شراب خوار همنشینی نکنید... زیرا آنان سگ های جهنم اند؛ همان طور که خداوند فرموده است: اخسئوا فيها و لا تکلمون».

3- سفاهت شرابخوار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 5 - 15

15 - ممنوعیت سپردن اموال به شرابخوار ، به دلیل سفاهت وی

و لا تَوْتُوا السُّفَهَاءَ اموالکم

امام صادق (ع) در مقام نهی از امین قرار دادن شرابخوار فرمود: «و لا تَوْتُوا السُّفَهَاءَ اموالکم» فای سَفیه اسفه من شارب الخمر؟

کافی، ج 5، ص 299، ح 1؛ نورالثقلین، ج 1، ص 443، ح 52.

4- شرابخوار در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 108 - 6

6 - « قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) . . . لاتجالسوا مع شارب الخمر . . . فإنهم كلاب أهل النار كما قال الله : « اخسئوا فيها و لاتكلمون » ;

رسول خدا(صلى الله عليه وآله) فرمود:.. با شراب خوار همشینی نکنید... زیرا آنان سگ های جهنم اند؛ همان طور که خداوند فرموده است: اخسئوا فيها و لاتكلمون».

شرابخواری

5- مسابقه برای شرابخواری اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطفین - 83 - 26 - 3

3 - به کار گرفتن تمام تلاش برای رقابت با دیگران ، تنها شایسته خوش گذرانی و شراب خواری در جهان آخرت است .

و فی ذلک فلیتنافس المتنافسون

«تَنافُسٌ»؛ یعنی، هر یک از رقابت کنندگان، نیروی نَفْس خویش را در برابر دیگری آشکار سازد (مقایس اللغه). «ذلک»، به محتوای آیات «علی الأرائک ینظرون» و «یسقون» اشاره دارد.

ص: 13

4- شرح صدر

1- شرح صدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 125 - 2

2 - شرح صدر موهبتی الهی است.

یشرح صدره

2- آثار شرح صدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 125 - 19، 20، 1

1 - شرح صدر زمینه هدایت پذیری انسان

فمن یرد الله أن یهدیه یشرح صدره

شرح صدر به معنای توسعه قلب و مغز و اندیشه آدمی و در برابر ضیق صدر است.

19 - عن أبی الحسن الرضا(ع) فی قوله تعالی: «فمن یرد الله أن یهدیه یشرح صدره للاسلام» قال: من یرد الله أن یهدیه بایمانه ... یشرح صدره للتسلیم لله و الثقه به و السکون إلی ما وعده من ثوابه ... و من یرد ان یضله ... لکفره به و عصیانه له فی الدنیا یجعل صدره ضیقاً حرجاً حتی یشک فی کفره و یضطرب من اعتقاد قلبه--ه

امام رضا(ع) درباره آیه «فمن یرد الله ...» فرمود: کسی که خدا بخواهد او را بخاطر ایمان اش هدایت کند ... سینه اش را برای تسلیم شدن در برابر خداوند و اعتماد به او و آرامش یافتن به وعده های پاداش الهی، باز و گشوده می سازد ... و کسی که خدا بخواهد او را به خاطر کفر و نافرمانیش در دنیا گمراه کند، سینه اش را تنگ و در فشار قرار می دهد، بدان گونه که در کفر خود شک کند و در اعتقادات قلبی خویش مضطرب و نگران باشد

20 - عن أبی عبدالله(ع) فی قول الله عز و جل: «و من یرد ان یضله یجعل صدره ضیقاً حرجاً» فقال: قد یكون ضیقاً و له منفذ یسمع منها و یرى و «الحرج» الملتئم الذی لا منفذ له یسمع به و لا یرى به.

از امام صادق(ع) درباره آیه «و من یرد ان یضله ...» روایت شده است: گاهی سینه انسان تنگ می شود اما هنوز راه نفوذی برای آن باقی مانده که از طریق آن می شنود و می بیند و «حرج»، آن سینه ای است که فشرده شده و هیچ راه نفوذی به آن وجود ندارد که از آن راه بشنود و یا ببیند.

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 14

8 - نبوت و دریافت وحی ، نیازمند سینه ای فراخ و ظرفیتی گسترده است .

قال ربّ اشرح لی صدري

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - موسی (ع) ، پیدایش شرح صدر و خوش بیانی را ، مایه فراهم آمدن زمینه یاد فراوان خداوند می دانست .

قال ربّ اشرح لی صدري . . . و نذکرک کثیراً

تعلیل «و نذکرک» می تواند به تمامی خواسته های موسی (ع) - از جمله درخواست شرح صدر و روان گویی - مربوط باشد. موسی (ع) هدف خود را از آن خواسته ها، توفیق افزون تر برای یاد خدا در هر کوی و برزن و هنگام موعظه هر فرد و گروه، اعلام کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - شرح صدر ، زمینه ساز تابش نور هدایت خداوند بر قلب انسان و استفاده از دلایل و برهان های الهی

أفمن شرح الله صدره للإسلام فهو علی نور من ربّه

«نور» در آیه شریفه، کنایه از هدایت، دلایل و براهین الهی است. تفریع «فهو علی نور من ربّه» بر «أفمن شرح الله صدره للإسلام»، گویای برداشت بالا است.

3- آثار شرح صدر محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - سعه صدر پیامبر (صلی الله علیه و آله) در گوش دادن به سخنان مردم ، مایه رحمت برای مؤمنان

و يقولون هو اذن قل اذن خیر لکم . . . و رحمه للذین ءامنوا منکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - شرح صدر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، فراهم سازنده زمینه لازم برای اجرای برنامه های سنگین رسالت و انجام دادن تکالیف دشوار

آلم نشرح . . . و وضعنا عنک وزرک

4- آثار شرح صدر موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 33 - 2

2 - موسی (ع)، تسبیح و تنزیه خداوند در برابر مشرکان، خود را نیازمند شرح صدر و داشتن بیان واضح می دانست.

ص: 15

ربّ اشرح لی . . . کی نسبیحک کثیراً

«کی نسبیحک» می تواند تعلیل برای تمام خواسته های موسی (ع)، از جمله درخواست شرح صدر و کاهش لکنت زبان باشد. موسی (ع) می خواست برای رد آنچه گمراهان در باره خداوند توهم کرده اند، توان لازم را داشته باشد.

5- ارزش شرح صدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 35 - 6

6 - حسن خلق و سعه صدر، دارای ارزشی والا و توصیف ناپذیر در میان مکارم اخلاقی است .

و ما یلقیها إلا الذین صبروا و ما یلقیها إلا ذو حظّ عظیم

از انحصار فضیلت بالا به صابران و بهره‌وران از ارزش های انسانی و نیز تکرار «و ما یلقاها»، برداشت یاد شده استفاده می شود.

6- اظهار سرور از شرح صدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 1 - 3

3 - شرح صدر و تحمّل سختی ها، نعمتی الهی و سزاوار بازگو کردن و اظهار خرسندی است .

و أما بنعمه ربّک فحدّث . بسم الله الرحمن الرحیم . ألم نشرح لک صدرک

به گفته بسیاری از فقهای امامیه، این سوره، دنباله سوره قبل و متحد با آن است. بر این اساس مفاد آیه شریفه، اعتراف به یکی از نعمت هایی است که آخرین آیه سوره قبل، به بازگو کردن آنها توصیه داشت. در این دیدگاه، جمله «بسم الله الرحمن الرحیم» ارتباط را قطع نمی کند؛ بلکه برخی از فقها، ترک آن را در نماز مجاز می دانند.

7- اهمیت شرح صدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 63 - 10

10 - شرح صدر، گذشت و تحمّل برخورد های مخالفین، از وظایف رهبران الهی

اولئک الذین . . . فاعرض عنهم و عظمهم و قل لهم فی انفسهم قولاً بلیغاً

5 - شرح صدر نور الهی در قلب مؤمنان است. *

و جعلنا له نورا یشی . . . فمن یرد الله أن یهدیه یشرح صدره

«فاء» در «فمن یرد . . .» عطف و تقریب بر آیات قبل است. در آیه 122 (أو من كان میتا . . .) مردم به دو دسته تقسیم شدند: حیات یافتگان دارای نور و فروماندگان در ظلمت. در این آیه با نتیجه گیری از مجموع آیات، هدایت یافتگان دارای

شرح صدر و گمراهان مبتلا به تنگی صدر شمرده شده اند. محتمل است شرح صدر همان نوری باشد که در آیه 122 مطرح شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 61 - 9

9 - گوش فرادادن به سخنان همه طیف های جامعه و داشتن سعه صدر در برابر آنان ، خصلتی شایسته و بایسته برای رهبران و مسؤولان جامعه اسلامی

و يقولون هو اذن قل اذن خیر لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 25 - 4

4 - شرح صدر از مهم ترین ویژگی های لازم برای رسولان الهی و رهبران و مبلغان دین است .

قال رب اشرح لی صدري

این که موسی (ع) شرح صدر را بر خواسته های دیگر خود مقدم داشته است، نشان جایگاه مهم و نقش آن در انجام یافتن مسؤولیت الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 22 - 2

2 - گرایش به دین اسلام ، در گرو وجود سعه صدر و روح پذیرش حق در انسان است .

أفمن شرح الله صدره للإسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 10 - 7

7 - ترویج دین و گسترش دین داری در جامعه ، مستلزم سعه صدر ، صبر و خویشتن داری است .

و اصبر . . . و اهجرهم هجرًا جمیلًا

8- اهمیت شرح صدر رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 34 - 3

3 - سعه صدر و حسن برخورد - حتی با مخالفان - امری بایسته برای رهبران جامعه اسلامی

ادفع بالتی هی أحسن

9- حقیقت شرح صدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 17

16 - لما نزلت هذه الآية سئل رسول الله (صلى الله عليه وآله) عن شرح الصدر ما هو؟ فقال: نور يقذفه الله في قلب المؤمن فينشرح له صدره وينفسح . . .

آنگاه که آیه «فمن یرد الله . . .» نازل شد از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) سؤال کردند، شرح صدر چیست؟ فرمود: نوری است که خداوند در قلب مؤمن می افکند و با آن سینه اش را باز می گرداند . . .

10- درخواست شرح صدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 25 - 1

1 - موسی (ع) جهت انجام رسالت خویش و بازداشتن فرعون از طغیان گری، با دعابه درگاه خداوند، خواهان شرح صدر خویش شد.

اذهب . . قال ربّ اشرح لی صدري

فراخی سینه، کنایه از خویشتن داری و کنترل خود و اختیار از کف ندادن است.

11- ذکر شرح صدر محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 1 - 2

2 - خداوند، بر خورداری پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از شرح صدر، به او یادآور شده، آن را عطای ویژه خویش به آن حضرت خواند.

ألم نشرح لك صدرك

12- ذکر منشأ شرح صدر محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 1 - 4

4 - توجّه به خدادادی بودن شرح صدر، مایه اطمینان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به دوری اش از قهر و خشم خداوند

ما ودّعك ربّك و ما قلی . . ألم نشرح لك صدرك

هدف از استفهام در «ألم نشرح . . .» - که برای تقریر است - با توجّه به ارتباط آن با محتوای سوره قبل، توجّه دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و

آله) به نعمت هایی است که نشان محبوب بودن او نزد خداوند است تا نگرانی های احتمالی آن حضرت از میان برود.

13- شرح صدر ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 18

12- برخورد ابراهیم (ع) بابت پرستان، همراه با شکیبایی و سعه صدر بود.

سلم علیک ساستغفر لک ربی

14- شرح صدر اولوا الالباب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 22 - 7

7- شرح صدر و برخورداری از نور و برهان های الهی، از اوصاف صاحبان عقل و خردناب است.

لکن الذین اتقوا .. ان فی ذلک لذکری لأولی الألباب . أفمن شرح الله صدره للإ

برداشت یاد شده بر این دیدگاه استوار است که آیه شریفه، تقریب بر دو آیه پیشین بوده و بیان برای آن دو باشد که در اوصاف تقوایندگان و صاحبان عقل و خردناب است.

15- شرح صدر بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 63 - 9,10

9- بندگان خالص خدا، به هنگام روبه رو شدن با گفتار جاهلانه و به دور از ادب و منطق افراد جاهل، با گفتار شایسته و عالمانه و به دور از بیهودگی و بی ادبی به آنان پاسخ می گویند.

وإذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلماً

برداشت فوق، بر این مبنا است که «سلاماً» صفت برای مفعول به مقدر باشد؛ یعنی، «قالوا قولاً سلاماً» در این صورت معنای «سلاماً» - به قرینه جمله قبل که سخن از گفتار جاهلانه و ناشایست افراد جاهل است - سخن عالمانه و شایسته و دور از بیهودگی و بی ادبی می باشد.

10 - بندگان خالص خداوند، به هنگام روبه رو شدن با گفتار جاهلانه و بدور از ادب و منطق جاهلان، از آنان خواستار سلامت و امنیت و همزیستی مسالمت آمیز می شوند.

وإذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلماً

برداشت فوق، بر این اساس استوار است که «سلاماً» مفعول به برای فعل مقدر باشد؛ یعنی، «تسلم منکم تسليماً». در این صورت «سلام» به جای «تسلیم» نشسته است.

16- شرح صدر حق پذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 126 - 2

2 - گمراه کردن حقگريزان با ضيق صدر و هدايت حقپويان با شرح صدر، صراط مستقيم پروردگار و سنت استوار اوست.

فمن یرد الله ان یهدیه . . . هذا صراط ربك مستقيما

ص: 19

ظاهراً مشارالیه «هذا» مفاد آیه قبل است که به منزله نتیجه ای بر آیات گذشته بود. بنابراین «هذا» اشاره به شرح صدر و ضیق صدر و ... است.

17- شرح صدر در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 2 - 4، 2

2 - پرهیز از دلتنگی و ملالت در تبلیغ قرآن، فرمان و توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فلا یکن فی صدرک حرج منه

می توان گفت جمله «فلا یکن . . .»، که تفریع بر «أنزل إلیک» است، به قرینه «لتنذر» از آن دلتنگی ای نهی می کند که ناشی از انداز و متذکر کردن مردم باشد. یعنی ای پیامبر چون قرآن کتاب آسمانی است، مبدا مشکلات انداز مردم با تبلیغ قرآن، مایه دلتنگی و ملالت خاطر برای تو شود.

4 - تبلیغ قرآن، مسؤلیتی سنگین و نیازمند تحمل فراوان و سعه صدر

کتب أنزل إلیک فلا یکن فی صدرک حرج منه

جمله «فلا یکن . . .»، که در صدد پیشگیری از ملالت خاطر پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، بیانگر آن است که تبلیغ قرآن مشکلات فراوانی به همراه خواهد داشت که جز با تحمل و سعه صدر نمی توان به آن پرداخت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 25 - 3

3 - راهنمایی و ارشاد طغیان گران و تبلیغ پیام الهی، نیازمند شرح صدر و تحمل فراوان است.

اذهب . . . قال ربّ اشرح لی صدري

18- شرح صدر در مناظره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 18 - 12

12 - لزوم سعه صدر در گفت و گو های علمی و در عرصه تضارب افکار و بیان اندیشه های گوناگون

الذين يستمعون القول فيتبعون أحسنه

19- شرح صدر رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 13 - 2

2- اهمیت سعه صدر و فصاحت بیان ، در کار رهبری و هدایت جامعه

و یضیق صدري ولاینطلق لسانی

ص: 20

20- شرح صدر رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 5

5- رهبران و مبلغان دینی باید در برابر تکبر، استهزا و تهمت های دشمنان دیانت با سعه صدر به تکلیف خود عمل کنند.

قال لمن حوله ألا تستمعون... إن رسولكم... لمجنون. قال ربّ المشرق والمغرب و ما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 1 - 5

5- شرح صدر و تحمّل سختی ها، از ویژگی های لازم برای رهبران الهی

الم نشرح لك صدرک

21- شرح صدر صابران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 35 - 2، 1

1- پاسخ نیک به رفتار ناپسند مخالفان و معاندان، تنها در توان صاحبان صبر و شکیبایی است.

ادفع بالتی هی أحسن... و ما یلقیها إلاّ الذین صبروا

2- آزمودگان میدان صبر، برخوردار از سعه صدر و توان تحمل مخالفان

ادفع بالتی هی أحسن... و ما یلقیها إلاّ الذین صبروا

فعل ماضی «صبروا» می رساند که افرادی می توانند به بدگویی و بدرفتاری مخالفان پاسخ نیک دهند که قبلاً اهل صبر و بردباری بوده و در آن میدان موفق شده اند.

22- شرح صدر مبلغان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 5

5- رهبران و مبلغان دینی باید در برابر تکبر، استهزا و تهمت های دشمنان دیانت با سعه صدر به تکلیف خود عمل کنند.

قال لمن حوله ألا تستمعون... إن رسولكم... لمجنون. قال ربّ المشرق و المغرب و ما

23- شرح صدر محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 21

7 - توبه - 9 - 61 - 6، 5، 4

4 - سوء استفاده منافقان از عطوفت و سعه صدر پیامبر (صلی الله علیه و آله) (گوش فرادادن آن حضرت به سخنان مردم)

الذین یؤذون النبی و یقولون هو أذن

5 - گوش فرادادن به سخنان گوناگون مردم، با شکیبایی و سعه صدر کامل، از خصلت های پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

و یقولون هو أذن قل أذن خیر لکم

6 - ستایش خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) به خاطر سعه صدر و گوش فرادادن او به همه سخنان مردم

و یقولون هو أذن قل أذن خیر لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 37 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، دارای سعه صدر و پذیرای اجتماع کافران مخالف در اطراف خویش

فمال الذین کفروا قبلک مهطعین . عن الیمین و عن الشمال عزیزین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 1 - 6

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، دارای مقامی والا در پیشگاه خداوند و شایسته اهدای شرح صدر

ألم نشرح لک صدرك

«لام» در «لک» یا برای تعلیل است یا انتفاع. در صورت اول، مفاد آیه این است که: آیا به خاطر خودت به تو شرح صدر ندادیم؟ این تعبیر دلالت دارد که شخصیت نبی اکرم (صلی الله علیه و آله)، علتی کافی برای عطای شرح صدر بود. در صورت دوم، نشانه ارجمندی آن حضرت است که خداوند، در جهت منافع پیامبر (صلی الله علیه و آله) نعمت شرح صدر را در اختیارش نهاد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 5 - 2

2 - شرح صدر و سبک بار بودن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و بلندآوازی آن حضرت، نمونه ای از انفکاک ناپذیری مشکلات از آسانی

ها

الم نشرح . . . و وضعنا... و رفعنا... فإنّ مع العسر يسراً

جمله «فإنّ..» بیانگر آن است که آنچه در آیات پیشین آمد، ریشه در یک قانون کلی دارد و آن همراه بودن «عسر» با «یسر» است. حرف «فاء»، بیان قانون را بر کاشف آن، تقریر کرده است؛ یعنی، آنچه برای تو انجام دادیم، باید انجام می گرفت؛ زیرا سختی بدون آسانی نمی شود.

24- شرح صدر موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 36 - 1,5

1 - خداوند تمامی خواسته های موسی (ع) را پذیرفت و به او شرح صدر و بیان روان عطا کرد و هارون را وزیر او قرار داد .

قال ربّ . . . قال قد أُوتيت سُؤلک یموسی

«سؤل»؛ یعنی احتیاجی که نفس انسان بر تحصیل آن حرص میورزد و فرق آن با آرزو این است که آرزو در فکر انسان می

ص: 22

گذرد، ولی «سؤل» پی گیری می شود. گویا همواره رتبه «سول» بعد از آرزو است.

5- وادی طوی در کوه طور، مکان اعطای شرح صدر و بیان روان به موسی (ع) و نصب هارون به مقام وزارت موسی (ع) بود.

قال ربّ اشرح .. قال قد أتيت سؤلک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 4

4- سعه صدر موسی (ع) در برابر تکبر، استهزا و تهمت فرعون

قال لمن حوله ألا تستمعون... إن رسولکم... لمجنون. قال ربّ المشرق و المغرب

پرداختن موسی به تبیین «ربّ العالمین» بدون توجه به عکس العمل های متکبرانه و استهزا آمیز فرعون، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 50 - 2

2- سعه صدر و پیگیری حضرت موسی (ع)، در تبلیغ و هدایت مردم

ادع لنا... فلما كشفنا عنهم العذاب

برداشت یاد شده بر این اساس است که فرعونیان حضرت موسی (ع) را ساحر می خواندند و پیام او را به مسخره و استهزا می گرفتند؛ اما آن حضرت در راستای هدایت آنان برای نجاتشان از عذاب دعا کرد.

25- شرح صدر مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 125 - 5

5- شرح صدر نور الهی در قلب مؤمنان است. *

و جعلنا له نورا یشی... فمن یرد الله أن یهدیه یشرح صدره

«فاء» در «فمن یرد...» عطف و تفریع بر آیات قبل است. در آیه 122 (أو من کان میتا...) مردم به دو دسته تقسیم شدند: حیات یافتگان دارای نور و فروماندگان در ظلمت. در این آیه با نتیجه گیری از مجموع آیات، هدایت یافتگان دارای شرح صدر و گمراهان مبتلا به تنگی صدر شمرده شده اند. محتمل است شرح صدر همان نوری باشد که در آیه 122 مطرح شده است.

1 - مؤمنان، برخوردار از شرح صدر و روح تسلیم و انقیاد در برابر حق

أفمن شرح الله صدره للإسلام

«شرح» به معنای بسط و سعه است و شرح صدر به معنای بسط و گشادن سینه و قلب برای تحمل و پذیرش سخن حق است. «اسلام» در دو معنا به کار می رود 1- تسلیم و انقیاد، 2- دین اسلام. گفتنی است که برداشت بالا مبتنی بر معنای

ص: 23

نخست اسلام است آیه شریفه نیز درصدد بیان اوصاف مؤمنان است.

10 - وجود اختلاف اساسی انسان مؤمن حق پذیر و نرم دل با کافر حق ناپذیر و سنگدل ، از نظر شخصیت و سرنوشت

أفمن شرح الله صدره للإسلام فهو على نور من ربه فويل للقاسيه قلوبهم

«من» در آیه شریفه، اسم موصول و مبتدا است و خبر آن - به قرینه جمله بعدی (فويل للقاسيه قلوبهم ..) - جمله ای محذوف می باشد. تقدیر کلام چنین است: «أفمن شرح الله صدره للإسلام ... كمن قسا قلبه». بنابراین می توان گفت: آیه شریفه درصدد مقایسه میان شخصیت دو انسان مؤمن و کافر و سرنوشت آنان در آینده است.

26- عوامل شرح صدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 125 - 19,20

19 - عن أبي الحسن الرضا(ع) في قوله تعالى: «فمن يرد الله أن يهديه يشرح صدره للإسلام» قال: من يرد الله أن يهديه بإيمانه .. يشرح صدره للتسليم لله والثقه به والسكون إلى ما وعده من ثوابه ... و من يرد ان يضله ... لكفره به و عصيانه له في الدنيا يجعل صدره ضيقا حرجا حتى يشك في كفره و يضطرب من اعتقاد قلبه--ه

امام رضا(ع) درباره آیه «فمن يرد الله ..» فرمود: کسی که خدا بخواهد او را بخاطر ایمان اش هدایت کند ... سینه اش را برای تسلیم شدن در برابر خداوند و اعتماد به او و آرامش یافتن به وعده های پاداش الهی، باز و گشوده می سازد ... و کسی که خدا بخواهد او را به خاطر کفر و نافرمانیش در دنیا گمراه کند، سینه اش را تنگ و در فشار قرار می دهد، بدان گونه که در کفر خود شک کند و در اعتقادات قلبی خویش مضطرب و نگران باشد

20 - عن أبي عبد الله(ع) في قول الله عز وجل: «و من يرد ان يضله يجعل صدره ضيقا حرجا» فقال: قد يكون ضيقا و له منفذ يسمع منها و يبصر و «الحرج» الملتئم الذي لا منفذ له يسمع به و لا يبصر به.

از امام صادق(ع) درباره آیه «و من يرد ان يضله ..» روایت شده است: گاهی سینه انسان تنگ می شود اما هنوز راه نفوذی برای آن باقی مانده که از طریق آن می شنود و می بیند و «حرج»، آن سینه ای است که فشرده شده و هیچ راه نفوذی به آن وجود ندارد که از آن راه بشنود و یا ببیند.

27- منشأ شرح صدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 25 - 5

5 - شرح صدر ، بخشش خداوند و برخاسته از مقام ربوبیت او است .

قال ربّ اشرح لي صدري

28- منشأ شرح صدر محمد (صلى الله عليه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - شرح - 94 - 1 - 1

ص: 24

1 - خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، شرح صدر عنایت کرده و قوای باطنی آن حضرت را پذیرای حقیقت قرار داد و توانمندی های او را ، برای تحمّل سختی ها و تکالیف ، فزونی بخشید .

الم نشرح لك صدرک

شرح صدر، گنجایش دادن آن برای قبول حق است (لسان العرب). «صدر» و «قلب»، کنایه از نفس انسان است که دارای فهم و درک است. گفته شده «صدر» اعم از «قلب» است؛ زیرا شامل تمام قوای انسان می شود. (برگرفته شده از مفردات راغب)

29- نشانه های شرح صدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 125 - 4

4 - حالت پذیرش در برابر معارف آسمانی اسلام نشانه شرح صدر است.

فمن یرد الله أن یهدیه یشرح صدره للإسلام

در برداشت فوق اسلام به معنی اصطلاحی آن که دین اسلام است، گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 22 - 14، 18

14 - یاد خدا ، نشانه شرح صدر و نرم دلی و پاکی از قساوت قلب است .

فویل للقسیه قلوبهم من ذکر الله

در این آیه از ویژگی های سنگدلان، غفلت و دوری از یاد خدا برشمرده شده است. بنابراین می توان استفاده کرد آنان که یاد خدا می کنند چنین نیستند؛ بلکه همواره با شرح صدر و نرم دلی به سر می برند.

18 - « روی أنّ النبیّ (صلی الله علیه و آله) قرأ « أفمن شرح الله صدره للإسلام فهو علی نور من ربّه » فقال إنّ النور إذا وقع فی القلب إنفسح له و انشرح ، قالوا : یا رسول الله فهل لذلك علامه یعرف بها ؟ قال : التجافی عن دارالغرور و الإنابه إلى دار الخلود و الإستعداد للموت قبل نزول الموت ؛

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت شده است که آن حضرت آیه « أفمن شرح الله صدره للإسلام فهو علی نور من ربّه » را تلاوت کرد و آن گاه فرمود: هنگامی که نور وارد قلب می شود، قلب برای اسلام باز و گشاده می گردد. گفتند: ای رسول خدا! آیا علامتی برای آن هست که به وسیله آن شناخته شود؟ فرمود: علامت آن پهلوی تهی کردن از خانه غرور و بازگشت به خانه جاویدان و آماده شدن برای مرگ قبل از آمدن آن است».

30- نعمت شرح صدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 1 - 3

3 - شرح صدر و تحمّل سختی ها ، نعمتی الهی و سزاوار بازگو کردن و اظهار خرسندی است .

و أمّا بنعمه ربّك فحدّث . بسم الله الرحمن الرحيم . ألم نشرح لك صدرك

به گفته بسیاری از فقهای امامیه، این سوره، دنباله سوره قبل و متحد با آن است. بر این اساس مفاد آیه شریفه، اعتراف به

ص: 25

یکی از نعمت‌هایی است که آخرین آیه سوره قبل، به بازگو کردن آنها توصیه داشت. در این دیدگاه، جمله «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» ارتباط را قطع نمی‌کند؛ بلکه برخی از فقها، ترک آن را در نماز مجاز می‌دانند.

ص: 26

5- شرک

1- شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 67 - 8

8- یهود و نصارا، منحرف از حق، عصیانگر در برابر خدا و مشرک

و لکن کان حنیفاً مسلماً و ما کان من المشرکین

بنابراینکه جمله «و لکن کان . . .»، تعریضی به یهودیان و نصارا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 95 - 6

6- ابراهیم (ع)، هیچگاه مشرک نبوده است .

و ما کان من المشرکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 144 - 6

6- نکوهش و محکومیت فردپرستی

افاین مات او قتل انقلبتم علی اعقابکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 195 - 20

20- آمرزش گناهان و بهشت، پاداش خداوند به هجرت کنندگان از شرک و کفر*

فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَ اَخْرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ . . . لَا كُفْرًا عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَ لَا دَخَلَتْهُمْ جَنَّاتٍ

می توان گفت مراد از هجرت به قرینه ادامه آیه (اخراجوا من دیارهم)، هجرتی است که رانده شدن از خانه و کاشانه را در پی داشته باشد. و این هجرت همان ترک شرک و کفر است.

2- آثار اجتماعی شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 27

9- شرک، زمینه ساز آدم کشی، زنا و روابط ناسالم جنسی در جامعه

و الذین لا یدعون مع اللّٰه إلهًا... و لا یزنون

عطف جمله «لا یقتلون... و لا یزنون» بر جمله قبل - بدون تکرار اسم موصول (الذین) - نشانگر وجود وحدت و ارتباط نزدیک میان گناه آدم کشی و زنا با شرک است و طرح مسأله شرک در آغاز آیه شریفه، حاکی از آن است که شرک مبدأ پیدایش و زمینه ساز آدم کشی و زنا در جامعه است.

3- آثار اجتناب از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 16 - 3

3 - تسلیم شدن در برابر خداوند و دوری از شرک، زمینه برخورداری از رحمت الهی است.

قل إنی أمرت أن أكون أول من أسلم... من یصرف عنه یومئذ فقد رحمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 82 - 7

7 - کمال ایمان و درجات آن، وابسته به میزان پالایش آن از شرک و ظلم است.

الذین ءامنوا و لم یلبسوا ایمنهم بظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 151 - 29

29 - عمل به توصیه های پنجگانه (پرهیز از شرک و...) زمینه ساز شکوفایی عقل و اندیشه

ذلکم وصیکم به لعلکم تعقلون

برداشت فوق مبتنی بر این است که «تعقلون» به منزله فعل لازم بوده و نیاز به مفعول نداشته باشد و مراد از توصیه عملکردن به احکام یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12- برخوردار شدن از پاداش های الهی در آخرت ، منوط به یکتاپرستی ، پرهیز از شرک ، پذیرش رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و استغفار از گناهان است .

أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ . . . يَوْمَ كُلِّ ذِي فَضْلٍ فَضْلُهُ

استفاده برداشت فوق از آیه ، بر اساس این احتمال است که: جمله «يَوْمَ . . .» بیانگر پاداش اخروی باشد. وجود «إِلَى أَجَلٍ» در جمله قبل و نبود آن در این جمله ، می تواند مؤید این احتمال باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- نزول باران های فراوان ، در صورت پرهیز از شرک و گرایش به توحید و پرستش خدا ، از نوید های هود (ع) به قوم خویش

و يقوم استغفروا ربکم ثم توبوا الیه یرسل السماء علیکم مدرارًا

فعل مضارع «یرسل» به اصطلاح در جواب فعل امر (استغفروا ربکم ثم توبوا الیه) قرار گرفته و با «إن» شرطیه مقدر مجزوم شده است؛ یعنی: «إن تستغفروا و توبوا یرسل...»؛ اگر استغفار کنید و به سوی خدا حرکت کنید، او ابرهای پر باران را برای شما خواهد فرستاد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 19

19- استغفار از گناهان ، پرستش خدا و پرهیز از شرک ، مقدمه هایی لازم برای تقرب به درگاه خداوند

فاستغفروه ثم توبوا الیه

برداشت فوق ، با توجه به حرف «ثم» - که بر تأخر مرحله توبه از مرحله استغفار دلالت دارد - استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 109 - 14

14- رعایت تقوا و پرهیز از شرک و مخالفت با انبیا ، وسیله نیل به سعادت اخروی است .

و لدار الأخره خیر للذین اتقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 35 - 2

2- آنان که از شرک بپرهیزند و از استهزای پیامبران و از کفر به ایشان حذر کنند ، به بهشت خواهند رفت .

مثل الجنة التي وعد المتقون .. تلک عقبی الذین اتقوا

مقصود اولی از «متقون» و «الذین اتقوا» - به قرینه آیات گذشته - کسانی اند که از شرک ، استهزای پیامبران و کفر به آنان حذر کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 39 - 10

10- پایبندی به ارزش های اخلاقی - اجتماعی ، تنها در پرتو توحید و پرهیز از شرک ، امکان پذیر است . *

ذَٰلِكَ مِمَّا أَوْحَىٰ إِلَيْكَ رَبِّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ

آورده شدن تعالیم اخلاقی و اجتماعی اسلام در این آیات بین دونهی از شرک، می تواند بیانگر این معنا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤنون - 23 - 32 - 7

7- پرستش خدای یگانه و پرهیز از شرک ورزی به او، زیربنایی ترین اصل عقیدتی و پایه هر تحول معنوی

فَأَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 29

20 - عبادت خدای واحد و دوری از شرک، دلیل و سبب وعده کردن خداوند به مؤمنان صدر اسلام برای اعطای خلافت، پیروزی و امنیت به آنان

وعد الله الذین ءامنوا .. یعبدوننی لایشرون بی شیئاً

برداشت فوق مبتنی بر این است که جمله «یعبدوننی...» حال برای ضمائر غایب گذشته و یا جمله ای استینافیه بیانیه باشد؛ که در هر صورت بیانگر علت و دلیل اعطای خلافت پیروزی و امنیت به مؤمنان از سوی خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 4

4 - صبر و شکیبایی بندگان خالص خدا در ترک محرمات الهی چون اسراف و یا تنگ گیری، شرک، زنا، آدم کشی و سخن باطل، عامل برخوردار شدن آنان از نعمت ها و درجات عالی بهشت

و الذین إذا أنفقوا لم یسرفوا .. و لایزنون ... و الذین لایشهدون الزور ... أول-

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 61 - 5

5 - پرهیز از شرک و رهایی از وسوسه های شیطان، مقدمه و پیش شرط ورود به آستان بندگی خدا و گام نهادن در صراط مستقیم الهی است .

ألم أعهد إلیکم بینی ءادم أن لاتعبدوا الشیطن .. و أن اعبدوننی هذا صراط مستقیم

از تقدم توصیه خداوند به پرهیز از اطاعت شیطان، بر فرمان به عبادت خالص خدا و دعوت به صراط مستقیم، می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 85 - 3

3 - دوری از شرک، نشانه سلامت قلب و دل است .

إذ جاء ربّه بقلب سلیم . إذ قال لأبیه و قومه ماذا تعبدون

برداشت یاد شده از آن جا است که جمله «إذ قال لأبیه...»، بدل اشمال از «إذ جاء ربه بقلب سلیم» است؛ یعنی، چون ابراهیم(ع) دارای

قلب سلیم بود، این سخن ضد شرک از او صادر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 14

14 - دست برداشتن مشرکان از شرک ، تنها شرط رفع خصومت مؤمنان با آنان

بدا بیننا و بینکم العدو و البغضاء أبداً حتی تؤمنوا بالله وحده

4- آثار اجتناب از شرک عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 30

6- تقوا (پرهیز از شرک در عقیده و عبادت) ، عامل نزدیکی انسان به خداوند و بهره بردن از رحمت گسترده او است .

یوم نحش المّتیّن الی الرحمن

5- آثار اخروی شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 69 - 1,2

1 - کسانی که رو به سوی شرک آرند و دست به آدم کشی و زنا بیالایند ، در قیامت دو چندان عذاب و کیفر خواهند شد .

یضعف له العذاب یوم القیمه

در این که چرا افراد یاد شده، دو چندان مجازات خواهند شد، میان مفسران دو دیدگاه وجود دارد: 1- مقصود از «یضاعف..» دو چندان شدن مجازات کسانی است که هر سه گناه شرک، آدم کشی و زنا را با هم مرتکب شوند؛ زیرا شرک موجب دو چندان شدن مجازات بزه کاری می شود. برداشت یاد شده و برداشت بعدی مبتنی بر این نظریه است. 2- مقصود، تشدید مجازات افراد یاد شده است نه دو چندان شدن آن.

2- شرک ، موجب دو چندان شدن کیفر بزه کاری (آدمکشی ، زنا و . . .) در قیامت

یضعف له العذاب یوم القیمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 6 - 5

5- توجه به تبدیل پیوند های شرک آلود به روابط خصمانه در آخرت ، مایه پرهیز انسان از شرک

و إذا حشر الناس كانوا لهم أعداء

آیه شریفه، با تذکر دادن به عداوت اخروی معبودهای دروغین با عبادت گران خویش، درصدد دور نمودن انسان ها از شرک و روی آوری به غیر خدا است.

6- آثار استهزاهای رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - استهزا و تبلیغات سوء و مغرضانه سران کفر و شرک علیه اسلام، بسیار شدید و موجب دل آزردهی پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود.

اصبر علی ما یقولون

از این که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به صبر و شکیبایی توصیه شده است - با آن که آن حضرت شخصیتی بزرگ و دارای سعه صدر بود - می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

ص: 31

7- آثار اصرار بر شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 2

2 - اصرار بر کفر و شرک از سر حق ستیزی، موجب افکنده شدن حجاب بر دل و سنگینی بر گوش آدمی است.

و جعلنا علی قلوبهم أكنه أن يفقهوه و فی ءاذانهم وقرا

«اصرار» و «حق ستیزی» از جملات دیگر آیه، مانند «کل ءایه . . .» و «یجادلونک ...»، استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 114 - 13

13 - عدم تأثیر استغفار ابراهیم (ع) برای پدرش به خاطر اصرار وی بر شرک

فلما تبین له أنه عدو لله تبرأ منه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 54 - 5

5 - پافشاری بر شرک، تکذیب پیامبر (صلی الله علیه و آله) و انکار قرآن، ظلم بوده و در پی دارنده عذاب است.

وإن کذبوک .. أثم إذا ما وقع ءامنتم به ... و لو أن لكل نفس ظلمت ما فی الأرض لا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 70 - 6

6 - استمرار و پافشاری بر شرک و کفر، موجب گرفتار شدن به عذاب شدید در قیامت است.

ثم نذیقهم العذاب الشدید بما كانوا یکفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 58 - 2

2- خداوند، در پی اصرار قوم عاد بر کفر و شرک، عذابی سخت و سهمگین بر آنان نازل کرد.

ولما جاء أمرنا .. ونَجِّينهم من عذاب غليظ

مراد از «أمر» عذاب نازل شده بر قوم عاد است. «عذاب غليظ» در ذیل آیه - بنابر یک احتمال، یعنی دنیوی بودن عذاب - دلالت بر سهمگینی عذاب نازل شده بر قوم عاد دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 84 - 1

1- پافشاری مشرکان بر شرک خود، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را آماده درخواست عذابی سریع برای آنان کرده بود.

فلا تعجل عليهم إنّما نعدّ لهم عدّاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 29 - 8

8 - پافشاری بر عقیده شرک آلود، اضلال الهی را در پی دارد.

ص: 32

اتَّبِعِ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَهْوَاءَهُمْ .. فَمَنْ يَهْدِي مِنَ أَضَلِّ اللَّهِ

تعبیر از «اَشْرُكُوا» به «ظلموا» برای بیان این نکته است که آنان، با وجود دلایل زیاد و روشن برای اثبات وحدانیت خداوند، باز بر عقیده خویش پای فشردند و در نتیجه، به جایی رسیدند که به اضلال کیفری خداوند گرفتار آمدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 17

17 - پافشاری بر شرک و روی گردانی از استغفار ، در پی دارنده فرجامی زیان بار برای انسان

فاستقیموا الیه و استغفروه و ویل للمشرکین

8- آثار اعراض از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 125 - 9

9 - نجات از شرک و پذیرش ربوبیت خداوند ، عامل بی پروایی ساحران مؤمن در برابر مجازات ها و شکنجه های فرعون

إنا إلی ربنا منقلبون

در برداشت فوق جمله «إنا إلی ربنا منقلبون» توصیف تحولات عقیدتی ساحران و انقلاب درونی آنان گرفته شده است. در این صورت مراد از آن جمله، بازگشت به خدا با رها شدن از باورهای باطل و پذیرش ربوبیت وی خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 14 - 4

4 - استجاب دعا و قبولی نیایش انسان به درگاه الهی ، مشروط به عبادت به دور از شرک و خالصانه او است .

فادعوا الله مخلصین له الدین

برداشت یاد شده از توصیه خداوند به اخلاص در عبادت - پس از فراخواندن به دعا و نیایش - استفاده می شود.

9- آثار بهانه جویی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 4

4- گمراهی گریز ناپذیر سران کفر و شرک ، پیامد برخورد های عناد آلود و بهانه جویانه آنان با قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إِنْ هَذَا إِلَّا إِفْكَ. .. وَقَالُوا مَا لِ هَذَا الرَّسُولِ ... إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا

«فاء» در «فضّلوا» برای سببیت و در «فلا یستطیعون» تفسیریه است؛ یعنی، برخوردهای عناد آلود کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله) سبب گمراهی آنان بود و این گمراهی، موجب نیافتن راهی برای گریز از آن گردید.

ص: 33

10- آثار پوچی شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 1 - 9

9- بی بنیادی و حقیقت نداشتن شرک ، مایه اضمحلال و ناپایداری آن است .

أتی أمر الله . . . سبحانه و تعلی عما یشرکون

11- آثار تبری از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 3 - 5

5- پرستش خدا ، بیزاری از شرک ، پذیرش رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و استغفار از گناهان ، مقدمه هایی لازم برای حرکت به سوی خدا و تقرب به درگاه او

الّا تعبدوا إلاّ الله . . . و أن استغفروا ربکم ثم توبوا إلیه

ظاهر این است که «توبوا إلیه» عطف به همه جمله های سابق «الّا تعبدوا. . .»، «إنی لکم منه . . .» و «أن استغفروا . . .» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 27 - 7

7- اعتقاد راسخ حضرت ابراهیم (ع) ، به برخوردار شدن از هدایت الهی در پرتو برائت از شرک و بت پرستی

إنی براء ممّا تعبدون . . . فإنه سیهدین

12- آثار ترک شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 8

8 - فرمان رفع حصر از مشرکان محاصره شده (آنان که به علت نقض فرمان منع رفت و آمد در غیر ماه های حرام محاصره می شدند) در صورت قبول اسلام و ترک شرک

و احصروهم . . . فإن تابوا . . . فخلوا سبیلهم

13- آثار تزین شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 33 - 15

15- خودفریبی مشرکان و آراسته دیدن پندار شرک ، آنان را از گرایش به توحید باز داشت .

و صدّوا عن السبیل

ص: 34

«صدّ» (مصدر صدّوا) به معنای بازگرداندن است. به نظر می رسد فاعل محذوف از «صدّوا» مکر و حيله که مایه شرک‌ورزی مشرکان شده است، باشد.

14- آثار تکبر رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 9 - 3

3- تکبر و خودبزرگ بینی ، منشأ مخالفت و ستیزه جویی سردمداران شرک با اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و من الناس من یجدل فی الله بغیر علم . . . ثانی عطفه

15- آثار جاه طلبی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 4

4- رویارویی سران شرک با پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) ، برخاسته از حسادت و خوی جاه طلبی آنان بود .

أَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرَ مِنْ بَيْنِنَا

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که مقصود از «بیننا» خود سران کفر و شرک باشد. بر این اساس اعتراض آنان به انتخاب پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) از میان آنها، می تواند ناشی از جاه طلبی و حسادت آنان به آن حضرت باشد.

16- آثار حسادت رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 4

4- رویارویی سران شرک با پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) ، برخاسته از حسادت و خوی جاه طلبی آنان بود .

أَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرَ مِنْ بَيْنِنَا

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که مقصود از «بیننا» خود سران کفر و شرک باشد. بر این اساس اعتراض آنان به انتخاب پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) از میان آنها، می تواند ناشی از جاه طلبی و حسادت آنان به آن حضرت باشد.

17- آثار دشمنی رهبران شرک

4- گمراهی گریز ناپذیر سران کفر و شرک ، پیامد برخورد های عناد آلود و بهانه جویانه آنان با قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إن هذا إلا إفك. .. وقالوا مال هذا الرسول ... إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

«فاء» در «فضلاً» برای سببیت و در «فلا یستطیعون» تفسیریه است؛ یعنی، برخورد‌های عناد آلود کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله) سبب گمراهی آنان بود و این گمراهی، موجب نیافتن راهی برای گریز از آن گردید.

18- آثار دعوت به اجتناب از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 36 - 10

10- حقایق توحیدی قرآن و دعوت آن به یکتاپرستی و نفی شرک، عامل مخالفت برخی از یهود و نصارا با آن

و من الأحزاب من ینکر بعضه قل إنما أمرت أن أعبد الله

طرح مسأله توحید و یکتاپرستی پس از «من ینکر بعضه» گویای این است که از دلایل انکار قرآن از ناحیه برخی احزاب، اصرار قرآن بر توحید و نفی شرک است.

19- آثار دعوت به شرک ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 11

11- فراخوانی مردم به توحید و مبارزه با شرک، نشانه صداقت در پیروی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) است .

أدعوا إلى الله على بصيرة أنا و من اتبعنی

20- آثار ذکر فرجام شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 6 - 5

5- توجه به تبدیل پیوند های شرک آلود به روابط خصمانه در آخرت، مایه پرهیز انسان از شرک

و إذا حشر الناس كانوا لهم أعداء

آیه شریفه، با تذکر دادن به عداوت اخروی معبودهای دروغین با عبادت گران خویش، درصدد دور نمودن انسان ها از شرک و روی آوری به غیر خدا است.

21- آثار شرک

6 - گرایش انسان ها به شرک و پرستش غیر خدا ، از عوامل وادار کننده آنان به کتمان حقایق دینی و معارف کتاب های آسمانی است . *

إن الذين يكتُمون ما أنزلنا . . . وإلهم إله وحد لا إله إلا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 2

2 - غیر خدا را همتا و شریک خدا پنداشتن ، نشانه اندیشه نکردن در آیات الهی است .

لأیت لقوم یعقلون. و من الناس من یتخذ من دون الله أنداداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 12

12 - شرکوری ، محبت به سران شرک و پیروی از آنان ، عمل های حسرت آفرین و اندوهبار در سرای آخرت برای مشرکان پیرو

کذلک یریهم الله أعمالهم حسرت علیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 170 - 17

17 - شرکوری نشانه بی خردی است .

أو لو کان ءاباؤهم لایعقلون شیئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 151 - 7

7 - شرک به خدا ، از عوامل گرفتاری آدمی به دلهره و هراس

سنلقی فی قلوب الذین کفروا الرعب بما اشركوا بالله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 48 - 1

1 - شرک ، انحراف و لغزشی غیر قابل آمرزش

إن الله لا یغفر ان یشرك به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 52 - 2

2 - ایمان به جبت و طاغوت (کفر و شرک) موجب لعن خداوند

الم تر . . . اولئک الذین لعنهم اللّٰه و من یلعن اللّٰه فلن تجد له نصیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 92 - 35

35 - قاتل ، معاف از پرداخت دیه مؤمن مقتول به قتل خطائی ، در صورت مشرک بودن اولیای وی

فان کان من قوم عدولکم و هو مؤمن فتحریر رقبه مؤمنه

ص: 37

امام صادق (ع) درباره آیه فوق فرمود: اذا كان من اهل الشرك فتحير رقبه مؤمنه فيما بينه وبين الله و ليس عليه ديه . . .

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 263، ح 218؛ نورالثقلین، ج 1، ص 530، ح 474.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 97 - 5

5 - ماندن در سیطره مشرکان و کافران و ترک هجرت، ظلم به نفس است.

انّ الذّین توفّیهم الملئکه ظالمی انفسهم قالوا فیم کنتم قالوا کنا مستضعفین فی ال

بنابر اینکه توییح ملائکه بر اصل هجرت نکردن باشد، نه اینکه ترک هجرت باعث عمل نکردن به تکالیف الهی می شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 91 - 8

8 - روی آوری به مظاهر شرک زمینه ساز غفلت از یاد خدا و ترک نماز

انما الخمر و المیسر و الانصاب . . . و یصدکم عن ذکرالله و عن الصلوه

نیاوردن قید «فی الخمر و المیسر» در جمله «و یصدکم . . .» - به خلاف جمله «ان یوقع . . .» -، می تواند اشاره به این باشد که منشأ ترک یاد خدا و برپایی نماز مخصوص شراب و قمار نیست بلکه برخاسته از گرایش به انصاب و ازلام (مظاهر شرک) نیز هست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 15 - 4,5

4 - شرک و پذیرش ولایت غیر خدا، عصیان بر اوست.

أغیر الله أتخذ ولیا . . . و لا تكونن من المشرکین. قل إنی أخاف إن عصیت ربی

5 - شرک و پذیرش ولایت غیر خدا، موجب گرفتاری به عذاب شدید اخروی

أغیر الله أتخذ ولیا . . . و لا تكونن من المشرکین. قل إنی أخاف إن عصیت ربی عذاب ی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - شرک به خدا، بزرگترین ظلم و مانع سعادت و رستگاری است.

وإننی بریء مما تشرکون . . . و من أظلم ممن افتری . . . إنه لا یفلح الظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - شرک، مصداق کامل ناسپاسی به درگاه خداوند است.

لئن أنجنا من هذه لنكونن من الشکرین. قل الله ینجیکم . . . ثم أنتم تشرکون

روشن است که مصداق ناسپاسی آدمی فراوان است. کاربرد جمله «ثم أنتم تشرکون» به جای «تکفرون» و یا «ما تشکرون» به این نکته اشعار دارد که شرک بارزترین مصداق ناسپاسی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 65 - 8

8 - شرک زمینه ساز نزول عذابهای گوناگون و پیدایش جنگ و اختلاف در جامعه

ثم أنتم تشركون. قل هو القادر على أن يبعث عليكم عذابا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 71 - 16

16 - شرک و ارتداد، زمینه ساز حیرت و سرگردانی است.

و نرد على ... كالدی استهوتة الشیطين فی الأرض حیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 79 - 11

11 - توحید و شرک، ملاکی برای مرزبندی و طبقه بندی انسانها

إنی بریء مما تشركون .. و ما أنا من المشركین

با توجه به اینکه ابراهیم(ع) پس از بیان عقیده توحید و ابطال شرک صف خود را از مشرکان جدا می سازد و بر آن تأکید میورزد ملاکی برای طبقه بندی جوامع ارائه می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 81 - 3

3 - مشرکان سزاوار هراس از خداوند به سبب شریک پنداشتن برای او هستند.

و لاتخافون أنکم أشركتم بالله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 88 - 10، 7، 6

6 - پیامبران و رهنوردان صراط مستقیم نیز اگر شرک بورزند، اعمال آنان تباه و فاسد می شود.

ذلک هدی الله یهدی . . . و لو أشركوا لحبط عنهم ما كانوا یعملون

7 - شرک به خداوند موجب تباه و فاسد گشتن اعمال آدمی می شود.

و لو أشركوا لحبط عنهم ما كانوا یعملون

10 - ارجمندی عمل و تداوم آن، مانع فساد و تباهی آن در صورت آمیختگی با شرک نیست.

ذلک هدی الله یهدی . . . و لو أشركوا لحبط عنهم ما كانوا یعملون

فاعل «أشركوا» انبیای الهی (ع) و هدایت شدگان به صراط مستقیم هستند. عنایت به این نکته و همچنین مفاد «كانوا یعملون»، که ماضی استمراری است، بر دو نکته یاد شده در برداشت فوق، یعنی «ارجمندی» و «تداوم»، گواه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 137 - 6، 19

6 - عقاید شرک آلود و جاهلانه موجب گرایش انسان به اعمال ناشایست و خلاف فطرت و وجدان است.

و كذلك زین . . . قتل أولدهم شركاؤهم

ص: 39

19 - شریک پنداشتن برای خداوند افترا به اوست.

فذرهم و ما یفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 40 - 3

3 - کفر و شرک مانع راهیابی به عالم برتر برای کسب رحمت‌های ویژه الهی است.

إن الذین کذبوا بآیتنا و استکبروا عنها لا تفتح لهم أبواب السماء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 14

14 - ترک پرستش خداوند و پندار شریک برای او، موجب گرفتار شدن به عذاب روز قیامت خواهد شد.

یقوم... إنی أخاف علیکم عذاب یوم عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 9

9 - هود (ع) مردمش را در صورت مقامت بر شرک و پرستش نکردن خدای یگانه به عذاب الهی تهدید کرد.

فأتنا بما تعدنا إن كنت من الصدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 1,3

1 - خداوند، قوم عاد را به سبب شرک‌ورزی و انکار رسالت هود به پلیدی گرفتار ساخت و بر آنان غضب کرد.

قال قد وقع علیکم من ربکم رجس و غضب

3 - شرک‌ورزی و انکار رسالت انبیا، موجب پلیدی انسان و روایی غضب خداوند بر اوست.

قد وقع علیکم من ربکم رجس و غضب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - آلودگی بنی اسرائیل به شرک و گوساله پرستی ، از میان برنده زمينه ابلاغ تورات و تعليم پيام ها و موعظه های آن

وَأَلْقَى الْأَلْوَا ح

گويا هدف از بيان اين بخش از داستان كه موسى(ع) با مشاهده گوساله پرستی تورات را بر زمين افكند، اين نکته باشد كه موسى(ع) جامعه نابخرد خویش را شايسته تورات ندانست و زمينه تعاليم آن را بر باد رفته دید و لذا آن را بر زمين نهاد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - پرستش غير خدا و گرایش های شرک آلود ، افترا بستن به خداوند است .

إِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ . . . وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ

ص: 40

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 42 - 16

16 - توحید مایه حیات آدمی و شرک ، موجب هلاکت واقعی وی

لیهلک من هلک عن بینه و یحیی من حی عن بینه

برداشت فوق مبتنی بر این است که مراد از هلاکت در «لیهلک» و «هلک» کفر و ضلالت و مقصود از حیات در «یحیی» و «حی»، ایمان و هدایت باشد. کلمه «بینه» به دلیل تناسب با ضلالت و هدایت این احتمال را تقویت می کند. یعنی تا گمراهی کفرپیشگان از سر دلیل باشد و بر آنان اتمام حجت شده باشد و تا هدایت مؤمنان از روی برهان بوده و ایمانشان بر دلیلی روشن استوار باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 2 - 9

9 - تهدید خداوند به مشرکان پیمان شکن صدر اسلام ، به شکست خفت بار و خوارکننده در صورت تسلیم نشدن و پای فشردن بر شرک و کفر

و اعلّموا أنّکم غیر معجزی اللّٰه و أنّ اللّٰه مخزی الکفرین

«اخزاء» (مصدر مخزی) به معنای خوار و خفیف کردن است. به کارگیری اسم فاعل به جای فعل در جمله «و أنّ اللّٰه مخزی الکفرین» بیانگر سنت قطعی خداوند درباره شکست کفر و کفرپیشگان بوده و تهدیدی برای مشرکان پیمان شکن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 28 - 1

1 - شرک ، مایه پلیدی است و مشرکان مردمانی پلیدند .

یأیها الذین ءامنوا إنّما المشرکون نجس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 113 - 6

6 - شرک و دوزخی بودن ، مانع تأثیر استغفار مؤمنان برای مشرکان و دوزخیان

ما کان للنّبی و الذین ءامنوا أنّ یستغفروا للمشرکین .. أنّهم أصحاب الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 21

21- شرک و کفر ، نشانه نادانی و بی خردی است .

و لکنی أریکم قومًا تجهلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 51 - 12

12- شرکورزی و انکار رسالت پیامبران ، نشانه بی خردی است .

يقوم اعبدوا الله . . . أفلا تعقلون

ص: 41

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 10، 9

9- قوم عاد، بر اثر شرک‌ورزی و ارتکاب گناه، به کمبود باران مبتلا شده بودند.

ثم توبوا إليه يرسل السماء عليكم مدرارًا

نوید به نزول باران و فراوانی آن، آن‌گاه می‌توانست مؤثر باشد و مردمان را به پذیرش تعالیم و دستورهای هود(ع) گرایش دهد که آنان از کمبود باران در زحمت باشند.

10- شرک‌ورزی، ارتکاب گناهان و مخالفت با پیامبران الهی، از عوامل کمبود موهبت‌های دنیوی است.

استغفروا ربکم ثم توبوا إليه يرسل السماء عليكم مدرارًا و یزدکم قوّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 57 - 8

8- شرک‌ورزی و مخالفت با تعالیم و توصیه‌های پیامبران، از عوامل مهم نابودی جامعه‌ها و تحولات تاریخ و دگرگونی‌های آن است.

فإن تولّوا... یستخلف ربی قومًا غیرکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 95 - 3

3- شرک‌ورزی، ستمگری، کم‌فروشی و بی‌عدالتی در مبادلات، عامل‌های دوری از رحمت خدا و زمینه‌ساز هلاکت است.

وإلی مدین آخاهم شعیبًا... ألا بُعدًا لمدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 5

5- اقوام هلاک شده گذشته: قوم نوح، عادیان، ثمودیان، قوم شعیب و لوط و فرعونیان، با شرک‌ورزی و انکار رسالت پیامبران، بر خویش ستم کردند.

و ما ظلمنهم و لکن ظلموا أنفسهم

مراد از ضمیر «هم» و مانند آن در آیه مورد بحث، اقوامی است که سرگذشت آنان در سوره هود بیان شده است؛ یعنی: قوم نوح، عاد و ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 102 - 3

3- عذاب های الهی آن گاه بر شهر ها و آبادی ها فرو می ریزد که عموم افرادش ستم پیشه بوده و آثار کفر و شرک در همه جا مشهود باشد

و كذلك أخذ ربك إذا أخذ القرى وهي ظلمه

نسبت دادن ظلم به آبادیها (و هی ظالمه) نسبتی مجازی است و هدف از آن رساندن این معناست که: همه و یا اکثر قریب به اتفاق اهل آن آبادیها، ستمکار بودند؛ به گونه ای که گویا ستم کاری در هر کوی و برزن نمایان بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 42

4- شرک و پرستش غیر خدا، ظلم و درپی دارنده آتش دوزخ است .

و لا تتركوا إلى الذين ظلموا فتمسكم النار

از مصداقهای مورد نظر برای ظلم - به قرینه آیات پیشین - شرکورزی و پرستش غیر خداست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 37 - 19

19- شریک پنداشتن برای خدا، به منزله انکار اوست .

إني تركت مله قوم لا يؤمنون بالله

با توجه به آیه بعد که در آن مسأله شرک به خدا مطرح شده است، می توان گفت: یوسف(ع) از آن رو مصریان عصرش را کافر به خدا شمرده که برای او شریک می پنداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 25، 15

15- شرک و کفر، از موانع دستیابی به علوم موهبتی و خدادادی است .

ذلکما مما علمنی ربی إني تركت مله قوم لا يؤمنون بالله . . . ما کان لنا أن نشرک بال

25- شرک ورزی، ناسپاسی در برابر خداست .

و لکن اکثر الناس لا يشکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 30 - 1

1- شرک به خدا، کفران و ناسپاسی نعمت های اوست .

ألم تر إلى الذين بدلوا نعمت الله كفرًا . . . و جعلوا لله أندادًا

جمله «و جعلوا لله أندادًا» عطف بر جمله «بدلوا نعمت الله . . .» است و می تواند بیان و تفسیر برای چگونگی تبدیل نعمت الهی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 36 - 6

6- شرک و بت پرستی ، مظهر گمراهی و انحراف از مسیر حق و حقیقت است .

و اجنبی و بنی آن نعبد الأصنام . ربّ إِنْهَنْ أَضَلُّنْ كَثِيرًا مِنْ النَّاسِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 27 - 2,6

2- مشرکان ، به خاطر عقیده شرک آلود خود ، در قیامت مورد بازخواست قرار خواهند گرفت .

ثمّ يوم القیمه . . . و یقول این شرکاءى

6- خصومت مشرکان با یکتاپرستان به خاطر اعتقاد شرک آلودشان ، جریانی مستمر بوده است .

این شرکاءى الذین کنتم تشقون فیهم

ص: 43

ترکیب فعل «کنتم» و «تشافون» مفید ماضی استمراری و مشعر به معنای یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 100 - 6

6- شرک، زمینه ساز سلطه و سیطره شیطان بر انسان

إنما سلطنه علی... الذین هم به مشرکون

برداشت فوق، بر این اساس است که ضمیر «به» به «الله» برگردد. در این صورت معنای آیه چنین می شود: و نیز سلطه شیطان بر کسانی است که به خدا شرک میورزند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 43 - 4

4- هرگونه شرک، مستلزم تنقیص و کوچک شمردن مقام رفیع خداوندی است.

قل لو كان معه الهه... سبحنه و تعلى عما يقولون علواً كبيراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 20 - 9

9- پذیرش اجباری شرک - در صورتی که مقدمات آن اختیاری باشد - سدّ راه رستگاری است.

أو يعيدوكم في ملتهم و لن تفلحوا إذا بدأ

روشن است که انسان می تواند - در صورت اضطرار - تظاهر به شرک کند، ولی اصحاب كهف، آن را مجوّز شرکورزی نمی دیدند؛ زیرا، آنان، از اضطراری سخن می گفتند که ممکن بود در نتیجه بی احتیاطی افرادشان حاصل شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 49 - 6

6- شرک و دنیاپرستی و مغرور شدن به مال و فرزند، گناه و مایه دلهره و وحشت در آخرت است.

فتري المجرمين مشفقين مما فيه

آیات گذشته، در باره دنیاپرستی و شرک بود، لذا مصداق مورد نظر از «مجرمین» همان مشرکان سرمست به مواهب دنیوی اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کُهِف - 18 - 53 - 4

4- شرک، جرم و گناه است و آتش دوزخ را در پی دارد.

نادوا شركاءى . . . و رءا المجرمون النار فظنوا أنّهم مواقعوها

مصداق بارز جرم، در این آیه، به قرینه آیه قبل، شرک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مَرِيْم - 19 - 86 - 6

6- شرکورزی و پرستش معبودهای باطل، گناهی بزرگ و موجب دوزخی شدن است.

ص: 44

و نسوق المجرمين إلى جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 64 - 8

8- شرک و بت پرستی ، مصداقی آشکار از خود بیگانگی انسان است .

ءأنت فعلت هذا بالهتنا .. فرجعوا إلى أنفسهم فقالوا إنكم أتم الظلمون

از این که بت پرستان پس از به خود آمدن و متنبه شدن به بطلان شرک پی برده بودند، می توان استفاده کرد که بت پرستان انسان های از خود بیگانه هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 31 - 6

6 - شرک ورزیدن به خدای یگانه ، فرو افتادن از اوج کمالات انسانی و تبدیل شدن به طعمه شیطان و گرفتار گشتن در دام او است .

و من يشرك بالله فكأنما خرّ من السماء فتخطفه الطير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 69 - 5

5 - توحید و شرک (خدا پرستی و بت پرستی) ، مبنای داوری خدا و تعیین کیفر و پاداش در روز رستاخیز

الله يحكم ... فيما كنتم فيه تختلفون

با توجه به عبارت پیشین «ما» در «فما كنتم» به معنای «الذی» است که به مسأله توحید و شرک - که محور اختلاف میان موحدان و مشرکان تاریخ بوده است - اشاره دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 11

11 - پیامد شرکورزی ، گرفتار شدن به قهر الهی است .

ما لكم من إله غيره أفلاتتعون

متعلق «أفلاتتقون» حذف شده است؛ یعنی: «أفلاتتقون أن يعذبكم الله؛ آیا از عذاب قهر خدا نمی ترسید؟»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 32 - 9

9 - عذاب قهر الهی ، پیامد شرکورزی و انحراف از توحید است .

ان اعبدوا الله .. أفلاتتقون

«إتقاء» (مصدر «تتقون») به معنای ترسیدن است. متعلق «تتقون» حذف شده و تقدیر چنین است: «أفلاتتقون أن يعذبكم الله؛ آیا نمی ترسید که خدا شما را عذاب نماید؟».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 92 - 3

ص: 45

3 - شرک ، مستلزم ناقص شمردن ذات کامل حق و نسبت دادن جهل و ناآگاهی به ساحت او

سبحن الله عمّا یصفون . علم الغیب و الشهده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 44 - 11

11 - هواپرستی و شرک ، موجب سقوط انسان از منزلت انسانی خویش

أرءیت من اتخذ إلهه هویه . . . إن هم إلا کالأنعم بل هم أضلّ سبیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 98 - 1,3

1 - غیر خدا را همتای او شمردن ، گمراهی بس آشکار است .

إن کنا لفی ضلل مبین . إذ نسوئکم برّب العلمین

خطاب در «نسوئکم» متوجه معبودهای اهل شرک است. «تسویه» (مصدر «نسوی») به معنای برابر کردن و همتا قرار دادن است.

3 - شرک ، عمده ترین گناه دوزخیان و ریشه همه تباهی ها

إن کنا لفی ضلل مبین . إذ نسوئکم برّب العلمین

از این که دوزخیان گمراه، از میان همه تبه کاری های خود، تنها به گناه شرکشان پرداخته اند؛ احتمالاً بدین منظور باشد که شرک را بزرگ ترین خطای خود شمرده و یا منشأ سایر خطاها دانسته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 100 - 1

1 - شرک به خدا ، مایه محرومیت از شفاعت شفیعان در قیامت

إذ نسوئکم برّب العلمین . . . فما لنا من شفیعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 115 - 6

6- هشدار روشن و بی ابهام نوح (ع) به قومش، نسبت به خطر «عذاب استیصال» در صورت پافشاری آنان بر شرک و مبارزه با توحید

إن أنا نذیر مبین

برداشت یاد شده بدان احتمال است که نوح(ع) در راستای اتمام حجت با قومش، از پیش آنان را به نزول عذاب استیصال هشدار داده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 213 - 3,6

3- ابتلای به شرک، خطری جدی در مسیر عقیده و عمل انسان

فلا تدع مع الله إلهاء آخر

نهی الهی - آن هم در ظاهر خطاب به پیامبر(صلی الله علیه و آله) - نشانگر آن است که اصولاً انسان در معرض چنین خطری قرار دارد؛ زیرا

ص: 46

وقتی آن حضرت مورد هشدار قرار گیرد، تکلیف دیگران روشن است.

6- شرک به خدا در اعتقاد و عمل، در پی دارنده عذاب

فلاتدع مع الله إلهًا آخر فتكون من المعدّين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 44 - 11

11 - شرک و پیمودن راه باطل، ستم بر خویش است.

وجدتها وقومها يسجدون للشمس .. قالت ربّ إنّی ظلمت نفسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 63 - 9

9- شریک قرار دادن برای خدا، کوچک شمردن جایگاه والا و یگانه او است.

تعلی الله عمّا يشركون

تعبیر «تعالی الله» نشان می دهد که اندیشه شرک، مایه تنقیص خدای یکتا بوده و اصولاً برخاسته از ناآگاهی به منزلت والای او و مستلزم کوچک شمردن جایگاه یگانه او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 64 - 9

9- شرک، مستلزم ناسپاسی انسان در برابر خالق و یگانه روزی دهنده خویش

أمن يبدؤا الخلق .. و من یرزقکم ... أءله مع الله

لحن آمیخته با توبیخ «أءله مع الله» نشان دهنده آن است که مشرکان با شرک خویش، کفران خدایی کرده اند که خالق و یگانه روزی دهنده آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 71 - 13

13 - شرکوری ، نشانه کری و حق ناشنوبایی است .

قل أرءیتم . . أفلاتسمعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 72 - 16

16 - شرکوری ، نشانه بی بصیرتی است .

أفلاتبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 66 - 1

1 - کفران نعمت های خداوند و بهره گیری از امکانات دنیوی ، حاصل و عاقبت شرک مشرکان است .

هم یشرکون . لیکفروا بما ءاتینهم ولیتمتّعوا

ص: 47

«لام» در «لیفکروا» احتمال دارد برای تعلیل و به معنای «کی» و احتمال دارد برای امر باشد. برداشت بالا، بنابر احتمال نخست است. گفتنی است که مراد از «یکفرون» در آیه، به قرینه «بما آتیناهم» کفران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 28 - 19

19 - شریک قرار دادن موجودات مخلوق برای خداوند، بایی همتایی او و داشتن عالی ترین صفات، ناسازگار است.

وله المثل الأعلى... ضرب لکم مثلاً... هل لکم من ما ملکت أیمنکم من شرکاء...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 31 - 3

3 - رویکرد به شرک، با سرشت و فطرت انسان ها، ناسازگار است.

فطرت الله التي فطر الناس عليها... ولا تكونوا من المشركين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 32 - 2

2 - شرک، نابود کننده مایه های قوام وحدت اجتماعی است.

المشركين . من الذين فرقوا دينهم وكانوا شيعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 34 - 1

1 - پیدایش روحیه کفران و ناسپاسی در برابر نعمت های الهی، پیامد شرک است.

یشرکون . لیکفروا بما آتینهم

لام در «لیکفروا» لام عاقبت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 41 - 3

3 - شرک ، فساد آفرین و عامل تباهی کره زمین است .

سبحنه و تعلی عما یشرکون . ظهر الفساد فی البرّ و البحر بما کسبت أیدی الناس

ممکن است مراد از «ما کسبت . . .» شرکی باشد که در آیه قبل، از آن سخن گفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 9

9 - شرک و کفر به خدا ، مؤاخذه و کیفر اخروی در پی دارد .

و لو ترى إذ الظلمون موقوفون عند ربّهم . . . و قال الذین استضعفوا للذین استکبروا .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 24 - 1, 2

ص: 48

1 - مؤمن انطاکیه به مردم اعلان کرد: شرک و پرستش غیر خدا، گمراهی آشکاری است.

ءَاتَّخَذَ مِنْ دُونِهِ ءَالِهَةً .. إِنِّي إِذَا لَفِي ضَلَلٍ مَبِينٍ

«إِذَا» در آیه شریفه برای جواب و جزای مقدر است و تقدیر آن چنین می باشد: «إِنْ اتَّخَذْتَ مِنْ دُونِ اللَّهِ ءَالِهَةً أَكُنْ فِي ضَلَالٍ مَبِينٍ»؛ یعنی، اگر من به جز خدا معبود دیگری بگیرم، در گمراهی آشکاری به سر خواهم برد.

2 - شرک و پرستش غیر خدا، گمراهی آشکاری است.

إِنِّي إِذَا لَفِي ضَلَلٍ مَبِينٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 74 - 2

2 - شرک و بت پرستی، کفران نعمت های الهی است.

أَفَلَا يَشْكُرُونَ . وَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ ءَالِهَةً

از ارتباط میان آیه قبل - که از ناسپاسی انسان سخن به میان آورده است - و آیه شریفه، برداشت یاد شده به دست می آید؛ یعنی، شرک و بت پرستی در واقع نوعی ناسپاسی به شمار می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 38 - 2

2 - شرک به خدا، تکذیب رسالت پیامبران و استکبار در برابر حق، موجب عذاب دردناک اخروی

وَ إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ .. إِنَّكُمْ لَذَائِقُوا الْعَذَابِ الْأَلِيمِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 85 - 4

4 - شرک، نوعی از بیماری های قلبی است.

إِذْ جَاءَ رَبُّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ . إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَاذَا تَعْبُدُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 113 - 5

5- کفر و شرک ، ظلم به خویشتن است .

و من ذرّیتهما محسن و ظالم لنفسه

تعبیر «ظالم به نفس» درباره کافران و مشرکان، رساننده مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 163 - 2

2- آیین شرک و بت پرستی ، تنها در انسان های بدطینت و حق گریز زمینه تأثیر و نفوذ دارد .

ما أنتم علیه بفتنن . إلا من هو صال الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 3 - 22

ص: 49

22 - شرک به خدا و اطاعت از غیر او، کفران نعمت خدا و ناسپاسی او است .

و الذین اتّخذوا من دونه اولیاء . . . إنّ اللّٰه لا یهدی من هو کذب کفّار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 7 - 3

3 - کفر و شرک، کفران نعمت های الهی است .

إن تکفروا فإنّ اللّٰه غنیّ عنکم

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که مقصود از کفر در «إن تکفروا» - به قرینه مقابله با «إن تشکروا. . .» - کفران نعمت و ناسپاسی است. بنابراین یاد کردن خداوند از کافران و مشرکان به ناسپاسان، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 21

21 - شرک و ناسپاسی خدا، موجب گرفتاری به آتش جهنم

قل تمّتع بکفرک قليلاً إنّک من أصحاب النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 15 - 4

4 - آیین شرک و عبادت غیر خدا، مایه خسارت و از کف دادن سرمایه عمر آدمی و محرومیت از بهره های بایسته از خانواده در عرصه قیامت

فاعبدوا ما شئتم من دونه قل إنّ الخسرین الذین خسروا أنفسهم و أهلیهم یوم القیمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 45 - 2

2 - نفوذ آیین شرک در قلب و جان مشرکان صدر اسلام و حساسیت شدید آنان نسبت به آیین یکتاپرستی

و إذا ذکر اللّٰه وحده اشمأّت قلوب الذین لا یؤمنون بالأخره

از تنفر و انزجار قلبی مشرکان به صرف یاد کردن نام خداوند، برداشت بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 64 - 4

4 - شرک و عبادت غیر خدا، نشانه جهل و نادانی نسبت به حقیقت الوهیت است .

اللّٰهُ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ .. له مقاليد السموت ... أغير الله تأمرؤنّی أعبد أيها ال

برداشت یاد شده مبتنی بر این احتمال است که «جاهلون» متعدی باشد و متعلق جهل، حقایقی باشد درباره خداوند که در آیات پیشین از آن یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 65 - 5

5 - شرک، باعث حبط عمل خوب (بی اثر شدن و به هدر رفتن تلاش های پسندیده) می شود .

ص: 50

لئن أشركت ليحبطنّ عملك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 66 - 6

6 - شرک و عبادت غیر خدا، ناسپاسی پروردگار است .

بل الله فاعبد و کن من الشکرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 12 - 4، 1

1 - کفر و گرایش به شرک، سبب پذیرفته نشدن عذرخواهی و درخواست کافران و مشرکان برای رهایی خویش از عذاب الهی

ذلکم بأنّه إذا دعی الله وحده کفرتم و إن یشرک به تؤمنوا

«ذلکم» اشاره به مطلب گذشته (عذاب شدن) دارد؛ یعنی، «ذلکم الذی أنتم فیه من العذاب». گفتنی است که «باء» در «بأنّه» برای سببیت می باشد.

4 - گرایش به شرک، پس از آگاهی از یگانگی خداوند، موجب عذاب گریزناپذیر در قیامت است .

فهل إلى خروج من سبیل . ذلکم بأنّه إذا دعی الله وحده کفرتم و إن یشرک به تؤمنوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 26 - 16

16 - آیین شرک، سازگار با حکومت استبدادی و ستم پیشه فرعون و آیین توحیدی، در تضاد با چنین حکومتی

و لیدع ربّه .. أن یندّل دینکم

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که حکومت فرعون در زمان حاکمیت آیین شرک قرار داشت و او با آیین توحیدی موسی(ع) به مبارزه برخاسته بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 42 - 2

2 - کفر به خدا و شریک قرار دادن برای او، عامل دوزخی شدن انسان

تدعونى إلى النار . تدعونى لأكفر بالله و أشرك به

جمله «تدعونى لأكفر بالله..» بیان برای جمله «تدعونى إلى النار» در آیه پیش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 74 - 6

6 - تکذیب پیامبران ، مجادله در آیات الهی و شرکورزی ، نمودهایی از اضلال خداوند است .

الذین یجدلون فی آیت . . . الذین کذبوا بالکتب و بما أرسلنا به ... کذلک یضللّ ا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 82 - 9,10

ص: 51

9 - نابودی بسیاری از اقوام نیرومند و دارای تمدن و آثار ملی، در گذشته تاریخ به خاطر کفر و شرکشان

فما أغنی عنهم ما كانوا یکسبون

جمله «فما أغنی عنهم ما كانوا یکسبون» (ولی آنچه به دست می آورند، به حالشان سودی نبخشید)، به نزول عذاب گریز ناپذیر و سود نبخشیدن تلاش های کافران محکوم به عذاب اشاره دارد. گفتنی است چون این آیه درباره کافران و مشرکان می باشد، می توان استفاده کرد که سبب محکومیت آنان به عذاب، همان کفر و شرک آنان بود.

10 - شرک و کفر، زمینه ساز عذاب الهی و نابود شدن تمدن ها، قدرت ها و آثار ملی

فما أغنی عنهم ما كانوا یکسبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 85 - 5

5 - کفر و شرک به خدا، مایه خسارت و از کف دادن سرمایه ها، توانمندی ها و تمدن ها است .

كانوا أكثر منهم وأشدّ قوّه وءاثراً فی الأرض .. کنا به مشرکین ... و خسر هنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 9 - 8

8 - شرک، در بردارنده کفر و مستلزم انکار ربوبیت یگانه خداوند

وویل للمشرکین .. قل أنتم لتکفرون ... و تجعلون له أنداداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 9 - 4

4 - شرک، گناهی بس بزرگ و موجب محرومیت از رحمت الهی در قیامت

و لکن یدخل من یشاء فی رحمته والظلمون .. أم اتّخذوا من دونه أولیاء

از آیه قبل استفاده می شود که ظالمان از رحمت الهی به دوراند (یدخل من یشاء فی رحمته والظالمون ما لهم ..) و از آن جا که شرک مصداق بارز ظلم به شمار می آید، می توان مطلب بالا را برداشت کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 15 - 10

10 - شرک ، نمودی از کفر و ناسپاسی انسان ، در برابر خالق یگانه هستی است .

و جعلوا له من عباده جزءاً إنَّ الإنسان لکفور مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 65 - 7

7 - نافرمانی در برابر دعوت پیامبران و روی آوری به شرک ، ظلم آدمی به خویشتن

فاتَّقوا اللهَ و اطیعون .. فاعبدوه ... فویل للذین ظلموا من عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 76 - 6

ص: 52

6- گام نهادن آدمی در وادی کفر، شرک و گناه، در حقیقت ظلم آدمی به خویشتن است.

إِنَّ الْمَجْرِمِينَ... و ما ظلمنهم و لكن كانوا هم الظلمين

به کار رفتن واژه «ظالم» به جای «مجرم»، حاکی از آن است که جرم و گناه بیان شده در آیات پیشین، همان ظلم و ستم آدمی به خویش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 6 - 2

2- پیوند های باطل و شرک آلود دنیوی، مایه عناد و ستیز در صحنه قیامت *

یدعوا من دون الله... و إذا حشر الناس كانوا لهم أعداء

موجوداتی را که انسان در دنیا به غلط تکریم نموده و با آنان پیوند عبودیت و پرستش برقرار کرده؛ در قیامت این پیوند به خصومت منتهی خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 6 - 3,4

3 - نفاق و شرک و بدگمانی به خداوند، مایه ابتلا به عذاب الهی

و یعدّب المنفقین... و المشرکین... الظّائین باللّٰه ظنّ السوء

وصف نفاق، شرک و ظن سوء به خداوند، مشعر به علیت است.

4 - تساوی مردان و زنان، در ابتلا به نتایج نفاق و شرک خویش

و یعدّب المنفقین و المنفقت و المشرکین و المشرکت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 36 - 1

1 - تاریخ، شاهد نابودی بسیاری از ملت های توان مند، به خاطر کفر و شرک آنان

و کم أهلکنا قبلهم من قرن هم أشدّ منهم بطشاً

«قرن» به معنای امت و گروهی از مردم است که در یک زمان قرار دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 23 - 5

5- آیین شرک ، حافظ منافع صاحبان زر و زور بوده و آیین توحیدی ناسازگار با آن است .

وقالوا لاتذرنا الهتکم و لاتذرنا ودا . . و نسرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 24 - 2

2- شرک و بت پرستی و دوری از رهنمود های پیامبران الهی ، گمراهی است .

وقالوا لاتذرنا الهتکم . . . وقد أضلوا کثیرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 53

2- شرک و بت پرستی ، زمینه ساز انواع گوناگون خطاها و گناهان است .

مَمَّا خَطِيءُوا--تَهْمُ أُعْرِقُوا

از این که در آیه شریفه، خطاها و گناهان قوم نوح، عامل هلاکت آنان دانسته شد - با آن که آنان بت پرست و مشرک بودند - می تواند نشانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - عقیده به شریک داشتن خدا ، در تضاد با ایمان به قرآن

فامنا به و لن نشرك برّنا أحداً

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که جنیان پس از درک هدایت گری قرآن، دو نکته را با هم بر این درک تفریع کردند: 1- ایمان به قرآن، 2- شریک نگرفتن برای خدا.

22- آثار شرک آزر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - عدم تأثیر استغفار ابراهیم (ع) برای پدرش به خاطر اصرار وی بر شرک

فلما تبين له أنه عدو لله تبرأ منه

23- آثار شرک افعالی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - کفر به یگانگی خداوند در آفرینش، زمینه پندار شرک در ربوبیت و تدبیر عالم هستی

الحمد لله الذي خلق السموات والأرض . . . ثم الذين كفروا بربهم يعدلون

بنابراینکه «بربهم» متعلق به «یعدلون» باشد. در این صورت «یعدلون» از ماده «عدل» به معنای همسان دانستن است و «کفروا»، با توجه

به صدر آیه، به معنی کفر به توحید در خلق است.

24- آثار شرک اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 213 - 7

7- شرک ورزی ، از عوامل هلاکت امت های پیشین

فتکون من المعذبين

ص: 54

«ال» در «المعدّین» اشاره به اقوام هلاک شده ای دارد که سرگذشت آنان در آیات پیشین به تفصیل بیان شده است.

25- آثار شرک حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 89 - 5

5 - حق ناپذیران لجوج ، شاهد بازتاب کفر و شرک خویش در فرجامی نه چندان دور

فسوف یعلمون

26- آثار شرک ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 50 - 4

4 - شرک در ربوبیت خداوند ، عامل نابودی قوم عاد *

وَأَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشَّعْرَى . وَأَنَّهُ أَهْلَكَ عَادًا الْأُولَى

بیان هلاکت قوم عاد - در پی تأکید بر ربوبیت یگانه خدا - می تواند بیانگر این معنا باشد که شرک در ربوبیت، ریشه ظلم و طغیان قوم عاد و هلاکت آنان، بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 51 - 4

4 - شرک در ربوبیت خداوند ، عامل نابودی قوم ثمود *

وَأَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشَّعْرَى . . . وَثَمُودًا فَمَا أَبْقَى

بیان هلاکت قوم ثمود - در پی تأکید بر ربوبیت یگانه خدا - می تواند بیانگر این معنا باشد که شرک در ربوبیت، ریشه ظلم و طغیان قوم ثمود و هلاکت آنان بوده است.

27- آثار شرک ستیزی ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 121 - 3,5

3- نقش عمده روحیه گوش به فرمان خدا بودن ، حق گرایی ، دوری از شرک و شکرگزاری حضرت ابراهیم (ع) ، در گزینش وی از سوی خدا

إن إبراهيم كان أُمَّه قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا و لم يک من المشرکین . شاکراً لأنعمه اجتبه

خداوند، پس از بیان چهار صفت اکتسابی برای حضرت ابراهیم(ع)، مسأله انتخاب و برگزیده بودن او را مطرح ساخت. از ارتباط میان این دو کلام، استفاده می شود که کسب اوصاف معنوی و فضایل اخلاقی، در گزینش حضرت ابراهیم(ع) تأثیر مهمی داشته است.

ص: 55

5- نقش عمده روحیه تسلیم در برابر خدا، حق‌گرایی، دوری از شرک و شکرگزاری حضرت ابراهیم (ع) در هدایت شدنش به «صراط مستقیم»

إن إبراهيم كان أمّهُ قانتاً لله حنيفاً ولم يك من المشركين . شاكراً لأنعمه اجتهبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 122 - 3

3- نقش عمده روحیه تسلیم در برابر خدا، حق‌گرایی، دوری از شرک و شکرگزاری حضرت ابراهیم (ع)، در برخورداری او از نیکی‌ها و نعمت‌های الهی در دنیا و منزلت والا در آخرت

إن إبراهيم كان أمّهُ قانتاً لله .. وءاتينه في الدنيا حسنه وإنه في الآخرة لمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 55 - 2

2- دعوت حضرت ابراهیم (ع) به توحید و ردّ اندیشه شرک و بت‌پرستی، موجب تردید مردم بت‌پرست در عقیده خود شد.

ما هذه التماثيل .. أنتم وءاباؤكم في ضلل مبين . قالوا أجبثنا بالحق أم أنت م

28- آثار شرک ستیزی مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 45 - 2

2- مؤمن آل فرعون، پس از اعلان مواضع اعتقادی خویش و مبارزه با عقیده شرک‌آلود، با انواع مکرها و نقشه‌های شوم فرعونیان روبه‌رو شد.

فوقیه الله سیئات ما مکروا

جمع آمدن «سیئات» نشانگر تعدد و گوناگونی مکرهای فرعونیان است.

29- آثار شرک عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 56 - 7

7- شرک و پرستش هر معبودی جز خداوند، گمراهی است.

إني نهيت أن أعبد الذين .. قد ضللت إذاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 196 - 7

7- شرکورزی و پرستش غیر خدا، کرداری ناشایسته و مایه محرومیت از ولایت و حمایت های خداوند است .

و هو يتولى الصالحين

ص: 56

مصدق مورد نظر برای صلاح و صالحان، به قرینه آیات گذشته، توحید و مؤمنان موحد است و در مقابل آن شرک و مشرکان خواهد بود. بنابراین مفهوم جمله «و هو ...» عدم حمایت خداوند از مشرکان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 3 - 14

14- پرستش غیر خدا و شرک در عبادت، عذاب روز قیامت را در پی دارد.

أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ... .. وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ

«تولوا» فعل مضارع و در اصل «تولوا» بوده است. «تولی» به معنای اعراض کردن است و متعلق آن از دستورات پیشین استفاده می شود. بنابراین «إِنْ تَوَلَّوْا...»؛ یعنی: اگر از توحید در عبادت و... اعراض کنید... .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 23

23- پرستش غیر خدا، شرک در عبادت و ظلم و اجحاف در مبادلات، در پی دارنده عذاب قیامت است.

اعبدوا الله... .. وَلَا تَقْصُوا الْمَكِّيَالَ... .. إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مَحِيْطٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 31 - 7

7- کفر ورزی و پرستش غیر خدا، سقوط از اوج هدایت، نور و روشنایی، به حضيض ضلالت، ظلمت و تاریکی است.

وَمَنْ يَشْرِكْ بِاللَّهِ... .. أَوْ تَهْوَىٰ بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيْقٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 52 - 8

8- رهبانیت و زهدورزی های بی جا، ارتکاب اعمال ناشایست و شرک ورزی در عبادت، انحراف از طریقه پیامبران

يَأْتِيهَا الرِّسْلُ كُلُّوَا مِنَ الطَّيِّبَاتِ... .. وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19- شرک و پرستش غیر خدا، در پی دارنده عذاب سخت الهی

أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ

از ارتباط «أَلَّا تَعْبُدُوا..» با «إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ...»، مطلب یاد شده استفاده می شود.

30- آثار شرک قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 66 - 2

2- خداوند، در پی اصرار قوم ثمود بر شرکورزی و انکار رسالت صالح (ع)، عذابی سخت بر آنان نازل کرد.

ص: 57

مراد از «أمر» عذاب نازل شده بر قوم ثمود است. اضافه آن به ضمیر «نا» حاکی از بزرگی آن عذاب می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 51 - 4

4 - شرک در ربوبیت خداوند ، عامل نابودی قوم ثمود *

وَأَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشَّعْرَى . . . وَثَمُودًا فَمَا أَبْقَى

بیان هلاکت قوم ثمود - در پی تأکید بر ربوبیت یگانه خدا - می تواند بیانگر این معنا باشد که شرک در ربوبیت، ریشه ظلم و طغیان قوم ثمود و هلاکت آنان بوده است.

31- آثار شرک قوم سبا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 43 - 7، 2، 1

1 - محیط و عادت های شرک آلود ، مانع هدایت بلقیس به راه راست و یکتاپرستی در گذشته عمر وی

وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ . . . إِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمِ كَفْرِينَ

«صَدَّ» (مصدر «صَدَّ») به معنای منع و بازداشتن است. متعلق «صَدَّ» محذوف و به تقدیر «صَدَّهَا عَنِ السَّبِيلِ» می باشد. برداشت یاد شده بدان احتمال است که آیه یاد شده ناظر به پاسخ این پرسش باشد که بلقیس چرا پیش از این ماجرا (ماجرای میان او و سلیمان(ع)) با فراستی که داشت، از راه راست منحرف شده بود.

2 - تعلق بلقیس به جامعه شرک و کفر ، مانع پیوستن رسمی وی به آیین توحیدی سلیمان (ع) با وجود اذعان قلبی

وَأُوتِينَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ . وَصَدَّهَا... إِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمِ كَفْرِينَ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که آیه مذکور در مقام توضیح این نکته باشد که چرا بلقیس علی رغم علم و اذعان قلبی خود، پیش از این رسماً تسلیم سلیمان(ع) نشده و به یکتاپرستی نگروده بود.

7 - قوم سبا ، دارای پیشینه شرک و کفر

إِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمِ كَفْرِينَ

32- آثار شرک قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 14 - 8

8- گرفتار شدن قوم نوح به سیلی عظیم و در نتیجه به هلاکت رسیدن ، پیامد مداومت آنان به شرک و قبول نکردن دعوت نوح بود .

و لقد أرسلنا نوحًا إلی قومه . . . فأخذهم الطوفان و هم ظلمون

به قرینه مقام، مراد از ظلمی که به قوم نوح نسبت داده شده است، ممکن است ظلم اصطلاحی نباشد و بلکه شرک و مداومت بر آن باشد.

ص: 58

33- آثار شرک نیاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 173 - 4

4 - شرک‌ورزی پدران زمینه ساز گرایش فرزندان به شرک است .

إنما أشرك ءاباؤنا من قبل و كنا ذرية من بعدهم

34- آثار شرک والدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 9 - 5

5 - شرک پدر و مادر و انحراف آنها از ادیان الهی ، مجوز کشتن فرزندان آنان نیست .

و إذا الموءودة سئلت . بأیّ ذنب قتلت

آیه شریفه ناظر به رفتاری است که برخی از مشرکان عصر بعثت با دختران خود داشتند. محکومیت این رفتار، حاکی از مصونیت جان فرزندان آنان است.

35- آثار شک رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 5

5 - مخالفت سران کفر و شرک با پیامبر اسلام ، به خاطر شک و تردید آنان در اصل نزول وحی و الهی بودن قرآن بود ؛ نه در شایستگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای رسالت .

أَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرَ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْ ذِكْرِي

«بل» در جمله «بل هم فی شک من ذکری» برای اضراب می باشد. بر این اساس مقصود از آیه شریفه این است که مخالفت سران کفر و شرک با رسول خدا، ناشی از شک و تردید آنان در درستی قرآن است و بحث از شایستگی آن حضرت برای رسالت، معلول چنین تردیدی می باشد.

36- آثار شومی شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 16 - 7

7 - بیم دادن خداوند به بندگان ، درباره پیامد شوم کفر و شرک و گرفتار شدن به آتش دوزخ

لهم من فوقهم ظلل من النار . . . ذلك يخوف الله به عباده

ص: 59

37- آثار گمراهی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 32 - 5

5 - پیشوایان شرک در عرصه قیامت، گمراهی خود را، عامل انحراف دیگران معرفی خواهند کرد.

فأغوينکم إنا کنا غوین

برداشت یاد شده به خاطر تعلیل بودن جمله «إنا کنا غوین» برای جمله پیشین (فأغویناکم) است.

38- آدم (ع) و شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 190 - 4

4 - آدم (ع) و حوا با مؤثر پنداشتن غیر خدا در آفرینش و تأمین سلامت کودکانشان، به شرک گراییدند.

فلما ءاتیهما صلحاً جعلاً له شرکاء فیما ءاتیهما

برخی از مفسران به دلیل جمله «جعلاً له شرکاء» (برای او شریک قرار دادند) بر این نظر هستند که مراد از نفس واحده و همسرش، آدم (ع) و حوا نیستند؛ زیرا آنان منزله از شرکورزی می باشند، بلکه مراد مطلق پدران و مادران می باشند. برخی دیگر بر این باورند که مراد از شرک در اینجا توجه به اسباب و علل طبیعی است، به گونه ای که با اخلاص کامل تنافی داشته ولی با اصل توحید ناسازگار نبوده و نسبت این معنا به آدم (ع) اشکالی ندارد.

39- آمرزش شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 48 - 7، 5، 1

1 - شرک، انحراف و لغزشی غیر قابل آمرزش

انّ الله لا یغفر ان یشرک به

5 - هر گناهی - کوچکتر از شرک - قابل آمرزش و مغفرت

و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء

کلمه «دون» به معنای کمتر و پایینتر است.

7 - گناهانی که در حدّ شرک باشد، قابل آمرزش نیست.

و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء

برداشت فوق با توجّه به معنای کلمه «دون» (کمتر و پایینتر) استفاده شده است.

13 - تمامی گناهان، حتّی گناهان کبیره - بجز شرک - قابل آمرزش و بخشش

و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء

امام صادق (ع) درباره آیه فوق فرمودک الکبیر فما سواها

مقصود از قابل آمرزش بودن همه گناهان - بجز شرک - بخشش بدون توبه است؛ زیرا مشرک هم اگر از شرک توبه کند،

ص: 60

کافی، ج 2، ص 284، ح 18؛ نورالثقلین، ج 1، ص 487، ح 283، 284، و ص 488، ح 290؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 374، ح 1، 2، 7؛ من لا یحضره الفقیه، ج 3، ص 376، ح 36، ب 179.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 110 - 2

2 - خداوند، آمرزنده گناه شرک و غیر شرک، در صورت استغفار و توبه

و من یعمل سوءاً او یظلم نفسه ثم یتستغفر الله یجد الله غفوراً رحیماً

گفته شده مقصود از ظلم در «یظلم نفسه»، شرک است و مقصود از «سوء»، گناهانی غیر از شرک.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 17 - 9

9 - شرک، گناهی نابخشودنی است.

ما کان للمشرکین... أولئک حبطت أعمالهم و فی النار هم خلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 90 - 4

4- ایمان به یکتایی خدا، پرستش او و آمرزش گناهان (شرکوری، فساد و بی عدالتی در مبادلات) مقدمه هایی لازم برای حرکت به سوی خدا و تقرب به درگاه اوست.

واستغفروا ربکم ثم توبوا الیه

برداشت فوق، با توجه به حرف «ثم» - که جمله «توبوا الیه» را بر «استغفروا ربکم» عطف کرده است - استفاده می شود. گفتنی است متعلق استغفار به قرینه آیات پیشین، گناه شرکوری و بی عدالتی در مبادلات اقتصادی و نیز فسادگری و مخالفت با پیامبران الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 47 - 9

9- ابراهیم (ع)، شرک برخی از مشرکان را قابل بخشش می دانست .

سأستغفر لک ربّی

40- آموزش گناه شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 153 - 6

6- ارتداد (مشرک شدن پس از توحید و کفرورزی پس از ایمان) گناهی قابل بخشش است .

و الذین عملوا السيئات .. إن ربک من بعدها لغفور رحیم

ص: 61

41- ابراهیم (ع) و شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 135 - 8

8 - ابراهیم (ع) ، هرگز به شرک گرایش پیدا نکرد و از مشرکان نبود .

و ما کان من المشرکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 67 - 7

7 - ابراهیم (ع) ، هرگز مشرک نبود .

و ما کان من المشرکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 120 - 7

7 - ابراهیم (ع) ، منزّه از شرک و جدا از صف مشرکان بود .

إن ابرهیم . . . و لم یک من المشرکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 123 - 6

6 - ابراهیم (ع) ، شخصیتی حق گرا و مبرّا از شرک و جدا از مرام مشرکان در همه عمر خویش

ملّه ابرهیم حنیفاً و ما کان من المشرکین

42- ابزار مبارزه با شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 52 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وظیفه دار مبارزه گسترده فرهنگی و تبلیغی با جریان کفر و شرک ، با محور قرار دادن قرآن

فلا تطع الكافرين و جهدهم به جهاداً كبيراً

مرجع ضمير «به» به قرينه مقام (يعنى، آيه قبل كه از انذار رسول به مردمان سخن گفته است) قرآن كريم است و آمدن مفعول مطلق (جهاداً) و توصيف آن به «كبيراً»، بيانگر گستردگى و بزرگى اين جهاد مى باشد.

43- اتحاد رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - ص - 38 - 11 - 3

ص: 62

3 - سران کفر و شرک ، گروهی متشکل ، همسو و متحد در برابر پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

جند ما هنالك مهزوم من الأحزاب

برداشت یاد شده، از تعبیر «جند» و «أحزاب» به دست می آید.

44- اجبار اصحاب کهف به شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 20 - 1

1- اصحاب کهف ، خود را در صورت اسارت به دست کافران ، محکوم به سنگ سار و یا مجبور به پذیرش آیین شرک می دیدند .

إِنَّهُمْ إِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ أَوْ يُعِيدُوكُمْ فِي مِلَّتِهِمْ

«ملّه» به معنای دین و آیین است و جمله «یعيدوكم فی ملتهم» یعنی: شما را به دین و آیین خود، برمی گردانند.

45- اجتناب از رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 17 - 1

1 - پرهیز از عبادت و اطاعت طاغوت ها و سردمداران کفر و شرک ، از اوصاف مؤمنان و بندگان خالص خدا

و الذين اجتنبوا الطغوت أن يعبدوها

«طاغوت» در اصل به هر متجاوز و رئیس گمراه گر گفته می شود. این کلمه در قرآن، هم به این معنا آمده و هم در بت و صنم به کار رفته است. چنانچه این واژه در آیه شریفه در معنای نخست به کار رفته باشد، مقصود از عبادت (أن يعبدوها) اطاعت خواهد بود. گفتنی است آیه شریفه در صدد توصیف مؤمنان و بندگان خالص خداوند است (که از آیات بعد نیز قابل استفاده است).

46- اجتناب از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 22 - 17

17 - ضرورت پرهیز از توهم بودن همتا و همانند برای خداوند

فلا تجعلوا لله أنداداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 36 - 5، 2، 1

1 - لزوم پرستش خداوند و پرهیز از هر گونه شرک

و اعبدوا الله ولا تشركوا به شيئاً

ص: 63

2 - عبادت خداوند باید خالصانه و دور از هر گونه شائبه شرک باشد .

و اعبدوا الله و لا تشركوا به شيئاً

5 - عبادت خالصانه خداوند و پرهیز از هر گونه شرک ، زمینه دور ماندن زندگی زناشویی از هر گونه ناسازگاری *

و ان خفتم شقاق بينهما . . و اعبدوا الله

به مقتضای ارتباط بین آیات می توان احتمال داد که آیه مورد بحث در حقیقت بیانگر راه حلی است برای جلوگیری از ناسازگاری بین زن و شوهر .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 27

27 - پرهیز از شرک ، زمینه خیر و سعادت انسان

و لا تقولوا ثلثه انتهوا خيراً لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 90 - 11، 5

5 - اهل ایمان وظیفه دار اجتناب از شرابخواری ، قماربازی و مظاهر شرک

يايها الذين ءامنوا انما الخمر و الميسر . . فاجتنبوه

11 - پرهیز از شراب خواری ، قماربازی و مظاهر شرک ، زمینه ساز نیل به فلاح و رستگاری *

انما الخمر و الميسر و الانصاب و الازلم . . فاجتنبوه لعلکم تفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 92 - 6

6 - دوری جستن از پلیدی ها (شراب ، قمار ، مظاهر شرک) نشانگر اطاعت از خدا و رسول (صلی الله علیه و آله)

انما الخمر و الميسر و الانصاب و الازلم . . و اطيعوا الله و اطيعوا الرسول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - سوق دادن بیمناکان از حشر و قیامت برای اجتناب از کفر و شرک از اهداف انذار است.

وأنذر به الذین یخافون أن یحشروا إلی ربهم . . . لعلهم یتقون

«یتقون» در این آیه به معنای تقوای اصطلاحی نیست، بلکه با توجه به آیات این سوره - که بحث از کفر و تکذیب بود - مراد، اجتناب از کفر و تکذیب و گناهانی از این قبیل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - آدمی پس از نجات از شداید، علی رغم پیمان عدم شرک و سپاسگزاری از خداوند، پیمان شکنی می کند و مجدداً شرک میورزد.

لئن أنجنا . . . قل الله ینجیکم . . . ثم أنتم تشرکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 82 - 5,6

5 - جامعه ایمانی به دور از هر گونه شرک و ظلم، از خشم و عذاب خداوند در امان است.

فأى الفريقين أحق بالآمن... الذىن ءامنوا... أولئك لهم الأمن

چون در آیه قبل از موحدان و مشرکان به عنوان دو گروه یاد شده و در این آیه نیز از موحدان با صیغه ها و ضمائر جمع یاد شده، چنین برمی آید که امنیت از آن جامعه با هویت جمعی آن است، گر چه آحاد نیز مشمول آن باشند.

6 - دستاورد ایمان افراد جامعه به دور از هر گونه ظلم و شرک، امنیت است. *

الذىن ءامنوا و لم يلبسوا... أولئك لهم الأمن

گر چه «ظلم» در این آیه، به قرینه آیات گذشته، به شرک تفسیر شده، ولی منافاتی با عمومیت مفاد «ظلم» و «الامن» ندارد. بنابراین جامعه ایمانی در صورت دوری از ظلم به امنیت همه جانبه خواهد رسید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 102 - 6

6 - ضرورت پرستش آفریدگار یگانه هستی و شریک قرار ندادن برای او در عبادت

و جعلوا لله شركاء الجن... ذلكم الله ربكم لا إله إلا هو... فاعبدوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 151 - 25,28

25 - کناره گیری از شرک، احسان به پدر و مادر و پرهیز از کشتن فرزندان، از سفارشهای خداوند به انسانها

ألا تشركوا به شيئاً... ذلكم وصيكم به

28 - تعالیم پنجگانه (اجتناب از شرک، احسان به والدین و...) تعالیمی مطابق با عقل

ذلكم وصيكم به لعلكم تعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پرهیز از شرک، فرزندکشی، کردارهای شنیع، کشتن بیگناهان، تجاوز به دارایی یتیمان، راهی است راست برای حرکت به سوی خدا.

ألا تشرکوا به شیئاً .. و أن هذا صرطی مستقیماً

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از ضمیر متکلم در «صراطی» خداوند باشد. صراط خداوند یعنی راهی که به سوی اوست.

4 - احکام نه گانه (پرهیز از شرک و ..) دارای ارتباطی تنگاتنگ و به منزله حکمی واحد

و أن هذا صرطی مستقیماً

«هذا» اشاره به دستورهایی است که در دو آیه پیشین مطرح شده است. به کارگیری اسم اشاره مفرد برای دستورهای نه گانه حکایت از وجود ارتباطی شدید میان آنها دارد؛ به گونه ای که گویا امری واحد هستند.

8 - الهی بودن محرمات و قوانین نه گانه (پرهیز از شرک و ..) و خالی بودن آنها از کجی و انحراف، ایجاب کننده پیروی از آن فرمانها و سلوک بر اساس آن

و أن هذا صرطی مستقیماً فاتبعوه

حرف «فاء» در «فاتبعوه» سببیه است؛ یعنی بیانگر این است که حقایق مطرح شده در «آن هذا...» (الهی بودن و...)، علت لزوم پیروی است. گفتنی است که تقدیر «لام» علت بر «آن ه--ذا...»، همان گونه که نظر برخی از مفسران است، این معنا را تأیید می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 154 - 2, 1

1 - خداوند وصایای دهگانه (پرهیز از شرک و...) را به موسی (ع) ابلاغ کرد.

ثم آتینا موسی الکتب

به کارگیری فعل «وصاکم» به صورت ماضی در ذیل آیات گذشته و وجود ارتباط میان آیه مورد بحث با آیات پیشین می رساند که احکام دهگانه مخصوص امت اسلامی نیست، بلکه در همه ادیان و از جمله شریعت موسی (ع) بوده است. بنابراین می توان از میان نظرات مختلفی که درباره معطوف علیه «ثم» داده شده، این نظر را تأیید کرد که معطوف علیه آن جمله ای مانند «وصینا موسی بتلک الوصایا ثم...» است.

2 - خداوند پس از ابلاغ احکام دهگانه (پرهیز از شرک و...)، تورات را به موسی (ع) عطا کرد.

ثم آتینا موسی الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 29 - 8

8 - پایبندی خالصانه به دین و پرهیز از شرک و التقاط، از شرایط دعا و نیایش به درگاه خداوند

و ادعوه مخلصین له الدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 9

9 - دستیابی به توحید و پرهیز از شرک در گرو خواست خداوند و توفیقات اوست .

و ما یکون لنا أن نعود فیها إلا أن یشاء الله ربنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 174 - 3

3- بازگشت مردم از شرک به توحید، از اهداف تبیین آیات از سوی خداوند است .

تفصل الآيت و لعلهم يرجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 123 - 2

2- لزوم پیروی از حضرت ابراهیم (ع)، در اجتناب از هرگونه انحراف و شرک

ثمّ أوحينا إليك أن اتبع ملة إبراهيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 23 - 9

ص: 66

9- لزوم دور ماندن احسان به پدر و مادر ، از شائبه شرک

وقضى ربك ألا تعبدوا إلا إياه وبالوالدين إحساناً

قرار گرفتن تکلیف احسان به والدین پس از فرمان به توحید و پرهیز از شرک، ممکن است إشعار به این مطلب داشته باشد که علاقه و احسان بیش از حد به پدر و مادر، ممکن است انسان را به شرک بکشاند. بنابراین باید این علاقه و احسان از شائبه شرک خالی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 39 - 6

6- اجتناب از شرک به خداوند ، تکلیفی الهی بر بندگان

و لا تجعل مع الله إلهاً آخر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 85 - 4

4- پرهیز از شرک‌ورزی و پرستش معبود های باطل ، نمودی کامل از تقوا است .

واتخذوا من دون الله ءالهةً . . . يوم نحشر المتقين إلى الرحمن

چون محور بحث در آیات گذشته، در باره شرک و پرستش معبودهای گوناگون بود؛ مناسبت چنین اقتضا دارد که مراد از «متّین» در این آیه، کسانی باشند که از شرک‌ورزی و پرستش معبودهای باطل پرهیز می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 65 - 5,6

5 - پابندی مخلصانه به دین و پرهیز از هرگونه شرک و التقاط ، امری لازم است .

دعوا الله مخلصين له الدين

چون جمله «دعوا الله مخلصين له الدين» در مقام تعریف گرفتاران در خطر است، استفاده می شود که داشتن حالت اخلاص در دین و نداشتن هیچ گونه شرکی، مطلوب خداوند است.

6 - اخلاص در دعا و پرهیز از هرگونه شرک ، امری بایسته و لازم است .

دعوا الله مخلصين له الدين

2- لزوم ترس از خدا و برپایی نماز و پرهیز از هرگونه شرک

و اتَّقوه و أقيموا الصلوه و لاتكُونوا من المشرکين

4- اقامه نماز و پرهیز از شرک، تجلی روح تقوا در آدمی است.

و اتَّقوه و أقيموا الصلوه و لاتكُونوا من المشرکين

«تقوا» در لغت، حفظ خود از خطر، و در شریعت، حفظ خود از افتادن در گناه است. طبیعی است که مصداق حفظ خود از گناه، ترک محرّمات و انجام دادن واجبات است. ذکر اقامه نماز و پرهیز از شرک، می تواند به منزله ذکر خاص بعد از عام و مفید نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 33 - 13

13 - رویکرد به خداوند و اجتناب از شرک ، در وضعیّت آسایش ، مانند وضعیّت سختی و ناگواری امری بایسته و لازم است .

و إذا مسّ الناس ضرٌّ . . . ثمّ إذا أذاقهم منه رحمه . . . یشركون

از آن جایی که آیه، درصدد سرزنش کسانی است که به هنگام مواجهه با سختی ها، به خداوند روی می آورند، اما همین که از آن می رهند، شرک میورزند، نکته یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 13 - 4

4 - موعظه لقمان به پسرش درباره لزوم پرهیز از شرک ، نمودی از حکمت وی بود .

لقد آتینا لقمن . . . و إذ قال لقمن لابنه . . . لا تشرك بالله

اگر «إذ» متعلق به «آتینا» باشد، برداشت بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 15 - 4

4 - حفظ عقیده توحیدی ، ضروری است و قبول شرک ، به هیچ قیمتی روا نیست .

وإن جهداک علی أن تشرك بی . . . فلا تطعهما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 17 - 2

2 - لزوم اجتناب از عبادت طاغوت و اطاعت از سردمداران ضلالت

و الذین اجتنبوا الطغوت أن یعبدها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 14 - 5

5- نزول رزق انسان (باران) از سوی خداوند ، مقتضی دعا و عبادت به دور از شرک و خالصانه او است .

و ينزل لكم من السماء رزقاً .. فادعوا الله مخلصين له الدين

با توجه به تفریع جمله «فادعوا الله ..» بر جملات پیشین (ينزل لكم من السماء رزقاً) برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 12 - 6

6- پرهیز از کمترین شرک به خداوند ، نخستین موضوع بیعت زنان مؤمن با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

على أن لا يشركن بالله شيئاً

ص: 68

47- اجتناب از شرک ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 38 - 5

5- توحيد ، مستلزم پرهيز از هرگونه شرکورزی در ربوبیت خدا است .

لَكُنَّا هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا

48- اجتناب از شرک عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 10، 2

2- پرستش خدای یگانه و پرهیز از پرستش غیر او ، از عهد ها و پیمان های خداوند با بنی اسرائیل

و إِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ

10 - وجوب پرستش خدا و پرهیز از پرستش غیر او

لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ

جمله «لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ» (پرستش نمی کنید جز خدا را) نهی است به صورت نفی و به عبارت دیگر خبر است در مقام انشاء یعنی، پرستش نکنید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 2 - 1

1- لزوم پرستش خدا و پرهیز از پرستش غیر او

أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 1

1- لزوم پرستش خدا و پرهیز از عبادت غیر او

أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 36 - 8

8- لزوم پرستش خدا و ضرورت پرهیز از شرک در عبادت

قل إنما أمرت أن أعبد الله ولا أشرك به

49- اجتناب مخلصین از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 128 - 3

ص: 69

3- تقوا، یکتاپرستی و دوری از شرک، از اوصاف بندگان مخلص

أَلَا تَتَّقُونَ . أَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَلْقِينَ . اللَّهُ رَبُّكُمْ ... إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ

50- احتجاج علیه شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 42 - 13

13 - پیروزی مسلمانان در جنگ بدر حجتی روشن علیه شرک و دلیلی واضح بر حقانیت توحید و اسلام

ليَقْضَى اللَّهُ ... لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنِ بَيْنِهِ وَيَحْيَى مَنْ حَى عَنِ بَيْنِهِ

«لِيَهْلِكَ» متعلق به «يَقْضَى» است. یعنی هدف از تحقق جنگ بدر این بود که

51- احساس خطر رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 3

3- احساس خطر سران کفر و شرک، از دعوت پیامبر اسلام به توحید و نفی شرک و نفوذ آن حضرت در میان توده ها

و اصبروا على الهتكُم

فراخواندن مردم به پراکنده شدن از اطراف رسول خدا(صلی الله علیه و آله) و پایداری بر آیین شرک، گویای برداشت یاد شده است.

52- اختیار در شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 137 - 15

15 - اختیار تکوینی انسان در انتخاب مسیر شرک و توحید

و لو شاء الله ما فعلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 148 - 18

18 - خداوند کسی را به پذیرش عقیده شرک مجبور نساخته است.

لو شاء الله ما أشركنا . . . إن أنتم إلا تخرصون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 63 - 10

10 - پیشوایان شرک منکر مجبور کردن مردم به پرستش خویش

ما كانوا إيتاناً يعبدون

ص: 70

53- اختیار رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 30 - 3

3 - سران شرک در قیامت ، بدون اجبار به نقش خود در گمراهی مشرکان اقرار خواهند کرد .

و ما كان لنا عليكم من سلطان بل كنتم قومًا طغين

برداشت یاد شده از آن جا است که پیشوایان شرک، در پاسخ به اتهام داشتن نقش در گمراهی مشرکان، تنها به اجبار نکردن بر گمراهی اکتفا کرده و اصل نقش داشتن خود را نفی نخواهند کرد. پذیرش دست داشتن در گمراهی مشرکان در دو آیه بعد (فأغويناكم إنا كنا غاوین)، مؤید این برداشت است.

54- ادعای رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 63 - 10

10 - پیشوایان شرک منکر مجبور کردن مردم به پرسش خویش

ما كانوا إيتاناً يعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 7 - 2

2 - سران شرک و کفر ، مدعی نبودن اثری از توحید و یکتاپرستی در آخرین دین الهی (مسیحیت)

أجعل الألهة إلهًا وحدًا .. ما سمعنا بهذا في الملة الآخرة

«مَلَّة» در آیه شریفه، به معنای «دین» است و مقصود از قید «الآخره» (پسین) در برابر «اولین» (پیشینان) - که در آیات دیگر آمده - دین مسیحیت است. گفتنی است که مسیحیت آخرین دین پیش از اسلام در جزیره العرب بود و کافران نیز از آن آگاهی داشتند.

55- ارتجاع رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 7 - 6

6- سران کفر و شرک در صدر اسلام، مردمی مرتجع و مخالف نوگرایی و پویایی فکری و عقیدتی در جامعه

ما سمعنا بهذا في الملة الاخره ان هذا الا اختلق

ص: 71

56- ارزش شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 221 - 4

4- ایمان ، ملاک و اساس ارجمندی و شرک ، مایه سقوط و بی ارزشی است .

و لا تنکحوا المشرکات . . . و لامة مؤمنه خیر من مشرکه ... و لا تنکحوا المشرکین حتی

57- استغفار از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 2

2- طلب بخشایش گناهان از خداوند ، حرکت به سوی او و استغفار از شرک ، از توصیه ها و پیام های هود (ع) به مردم خویش

و یقوم استغفروا ربکم ثم توبوا الیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 14

14 - توصیه خداوند ، به لزوم استغفار انسان از هر گونه شرک و گناه

و استغفروه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 74 - 1

1 - دعوت خداوند از معتقدان به تثلیث و الوهیت مسیح (ع) ، برای استغفار و بازگشت به خدا

افلا یتوبون الی اللّٰه و یتستغفرونه

به قرینه آیات پیشین (قالوا ان اللّٰه هو المسیح . . . قالوا ان اللّٰه ثالث ثلثه) فاعل «یتوبون ...» مسیحیان هستند و متعلق توبه و استغفار، عقیده به الوهیت مسیح(ع) و تثلیث می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- ضرورت استغفار از گناهان (پرستش غیر خدا و...) از پیام های اساسی، متقن و روشن قرآن است.

وأن استغفروا ربکم

«أن» در جمله فوق تفسیریه است و لذا «استغفروا ربکم» نیز همانند «لا تعبدوا..» تفسیر «کتاب أحکمت...» می باشد.

7- یکتاپرستی، پذیرش رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، استغفار از شرک و گناه و حرکت به سوی خدا، موجب جلب عنایت خدا و دستیابی به معیشتی نیکو در دنیا است.

ألا تعبدوا إلا الله .. و أن استغفروا ربکم ثم توبوا إليه یمتعکم متعاً حسناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 72

20- طلب بخشایش گناهان از خدا، حرکت به سوی او و استغفار از شرک، توصیه ها و پیام های صالح (ع) به قوم ثمود

قال يقوم... فاستغفروه ثم توبوا إليه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 73 - 4

4 - کفر و شرک، گناه و نیازمند توبه و طلب مغفرت از پیشگاه خداوند

ليغفر لنا خطيئنا

مصدق مورد نظر از خطیئه - به قرینه آیات بعد که جرم و ایمان را در مقابل یکدیگر قرار داده است - گناه کفر به خداوند و انکار رسالت موسی(ع) است.

58- استقامت در برابر شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 13 - 2

2- ارزش و ثمربخشی اقرار به توحید، در گرو پایداری در برابر عوامل شرک و گناه

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَمُوا فَلَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

«فلا» بیانگر نتیجه حقیقتی است که از دو عنصر به هم پیوسته تشکیل شده است: 1- اقرار به توحید؛ 2- استقامت در طریق آن.

59- استقامت در شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 2,5

2- سران کفر و شرک در عصر بعثت، مردم را به صبر و پایداری بر آیین شرک و مواضع عقیدتی خود فرامی خواندند.

و اصبروا على الهتكُم

«صبر بر آلهه» کنایه از پایداری بر پرسش معبودها و ادامه آن است.

5- سران کفر و شرک، صبر و پایداری بر آیین شرک و بت پرستی را، امری مطلوب و تکلیف دینی خود می دانستند.

و اصبروا علیٰ الهتکم إنّ هذا لشیء یراد

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که «هذا» به صبر اشاره داشته و مقصود از «یراد» (خواسته شده) اقتضای اعتقاد به آیین شرک باشد.

60- استهزاهای رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 73

1 - سران کفر و شرک از روی استهزا، از خداوند خواستار شتاب در نزول عذاب ویژه اخروی خود بودند .

وقالوا ربنا عجل لنا قطننا قبل يوم الحساب

«قَطُّ» به معنای نصیب و بهره معین و جدا شده است و مقصود از آن در این آیه، بهره و نصیب کافران از عذاب قیامت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - استهزا، گفتار مغرضانه و تبلیغات سوء علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، کار همیشگی و روش سران کفر و شرک

اصبر علی ما یقولون

آمدن فعل «یقولون» به صورت فعل مضارع، دلالت بر استمرار این گفتار دارد.

61- اصحاب کهف و شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 20 - 11، 12

11- اصحاب کهف، تمامی راه های گریز از شرک را - در صورت پذیرش اجباری آیین مشرکان - بر خویش بسته می دیدند .

او یعیدوکم فی ملتهم و لن تفلحوا إذا أبداً

مراد از «فلاح» - به مناسبت مورد - رستن و رهایی از شرک است.

12- اصحاب کهف، ارتداد و پذیرش دوباره شرک را، گناهی بزرگ و مانع سعادت جاودان خود می دانستند .

او یعیدوکم فی ملتهم و لن تفلحوا إذا أبداً

62- اصرار بر شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - پایبندی مشرکان صدر اسلام به آیین شرک و دفاع از معبود های خود در برابر دعوت به توحید

وإذا قيل لهم لا إله إلا الله يستكبرون . ويقولون أئنا لتاركوا الهتنا لشاعر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 6 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، دعوت برخی کافران را به ترک شرک و بت پرستی ، بی ثمر دانست و آنها را به حال خود رها ساخت .

لکم دینکم

ص: 74

63- اصرار بر شرک اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 94 - 1

1- خداوند، در پی اصرار مردم مدین بر شرک‌ورزی و نپذیرفتن تعالیم شعیب (ع)، آنان را به عذابی سخت گرفتار ساخت.

و لما جاء امرنا

مراد از «امر» عذاب نازل شده بر قوم شعیب است. اضافه آن به ضمیر «نا» حکایت از بزرگی آن عذاب دارد.

64- اصرار بر شرک قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 66 - 1

1- قوم ثمود، بدون بهره گرفتن از مهلت سه روزه، از کشتن ناقه اظهار ندامت نکردند و بر شرک‌ورزی و انکار رسالت صالح (ع) اصرار ورزیدند.

فلما جاء امرنا

65- اصرار بر شرک قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 53 - 4

4- اصرار و پافشاری و تعصب قوم هود، بر شرک‌ورزی و پرستش غیر خدا

و ما نحن بتارکی ءالھتئا عن قولک

جمله اسمیه «ما نحن...» و آوردن «با» ی زایده در خبر (تارکی ءالھتئا) حکایت از تأکید و اصرار قوم عاد بر پرستش بتها دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 58 - 1,2

1- قوم عاد، رسالت هود (ع) را نپذیرفتند و به شرک و کفر اصرار ورزیدند.

فإن تولوا... يستخلف ربى قوماً غيركم... ولما جاء أمرنا نجينا هوداً

2- خداوند، در پی اصرار قوم عاد بر کفر و شرک، عذابی سخت و سهمگین بر آنان نازل کرد.

ولما جاء أمرنا... ونجینهم من عذاب غلیظ

مراد از «أمر» عذاب نازل شده بر قوم عاد است. «عذاب غلیظ» در ذیل آیه - بنابر یک احتمال، یعنی دنیوی بودن عذاب - دلالت بر سهمگینی عذاب نازل شده بر قوم عاد دارد.

ص: 75

66- اظهار بی گناهی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 29 - 1

1 - پیشوایان شرک ، در روز رستاخیز در برابر اتهام داشتن نقش در فریب و گمراهی مشرکان ، به دفاع برخاسته و به تبرئه خود خواهند پرداخت .

قالوا إنکم کنتم تأتوننا .. قالوا بل لم تکنوا مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 30 - 1

1 - پیشوایان شرک در قیامت ، هرگونه اعمال زور و سلطه از ناحیه خود را برای به گمراهی کشاندن مشرکان ، مردود خواهند دانست .

و ما کان لنا علیکم من سلطن

67- اعتماد به مردم و شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 64 - 10

10- مؤثر دانستن افراد در محافظت از چیزی و یا شخصی ، موجب شرک نمی شود و با توکل و مقام نبوت تنافی ندارد .

کما أمنتکم علی أخیه من قبل

به دلیل آیه 38 از همین سوره (ما کان لنا أن نشرک بالله من شیء) یعقوب(ع) هرگز به اندکی از شرک نیز گرایش نداشت و عبارت (کما أمنتکم علی أخیه) می رساند که یعقوب(ع) فرزندان را امین پنداشت و حفاظت از یوسف(ع) را برعهده آنان سپرد. بنابراین مؤثر دانستن افراد در حفاظت از چیزی شرک آور نیست و با مقام نبوت نیز ناسازگار نخواهد بود.

68- اعراض از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 110 - 19

19- اعتقاد به یگانگی خداوند ، (توحید نظری) باید با عبادت خالصانه او و ترک پرستش غیر او (توحید عملی) همراه باشد .

إلهكم إله واحد فمن كان ... ولا يشرك بعبادة ربّه أحدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 43 - 4

4- حضرت ابراهیم (ع)، آزر را به رها ساختن شرک و پیروی از وی فرا خواند .

يَأْتِ إِيَّيْ قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي

ص: 76

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 6

6 - دست شستن از گرایش های شرک آلود و روی کردن به تعالیم پیامبران (همچون یگانه پرستی) و عقیده به قیامت ، در دیدگاه اهل شرک ، گمراهی و انحراف است .

إن كاد ليضلننا عن ءالھتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 2 - 7

7 - اعتقاد جنیان استماع کننده قرآن ، به ربوبیت یگانه خدا و دوری آنان از شرکوری به او

ولن نشرك برّنا أحدًا

69- اعلام بطلان شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 66 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور اعلام در دست داشتن دلایل و برهان های روشن بر بطلان عقیده شرک آلود و درستی آیین توحیدی

إني نهيت أن أعبد الذين تدعون من دون الله لَمَّا جَاءني البَيِّنَات

70- اغواگری رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 12

12 - اغواگری سران کفر و شرک و واداشتن دیگران به ضلالت، ادعای دوزخیان پیرو علیه رهبران خویش در پیشگاه خداوند

قالت أخريهم لأوليهم ربنا هؤلاء أضلونا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 63 - 7

7- تلاش اغواگرانه - به اعتقاد پیشوایان شرک - تنها دعوت و فراخوانی است ; نه اجبار و سلب کردن اختیار از دیگران

أغوینهم کما غوینا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 32 - 7، 2، 1

1 - اعتراف سران شرک به دست داشتن خود در گمراهی توده های مشرک

فأغوینکم

2- روح طغیان گری و حق ناپذیری مشرکان ، زمینه ساز تأثیر پذیری آنان از اغواگری سردمداران شرک

ص: 77

بل کنتم قومًا طغین . . . فأغوینکم

برداشت یاد شده از آن جا است که جمله «فأغویناکم» می تواند متفرع بر جمله «بل کنتم قوما طاغین» باشد؛ یعنی، چون شما مردم سرکشی بودید، پس ما توانستیم به اغوای شما پردازیم.

7 - تلاش سران شرک پیشه گمراه به هم فکر و هم سان ساختن دیگران با افکار و عقاید خویش

فأغوینکم إنا کنا غوین

طبق نظر مفسران، فلسفه این که سران شرک گمراهی مردم را به دلیل انحراف خود می دانند، می تواند به این جهت باشد که آنان در دنیا درصدد هم فکر ساختن و هم سان درست کردن با افکار و عقاید خود بودند.

71- افترای شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 68 - 3

3 - شرک به خدا، دروغ و افترا به خدا است .

هم یشرکون . . . و من أظلم ممّن افتری علی الله کذبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 24 - 8

8 - شرک، افترا و پنداری باطل و ساختگی است.

و ضل عنهم ما کانوا یفترون

72- افترای شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 24 - 8

8 - شرک، افترا و پنداری باطل و ساختگی است.

و ضل عنهم ما کانوا یفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 68 - 3

3- شرک به خدا ، دروغ و افترا به خدا است .

هم یشرکون . . . و من أظلم ممّن افتری علی اللّٰه کذبًا

73- اقرار اخروی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 78

4 - اعتراف پیشوایان شرک به ربوبیت خداوند در قیامت

قال الذین حَقَّ علیهم القول ربِّنا

5 - اقرار پیشوایان شرک در قیامت ، به نقش اغواگرانه خویش در گرویدن مردم به شرک

قال الذین حَقَّ علیهم القول ربِّنا هؤلاء الذین اُغوینا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 30 - 3

3 - سران شرک در قیامت ، بدون اجبار به نقش خود در گمراهی مشرکان اقرار خواهند کرد .

و ما کان لنا علیکم من سلطن بل کنتم قومًا طغین

برداشت یاد شده از آن جا است که پیشوایان شرک، در پاسخ به اتهام داشتن نقش در گمراهی مشرکان، تنها به اجبار نکردن بر گمراهی اکتفا کرده و اصل نقش داشتن خود را نفی نخواهند کرد. پذیرش دست داشتن در گمراهی مشرکان در دو آیه بعد (فأغویناکم إنا کنا غاویین)، مؤید این برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 31 - 3

3 - پذیرش مقصر بودن و داشتن نقش در گمراهی مشرکان ، از سوی پیشوایان شرک در عرصه قیامت

فحَقَّ علینا قول ربِّنا إنا لذائقون

این که پیشوایان شرک، خود را در استحقاق عذاب الهی شریک می دانند، حاکی از پذیرش نوعی از مسؤولیت در گمراهی مشرکان است.

74- اقرار به بطلان شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 47 - 13

13 - اعتراف مشرکان در قیامت ، به بطلان باورهایشان نسبت به معبود های خویش

و یوم ینادیهم این شرکاءى قالوا ءاذنّ-ک ما منّا من شهید

75- اقرار به شرک در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 27 - 7

7 - مشرکان در مرحله ای از قیامت منکر شرک خویش و در مرحله ای معترف به آن می شوند.

والله ربنا ما كنا مشركين . . . فقالوا يلىتنا نرد و لا نكذب بأيت ربنا و نكون من

برداشت فوق از ارتباط آیه 23 و 27 به دست می آید که مشرکان در آنجا مشرک بودن خودشان را منکر شدند، ولی در اینجا اعتراف کردند که آیات را تکذیب می کردند و مؤمن نبودند.

ص: 79

76- اقرار رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 31 - 4,5

4- پیشوایان شرک در عرصه قیامت ، به دوزخی بودن خویش و این که مستحق کیفر الهی اند ، اعتراف خواهند کرد .

فَحَقِّ عَلَيْنَا قَوْلَ رَبِّنَا إِنَّا لَذَانِقُونَ

5- اعتراف پیشوایان شرک به ربوبیت الهی در حضور مشرکان در عرصه قیامت

فَحَقِّ عَلَيْنَا قَوْلَ رَبِّنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 32 - 1,4

1- اعتراف سران شرک به دست داشتن خود در گمراهی توده های مشرک

فَأَغْوَيْنَاكُمْ

4- اعتراف سردمداران شرک در عرصه قیامت به گمراهی خود

إِنَّا كُنَّا غَوِينَ

77- اقسام شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 12

12- شرک ، دارای انواع و مراتبی متفاوت است .

مَا كَانَ لَنَا أَنْ نَشْرِكَ بِاللَّهِ مِنْ شَيْءٍ

برداشت فوق ، بر این اساس است که مراد از «شیء» شرک ورزی باشد.

78- اکثریت رهبران شرک صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - ایمان آوردن به تعلیمات پیامبران ، در گرو وجود زمینه آن در ایمان آورنده

لقد حقّ القول علی اکثرهم فهم لایؤمنون

ص: 80

79- التقات توحید و شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 106 - 2

2- بیشتر موحدان توحید را به گونه ای با شرک درمی آمیزند .

و ما یؤمن اکثرهم بالله إلا و هم مشرکون

80- انبیا و شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 88 - 8

8 - پیامبران خدا هیچگاه به شرک دچار نشدند.

و لو أشرکوا لحبط عنهم ما كانوا یعملون

حرف شرط «لو» غالباً در مواردی به کار می رود که شرط آن امری ممتنع و دست نیافتنی باشد، لذا در آیه شریفه «شرک» در مورد پیامبران امری حاصل نشدنی فرض شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 10، 16

10- پیامبران ، پیراسته از هرگونه شرکورزی و همتا پنداشتن برای خدا

ما کان لنا أن نشرک بالله من شیء

16- اعتقاد ابراهیم ، اسحاق ، یعقوب و یوسف (ع) و دیگر پیامبران به توحید و مصونیتشان از هرگونه شرکورزی ، تفضلی از ناحیه خدا بر آنان بود .

ما کان لنا أن نشرک بالله من شیء ذلک من فضل الله علینا

81- انبیا و نفی شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 17

17- بعثت پیامبران برای آموزش توحید و نفی شرک ، از تقصّلات الهی بر مردم است .

ما كان لنا أن نشرك .. ذلك من فضل الله ... على الناس

82- انحراف شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 43 - 17

17- شرک و بت پرستی ، مسلکی ناهنجار و نامتعادل است .

ص: 81

لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ . . . فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 18 - 9

9- شرک و بت پرستی ، حرکتی است مخالف جریان طبیعی نظام هستی .

أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ . . . وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ

83- انذار از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 214 - 1

1 - مأموریت پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای انذار و اخطار بستگان نزدیک خویش از عواقب شرکورزی و مخالفت با خدا

فَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ . . . وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 21 - 13

13- دعوت به توحید و انذار از عواقب شرک ، محور اصلی و مشترک دعوت پیامبران

الَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ

بنابراین که «الَّا تَعْبُدُوا . . .» در ادامه «وقد خلت النذر» و مصداق انذار آنان باشد - و نه صرفاً ادامه سخن هود - برداشت بالا به دست می آید.

84- انذار از فرجام شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 60 - 17

17- خداوند ، مردمان را همواره از فرجام شرک ، کفر و نافرمانی بیم داده و می ترساند .

و نَخَوْفَهُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 12

12 - نوح (ع) ، قومش را به عواقب شوم شرکورزی هشدار داد

ما لکم من إله غیره أفلاتتقمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 32 - 10

10 - پیامبر پس از نوح (هود یا صالح) ، قوم خود را به عواقب شوم شرکورزی هشدار داد .

ص: 82

ما لكم من إله غيره أفلاتتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 51 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، انذارگر و بیم دهنده آدمیان از عواقب شوم شرک

و لاتجعلوا مع الله .. ائی لكم منه نذیر

85- انذار رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 49 - 7

7- تهدید سران مشرک و ستیزه جوی مکه از سوی خداوند

ذق إنك أنت العزيز الكريم

چنان که از لحن آیات و برخی از تفاسیر استفاده می شود، این آیات تعریضی به سردمداران شرک مکه دارد.

86- انذار فرجام شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 49 - 3

3 - آگاه ساختن مردم از عواقب شرک و ترساندن آنان از پیامد های اخروی آن ، اساس رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را تشکیل می

داد .

قل یاأيها الناس

87- انکار شرک در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 27 - 7

7 - مشرکان در مرحله ای از قیامت منکر شرک خویش و در مرحله ای معترف به آن می شوند.

والله ربنا ما كنا مشركين . . . فقالوا يليتنا نرد و لا نكذب بأيت ربنا و نكون من

برداشت فوق از ارتباط آیه 23 و 27 به دست می آید که مشرکان در آنجا مشرک بودن خودشان را منکر شدند، ولی در اینجا اعتراف کردند که آیات را تکذیب می کردند و مؤمن نبودند.

ص: 83

88- انگیزه رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 30 - 5

5- دستیابی به منافع مادی و رسیدن به حکومت و مقام، انگیزه اصلی سازندگان آیین شرک و بت پرستی

و أحلّوا قومهم... و جعلوا لله أندادًا ليضلّوا عن سبيله قل تمثّعوا

جمله «قل تمثّعوا» (بگو برخوردار شوید)، پیش از جمله «فإن مصيركم إلى النار»، می تواند کنایه از آن باشد که هر چند شما به دنبال تمتع و کامیابی از دنیا هستید، ولی مسیر و نهایت کار شما دوزخ است. گفتنی است موضوع رسیدن به حکومت و مقام، از جمله «و أحلّوا قومهم...» استفاده شده است.

89- انگیزه شرک قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 7

7- تقلید از نیاکان و حفظ سنت های پیشینیان، از انگیزه های قوم عاد برای پرستش معبودان دروغین و رویارویی با دعوت هود

قالوا... و نذر ما كان يعبد آباؤنا

90- اهمیت اجتناب از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 82 - 8

8 - مؤمنانی که ایمان خویش را به هیچگونه شرک و ظلمی نیامیزند، برخوردار از هدایت کاملند.

الذين آمنوا و لم يلبسوا... أولئك لهم الأمن و هم مهتدون

در آیه شریفه، مؤمنانی که ایمانشان خالی از هرگونه ظلم باشد، هدایت یافته شمرده شده اند. با توجه به اینکه مؤمن در هر مرتبه ای که باشد، از هدایتی نسبی برخوردار است، به نظر می رسد مراد از «هم مهتدون» هدایت کامل این گروه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 14

14- لزوم عبادت خدا و ضرورت پرهیز از پرستش غیر او ، فرمان خداوند به انسانهاست .

أمر ألا تعبدوا إلا إياه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 39 - 7

7- پرهیز از شرک به خدا ، دارای اهمیتی ویژه در مجموعه آموزه های دین

و لا تجعل مع الله إلهًا آخر

برداشت فوق، از تکرار نهی «لا تجعل مع الله إلهًا آخر» - که یکی در آغاز مجموعه اوامر و نهیهای خداوند در این سوره (آیه

ص: 84

22) و دیگری در پایان آنها (آیه مورد بحث) آمده است - استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 65 - 7

7- لزوم شکیبایی و پایداری در عبادت و اطاعتِ خداوند یگانه و پرهیز از هرگونه شرک

فاعبده واصطبر لعبده هل تعلم له سمياً

«اصطبار» نوعاً با «علی» متعدی می شود. تعدیه آن به «لام» در این آیه، به جهت تضمین معنای «ثبات» است. جمله «هل تعلم» نیز قرینه است بر این که مراد از «واصطبر...»، صبر بر توحید در عبادت و اجتناب از پرستش غیر او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 14 - 6

6 - تأکید بر لزوم عبادت خداوند و پرهیز از پرستش غیر او، اولین تذکر خداوند به موسی (ع) در آغاز نبوت او

لا إله إلا أنا فاعبدنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 31 - 2

2 - لزوم روی برتافتن از غیر خدا و گرویدن به خدای یگانه

فاجتنبوا الرجس من الأوثان... حنفاء لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 10

10 - توحید و پرهیز از شرک، زیربنایی ترین اصل عقیدتی و اساس هر تحول معنوی

اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 68 - 2

2- اعتقاد به توحید و یگانه پرستی و دوری از شرک و چندگانه پرستی ، از اوصاف بندگان خالص خدا

و الذین لا یدعون مع اللّٰه اِلهًا اخر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 13 - 5

5- توصیه به اجتناب از شرک ، مهم ترین نصیحت لقمان به پسر خویش بود .

و اذ قال لقمن لابنه و هو يعظه يبنى لا تشرك بالله

از آن جایی که نهی «لاتشرك» نخستین توصیه از وصایای لقمان به فرزندش است، استفاده می شود که آن، مهم ترین است.

ص: 85

91- اهمیت اعراض از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 106 - 4

4- لزوم تلاش برای پیراسته ساختن عقیده توحیدی از هر گونه شرک

و ما یؤمن اکثرهم بالله إلا و هم مشرکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 14 - 7

7 - لزوم یکتاپرستی و دوری از شرک در عبادت و نیایش ، در عین ناخوشایندی کافران و مشرکان از این عمل

فادعوا الله مخلصین له الدین و لو کره الکفرون

92- اهمیت تبری از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 67 - 2

2- لزوم اظهار تنفر و انزجار از مشرکان و عقاید انحرافی و باطل آنها و ارائه راه هدایت به آنان

إذ قال لأئیه . . . أف لکم و لماتعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 8

8 - بیزاری جستن از مظاهر کفر و شرک ، همانند تبری جستن از اندیشه کفر ، امری بایسته

کانت لکم أسوه حسنه . . . إذ قالوا لقومهم إنا برءوا منکم و ممّا تعبدون

93- اهمیت ترک شرک عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 3

3- ضرورت پرستش خدای یگانه و پرهیز از پرستش غیر او

أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ

94- اهمیت شرک ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 3

3- دعوت به توحید و مبارزه با شرک ، مهمترین رسالت پیامبران

ص: 86

أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 63 - 8

8- صالح (ع) ، موظف به ابلاغ توحید و مبارزه با شرک و بت پرستی بود .

إِنْ كُنْتَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّي... فَمَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِنْ عَصَيْتَهُ

جمله «إِنْ عَصَيْتَهُ» (اگر خداوند را نافرمانی کنم) می رساند که جمله ای همانند «وَأْمُرَنِي بِإِبْلَاحِ رِسَالَاتِهِ» قبل از «فَمَنْ يَنْصُرُنِي» در تقدیر است. بر این اساس، حاصل معنای «إِنْ كُنْتَ...» چنین می شود: [شما خود قضاوت کنید] اگر من پیامبر باشم و خداوند مرا به ابلاغ رسالت‌هایی فرمان داده باشد، اگر نافرمانی کنم و به ابلاغ رسالت‌های الهی همّت نگمارم، چه کسی مرا از عقوبت های الهی نجات خواهد داد؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 121 - 3

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به آن حضرت ، موظف به پایداری بر مواضع خویش (ابلاغ رسالت الهی و مبارزه با شرک و فساد)

إِنَّا عَمَلُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 42 - 13

13- خویشاوندی و پیوند های اجتماعی ، نباید مانعی برای تبلیغ و مخالفت با الحاد گردد .

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 43 - 7

7- خویشاوندی ، نباستی موجب ترک تبلیغ دین و توحید و مبارزه با شرک گردد .

يَأْتِ لِمَ تَعْبُدُ... يَا أَبَتِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 37 - 6

6 - ضرورت مبارزه قاطع و بدون کمترین تعلل با حاکمیت شرک و مشرکان

فلنأتينهم بجنود... و هم صغرون

از سیاق آیات استفاده می شود که هدف اصلی سلیمان، مبارزه با حاکمیت شرک و مشرکان بوده است. به همین خاطر هدیه آنها را نمی پذیرد و قاطعانه اعلام جنگ می کند و حاکمان مشرک را به تبعید، آوارگی، ذلت و خواری تهدید می نماید. روش سلیمان(ع) به عنوان پیامبر الهی، الگویی است که باید از آن سرمشق گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 97 - 16,17

16 - لزوم خشکاندن ریشه های شرک و پرستش غیر خدا و محو آثار آن از زندگی مردم

ص: 87

إلهك .. لنحرقتَه ثم لنسفنه في اليم نسفاً

17 - ارزش های مادی و هنری، نباید موجب سستی در مبارزه با شرک و نابود کردن نمود ها و زمینه های آن گردد.

وانظر إلى إلهك .. لنحرقتَه ثم لنسفنه في اليم نسفاً

با وجود آن که گوساله سامری از فلزات قیمتی ساخته شده بود و امکان این وجود داشت که از آن استفاده های صحیح نیز صورت گیرد؛ در عین حال موسی (ع) به سوزاندن و نابود ساختن آن فرمان داد؛ چرا که ارزش حفاظت از عقاید صحیح و مبارزه با انحرافات عقیدتی، قابل مقایسه با ارزش های مادی نیست.

95- اهمیت مبارزه با شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 93 - 6

6 - لزوم مبارزه با بت پرستی و از بین بردن مظاهر شرک همچون بت ها

فراغ عليهم ضرباً باليمين

96- اهمیت نجات از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 11 - 1

1 - جنگ مسلمانان با مشرکان پیمان شکن صدر اسلام، به منظور نجات آنان از آیین شرک و بازگشت به توحید و اسلام، بود.

فإن تابوا و أقاموا الصلوة و آتوا الزكوة

برداشت فوق از تفریع جمله «إن تابوا ..» بر الغای صلحنامه و اعلام جنگ با مشرکان پیمان شکن (کیف یكون للمشرکین عهد ...) استفاده می شود. قابل ذکر است که «توبه» (مصدر تابوا) به معنای بازگشتن است؛ یعنی، اگر مشرکان به اسلام و توحید بازگردند و ...

97- اهمیت نفی شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 14

14- توحید و نفی شرک اساس دین اسلام

قل هذه سبيلى . . . وما أنا من المشركين

ص: 88

98- اهمیت هجرت از سرزمین شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 99 - 8

8 - مهاجرت از محیط شرک و آلوده به گناه ، به محیطی پاک و سالم ، هجرت به سوی خداوند است .

وقال إني ذاهب إلى ربِّي سيهدين

99- ایجاد اختناق رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 7

7 - سلب آزادی از مردم و ایجاد مانع بر سر راه آگاهی آنان از حقایق الهی ، از شیوه های مبارزه سران کفر و شرک با پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

وانطلق الملائمهم أن امشوا واصبروا على ءالهم

پراکنده کردن توده های مردم از اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توصیه به پایداری بر عقیده خود از سوی سران کفر، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

100- ایمان و شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 30

30 - ناسازگاری اعتقاد به تثلیث با اعتقاد به خدا و یگانگی او (توحید)

فامنوا بالله ورسله و لا تقولوا ثلثة .. انما الله اله وحد

101- بدفرجامی شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 83 - 3

3 - راه کفر و شرک ، آمیخته با ماده گرایی و سرگرمی های پوچ و بدفرجام

فذرهم يخوضوا ويلعبوا حتى يلقوا يومهم الذى يوعدون

102- برائت از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 67 - 7

ص: 89

7- ابراهیم (ع)، هرگز مشرک نبود.

و ما کان من المشرکین

103- بشارت شکست رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 11 - 4

4- بشارت و نوید خداوند به شکست سران کفر و شرک و پیروزی مسلمانان در دوران بعثت

جند ما هنالک مهزوم من الأحزاب

104- بشارت نابودی شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 44 - 14

14- نوید خداوند به نابودی جوامع کفرپیشه و شرکورز و پیروزی اسلام و توسعه قلمرو سرزمین های اسلامی

أفلا یرون أنّا نأتی الأرض ننقصها من أطرافها

برخی از مفسران برآنند که مقصود از کاستن زمین و اهل آن - به قرینه این که این آیات در باره کافران و منکران قرآن است - کاستن از تعداد کافران و افزایش نفرت مسلمانان است. ضمیر غایب در «أفلا یرون» و همزه استفهامی انکاری در «أفهم الغالبون» می تواند مؤید همین برداشت باشد.

105- بطلان شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 24

24- لزوم پایداری در عقیده توحیدی و اعلام صریح بطلان شرک و بیزاری از معبودهای مشرکان

قل لا أشهد قل إنما هو إله وحد و إنی بریء مما تشرکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 24 - 3,8

3 - ظهور بطلان شرک و پوچی معبودهای دروغین در قیامت

و ضل عنهم ما كانوا یفترون

از کاربردهای فعل «ضل» جایی است که چیزی از بین رفته است و باطل شود. در لسان العرب آمده است: «ضل الشيء إذا ضاع»

8 - شرک، افترا و پنداری باطل و ساختگی است.

و ضل عنهم ما كانوا یفترون

ص: 90

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 75 - 2

2 - مشاهده ملکوت، عیان دیدن بطلان و ضلالت شرک و لمس توحید در جهان هستی است.

إني أرىك وقومك في ضلال مبين. و كذلك نرى إبراهيم ملكوت السموت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 80 - 21، 3، 5

3 - اظهار شگفتی ابراهیم(ع) از لجاجت مردم بر شرک، علی رغم وجود دلایل واضح بر بطلان آن

و حاجه قومه قال أتحنوني في الله

5 - استدلالهای ابراهیم(ع) بر ابطال شرک و پرستش بتها و اجرام آسمانی به هدایت خداوند بود.

أتنخذ أصناما .. قال لأحب الأفلين ... و قد هدین

21 - تذکر و زدودن غفلت، برای درک حقانیت توحید و بطلان شرک کافی است.

قال أتحنوني في الله و قد هدین .. أفلا تتذكرون

به کار رفتن «تذکرون» به جای «تتفکرون» و مانند آن، بیانگر این نکته است که تذکر و زدودن غبار غفلت برای اقرار به توحید کافی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 95 - 9

9 - گرایش به توحید امری فطری و معقول، و شرک پنداری دور از حقیقت و موجب شگفتی است.

ذلکم الله فأنی توفکون

در مفردات راغب آمده است که «افک» به معنای دروغ و نیز هر چیزی است که در غیر مجرا و مسیر صحیح خود قرار گرفته باشد. جمله

«فأنی توفکون» در عین استفهام همراه با تعجب، بر انحراف و دروغ بودن شرک و در نتیجه بر حقانیت و راستی توحید اشاره دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 100 - 6، 9

6 - شریک پنداشتن برای خداوند و انتساب فرزند به او، پنداری باطل و از سر نادانی است.

و خرقوا له بنین و بنت بغير علم

9 - خداوند از داشتن شریک و فرزندان منزه است.

و خرقوا له بنین و بنت . . . سبحنه و تعلی عما یصفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 173 - 7

7 - شرکوری، مرامی باطل و مشرکان، باطلگرا هستند .

أفتهلکنا بما فعل المبطلون

ص: 91

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 194 - 5,8

5 - توجه دادن اهل شرک به همسانی آنان با معبودانشان در ناتوانی و نیازمندی ، زمینه ساز باور آنان به بطلان شرک و شایسته نبودن معبودان برای پرستش

إن الذین تدعون من دون الله عباد أمثالکم

8 - ناتوانی معبودان از اجابت خواسته های پرستشگران خویش ، افشاگر پندار باطل و دروغین مشرکان (پندار شریک برای خداوند)

فادعوهم فليستجيبوا لكم إن كنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 195 - 4

4 - خداوند با تشریح ناتوانی بت ها ، مشرکان را به بطلان شرک و باورهایشان رهنمون ساخت .

ألهم أرجل یمشون بها .. أم لهم اذان یسمعون بها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 30 - 10

10 - شرک (اعتقاد به وجود مولویت و ربوبیت برای غیر خدا) پنداری باطل و افترا بر خداوند است .

وردوا إلى الله مولیهم الحق و ضل عنهم ما كانوا یفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 32 - 4

4 - شرک (اعتقاد به ربوبیت غیر خدا) آیینی باطل و بت پرستی ضلالت و گمراهی است .

فذلکم الله ربکم الحق فماذا بعد الحق إلا الضلل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 33 - 6

6- شرک و بت پرستی ، خروج از مدار حق و گردش بر مدار باطل است .

فماذا بعد الحق إلا الضلل . . . كذلك حقت كلمت ربك على الذين فسقوا أنهم لا يؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 23، 16

16- توحید و یکتاپرستی ، آیینی بدون کمترین انحراف و کجی ، و شرک پنداری منحرف و نادرست است .

أمر ألا تعبدوا إلا إياه ذلك الدين القيم

«قیم» به معنای مستقیم و بدون انحراف و کجی است.

23- اکثر مشرکان ، ناآگاه به درستی و استواری توحید و سستی و نادرستی شرک

ما تعبدون من دونه . . . و لكن أكثر الناس لا يعلمون

برداشت فوق، بر این اساس است که مراد از «الناس» مشرکان باشد. بنابراین «و لكن أكثر الناس لا يعلمون» گویای این

ص: 92

نکته است که: بیشتر مشرکان [حقیقت] را نمی دانند و برخی از آنان بدان آگاهند؛ ولی به خاطر عناد یا خوف از دست دادن ریاست و مانند اینها، به توحید نمی گرایند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 52 - 9

9- در قیامت، کارآمد نبودن معبودان مشرکان و بطلان شرک، آشکار خواهد شد.

فدعوهم فلم يستجیبوا لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 82 - 7

7- قیامت، روز ظهور حقایق و بطلان شرکورزی و بروز ناتوانی معبود های ساختگی مشرکان از عزت بخشیدن به آنها

لیکونوا لهم عزاً .. سیکفرون بعبادتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 90 - 5

5 - شرک، اندیشه ای نادرست، دروغ و نا منطبق با واقعیت های جهان هستی

بل أتینهم بالحقّ و إنّهم لکذّبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 67 - 6

6 - شرک، بنیادی پوچ و باطل دارد.

هم یشرکون .. أفتالبطل یؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 35 - 1

1 - شرک، اندیشه ای بی اساس و به دور از کمترین منطق و برهان است.

أم أنزلنا عليهم سلطاناً

«أم» به معنای «بل» منقطعه است و استفهام آن، انکاری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 25 - 13

13 - مشرکان ، به بطلان عقیده شرک آلودشان ، اعتراف ضمنی دارند .

ولئن سألتهم من خلق السموت . . . ليقولنَّ اللهَ قل الحمد لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 27 - 5

5 - خدایان ادعایی مشرکان ، هرگز شریک برای خدا نیستند .

ص: 93

قل أروني الذين ألحقتهم به شركاء كلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 35 - 3

3 - فراخوانی به توحید و نفی شرک، محور اصلی رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

إذا قيل لهم لا إله إلا الله يستكبرون

طرح تنهای مسأله توحید و استکبار در برابر آن، برای مجرم و دوزخی شناختن مشرکان، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 9 - 14

14 - داشتن شریک، دور از ساحت بلند ربوبیت خدا است.

و تجعلون له أنداداً ذلك ربّ العلمين

تعبیر «ذلک» که اشاره به دور است می تواند بیان کننده رفعت مقام ربوبی از داشتن شریک باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 48 - 4

4 - قیامت، صحنه آشکار شدن بطلان شرک و باور های شرک آلود

و ضلّ عنهم ما كانوا يدعون من قبل

بنابراین که مراد از «ما» آرا و ادعاهایی باشد که مشرکان در ارتباط با خدایانشان مطرح می کردند، مطلب بالا قابل برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 2 - 10

10 - شرک، عقیده ای نادرست و ضد رشد

يهدى إلى الرشد... ولن نشرك برّبنا أحداً

تصریح جنیان به این مطلب که ما به خدا شرک نمیورزیم - پس از پی بردن به راهنما بودن قرآن به سوی رشد و درستی - می تواند گویای

برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 3 - 3

3- قرآن، بازگوکننده شأن و منزلت برتر خداوند، در عالم هستی و بیانگر یکتایی او و بطلان شرک

یهدی إلى الرشد... وأنته تعلى جد ربنا ما اتخذ صحبه ولا ولدًا

ص: 94

106- بطلان شرک عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 109 - 1

1- شرک‌ورزی و پرستش غیر خدا، کرداری باطل و بی اساس است .

فلاتک فی مریه مما یعبد هؤلاء

روا نبودن شک و تردید درباره معبودهای اهل شرک - که مفاد جمله «فلاتک فی مریه..» است - تصریح ندارد که در چه جنبه و یا جنبه هایی تردید نباید کرد؛ قرینه های کلامی بیانگر آن جهات است. اگر «کما» در آیه شریفه برای تعلیل باشد، می رساند که روا نبودن شک و تردید، ناشی از این است که مشرکان برای پرستش بتها، هیچ دلیلی جز تقلید از پدرانشان ندارند و جایی برای شک و تردید در بطلان آن نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 17 - 16

16- توحید، ولایت خدا و ربوبیت او، حقایقی است ماندگار و شرک و پرستش غیر خدا باطلهایی است رفتنی و ناپایدار

فأما الزبد فیذهب جفاءً و أما ما ینفع الناس

به قرینه آیات گذشته از مصادیق مورد نظر برای باطل - که به کفها تشبیه شد شرک و پرستش غیر خداست و از مصادیق حق که نافع و ماندگار است - توحید و اعتقاد به ربوبیت و ولایت خداوند است.

107- بهانه جویی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 7 - 3

3 - سران شرک و کفر، نوپیدایی و بی سابقه بودن پیام توحیدی پیامبر اسلام را در تاریخ ادیان گذشته، بهانه ای بر مخالفت خود قرار داده بودند .

ما سمعنا بهذا فی المله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 3

3 - سران کفر و شرک ، برگزیده شدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به رسالت بدون برخوردار بودن آن حضرت از امتیاز و شایستگی های لازم ، دلیل نپذیرفتن دعوت او اعلام کردند .

أَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرَ مِنْ بَيْنِنَا

قید «من بیننا» در حقیقت در مقام بیان تعلیل برای انکار رسالت است؛ یعنی، پیامبر اسلام از میان ما انتخاب شده است و مانند ما هیچ امتیاز و برتری و شایستگی برای دریافت وحی ندارد؛ پس نمی توان ادعای او را تصدیق کرد.

108- بی ارزشی شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 95

3 - شرک ، اندیشه ای بی بنیاد و فاقد هرگونه اعتبار در پیشگاه خداوند

والذین یحاجون . . . حجّتهم داحضه عند ربّهم

109- بی ارزشی شرک عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 26 - 8

8 - عبادت های آلوده به شرک ، فاقد ارزش در پیشگاه خداوند

أن لا تشرک بی شیئاً

110- بی حرمتی شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 96 - 7

7 - مظاهر شرک و عقاید خرافی ، فاقد تقدس و حرمت

فقال ألا تأکلون . . . فراغ علیهم ضرباً بالیمین . . . و الله خلقکم و ما تعملون

111- بی گواهی شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 47 - 4

4 - مشرکان ، از ارائه هرگونه شاهد عقلی و نقلی - چه از این جهان و چه از عالم غیب - بر راستی و درستی آیین شرک ناتوان اند .

أفنجعل المسلمین کالمجرمین . . . أم لکم کتب فیه تدرسون . . . أم لهم شرکاء . . . أم عن

از مجموع آیات مربوط به مشرکان - که به صورت پرسش و درخواست از آنان برای ارائه دلایل درستی آیین خویش مطرح شده است - برداشت یاد شده به دست می آید.

112- بی منطقی شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 22

22 - مشرکان، فاقد هر گونه دلیل و گواه بر درستی و حقانیت عقاید شرک آلود خویش هستند.

قل أي شيء أكبر شهده .. أنکم لتشهدون أن مع الله ءالهه أخرى

ص: 96

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 24 - 4

4 - ظهور بی پایگی و پوچی عقیده شرک در قیامت، صحنه ای در خور تأمل و درس آموز

انظر کیف کذبوا علی أنفسهم و ضل عنهم ما كانوا یفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 80 - 20

20 - شرک ورزی، علی رغم دلایل روشن توحید، امری شگفت انگیز است.

أتحجون فی الله و قد هدین . . أفلا تتذکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 81 - 1، 7

1 - نرسیدن از پیامد شرک به خدای یگانه و در هراس بودن از شریکان موهوم او، کاری شگفت و نابخردانه است.

و کیف أخاف ما أشرکتکم و لاتخافون أنکم أشرکتکم بالله

7 - شریک پنداشتن برای خداوند، عقیده ای بدون دلیل و برهان است.

و لاتخافون أنکم أشرکتکم بالله ما لم ینزل به علیکم سلطنا

«سلطان» به معنی حجت و برهان است. بنابراین جمله «لم ینزل به علیکم سلطانا»، یعنی خداوند هیچ حجت و برهانی بر موهومات مشرکان نازل نکرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 94 - 7

7 - شریک پنداشتن برای خداوند و پندار شفاعت آنها، امری خیالی و موهوم است.

الذین زعمتم أنهم فیکم شرکؤا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - شرک، عقیده ای برخاسته از پندار و اوهام مشرکان است.

فقالوا هذا لله بزعمهم و هذا لشركائنا فما كان لشركائهم

منتسب کردن «شركاء» به مشرکان و نه به خداوند، گویا اشاره بدین نکته باشد که آنچه را آنان شریک خدا می پندارند به ساخته های ذهنی آنان مربوط است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 33 - 12

12 - شرک، فاقد هر گونه برهان و دلیل

و أن تشركوا بالله ما لم ينزل به سلطانا

ص: 97

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 13

13 - شرک ، فاقد هر گونه دلیل و برهان

ما نزل الله بها من سلطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 18 - 11

11 - شرک ، اندیشه ای خیالی و فاقد اساس و پایه های علمی و برهانی

و يعبدون من دون الله .. قل أتنبئون الله بما لا يعلم في السموت ولا في الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 34 - 3

3 - شرک و بت پرستی ، آیینی است بی پایه ، غیر قابل دفاع و ساخته اوهام نابخردان .

قل هل من شركائكم .. فأنى تؤفكون

اضافه «شركاء» به ضمیر «کم» حاکی از ساختگی بودن شرک است. و استفهام تعجیبی در جمله «أنى تؤفكون» نشانگر نابخردی معتقدان به آن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 36 - 2

2 - شرک ، آیینی خرافی و فاقد اساس و پایه های علمی و برهانی است .

قل هل من شركائكم ... و ما يتبع أكثرهم إلا ظناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 66 - 10

10 - پندار وجود شریک برای خداوند ، پنداری است نامنطبق با واقع و دروغ محض .

و ما يتبع الذين يدعون من دون الله شركاء . . . وإن هم إلا يخرصون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 68 - 9

9 - اعتقاد به وجود فرزند برای خدا ، پنداری باطل و فاقد هر گونه دلیل و برهان است .

قالوا اتخذ الله ولداً . . . إن عندكم من سلطن بهذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 109 - 2

2 - مشرکان برای عقاید شرک آمیز خویش ، هیچ دلیل و حجتی ندارند .

ما يعبدون إلا كما يعبد ءاباؤهم من قبل

ص: 98

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 33 - 10

10- مرام اهل شرک ، علی رغم روشنی بطلان آن و نبود دلیلی بر آن ، مرامی آراسته شده و زینت داده شده برای آنان بود .

بل زین للذین کفروا مکرمهم

مراد از «مکرمهم» مرام و عقیده مشرکان ؛ یعنی ، شریک پنداشتن برای خدا و پرستش آن شریکان است ؛ زیرا این چیزی است که برای آنان زینت داده شده و آراسته جلوه کرده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 87 - 4

4- شرک ، دروغ پردازی و اندیشه های شرک آلود ، پوچ و بی اساس است .

و إذا رءا الذین أشركوا . . . و ضلّ عنهم ما كانوا یفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 56 - 6

6- اعتقاد مشرکان به وجود معبود ها و خدایانی جز خداوند ، بر پایه علم و یقین نیست ؛ بلکه متکی بر پندار و احتمال است .

قل ادعوا الذین زعمتم من دونه

«زعم» در قول و کلامی که در صدق و درستی آنها تردید باشد، استعمال می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 15 - 7

7- شرک ، مرامی غیر منطقی و فاقد دلیل و برهان است .

هؤلاء قومنا اتخذوا من دونه ءالهه لولا یأتون علیهم بسلطن بین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 3 - 4

4- شرک ، اندیشه ای جاهلانه ، بی اساس و غیر قابل دفاع است .

و من الناس من یجدل فی اللّٰه بغير علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 8 - 5

5- شرک ، اندیشه ای جاهلانه و غیر قابل دفاع است .

و من الناس من یجدل فی اللّٰه بغير علم

در این جا سخن درباره مشرکانی است که به منظور دفاع از اندیشه خود پیرامون توحید و یگانگی خدا به بحث و جدل پرداختند و از سوی خدا مورد نکوهش قرار گرفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 80 - 13

ص: 99

13 - شرک و کفر ، بینشی غیر علمی و مخالف با مبانی عقلی

و هو الذی یحی . . . أفلاتعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 117 - 2

2 - شرک و بت پرستی ، آیینی فاقد دلیل و برهان

و من یدع مع الله إلهًا آخر لا برهن له به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 74 - 6

6 - شرک ، فاقد مبانی علمی و برهان و متکی به تقلید از نیاکان و پیروی از سنت های گذشتگان

قالوا بل وجدنا آباءنا كذلك يفعلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 64 - 11

11 - شرک ، دروغ و فاقد هرگونه دلیل و برهان است .

قل هاتوا برهنکم إن کنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 62 - 5

5 - شرک ، اندیشه ای مبتنی بر حدس و گمان است ؛ نه بر پایه دلیل و برهان .

أین شرکاء الذین کنتم تزعمون

«زعم» (مصدر «تزعمون») به سخنی گفته می شود که گوینده درباره درستی آن، تردید داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 74 - 5

5- شرک ، اندیشه ای مبتنی بر حدس و گمان است ؛ نه بر پایه دلیل و برهان .

این شرکاءى الذین کنتم تزعمون

«زعم» (مصدر «تزعمون») به سخنی گفته می شود که گوینده درباره درستی آن تردید داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 75 - 10، 8، 5

5- شرک ، اندیشه ای فاقد دلیل و برهان

فقلنا هاتوا برهنکم

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که امر «هاتوا» برای تعجیز است؛ یعنی، ممکن نیست کسی بتواند برهانی بیاورد.

8- آگاهان جوامع شرک پیشه از اقامه برهان ، برای اثبات حقانیت شرک در قیامت ناتوان خواهند بود .

فقلنا هاتوا برهنکم فاعلموا أنّ الحقّ لله و ضلّ عنهم ما كانوا یفترون

ص: 100

تعبیر «ضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ» کنایه از این نکته است که آنان هیچ چیزی که بتواند موضوع شرک را توجیه کند، به خاطر نخواهد آورد.

10 - شرک ، پنداری دروغین و ساخته ذهن شرکورزان است .

و ضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 8 - 8 - 29

8 - عقیده به شریک داشتن خدا ، عقیده ای درست و قابل قبول نیست .

وإن جهداك لشرک بی ما لیس لك به علم فلا تطعهما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 42 - 3

3 - تشریح بی بنیادی شرک - همانند بی بنیادی خانه عنكبوت - برخاسته از علم خداوند است .

مثل الذین اتّخذوا من دون اللّٰه اولیاء کمثل العنکبوت اتّخذت بیئاً . . . إنّ اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 29 - 4

4 - مشرکان ، در انکار وحدانیت خداوند و گزینش معبودان خویش ، دلیل و منطقی نداشته و از هوای نفس خویش تبعیت کردند .

بل اتّبع الذین ظلموا أهواءهم بغير علم

مراد از ظلم - که در آیه ، به عنوان صفت مشرکان ذکر شده است - عقیده شرک آلود است .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 35 - 1,5

1 - شرک ، اندیشه ای بی اساس و به دور از کمترین منطقی و برهان است .

أم أنزلنا علیهم سلطناً

«أم» به معنای «بل» منقطعه است و استفهام آن، انکاری است.

5 - برای اثبات ادعای مشرکان درباره عقایدشان ، هیچ گونه دلیل آسمانی وجود ندارد .

أم أنزلنا عليهم سلطاناً فهو يتكلم

این که برای نفی هرگونه دلیل، جهت اثبات عقیده مشرکان، گفته است: «أم أنزلنا عليهم...» و فرموده است: «آنان، هیچ گونه دلیلی ندارند.»، می تواند به نکته بالا، نظر داشته باشد. در ضمن، احتمال دارد مراد از «سلطان» فرشته باشد. در این صورت نیز نکته بالا، قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 40 - 5,6

5 - مذاهب شرک ، فاقد برهان عقلی بر اثبات درستی خویش

قل أراءيتم شركاءكم الذين تدعون من دون الله أروني ماذا خلقوا من الأرض أم لهم شرك

ص: 101

6 - مذاهب شرک ، فاقد کتاب آسمانی و دلیل نقلی معتبر از ناحیه خداوند بر اثبات درستی خویش

قل أرءیتم . . . أم ءاتینهم کتباً فهم علی بیئت منه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 97 - 3

3 - ناتوانی مشرکان از مقابله با منطق و استدلال ابراهیم (ع) بر بطلان شرک و بت پرستی

فی الجحیم

تصمیم مشرکان بر نابودی ابراهیم(ع) با سوزاندن آن حضرت - پس از شنیدن سخن منطقی و خردبرانگیزش - گویای برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 49 - 6

6 - نیایش شرک پیشگان به درگاه خداوند ، هنگام گرفتاری و مصیبت ها ، دلیلی روشن بر پوچی اندیشه شرک و حقانیت عقیده توحیدی

فإذا مسّ الإنسن ضرّ دعانا

برداشت یاد شده از آن جا است که مخاطبان آیه شریفه، مشرکان مکه هستند و این آیه، در مقام بیان یکی از دلایل روشن بر اثبات توحید الهی و پوچی اندیشه شرک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 42 - 4

4 - شرک ، عقیده ای غیر علمی و فاقد برهان و دلیل

تدعوننی لأکفر باللّه و أشرک به ما لیس لی به علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 62 - 7

7 - روی گردانی از عبادت خداوند و گرویدن به شرک و بت پرستی ، در عین مشاهده آیات و نشانه های قدرت و یگانگی خداوند ، عملی شگفت آور و بدون توجیه

خلق کلّ شیء لا إله إلاّ هو فأتى توفکون

«آئی» (اسم استفهام) به معنای کجا و چگونه است و در این آیه برای تعجب می باشد و «إفک» (مصدر «توفکون») به معنای «صرف» (برگرداندن) است؛ یعنی، «فأتى تصرفون». به قرینه مقام معنای این جمله چنین می شود: پس به کدامین سوی می روید و چگونه از حق و توحید ربوبی برگردانده می شوید؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 23 - 3

3 - شرک ، باوری بنا شده بر ظن و گمان است ؛ نه علم و یقین .

و ذلکم ظنکم الذی ظننتم برکم

ص: 102

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 47 - 15

15 - شرک ، باوری پوچ و فاقد هر گونه سند و دلیل

ءاذنّ-ک ما متّا من شهید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 16 - 3

3 - شرک ، اندیشه ای بی بنیاد و فاقد هرگونه اعتبار در پیشگاه خداوند

والذین یحاجّون . . . حجّتهم داحضه عند ربّهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 21 - 3

3 - شرک ، فاقد هر گونه اعتبار و مشروعیت است .

أم لهم شرکؤا شرعوا لهم من الدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 21 - 2

2 - شرک ، فاقد پشتوانه عقلی و نقلی است .

ما لهم بذلک من علم . . . أم ءاتینهم کتبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 80 - 2

2 - شرک و حق ستیزی ، امری مبتنی بر حدس و گمان و فاقد دلایل مستند

أم یحسبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- بنیاد های علمی و عقلی توحید ربوبی ، شایسته اعتماد و اتکا است ؛ نه باور های موهوم فرهنگ شرک .

رَبِّكُمْ وَرَبِّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ

در آیات پیشین، دلایل علمی و عقلی توحید ربوبی مورد اشاره قرار گرفته است و از آن جا که یکی از بهانه های مشرکان در نفی توحید، استناد به شیوه و باور پیشینیان بوده است؛ تعبیر «رَبِّكُمْ وَرَبِّ آبَائِكُم» - در پی آن استدلال های عقلی و علمی - می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- شرک و پرستش غیر خدا ، فاقد کمترین دلیل معتبر نقلی و برهان علمی

اتتونی بکتب من قبل هذا أو أثره من علم

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که مراد از «کتاب» مطلق نوشته ها و نقل هایی باشد که قابل اتکاء است و «آثاره من علم» ناظر به هرگونه دلیل علمی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 23 - 4

4 - شرک و بت پرستی ، برخاسته از خیال پردازی و موهوم گرایی بشر و فاقد هر گونه پشتوانه منطقی

سمّیتوها أنتم وءاباؤکم ما أنزل اللّٰه بها من سلطن

از تأکید خداوند بر این که بت ها، جز نام های ساخته و پرداخته بشر، چیزی نیستند؛ می توان به دست آورد که خیال پردازی و موهوم گرایی انسان، او را به وادی شرک کشانیده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 47 - 1

1 - آیین شرک ، فاقد کتاب آسمانی و بی ارتباط با عالم غیب

أم عندهم الغیب فهم یکتبون

این آیه، درصدد بیان آخرین توجیهی است که مشرکان، می توانند برای درستی آیین خود ارائه دهند؛ یعنی، آنان ادعا کنند که با عالم غیب ارتباط برقرار کردند و حقایق و اسرار غیبی و اسرار غیبی را مکتوب داشتند. بر این اساس ارتباط با عالم غیب نشانه درستی هر آئینی است و ناتوانی از آن، علامت بطلان آن است.

113- بی منطقی شرک ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 66 - 8

8 - اندیشه شرک در ربوبیت خداوند ، اندیشه ای واهی و مبتنی بر ظن و گمان است .

و ما یتبع الذین یدعون من دون اللّٰه شرکاء إن یتبعون إلا الظن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 72 - 9

9 - توصیف مخلوقی ناتوان به ربوبیت ، در برابر خداوند خالق انسان ، کاری ناروا و فاقد دلیل و برهان است .

لن نُؤثِرک . . . والذی فطرنا

عبارت «والذی فطرنا» عطف بر «ما جائنا» است؛ یعنی، «لن نُؤثِرک علی الذی فطرنا» (ما تو را [ای فرعون که مخلوقی بیش نیستی] بر خدایی که ما را آفریده است بر نمی گزینیم). این جمله، حاوی استدلالی متقن است؛ یعنی، چون خدا آفریدگار است و نیز ربوبیت خود را با بینات به ما ابلاغ نموده است، انتخاب غیر او برای ربوبیت سزاوار نیست.

114- بی منطقی شرک عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 104

6- شرک، پنداری فاقد دلیل عقلی و نقلی، و پرستش معبودهایی جز خدا، عاری از هر نوع برهان و حجت

ما أنزل الله بها من سلطان

«سلطان» می تواند به معنای حجت، اعم از عقلی و نقلی باشد و می تواند به معنای سیطره - که برخاسته از اقتدار است - باشد. برداشت فوق، ناظر به معنای اول است. گفتنی است که بر این مبنا، ضمیر در «بها» به عبادت - که از «تعبدون» استفاده می شود - باز می گردد.

115- بی منطقی شرک قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 53 - 2

2- شرک و بت پرستی قوم ابراهیم، برهان و دلیل منطقی نداشت و صرفاً متکی بر تقلید کورکورانه از اجداد و نیاکان بود.

قالوا وجدنا آباءنا لها عبدین

از این که مردم در پاسخ سؤال ابراهیم(ع) از علت پرستیدن بت ها، صرفاً پیروی از نیاکان و اجداد خود را مطرح ساختند، برداشت یاد شده به دست می آید.

116- بیگانگی شرک با فطرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 41 - 13

13 - شرک، بیگانگی با فطرت، و توحید، آشنایی با فطرت است.

بل إياه تدعون . . . و تسون ما تشركون

117- بیش رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 8 - 14، 5

5 - خودکفایی مالی و بی نیازی از تلاش اقتصادی، حداقل شرط پیامبری و کمترین شایستگی لازم برای احراز مقام نبوت، در دیدگاه سران کفر و شرک

أُو يَلْقَى إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا

برداشت یاد شده، از آن جا است که در آیه پیش آمده بود: «کافران این نکته را القا کردند که پیامبر(صلی الله علیه و آله) از نظر جسمی نباید نیازمند به تغذیه و داد و ستد اقتصادی باشد»؛ ولی در این آیه از آن نکته صرف نظر کردند و گفتند: «پیامبر باید از نظر معیشتی و مالی خودکفا باشد».

14 - قرآن ، کتابی پرجاذبه و شگفت آور در نظر سران کفر و شرک

وَقَالُوا أُسْطِيرَ الْأَوَّلِينَ . . . إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا

ص: 105

اسطوره خواندن قرآن و سحر دانستن آن از سوی سران کفر و شرک، گویای این نکته است که این کتاب الهی، همانند اسطوره، سحر و جادو، برای آنان جاذبه داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 63 - 7

7 - تلاش اغواگرانه - به اعتقاد پیشوایان شرک - تنها دعوت و فراخوانی است ; نه اجبار و سلب کردن اختیار از دیگران

أغوينهم كما غوينا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 29 - 2

2 - پیشوایان شرک ، در گفت و گو با مشرکان فریب خورده در روز رستاخیز ، سوء اختیار خود آنان را عامل گمراهی شان معرفی خواهند کرد .

قالوا بل لم तकونوا مؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 30 - 1,2

1 - پیشوایان شرک در قیامت ، هرگونه اعمال زور و سلطه از ناحیه خود را برای به گمراهی کشاندن مشرکان ، مردود خواهند دانست .

و ما كان لنا عليكم من سلطان

2 - پیشوایان شرک ، عامل اصلی گمراهی مشرکان را ، روح طغیان و حق ناپذیری خود آنان معرفی خواهند کرد .

بل كنتم قومًا طغين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 31 - 1

1 - روح طغیان گری و حق ناپذیری مشرکان ، موجب مستحق بودن آنان به عذاب الهی (دوزخ) در نظر سران شرک

بل كنتم قومًا طغين . فحق علينا قول ربنا إنا لذائقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 32 - 5

5 - پیشوایان شرک در عرصه قیامت ، گمراهی خود را ، عامل انحراف دیگران معرفی خواهند کرد .

فأغوينكم إنا كنا غوين

برداشت یاد شده به خاطر تعلیل بودن جمله «إنا كنا غوین» برای جمله پیشین (فأغویناکم) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 5.6

5 - سران کفر و شرک ، صبر و پایداری بر آیین شرک و بت پرستی را ، امری مطلوب و تکلیف دینی خود می دانستند .

و اصبروا علیء الهتکم إنّ هذا لشیء یراد

ص: 106

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که «هذا» به صبر اشاره داشته و مقصود از «یراد» (خواسته شده) اقتضای اعتقاد به آیین شرک باشد.

6 - سران شرک و کفر ، هدف و انگیزه پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) از دعوت به یکتاپرستی را ، دستیابی به ریاست و آقایی بر دینداران می دانستند .

أجعل الألهة إلهًا وحدًا .. إن هذا لشيء یراد

برداشت یاد شده، براساس این دیدگاه است که «هذا» اشاره به یکتاپرستی و نفی آیین شرک (مضمون دعوت پیامبراسلام) باشد و مقصود از «شیء یراد» سیادت و آقایی بر مردم باشد که در نگاه سران کفر، هدف و آرزوی پیامبراسلام بود؛ زیرا با یکی شدن پرستش ها، قهراً آن حضرت رهبری امت یکتاپرست را به عهده می گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 7 - 1

1 - سران کفر و شرک ، پیام توحیدی پیامبراسلام را ، سخنی نو ظهور و بی سابقه می دانستند .

أجعل الألهة إلهًا وحدًا .. ما سمعنا بهذا فی الملة الأخره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 2

2 - پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) ، در نظر سران کفر و شرک ، فاقد هرگونه ملاک برتری و شایستگی برای رسالت و دریافت وحی الهی

أعزل علیه الذکر من بیننا

همزه در «أعزل» برای استفهام انکاری است و قید «من بیننا» (از میان ما) قرینه است بر این که نفی و انکار آنان، مربوط به شایستگی پیامبر(صلی الله علیه و آله) برای رسالت بود.

118- پاداش اجتناب از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 76 - 6

6 - خلود در بهشت های عدن ، پاداش پاکی و دوری جستن از کفر و شرک و گناه است .

جَنّت عدن . . . خلدین فیها و ذلک جزاء من تزکّی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 76 - 2

2- فروتنی ، شب زنده داری ، حلم ، ترس از قیامت ، توبه ، عفو کریمانه ، پذیرش حق ، دعا ، دوری از اسراف ، تنگ گیری ، شرک ، زنا ، آدم کشی و سخن باطل ، موجب ورود به بهشت جاودان و برخورداری از قرارگاه و اقامت نیکوی آن

الذین یمشون علی الأرض هونًا. .. و الذین لایشهدون الزور... أولئک یجزون الغرفه

ص: 107

119- پاداش اعراض از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 49 - 3

3- اعطای اسحاق و یعقوب به حضرت ابراهیم (ع) ، موهبتی الهی و پاداش هجرت او بود .

فلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَ مَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَ هَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَ يَعْقُوبَ

حرف «لَمَّا» بیانگر ترتب جزا(وهبنا ..) بر شرط (اعتزلهم ...) می باشد و دلالت می کند که وجود جزا، به خاطر وجود شرط بوده است.

120- پشیمانی از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 51 - 2

2 - ندامت ساحران از گذشته شرک آلود و غفلت بار خود در پیشگاه خدا

إِنَّا نَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطِيئَاتِنَا

121- پلیدی شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 26 - 12

12 - شرک ورزی ، دور شدن از طهارت و پاکی و آلوده شدن به پلیدی و ناپاکی است .

أَنْ لَا تَشْرَكَ بِى شَيْئًا وَ طَهَّرْ بَيْتِى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 26 - 2

2- شرک ، سرآمد پلیدی ها و بارزترین جرم دوزخیان *

أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ ... الَّذِي جَعَلَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ

تعبیر «الذی جعل...» - در پی اوصاف متعدد دوزخیان - می نماید که همه آن اوصاف، در شرک نهفته است و جدا آمدن «الذی

جعل...»، می تواند اشاره به اهمیت آن داشته باشد.

122- پوچی ایمان به شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 8 - 6

6- بنیاد های علمی و عقلی توحید ربوبی ، شایسته اعتماد و اتکا است ; نه باور های موهوم فرهنگ شرک .

رَبِّكُمْ وَرَبِّ آبَائِكُمُ الْأُولِينَ

ص: 108

در آیات پیشین، دلایل علمی و عقلی توحید ربوبی مورد اشاره قرار گرفته است و از آن جا که یکی از بهانه های مشرکان در نفی توحید، استناد به شیوه و باور پیشینیان بوده است؛ تعبیر «رَبِّكُمْ وَ رَبِّ آبَائِكُمْ» - در پی آن استدلال های عقلی و علمی - می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

123- پوچی شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 50 - 10

10- پندار شریک برای خداوند، پنداری موهوم و ساختگی است.

ما لکم من إله غیره إن أنتم إلاّ مفترون

«مفترون» اسم فاعل از «إفترأ» است و «إفترأ» به معنای دروغ بافتن است. جمله «ما لکم من إله غیره» بیان می دارد که مقصود از افترا، اعتقاد به وجود شریک برای خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 10

10- اعتقاد به وجود خدایان مقهور و باور به شایستگی آنها برای پرستش، اعتقادی سخیف و نادرست است.

ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد القهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 18,23

18- توحید و یکتاپرستی، آیینی استوار و متکی بر برهان، و شرک پنداری سست و بی بنیاد است.

ما تعبدون من دونه إلاّ أسماء .. أمر ألاّ تعبدوا إلاّ إياه ذلك الدین القيم

از معانی «قیم» مستقیم و استوار است و از آن جا که یوسف(ع) پس از اقامه برهان بر توحید و لزوم یکتاپرستی و یادآوری نبود دلیل بر شرک و پرستش غیر خدا، فرمود: «ذلك الدین القيم» معلوم می شود: ثبات و استواری توحید به خاطر برهانی بودن آن، و سستی شرک ناشی از نبود دلیل بر آن است.

23- اکثر مشرکان، ناآگاه به درستی و استواری توحید و سستی و نادرستی شرک

ما تعبدون من دونه .. و لكنّ أكثر الناس لا یعلمون

برداشت فوق، بر این اساس است که مراد از «الناس» مشرکان باشد. بنابراین «و لکنّ اکثر الناس لا یعلمون» گویای این نکته است که: بیشتر مشرکان [حقیقت] را نمی دانند و برخی از آنان بدان آگاهند؛ ولی به خاطر عناد یا خوف از دست دادن ریاست و مانند اینها، به توحید نمی گرایند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 33 - 9

9- ادعای مشرکان مبنی بر وجود شریک برای خدا، ادعایی پوچ و بدون واقعیت است .

أم بظهر من القول

«ظاهر من القول»؛ یعنی، گفتاری که واقعیت نداشته و عاری از حقیقت است. «بظاهر» متعلق به فعلی محذوف است و

ص: 109

کلام با تقدیر آن چنین می باشد: «قل ... أم تسمونهم شركاء بظاهر من القول» (بگو ... بلکه آیا به سخن ظاهری و بدون واقعیت آنها را شریکهای خدا می نامید).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 30 - 3

3- شرک ، آیینی ساختگی و به وجود آمده پس از عقیده به توحید و خدای یگانه است .

و جعلوا لله أنداداً لیضلوا عن سبيله

از تعبیر « جعلوا لله أنداداً » (برای خدا شریک قرار دادند)، استفاده می شود که آنان اصل وجود خدای یگانه را قبول داشتند، ولی سپس برای او شریک قرار دادند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 87 - 4

4- شرک ، دروغ پردازی و اندیشه های شرک آلود ، پوچ و بی اساس است .

و إذا رءا الذین أشركوا .. و ضلّ عنهم ما كانوا یفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 56 - 6

6- اعتقاد مشرکان به وجود معبود ها و خدایانی جز خداوند ، بر پایه علم و یقین نیست ؛ بلکه متکی بر پندار و احتمال است .

قل ادعوا الذین زعمتم من دونه

«زعم» در قول و کلامی که در صدق و درستی آنها تردید باشد، استعمال می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 44 - 5,8

5- شرک ، عقیده ای فاقد پشتوانه در عینیت و حقیقت هستی است .

یلیتی لم أشرك برّی أحدًا .. هنالك الولیه لله الحقّ

متصف کردن «الله» به «الحق» پس از بیان پایان شوم شرک‌ورزی در آیات پیشین، به این نکته اشاره دارد که شرک، در همه انواع خود، فاقد حقیقت است و آنچه حق محض است و دارای واقعیت و حقیقت است، فقط، خدا است.

8- پوچی و بی حاصلی و فرجام ناخوشایند، پی آمد شرک و دنیاپرستی است.

و لم تکن له فئه ینصرونه من دون الله .. هو خیر ثواباً و خیر عقباً

بیان سرگذشت مرد ثروت مند و پایان خسارت بار و بی حاصل او و سپس تذکر این که خداوند، بهترین پاداش دهنده و فراهم کننده سرانجام نیک برای بندگان است، این نتیجه را در پی دارد که دنیاپرستی و شرک، بدفرجامی و بی حاصلی را در پی خواهد داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 52 - 10

10- شرک، مبتنی بر پندار و فاقد بنیان و اساس حقیقی است.

شركاءى الذین زعمتم

ص: 110

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 7

7- شرک ، اندیشه و باوری بی دلیل ، پوچ و غیر قابل اثبات است .

قل هاتوا برهنکم

امر «هاتوا» تعجیزی است که نشان می دهد مشرکان، از آوردن دلیل و برهان ناتوان اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 73 - 2

2- فراخوانی مشرکان برای استماع ضرب المثل خداوند ، در تبیین سستی بنیان اندیشه شرک

يَأْتِيهَا النَّاسُ ضَرْبَ مِثْلِ فَاسْتَمِعُوا لَهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 93 - 2

2- آشکار گشتن پوچی عقاید شرک آلود ، برای مشرکان در قیامت

وَقِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ يَدْعُونَ... هَلْ يَنْصُرُونَكُمْ أَوْ يَنْتَصِرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 86 - 3

3- شرک ، آیین ساختگی و شریک داشتن خدا ، دروغ محض است .

أَنْفِكَاءَ إِلَهَةٍ دُونَ اللَّهِ تَرِيدُونَ

«إفكاً» می تواند مفعول به برای «تریدون» و «إلهه» بدل کل از آن باشد. در این صورت «إفكاً إلهه» حاکی از برابر بودن عقیده به معبودها، با دروغ است که در برداشت یاد شده از این معنا، به دروغ محض تعبیر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 43 - 5

5 - مأموریت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برای احتجاج با مشرکان و اثبات ناتوانی مطلق معبود ها و پوچی آیین شرک

قل أولو كانوا لا يملكون شيئاً ولا يعقلون

برداشت یاد شده از تصریح به ابلاغ حقیقت یاد شده (قل) استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 47 - 15

15 - شرک، باوری پوچ و فاقد هر گونه سند و دلیل

ءاذنّ-ک ما منّا من شهید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 83 - 3

ص: 111

3- راه کفر و شرک ، آمیخته با ماده گرای و سرگرمی های پوچ و بدفرجام

فذرهم یخوضوا و یلعبوا حتی یلقوا یومهم الذی یوعدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 28 - 8

8- شرک ، دروغ و افترا به خداوند است .

اتخذوا من دون الله . . . و ذلك إفكهم و ما كانوا یفترون

«ذلک» اشاره به اتخاذ آلهه است - که از «اتخذوا من دون الله» استفاده می شود - و «إفک» در آیه شریفه مصداقی جز شرک و وسیله تقرب قرار دادن آلهه ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 19 - 2

2- فراخوانی مشرکان از سوی خداوند ، به اندیشه و تأمل درباره پوچی مکتب شرک

أفرءیتم اللّٰت و العزّٰی

از واژه «أفرأیتم» مطلب بالا استفاده می شود.

124- پوچی شرک ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 56 - 15

15- معتقدان به شرک ربوبی (شریک داشتن خدا در روزی رسانی) ، اعتقاد خود را بر دروغی ساختگی بنا کرده اند .

برّهم یشرکون . . . و یجعلون لما لایعلمون نصیبًا . . . عمّا کنتم تقفرون

«یفترون» (از مصدر ثلاثی فری) به معنای دروغ است و تفاوتش با کذب (عدم مطابقت خبر با واقع) در این است که افترا، ساختگی و جعلی است (فری فلان الکذب إذا اختلقه).

125- پیدایش شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 174 - 4

4 - انسان ها پیش از گرایش به شرک موحد بودند .

و لعلهم یرجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 30 - 3

3 - شرک ، آیینی ساختگی و به وجود آمده پس از عقیده به توحید و خدای یگانه است .

و جعلوا لله أنداداً لیضلوا عن سبيله

ص: 112

از تعبیر « جعلوا لله أندادا » (برای خدا شریک قرار دادند)، استفاده می شود که آنان اصل وجود خدای یگانه را قبول داشتند، ولی سپس برای او شریک قرار دادند.

126- پیشگویی شکست رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 11 - 1

1 - پیشگویی خداوند از شکست سران کفر و شرک در برابر سپاه اسلام

جند ما هنالك مهزوم من الأحزاب

بیشتر مفسران بر این عقیده اند که آیه شریفه، در مقام پیشگویی از آینده سران کفر و شرک است، آنانی که در مکه در اکثریت بودند و قدرت را در دست داشتند و در حالی که مسلمانان در اقلیت و ضعف قرار داشتند. از این رو خداوند از شکست کافران در جنگ های بدر، احزاب، حنین و یا فتح مکه خبر می دهد.

127- تاریخ شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 30 - 6

6 - پندار فرزند داشتن خدا، دارای پیشینه ای قبل از پیدایش دین یهود و نصارا

يضهئون قول الذين كفروا من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 39 - 4

4 - شرک، آیینی سابقه دار در تاریخ بشر

كذلك كذب الذين من قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 30 - 3

3- شرک، آیینی ساختگی و به وجود آمده پس از عقیده به توحید و خدای یگانه است .

و جعلوا لله أنداداً ليضلوا عن سبيله

از تعبیر « جعلوا لله أنداداً » (برای خدا شریک قرار دادند)، استفاده می شود که آنان اصل وجود خدای یگانه را قبول داشتند، ولی سپس برای او شریک قرار دادند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 44 - 4

4- اندیشه کفر و شرک ، دارای سابقه طولانی در سرزمین مکه

عن ذکر ربهم معرضون . أم لهم ءالهه ... بل متّعنا هؤلءاء و ءاباءهم حتّی طال علیهم

ص: 113

از این که خداوند، پدران و اجداد مردم مکه را جزء اعراض کنندگان از خدا و بهره مندان از متاع های دنیوی و عمری طولانی برشمرد، برداشت یاد شده قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 53 - 5

5- شرک و بت پرستی در میان قوم ابراهیم ، فراگیر و دارای پیشینه طولانی بود .

قالوا وجدنا آباءنا لها عبدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 6

6- قوم نوح ، مردمی شرک پیشه و بت پرست بودند .

فقال یقوم اعبدوا الله ما لکم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 32 - 5

5- تجدید انحراف و پیدایش شرک و بت پرستی ، پس از نوح (ع)

ثم أنشأنا من بعدهم .. فأرسلنا ... رسولاً منهم أن اعبدوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 82 - 3

3- انکار معاد ، دارای دیرینه ای عمیق در طول تاریخ کفر و شرک

بل قالوا مثل ما قال الأولون . قالوا أءذا متنا... أءنا لمبعوثون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 24 - 3

3- تسلیم شدن در برابر طبیعت تا سر حد پرستش و به خدایی گرفتن آن ، دارای دیرینه در تاریخ بشر

وجدتها وقومها يسجدون للشمس من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 85 - 2

2 - مردم در آغاز بعثت ابراهیم (ع) ، دارای آیین شرک و بت پرستی

إذ قال لأبيه وقومه ماذا تعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 23 - 15

15 - شرک در طول تاریخ ، دارای ریشه در مادیت و قوم گرایی

إلا قال مترفوها إنا وجدنا آباءنا على أمة

ص: 114

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 29 - 4

4 - شرک ، دارای پیشینه تاریخی در میان مردم مکه

بل متعت هؤلاء و اءاءهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 23 - 2

2 - شرک و بت پرستی ، دارای پیشینه تاریخی در میان مردم عرب جاهلی

سمّیتموها اَنتم و اءابؤکم

128- تبری اخروی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 63 - 8

8 - اقدام پیشوایان شرک به اظهار برائت از پیروان خویش در قیامت

و یوم ینادیهم . . . تبرأنا إلیک

129- تبری از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 66 - 3

3 - اندیشه توحیدی و مبرا از شرک ، سفیهانه و نامعقول در نظر کافران قوم هود

قال الملاً الذین کفروا من قومه إنا لنریک فی سفاهه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 3

3 - شعیب (ع) و همگامان مؤمنش ، بیزار از گرایش به آیین شرک و افترا بستن بر خدا

قال أولو كنا كرهين. قد افترينا على الله كذبا إن عدنا في ملتكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 22 - 17

17- شیطان در قیامت به پیروان خود اعلام خواهد کرد که وی در دنیا عقیده آنان را در شریک قرار دادن او برای خدا، قبول نداشته است.

وقال الشیطن... إنی کفرت بما أشرکتون من قبل

برداشت مبتنی بر این احتمال است که «ما» در آیه مصدری باشد و «أشرکتهم» را به تأویل مصدر ببرد و مفعول آن ضمیر

ص: 115

منفصل محذوف باشد. بنابراین معنای عبارت چنین می شود: من شریک قرار داده شدن خودم را برای خدا از جانب شما قبول نداشتم و به آن کافر بودم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 23, 24

23 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، مأمور به اعلام یگانگی خداوند و اظهار بیزاری از شرک و معبودهای مشرکان

قل إنما هو إله وحد و إني بريء مما تشركون

24 - لزوم پایداری در عقیده توحیدی و اعلام صریح بطلان شرک و بیزاری از معبودهای مشرکان

قل لا أشهد قل إنما هو إله وحد و إني بريء مما تشركون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 78 - 8, 11, 12, 14

8 - ابراهیم (ع) با افول خورشید، بیزاری خویش نسبت به پندارهای شرک قوم خویش پرده برداشت.

فلما أفلت قال يقوم إني بريء مما تشركون

چنانچه «ما» در «ما تشركون» مصدریه باشد، مضمون جمله چنین می شود: «بریء من اشراككم». برداشت فوق بر این اساس است.

11 - ضرورت بیزاری جستن از معبودهای مشرکان و عقاید شرک

إني بريء مما تشركون

12 - عن الرضا (ع): إن إبراهيم (ع) وقع إلى ثلاثة اصناف .. صنف يعبد الشمس ... «فلما» اصبح و «رأى الشمس بازغه قال هذا ربي هذا أكبر» من الزهره و القمر على الانكار و الاستخبار ... «فلما افلت» قال للاصناف الثلاثة من عبده الزهره و القمر و الشمس «يا قوم إني بريء مما تشركون ...».

از امام رضا (ع) روایت شده است: .. ابراهیم (ع) با سه گروه برخورد کرد ... گروهی که خورشید را می پرستیدند ... پس چون صبحگاهان خورشید را تابان دید از روی انکار و استخبار گفت: این پروردگار من است این، از ستاره زهره و ماه بزرگتر است ... پس هنگامی که غروب کرد به گروههای سه گانه پرستنده زهره، ماه و خورشید گفت: «ای قوم من، من از آنچه شما شریک خدا می دانید، بیزارم» ...

14 - عن أبي عبدالله (ع): .. كشف الله له (إبراهيم) عن السموات حتى رأى العرش و من عليه و اراه الله ملكوت السموات و الأرض فعند

ذلک «قال یا قوم اینی بریء مما تشرکون»

از امام صادق (ع) روایت شده است: .. . خداوند برای ابراهیم (ع) آسمانها را نمایان کرد تا اینکه عرش و ساکنان آن را مشاهده نمود و خدا ملکوت آسمانها و زمین را به او نمایاند، در این هنگام گفت: «ای قوم من، از آنچه شریک خدا می دانید، بیزارم»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 105 - 2

2 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) دستور یافت انعطاف ناپذیری خود را نسبت به آیین شرک به عنوان فرمانی صریح از جانب خداوند ، به مشرکان ابلاغ کند .

قل یا ایها الناس .. . وأمرت أن أكون من المؤمنین. وأن أقم وجهک للالدین حنیفاً ولات

ص: 116

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 106 - 1

1 - خداوند ، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را از نیایش به درگاه هر چیزی غیر خودش بر حذر داشته است .

و لاتدع من دون الله ما لا ینفعک و لا یضرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 35 - 7

7- اعلام بیزاری پیامبر (صلی الله علیه و آله) از شرک‌ورزی مشرکان مکه و گناهان آنان

و أنا بریء مما تجرمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 9

9- یوسف (ع) و پدران‌ش ابراهیم ، اسحاق ، یعقوب (ع) ، موحدانی مبرا از کمترین شرک‌ورزی به خدا

ما کان لنا أن نشرک بالله من شیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 38 - 2

2- مرد مؤمن ، با اعتراف به ربوبیت خدای یگانه و اظهار بی زاری از شرک ، اندیشه خود را از افکار انحرافی ثروت مند مغرور ، متمایز ساخت .

لکنّأ هو الله ربّی و لأشکر ربّی أحداً

«لکنّأ» در اصل «لکنّ أنا» بوده است و پس از حذف همزه «أنا» و ادغام نون ها، دو کلمه، به صورت یک کلمه نوشته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 49 - 1

1- حضرت ابراهیم (ع) از محیط شرک و بت پرستی هجرت کرد و از بت پرستان و معبود های آنان کناره گیری کرد .

فلَمَّا أَعْتَزَلَهُمْ وَ مَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَ هَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَ يَعْقُوبَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 89 - 2

2 - اعتقاد به یگانگی خدا و بیزاری از شرک و بت پرستی ، نشانه بهره مندی از قلب سلیم

إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ

در آیات پیشین، سخن درباره مبارزه حضرت ابراهیم(ع) با شرک و بت پرستی است. با توجه به ارتباط این آیه با آیات قبل، می توان گفت که مراد آن حضرت از قلب سلیم، قلب خالی از شرک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 23 - 2

ص: 117

2 - مؤمن انطاکیه (حبیب نجار) ، یکتاپرستی خود و بیزاری اش از شرک و بت پرستی را اعلام کرد .

ءاتخذ من دونه ءالهه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 26 - 4 ، 1

1 - اعلان برائت حضرت ابراهیم (ع) از شرک و بت پرستی قوم خود

و إذ قال إبرهیم لأبیه و قومه إننی براء ممّا تعبدون

4 - آیین شرک ، مورد نفرت و انزجار عمیق ابراهیم (ع)

إننی براء ممّا تعبدون

به کارگیری کلمه «براء» (مصدر «برء») به جای «بریء» حاکی از شدت تنفر و انزجار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 27 - 4

4- تمسک شیطان به ربوبیت الهی در دادگاه اخروی ، برای میرا جلوه دادن خود از گناهان مشرکان *

قال قرینه ربنا ما أطعیته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 11 ، 6

6 - اظهار برائت و بیزاری ابراهیم (ع) و همگامانش ، از مظاهر شرک و قوم مشرک خویش

إذ قالوا لقومهم إنا براءؤنا منکم و ممّا تعبدون

11 - بیزاری از شرک ، نقد و انکار شخصیت مشرکان و ستیز علنی با آنان ، سه مرحله حرکت توحیدی ابراهیم (ع)

إنا براءؤنا منکم .. کفرنا بکم و بدا بیننا و بینکم العدو و البغضاء

برداشت یاد شده، بدان احتمال است که عبارت های «إنا براءؤنا»، «کفرنا بکم» و «بدا بیننا و بینکم» - چنان که ظاهر ترتیب مقتضی آن است - بیانگر سه مرحله متوالی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 4 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، گذشته زندگی خود را از آلودگی به شرک مبرا خواند .

و لا انا عابد ما عبدتم

130- تبری از شرک ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 18

18- یوسف (ع) در پیامش به پادشاه ، به او گوشزد کرد که وی را رب و مالک خویش نخواهد دانست و خود را بنده او نخواهد شمرد .

ص: 118

131- تبری از شرک عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 138 - 4

4 - اهل ایمان، از شرک در عبادت منزّه و مبرا هستند.

و نحن له عبدون

برداشت فوق، از تقدیم «له» بر «عابدون»، که دلالت بر حصر دارد، استفاده شده است.

132- تبری رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 63 - 6

6 - پیشوایان شرک مدعی مسؤولیت نداشتن نسبت به گرویدن پیروانشان به آیین شرک

أغوینهم کما غوینا

به گفته مفسران، عبارت «کما غوینا» صفت برای مصدری است که با فعلش حذف شده و تقدیر آن چنین است: «أغویناهم فغوا غیاً مثل ما غوینا» مقصود گروه یاد شده این است که ما آنان را مجبور به پذیرش شرک نکردیم و در این جهت ما و آنها با هم برابریم. همان طوری که شرک را خودمان اختیار کردیم و کسی ما را مجبور به آن نکرد، آنها نیز خودشان شرک را پذیرا شدند و ما آنان را مجبور نکردیم.

133- تبلیغ شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 71 - 10

10 - مشرکان صدر اسلام با تبلیغات خود در صدد بازگرداندن مسلمانان به آیین شرک و بت پرستی بودند.

قل أندعوا من دون الله... و نرد علی أعقابنا

134- تبیین پوچی شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- تبیین بی اساس بودن اندیشه شرک و بت پرستی در اسلوبی زیبا، مختصر، بدیع و روشن همچون مَثَل، از سوی خداوند

يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضَرْبٌ مِثْل

ص: 119

خطاب در «یا ایها الناس» متوجه مشرکان است. «إستماع» (مصدر «استمعوا») به معنای گوش فرا دادن و «دعا» (مصدر «یدعون») به معنای ندا کردن و فریاد استغاثه برداشتن است. گفتنی است: «مَثَل» جمله ای است مختصر و مشتمل بر تشبیه یا مضمون حکیمانه که بسبب روانی لفظ، روشنی معنا و لطف ترکیب، شهرت عام یافته و همگان آن را بدون تغییر در محاوره به کار برند. در آیه یاد شده، سستی بنیان شرک و بت پرستی، با اسلوبی چنان زیبا، مختصر، بدیع و روشن بیان شده که سزاوار است همچون مَثَلی، شهرت عام یافته و دهان به دهان گردد. و بدین جهت خدا از آن به مَثَل تعبیر کرده است. بدان جهت است که خدا از آن به مثل تعبیر کرده است.

135- تحقیر شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 96 - 4

4- شکستن آبهت و تقدس بت ها ، در مرحله نخست و سپس گفتگوی خردبرانگیز ، شیوه مبارزه ابراهیم (ع) با مشرکان و مظاهر شرک

فقال ألا تأکلون . . . فراغ علیهم ضرباً بالیمین ... قال أتعبدون ما نتحتون . و اللّ

برداشت یاد شده از آن جا است که ابراهیم(ع) در آغاز مبارزه با شرک و بت پرستی، ابتدا به سراغ بتکده رفته و ضمن به تمسخر گرفتن بت ها، آنها را درهم شکست. سپس با مخاطب قرار دادن مردم، آیین آنان را زیر سؤال برد (أتعبدون ما نتحتون) و به تأمل و اندیشه واداشت.

136- تحقیق در شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 75 - 22

22 - لزوم ریشه یابی و تحلیل زمینه های گریز از حق و گرایش به عقاید شرک آلود و انحرافی

انظر کیف نبین لهم الایة ثم انظر انی یؤفکون

کلمه «انی» گاه به معنای «من این» بکار می رود، بنابراین جمله «ثم انظر . . .» می تواند فرمان به تأمل و اندیشه در منشأ انحراف بنی اسرائیل باشد.

137- ترجیح کیفر بر شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 20 - 10

10- اصحاب کهف ، در صورت گرفتاری به دست کافران ، سنگ سار شدن را بر پذیرش آیین شرک ترجیح می دادند .

یرجموکم أو یعیدوکم فی ملتہم ولن تفلحوا إذا أبداً

ارتباط جمله «ولن تفلحوا...» با «یعیدوکم» گویای این است که اصحاب کھف، تنها، شرک و بازگشت به آیین قوم خویش را مانع رستگاری می دانستند و درباره سنگ سار شدن چنین دیدگاهی نداشتند.

ص: 120

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 14

14 - شعیب با ارائه بینه ای روشنگر، قوم خویش را به توحید و ترک شرک دعوت کرد.

اعبدوا الله ما لکم من إله غیره قد جاء تکم بینه من ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 2 - 10

10 - خداوند در پی اعطای مهلت چهار ماهه به مشرکان، آنان را به رها کردن شرک و گرویدن به آیین توحید، سفارش کرد.

فسیحوا فی الأرض أربعه أشهر و اعلموا أنکم غیر معجزی الله و أن الله مخزی الکفرین

اعلام حاکمیت گسترده خداوند به مشرکان پیمان شکن و عدم امکان مقاومت در برابر او و فرار از حاکمیت او (اعلموا أنکم غیر معجزی الله) و نیز هشدار به فرجام شوم و ذلت بار مستکبران کفرپیشه (و أن الله مخزی الکافرین) در حقیقت توصیه و اندرزی است از جانب خداوند به اینکه از فرصت داده شده استفاده کنند و به دامن توحید و اسلام بازگردند و خود را گرفتار عاقبت شوم خواری و ذلت شکست نسازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 3 - 8

8 - توصیه خداوند به عموم مشرکان مبنی بر رها کردن شرک و گرویدن به توحید و اسلام در پی ابلاغ پیام برائت خدا و رسول به آنان

و أذن من الله .. . فإن تبتم فهو خیر لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 31 - 5

5 - همه انسان ها، مأمور به پرستش و اطاعت بی چون و چرای خدای یگانه و پرهیز از شریک گرفتن غیر، برای اویند.

و ما أمروا إلا لیعبدوا إلهها وحداً لا إله إلا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- لزوم تنزیه خداوند ، از هرگونه عیب ، نقص و شریک به هنگام بهره مندی از نعمت ها

و تقولوا سبحن الذی سخر لنا هذا

ص: 121

139- ترک شرک عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 32

32 - « عن أبي جعفر (ع) قال: . . . انّ الله عزّوجلّ بعث نوحاً إلى قومه « أن اعبدوا الله واتّقوه و أطيعون » ثمّ دعاهم إلى الله وحده و أن يعبدوه و لا يشركوا به شيئاً ثمّ بعث الأنبياء على ذلك إلى أن بلغوا محمداً فدعاهم إلى أن يعبدوا الله و لا يشركوا به شيئاً و قال: « شرع لكم من الدين ما وصّى به نوحاً و الذي أوحينا . . . » ;

از امام باقر(ع) روایت شده که فرمود: . . . خداوند عزّوجلّ نوح را به سوی قومش مبعوث نمود که خدا را عبادت نمایید و از او پروا داشته باشید و مرا اطاعت کنید. سپس آنها را دعوت نمود به خدای یگانه که او را عبادت نمایید و هیچ گونه شریکی برای او نگیرید و بعد پیامبران را بر همین منوال فرستاد تا به رسول خدا(صلی الله علیه و آله) رسید، و آنان را به عبادت خدا و این که نسبت به او هیچ گونه شرکی نورزند، فرا خوانده و فرمود: شرع لكم من الدين ما وصّى به نوحاً...».

140- تزین شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 33 - 10

10- مرام اهل شرک ، علی رغم روشنی بطلان آن و نبود دلیلی بر آن ، مرامی آراسته شده و زینت داده شده برای آنان بود .

بل زین للذین کفروا مکرمهم

مراد از «مکرمهم» مرام و عقیده مشرکان ؛ یعنی ، شریک پنداشتن برای خدا و پرستش آن شریکان است ؛ زیرا این چیزی است که برای آنان زینت داده شده و آراسته جلوه کرده بود.

141- تشویق به ترک شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 25 - 4

4 - خداوند ، تشویق کننده کافران و مشرکان به رها کردن شرک و بازگشت به توحید و یکتاپرستی

و هو الذی یقبل التوبه عن عباده

با توجه به آیات پیشین، می توان گفت که جمله «و هو الذی یقبل التوبه» دعوتی است از سوی خدا به عموم کافران و مشرکان مبنی بر دست

برداشتن از عبادت غیر خدا و بازگشتن به یکتاپرستی.

142- تشویق به شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 169 - 9

9- شیطان ، وادار کننده انسان ها به شرکورزی و ترغیب کننده آنها به دوستی با سران شرک و پیروی از آنان *

و من الناس من يتخذ من دون الله أنداداً .. إنما يأمرکم بالسوء و الفحشاء

ص: 122

از مصداقهای مورد نظر برای «سوء» و «فحشاء» به قرینه آیات قبل، شرک ورزی و .. است.

143- نظاهر به خیرخواهی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 28 - 3,5

3 - پیشوایان شرک با تظاهر به خیرخواهی، عامل اصلی فریب خوردن و دور شدن از مسیر خیر و حق در دیدگاه مشرکان گمراه شده

قالوا إنکم کنتم تأتوننا عن الیمین

«یمین» می تواند مشتق از «یمن» (خیر و برکت) باشد. بر این اساس، معنای آیه چنین می شود: شما از سر خیرخواهی به سراغ ما می آمدید. اما متعدی شدن فعل «تأتوننا» به «عن» - که برای مجاوزت است - موجب می شود که این کلمه متضمن معنای «تصددنا» - که متناسب با معنای مجاوزت است - باشد. بر این اساس، پیام اصلی آیه چنین خواهد بود: شما بودید که در ظاهر از سر خیرخواهی به سراغ ما آمده و ما را از مسیر حق و خیر گمراه می کردید.

5 - استفاده از قدرت و تظاهر به خیرخواهی، از روش های پیشوایان کفر و شرک برای فریب و گمراهی توده ها

قالوا إنکم کنتم تأتوننا عن الیمین

144- تعقل در روش مبارزه رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 1,2,3

1 - خداوند، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به اندیشه و تحلیل در چگونگی و شیوه های مخالفت و مبارزه سران کفر و شرک با قرآن و رسالت آن حضرت، فراخواند

انظر کیف ضربوا لک الأمثل

2 - ضرورت اندیشه در چگونگی و شیوه های مخالفت و مبارزه سران کفر و شرک با قرآن و پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و تحلیل عمیق آن برای رهبران جامعه اسلامی

انظر کیف ضربوا لک الأمثل

3 - کیفیت موضع گیری و شیوه های مبارزاتی سران کفر و شرک علیه قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، امری شگفت آور و در خور تأمل و اندیشیدن

انظر كيف ضربوا لك الأمثل

«كيف» اسم استفهام است؛ ولی در این آیه برای بیان تعجب به کار رفته است، نه استفهام حقیقی.

145- تقدیر عذاب رهبران شرک صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 1 - 36 - 7 - 1

ص: 123

1 - برای بیشتر سران شرک و کفر در صدر اسلام، عذاب الهی مقرر شده بود.

لقد حقّ القول علی اکثرهم

«حقّ» به معنای «ثبت» است و مقصود از «قول» عذاب الهی می باشد. این مطلب به قرینه دیگر آیاتی است که در آن واژه ای مشابه «قول» به کار رفته است مثل «و لکن حقّت کلمه العذاب علی الکافرین» (زمر، آیه 71). گفتنی است مقصود از اکثریت در آیه شریفه - به دلیل این که این آیه در نیمه نخست رسالت و در مکه نازل گشت - آن دسته از مشرکان و کافرانی است که در ابتدای دعوت اسلام به مخالفت با آن برخاستند (مانند سران قریش، چون ابوجهل و ابولهب); نه اکثریت توده مردم که پس از چندی مسلمان شدند.

146- تکبر رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 16 - 2

2 - سران کفر و شرک، در اوج غرور و ناباوری نسبت به معاد و حسابرسی الهی به سر می بردند.

وقالوا ربّنا عجلّ لنا قطننا قبل یوم الحساب

از استهزای معاد به وسیله کافران و درخواست شتاب در نزول عذاب قیامت، برداشت یاد شده به دست می آید.

147- تلاش رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 32 - 7

7 - تلاش سران شرک پیشه گمراه به هم فکر و هم سان ساختن دیگران با افکار و عقاید خویش

فأغوینکم إنّنا کنا غوین

طبق نظر مفسران، فلسفه این که سران شرک گمراهی مردم را به دلیل انحراف خود می دانند، می تواند به این جهت باشد که آنان در دنیا درصدد هم فکر ساختن و هم سان درست کردن با افکار و عقاید خود بودند.

148- تمثیل شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 43 - 8

8 - تمثیلِ بی بنیادیِ شرک به خانه عنکبوت ناشی از علم و برهان است .

مثل الذین اتّخذوا من دون الله أولیاء کمثل العنکبوت اتّخذت بیئاً . . . و تلک الأم

ص: 124

149- تنزیه از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 4 - 10

10- کتاب های آسمانی ، میرا از کمترین آثار و نشانه های شرک

ائتونی بکتب من قبل هذا

بارزترین مصداق برای «کتاب من قبل هذا» کتاب های آسمانی پیش از قرآن است. قرآن با قاطعیت در برابر تمامی اهل کتاب عصر نزول، اعلام کرده است که هیچ کتاب آسمانی، نظریه «شرک» را تأیید نکرده است.

150- توبه از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 44 - 17

17- وعده خداوند به آمرزش مشرکان ، در صورت بازگشت از شرک

تعلی عمّا یقولون . . . إنه کان حلیماً غفوراً

ذکر تعلیل «غفور» در پایان جمله، می تواند نویدی باشد بر مشرکان که علی رغم گناه بزرگ و سخنان ناروا درباره خداوند، امکان آمرزش آنان، وجود دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 5

5- هارون ، با یادآوری رحمت گسترده خداوند به بنی اسرائیل ، باز بودن راه بازگشت از شرک و ارتداد را به آنان یادآوری کرد .

إِنَّمَا فَتَنَّتُمْ بِهِ وَ إِنَّ رَبَّكُمْ الرَّحْمَنُ

توصیف خداوند در کلام هارون(ع)، با عنوان «الرحمان» و با توجه به گوساله پرستی و عصیان بنی اسرائیل، متضمن وعده رحمت الهی به آنان، در صورت توبه و بازگشت از شرک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 67 - 1

1 - توبه از کفر و شرک و گرایش به ایمان ، توصیه خداوند به مشرکان

فَأَمَّا مَنْ تَابَ وَءَامَنَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 42 - 15

15 - توبه و بازگشت از گناه کفر و شرک ، مورد پذیرش خداوند

وَأَنَا أَدْعُوكُمْ إِلَى الْعَزِيزِ الْغَفَّارِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 125

1 - دعوت خداوند از معتقدان به تثلیث و الوهیت مسیح (ع) ، برای استغفار و بازگشت به خدا

افلا یتوبون إلی اللّٰه و یتستغفرونه

به قرینه آیات پیشین (قالوا ان اللّٰه هو المسیح . . قالوا ان اللّٰه ثالث ثلثه) فاعل «یتوبون ...» مسیحیان هستند و متعلق توبه و استغفار، عقیده به الوهیت مسیح(ع) و تثلیث می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 95 - 4

4- بازگشت از شرک و کفر (توبه) برای کافران و مشرکانی که هلاکتشان مقدر شده ممکن نیست .

و حرم علی قریه اهلکنها انّهم لایرجعون

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «لا» در «لایرجعون» زایده و مقصود از رجوع، بازگشت از کفر و شرک باشد.

151- توجیه شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 148 - 2

2- جبر، دستاویز مشرکان در توجیه شرک خویش و پدرانیشان و حرام کردن حلال خدا

سیقول الذین أشركوا لو شاء الله ما أشركنا ولا ءاباؤنا ولا حرمنا من شیء

152- توحید و شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 7

7- یوسف (ع) از هم بندان خویش خواست تا با مقایسه و سنجش عقیده توحیدی با عقیده به خدایان متعدد ، عقیده درست را برگزینند .

ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد القهار

153- توصیه های رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 2

2- سران کفر و شرک در عصر بعثت ، مردم را به صبر و پایداری بر آیین شرک و مواضع عقیدتی خود فرامی خواندند .

و اصبروا علی ءالہتکم

«صبر بر آلہه» کنایه از پایداری بر پرستش معبودها و ادامه آن است.

ص: 126

154- توطئه رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 8 - 7

7 - سران کفر و شرک، سازندگان تهمت و افترا بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تخریب گران افکار عمومی جامعه صدر اسلام بودند.

وقال الظلمون إن تتَّبِعُونِ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا

از جمله «إن تتَّبِعُونِ إِلَّا...» پیروی نمی کنید مگر...» استفاده می شود که دو گروه در جامعه بودند: 1- گویندگان این سخن، 2- مخاطبان و پیروان. و به قرینه صفت «الظالمون» می توان گفت که: «گویندگان از سران کفر و شرک بودند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 1

1 - رفتن سران شرک و کفر از حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تحریک دیگران به پراکنده شدن از اطراف آن حضرت

وانطلق الملائم منهم أن امشوا

«انطلاق» به معنای انصراف و رفتن و «ملائم» به معنای سران و دانه درشتان جامعه است. «أن» در «أن امشوا» تفسیری و متضمن معنای قول است؛ یعنی، «انطلقوا و قالوا امشوا...». مفسران گفته اند: آیه شریفه درباره کسانی نازل شده که در مجلس ابوطالب و با حضور پیامبر اسلام شرکت داشتند؛ ولی پس از دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به یگانه پرستی، آن مجلس را ترک کردند و دیگران را به پراکنده شدن از اطراف آن حضرت تحریک نمودند.

155- تهدید رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 9

9 - سران کفر و شرک در عصر بعثت، مورد تهدید خداوند به عذاب استیصال

بل لَمَّا يذوقوا عذاب

برداشت یاد شده از لحن تهدیدآمیز آیه شریفه به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - سران کفر و شرک در صدر اسلام ، به کیفر و عذاب استیصال تهدید شدند .

إِن كَلَّ الْكَذِبَ الرِّسْلَ فحَقَّ عِقَاب

این آیه و آیات گذشته - که سرگذشت هلاکت بار اقوام بزرگ و مقتدر پیشین را یادآور شده - در واقع در جهت تهدید کافران و مشرکان مکه است که رهبری جریان مخالف با رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) را در دست داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - تهدید سران کفر و شرک عصر بعثت ، به عذاب ناگهانی (بانگ سهمگین) از سوی خداوند

و ما ينظر هؤلاء إلا صبيحه وحده

«ينظر» (از مصدر «نظر») به معنای «انتظار» است و مقصود از «صبيحه» عذاب استیصال می باشد که ممکن است به صورت صاعقه و بانگ سهمگین باشد. آمدن کلمه «واحد» نیز برای اشاره به ناگهانی و یکباره بودن نزول عذاب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 16 - 5

5 - تهدید شدن سران کفر و شرک در صدر اسلام ، به مؤاخذه شدن همچون مؤاخذه فرعون

إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ... فَعَصَى فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخَذًا وَبِيلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 11 - 2

2 - سران کفر و شرک ، مورد تهدید خداوند به عذاب و شکست

ذرنی و من خلقت وحيداً

156- نهتهای رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 8 - 12، 7

7 - سران کفر و شرک ، سازندگان تهمت و افترا بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تخریب گران افکار عمومی جامعه صدر اسلام بودند .

وقال الظلمون إن تتَّبِعُونَ إِلَّا رجلاً مسحوراً

از جمله «إن تتَّبِعُونَ إِلَّا...» پیروی نمی کنید مگر...» استفاده می شود که دو گروه در جامعه بودند: 1- گویندگان این سخن، 2- مخاطبان و پیروان. و به قرینه صفت «الظالمون» می توان گفت که: «گویندگان از سران کفر و شرک بودند».

12 - تهمت سحر زدگی ، آخرین توجیه و حربه سران کفر و شرک علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقال الظلمون إن تتَّبِعُونَ إِلَّا رجلاً مسحوراً

سران کفر و شرک، به ترتیب چند تهمت و افترا را علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) مطرح کردند که اولین آن، تهمت دروغ گویی به آن حضرت و خدشه در اصالت وحی بود. آخرین آن نیز تهمت سحرزدگی به ایشان بود. در تاریخ آمده است که گویندگان این سخن عتبه بن

ربیعہ، ابوسفیان و ... بوده اند که از سران شرک و کفر به شمار می آمدند. بنابراین آنچه در تاریخ آمده، مؤید دیگری برای برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 6

6 - سران شرک و کفر ، هدف و انگیزه پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) از دعوت به یکتاپرستی را ، دستیابی به ریاست و آقایی بر دینداران می دانستند .

أجعل الألهة إلهًا وحدًا .. . إنَّ هذا لشيءٌ يراد

برداشت یاد شده، براساس این دیدگاه است که «هذا» اشاره به یکتاپرستی و نفی آیین شرک (مضمون دعوت پیامبراسلام) باشد و مقصود از «شیء یراد» سیادت و آقایی بر مردم باشد که در نگاه سران کفر، هدف و آرزوی پیامبراسلام بود؛ زیرا با

ص: 128

یکی شدن پرستش ها، قهراً آن حضرت رهبری امت یکتاپرست را به عهده می گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 7 - 4

4- سران کفر و شرک، کلام توحیدی و یکتاپرستی رسول خدا را، سخنی دروغ و ساختگی می پنداشتند.

إن هذا إلا اختلق

مقصود از واژه «اختلاق» - هنگامی که در وصف کلامی آورده شود - سخن ساختگی و دروغی است که سابقه نداشته باشد.

157- ثروتمندی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 30 - 6

6- سازندگان آیین شرک و بت پرستی برخوردار از ریاست، مکنّت و ثروت بودند.

و أحلّوا قومهم . . . و جعلوا لله أنداداً ليضلّوا عن سبيله قل تمتّعوا

158- جاهلانه بودن شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 15 - 2

2 - عقیده به شریک داشتن خداوند، عقیده ای جاهلانه است.

علی أن تشرک بی ما لیس لک به علم

آوردن قید «ما لیس لک به علم» برای شرک، حکایت از آن دارد که اساس شرک، بر جهل استوار است.

159- جرم رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 34 - 2

2 - سردمداران شرک و کفر و توده های کافر و مشرک، در پیشگاه عدل الهی مجرم اند.

إِنَّا كَذَلِكْ نَفْعَلُ بِالْمَجْرِمِينَ

مقصود از «مجرمین» دو گروه پیشوایان شرک و توده های مشرک اند که در آیات پیشین از آنان سخن به میان آمد.

160- جرم شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 129

6 - کفر و شرک ، جرم است و کافران و مشرکان از تبهکاران اند .

أفنجعل المسلمین کالمجرمین

از مقابله مجرمان با مسلمانان به دست می آید که مقصود از آن، کافران و مشرکان است.

161- جنگ با رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 12 - 12، 8

8 - خداوند ، مسلمانان صدر اسلام را به پیکار با سران و پیشوایان شرک و کفر ، در صورت نقض پیمان صلح از سوی آنان ، فراخواند .

وإن نکثوا آیمنهم . . . فقتلوا أئمة الکفر

12 - پیکار با سران شرک و کفر ، به منظور وادار کردن آنان به رعایت عهد و پیمان و بازداشتن ایشان از ضربه زدن به مسلمانان است .

وإن نکثوا آیمنهم . . . فقتلوا أئمة الکفر . . . لعلهم ینتھون

162- جنیان و شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 5 - 3

3 - جن ، پیش از نزول قرآن ، از دروغ و ساختگی بودن شرک ، همسرگزینی و فرزندداری خداوند آگاه نبودند .

إنّا سمعنا قرءاناً عجباً . . . و أنا ظننّا أن لن نقول الإنس و الجنّ علی اللّٰه کذ

163- جهل رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 18، 19

18 - سران کفر و شرک و پیروان آنان، بی خبر از مضاعف بودن عذاب یکدیگر

لکل ضعف و لکن لاتعلمون

مفعول «لاتعلمون» به قرینه «لکل ضعف»، ان لکل ضعفا است.

19 - سران شرک و کفر و پیروانشان، بی خبر از مضاعف بودن عذاب خویش

لکل ضعف و لکن لاتعلمون

برداشت فوق مبتنی بر این است که سران شرک نیز، همچون پیروان آنان، مخاطب «لاتعلمون» باشند.

ص: 130

164- حامیان شرک در دوران نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 12

12 - قدرت اقتصادی و سیاسی صاحبان زر و زور در عصر نوح (ع) ، در خدمت کفر و شرک و علیه دعوت توحیدی آن حضرت بود .

قال نوح ربّ إنيهم عصوني و اتبعوا من لم يزد ماله و ولده إلاّ خساراً

165- حتمیت عذاب رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 31 - 6

6 - چشیدن عذاب دوزخ برای مشرکان و سران آنان ، وعده حتمی و تخلف ناپذیر خداوند

فحقّ علينا قول ربّنا إنّنا لذائقون

برداشت یاد شده از آن جا است که «حَقَّ» به معنای «ثَبَّتَ» و «لَزَمَ» است و ثابت و لازم بودن عذاب، حاکی از حتمی و تخلف ناپذیر بودن آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 34 - 3

3 - اشتراک عذاب و کیفر رهبران شرک و کفر و توده های مشرک و کافر ، وعده حتمی خداوند

إنّا كذلك نفعّل بالمجرمین

166- حتمیت گمراهی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 4

4 - گمراهی گریز ناپذیر سران کفر و شرک ، پیامد برخورد های عناد آلود و بهانه جویانه آنان با قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إن هذا إلاّ إفك. .. و قالوا مال هذا الرسول ... إن تتبعون إلاّ رجلاً مسحوراً

«فاء» در «فضّلوا» برای سببیت و در «فلا یستطیعون» تفسیریه است؛ یعنی، برخوردارهای عناد آلود کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله) سبب گمراهی آنان بود و این گمراهی، موجب نیافتن راهی برای گریز از آن گردید.

167- حرمت شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 151 - 7

7 - شریک برای خدا پنداشتن از محرمات الهی است.

ص: 131

ألا تشرکوا به شیئا

«أن» در «ألا تشرکوا» تفسیریه و «لا» ناهیه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 33 - 6

6 - پندار وجود شریک برای خداوند و افترای بر او از محرمات الهی است.

أن تشرکوا بالله ما لم ينزل به سلطانا وأن تقولوا علی الله ما لا تعلمون

168- حق ستیزی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 15 - 2

2 - سران کفر و شرک ، آن چنان لجوج و حق ستیز بودند که تنها نزول عذاب ناگهانی پایان بخش تکذیب آنان بود .

و ما ينظر هؤلاء إلا صيحة وحده

بیشتر مفسران بر این عقیده اند که مقصود از این که کافران تنها در انتظار نزول عذاب سهمگین هستند، بیان این حقیقت است که آنان از سر لجاجت، بر راه نادرست خود تا پایان عمر پای می فشردند و به حقیقت اسلام تن در نمی دهند.

169- حق ناپذیری اکثریت رهبران شرک صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 7 - 2

2 - بیشتر سران کفر و شرک در صدراسلام ، دچار روح لجاجت و حق ناپذیری و مصمم بر نپذیرفتن ایمان

فهم لایؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 10 - 2

2 - بیشتر سران شرک و کفر در صدراسلام ، گرفتار روح لجاجت و حق ناپذیری بودند .

و سواء عليهم ءأندرتهم أم لم تنذرهم لا يؤمنون

170- حق ناپذیری رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 8

8 - سران کفر و شرک در صدر اسلام ، مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند .

بل لَمَا يذوقوا عذاب

ص: 132

جمله «بل لَمَّا يذوقوا عذاب» (بلکه هنوز عذاب مرا نچشیده اند) کنایه از این نکته است که آنان آن چنان در شک و تردید نسبت به قرآن به سر می برند و زیر بار رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) نمی روند که تنها با چشیدن عذاب الهی دست از مخالفت برمی دارند و به سخن حق تن در می دهند. این نکته نشانگر اوج لجاجت و حق ناپذیری آنان است.

171- حقیقت شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 24 - 2,8

2 - شرک، باطل و اعتقاد به آن تحمیل دروغ بر خویشان است.

انظر کیف کذبوا علی أنفسهم

جمله «کذبوا ..» بیان حال مشرکان در دنیا می تواند باشد. یعنی مشرکان در دنیا با عقیده شرک بر خود نیز دروغ بستند. زیرا فطرت و جان آدمی گواه بر توحید است.

8 - شرک، افترا و پنداری باطل و ساختگی است.

و ضل عنهم ما كانوا یفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 2

2 - شرکورزی، افترا بر خداوند است.

قد افترینا علی الله کذبا إن عدنا فی ملتکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 104 - 7

7 - آیین شرک، بر شالوده عبادت برای آلهه و نفی عبادت «الله» بنا شده است.

الذین تعبدون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 105 - 6

6- شرک ، انحراف از دین حنیف و صراط مستقیم است .

وَأَنْ أَقِمَّ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 112 - 12

12- شرکورزی و پرستش غیر خدا ، طغیان گری و تجاوز از حقیقت است .

وَلَا تَطْغَوْا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 133

13- شریک برای خدا پنداشتن ، در حقیقت ایمان نداشتن به اوست .

إني تركت مله قوم لا يؤمنون بالله .. اتبعت مله اباي ... ما كان لنا أن نشرك

از جمله «ما كان لنا أن نشرك بالله» معلوم می شود مراد از «لا يؤمنون بالله» در آیه قبل ، این است که برای خدا شریک می پندارند. تعبیر کردن از شرکورزی به ایمان نداشتن به خدا ، گویای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16- توحید و یکتاپرستی ، آیینی بدون کمترین انحراف و کجی ، و شرک پنداری منحرف و نادرست است .

أمر ألا تعبدوا إلا إياه ذلك الدين القيم

«قیم» به معنای مستقیم و بدون انحراف و کجی است.

18- توحید و یکتاپرستی ، آیینی استوار و متکی بر برهان ، و شرک پنداری سست و بی بنیاد است .

ما تعبدون من دونه إلا أسماء .. أمر ألا تعبدوا إلا إياه ذلك الدين القيم

از معانی «قیم» مستقیم و استوار است و از آن جا که یوسف(ع) پس از اقامه برهان بر توحید و لزوم یکتاپرستی و یادآوری نبود دلیل بر شرک و پرستش غیر خدا، فرمود: «ذلك الدين القيم» معلوم می شود: ثبات و استواری توحید به خاطر برهانی بودن آن، و سستی شرک ناشی از نبود دلیل بر آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- مؤثر دانستن افراد در محافظت از چیزی و یا شخصی ، موجب شرک نمی شود و با توکل و مقام نبوت تنافی ندارد .

كما أمنتكم على أخیه من قبل

به دلیل آیه 38 از همین سوره (ما كان لنا أن نشرك بالله من شيء) یعقوب(ع) هرگز به اندکی از شرک نیز گرایش نداشت و عبارت (كما أمنتكم على أخیه) می رساند که یعقوب(ع) فرزندان را امین پنداشت و حفاظت از یوسف(ع) را برعهده آنان سپرد. بنابراین مؤثر دانستن افراد در حفاظت از چیزی شرک آور نیست و با مقام نبوت نیز ناسازگار نخواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 28 - 4

4- شرک ، ظلم به نفس است .

و يقول أين شركاءى . . . الكافرين . الذين تتوفى هم الملائكة ظالمى أنفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 71 - 10

10- شرک به خدا ، کفران نعمت های اوست .

أفبنعمه الله يجحدون

برداشت فوق با توجه به این نکته است که مخاطبان آیه مشرکان مکه می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 134

5- پرستش غیر خدا ، ایمان به باطل و کفران نعمت های الهی است .

أفبالبطل يؤمنون و بنعمت الله هم يكفرون . و يعبدون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 83 - 7

7- شرک ، کفر به خداوند است .

واتخذوا من دون الله ءالهه . .. على الكافرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 54 - 3

3- بت پرستی و شرک ، ضلالت و گمراهی آشکار است .

ما هذه التماثيل . . . أتمم و ءاباؤكم فى ضلل مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 18 - 9

9- شرک و بت پرستی ، حرکتی است مخالف جریان طبیعی نظام هستی .

أَنَّ الله يسجد له من فى السموت و من فى الأرض . . . و كثير حقّ عليه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 26 - 12

12 - شرک ورزی ، دور شدن از طهارت و پاکی و آلوده شدن به پلیدی و ناپاکی است .

أن لاتشرك بى شيئاً و طهر بيتى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 117 - 11، 10

10 - شرک ، در حقیقت کفر به خدا و انکار صفات کمالی او است .

و من یدع مع الله . . . إنه لا یفلح الکفرون

«کافرون» می تواند در مقابل «مؤمنون» باشد و یا در مقابل «شاکرون». برداشت فوق بر پایه احتمال اول است.

11 - شرک و بت پرستی ، کفران نعمت های خدا و ناسپاسی در برابر ربوبیت او است .

و من یدع مع الله . . . إنه لا یفلح الکفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 40 - 10

10 - شرک ، متکی بر تبلیغات فریکارانه است .

بل إن یعد الظلمون بعضهم بعضاً إلاّ غروراً

ص: 135

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 8 - 39 - 17، 15

15 - شرک به خداوند ، کفران نعمت های الهی است .

ثم إذا حوَّله نعمه منه . . . و جعل لله أندادًا

«ندّ» (مفرد «انداد») به معنای مثل و نظیر است و مقصود از آن شریک در کار خداوند است.

17 - آیین شرک ، آیینی راه زن و گمراه کننده

و جعل لله أندادًا ليضلَّ عن سبيله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 42 - 8

8 - شرک ، در واقع کفر به خدا و انکار او است .

تدعونني لأكفر بالله و أشرك به

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که پیش از طرح مسأله شرک به خدا، مسأله کفر به خدا مطرح گشته و دعوت به شرک، دعوت به کفر به خدا دانسته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 85 - 6

6 - شریک پنداشتن برای خدا ، به منزله کفر و انکار خدا است .

كُتِبَ به مشرکین . . . خسر هنالك الكفرون

برداشت یاد شده به این خاطر است که در آیه شریفه از مشرکان، به کافران تعبیر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 11

11 - شرک ، آیینی انحرافی و مشرکان مردمانی منحرف از راه راست

أَنَّمَا إِلَهُكُمُ إِلَهُ وَحْدَ فَاسْتَقِيمُوا إِلَيْهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 21 - 4

4 - آیین شرک ، اندیشه ای دنیا مدار و فاقد گرایش به آخرت

من كان يريد حرث الدنيا .. أم لهم شركؤا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 80 - 2

2 - شرک و حق ستیزی ، امری مبتنی بر حدس و گمان و فاقد دلایل مستند

أم يحسبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 136

3- راه کفر و شرک ، آمیخته با ماده گرایی و سرگرمی های پوچ و بدفرجام

فذرهم يخوضوا ويلعبوا حتى يلقوا يومهم الذي يوعدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- شرک ، دروغ و افترا به خداوند است .

اتخذوا من دون الله... و ذلك إفكهم و ما كانوا يفترون

«ذلک» اشاره به اتخاذ آلهه است - که از «اتخذوا من دون الله» استفاده می شود - و «إفک» در آیه شریفه مصداقی جز شرک و وسیله تقرب قرار دادن آلهه ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- بد گمانی به خداوند ، روح اصلی نفاق و شرک

المنفقين... والمشرکين... الظانين بالله ظنّ السوء

با توجه به این که «الظانين...» صفت برای هر دو گروه (منافقان و مشرکان) است و در این جا از میان همه اوصاف آنان، این صفت اختصاص به ذکر یافته است؛ مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - شرک ، بت پرستی و گمراه گری ، ظلم است .

ولا تزد الظالمين إلا تبارًا

مطلب یاد شده، از تعبیر «ظالمان» درباره بت پرستان و گمراه کنندگان به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینہ - 98 - 5 - 1

1 - خداوند ، هرگز به شرک و بندگی غیر او فرمان نداده است .

و ما أمرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ

173- خطر شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 51 - 6

6 - هشدار خداوند به مؤمنان در مورد خطر گرایش آنان به کفر و شرک

ص: 137

الم تر الى الذين اوتوا نصيباً من الكتب يؤمنون بالجبت والطاغوت

مخاطب قرار دادن مؤمنان و سپس بیان سرنوشت شرک آلود اهل کتاب، تعریضی به مخاطبان است که چنین خطری شما را نیز تهدید می کند و هشیار باشید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 22 - 5

5- همه انسان ها ، در معرض خطر شرکند .

لاتجعل مع الله إلهًا آخر

برداشت فوق مبتنی بر این است که «لاتجعل» خطاب به پیامبر(صلی الله علیه و آله) نیز باشد. بنابراین از اینکه پیامبر(صلی الله علیه و آله) نیز مخاطب این هشدار قرار گرفته است، معلوم می شود که ابتلای به شرک خطری است همگانی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 39 - 9

9- انسان ، همواره در معرض ابتلا به شرک و نیازمند به هشدار است . *

لاتجعل مع الله إلهًا آخر . . . و قضی ربک ألا تعبدوا إلا إیّاه ... لاتجعل مع ال

تأکید بر پرهیز از شرک در این مجموعه آیات (آیه 22 - 38) که درباره مباحث مختلف خانوادگی و اجتماعی است بیانگر این نکته است که احتمال لغزش انسانها زیاد است و باید به آنها توجه داده شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 59 - 3

3 - شرک ، خطری جدی در مسیر انسان ها است .

والذین هم بریهم لایشركون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 213 - 3

3 - ابتلای به شرک ، خطری جدی در مسیر عقیده و عمل انسان

فلا تدع مع الله إلهاء آخر

نهی الهی - آن هم در ظاهر خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) - نشانگر آن است که اصولاً انسان در معرض چنین خطری قرار دارد؛ زیرا وقتی آن حضرت مورد هشدار قرار گیرد، تکلیف دیگران روشن است.

174- خطر گرایش به شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 65 - 1

1 - هشدار خداوند به یکایک پیامبران در باره گرایش پیدا کردن به شرک و پرستش غیر او

و لقد أوحى إليك وإلى الذين من قبلك لئن أشركت ليحبطن عملك

ص: 138

مفرد آمدن خطاب در «أشركت» و «عملک» - با آن که همه پیامبران مخاطب وحی الهی بودند - می‌رساند که این وحی به یکایک پیامبران به طور جداگانه و مستقل، ابلاغ شده است.

175- درخواست شغل از حکومت شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 7

7- جواز تقاضای مشاغل حکومتی حتی در حکومت های کفر و شرک

قال اجعلنی علی خزائن الأرض

176- دروغ بودن شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 5 - 6، 2

2- آگاهی و اعتراف گروهی از جن ، به دروغ بودن شرک ، همسرگزینی و فرزندداری خداوند

وَأَنَا ظَنَنَّا أَنْ لَنْ نَقُولَ الْإِنْسَ وَالْجِنَّ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا

6- شریک داشتن خداوند و همسر و فرزند گردیدن او ، کذب محض و ساخته دست انس و جن است .

وَأَنَا ظَنَنَّا أَنْ لَنْ نَقُولَ الْإِنْسَ وَالْجِنَّ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا

177- دشمنی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 8 - 13

13 - سران کفر و شرک ، برای جلوگیری از نفوذ پیامبر (صلی الله علیه و آله) و گسترش اسلام ، از شیوه های گوناگون تبلیغی و سیاسی و از راهبرد های متنوع و ممکن استفاده می کردند .

وقالوا أسطیر الأولین ... مال هذا الرسول يأكل الطعام ... إن تتبعون إلا رجل

تهمت دروغ پردازی و سحرزدگی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایراد و خرده گیری از ایشان، حاکی از گوناگونی شیوه ها و راه های مبارزه کافران با پیامبر و قرآن است. گفتنی است تعبیر «ضربوا لك الأمثال؛ برای تو مثل ها زده و توصیف ها کرده اند» در آیه بعد، مؤید

همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 27 - 2

2- گفت و گوی اعتراض آمیز و خصومت گونه مشرکان فریب خورده با پیشوایان فریب کار خود بر سر راه دوزخ

و ققوهم . . . و أقبل بعضهم علی بعض يتساءلون

مقصود از «علی بعض» - به قرینه سه آیه بعد (و ما كان لنا علیکم من سلطان و ..) - پیشوایان فریب کاراند. بر این اساس،

ص: 139

گفت و گوی مشرکان با پیشوایان شان از سر اعتراض و خصمانه خواهد بود.

178- دعوت به اجتناب از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 20

20- هود (ع) از قوم عاد خواست تا از دعوتش (پذیرش توحید، یکتاپرستی و ترک شرک و استغفار از گناهان) اعراض نکنند و بر گناه خویش اصرار نورزند.

و لاتتولوا مجرمین

«تولّی» (مصدر لاتتولوا) به معنای اعراض کردن و نپذیرفتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 15

15- شعیب (ع)، با آگاه ساختن قوم خویش به نبود معبودی جز خدا، آنان را به توحید و ترک شرک دعوت کرد.

قال يقوم اعبدوا الله ما لکم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 3

3- یوسف (ع)، هم بندان خویش را به توحید و دوری از شرک فراخواند.

یص- حی السجن ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 51 - 4

4- دعوت به توحید و نفی شرک، روح ادیان الهی

وقال الله لاتتخذوا إلهین اثنین إنما هو إله وحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- توحید و یکتاپرستی ، راه خدا و اسلام ، فراخوان مردم به پیمودن این راه و ترک آیین های شرک

و من الناس من یجدل فی الله . . . لیضلّ عن سبیل الله

179- دعوت به ترک شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 15 - 4

4 - خداوند ، فراخوان کفار و مشرکان به توبه (ترک آیین شرک و پذیرش اسلام)

ص: 140

ألا تقتلون قوماً نكثوا أيمانهم . . . و يتوب الله على من يشاء

180- دعوت به رد شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 20 - 4

4 - توحید و نفی شرک ، اساس و محور دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل إنما أَدْعُوا رَبِّي و لأشرك به أحداً

181- دعوت به شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 71 - 18

18 - مشرکان، مرتدان متحیر را به شرک دعوت می کنند و خود را هدایت یافته می پندارند.

له أصحاب يدعونه إلى الهدى ائتنا

مراد از «اصحاب»، بنا بر یک احتمال، مشرکان و منحرفانی هستند که مرتدان را تشویق می کنند و به جانب خود سوق می دهند و راه خود را طریق هدایت می شمارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 63 - 7

7 - تلاش اغواگرانه - به اعتقاد پیشوایان شرک - تنها دعوت و فراخوانی است ; نه اجبار و سلب کردن اختیار از دیگران

أغوينهم كما غوينا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 42 - 1

1 - مردم مصر (قبطیان و فرعونیان) ، مؤمن آل فرعون را به کفر و شرک به خدا فراخواندند .

تدعونني لأكفر بالله و أشرك به

1 - توصیه اُکید صاحبان زر و زور به مردم در عصر نوح (ع)، به دست برداشتن از عبادت معبود های خویش

وقالوا لاتذرّنّ ءالہتکم

«إله» (مفرد «آلهه») به معنای معبود است. گفتنی است تأکید در برداشت یاد شده از آمدن «ن» تأکید ثقیله «لاتذرّنّ» استفاده می شود.

182- دعوت به شرک ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 5,9

5- پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر عقیده توحیدی خویش و نفی شرک و نیز لزوم فراخوانی مردم به توحید و مبارزه با شرک، از دلیل و حجّتی روشن برخوردار بود.

قل هذه سبيلي أدعوا إلى الله على بصيرة أنا و من اتبعني

«بصیره» به معنای حجت و دلیل روشن است (لسان العرب). آیات قبل و نیز آیه مورد بحث، بیانگر متعلق «بصیره» است که در برداشت، برخی از آنها آورده شد. قابل ذکر است که در ترکیب این فراز چند نظر ابراز شده است. از جمله اینکه «علی بصیره» خبر برای «أنا» و «من اتبعنی» عطف بر «أنا» است؛ یعنی: «أنا و من اتبعنی علی بصیره».

9- پیروان پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به فراخوانی مردم به توحید و مبارزه با شرک

أدعوا إلى الله على بصيرة أنا و من اتبعني

برداشت فوق، بر این اساس است که «علی بصیره» متعلق به «أدعوا» باشد. بر این مبنا «أنا» تأکید برای ضمیر «أدعوا» و «من اتبعنی» عطف بر فاعل «أدعوا» می شود؛ یعنی: «أنا أدعوا إلى الله على بصیره و من اتبعنی يدعو إلى الله على بصیره».

183- دعوت رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 6

6 - سران شرک و کفر با دعوت پیروانشان به چشیدن از عذاب مضاعف دوزخ، آنان را سرزنش و ملامت می کنند.

ربنا هؤلاء أضلونا . . فذوقوا العذاب بما كنتم تكسبون

«ال» در کلمه «العذاب» عهد ذکری است و اشاره به همان عذاب مضاعف دارد که از «لکل ضعف» استفاده می شود.

184- دفاع اخروی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 29 - 1

1 - پیشوایان شرک ، در روز رستاخیز در برابر اتهام داشتن نقش در فریب و گمراهی مشرکان ، به دفاع برخاسته و به تبرئه خود خواهند پرداخت .

قالوا إنکم کنتم تأتوننا .. قالوا بل لم تکنوا مؤمنین

185- دلایل اجتناب از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 51 - 5

ص: 142

5- یگانگی خداوند و باطل بودن هر معبودی غیر از او، دلیل لزوم اجتناب از شرک

وقال الله لا تتخذوا إلهين إنا هو إله وحد

جمله «إنا هو إله واحد» تعلیل برای نهی «لا تتخذوا» است و دلالت دارد بر وحدانیت خداوند و بطلان هر چه که غیر خداست و به خدایی خوانده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 13 - 12

12 - ظالمانه بودن شرک ، دلیل لزوم اجتناب از آن است .

لا تشرك بالله إنَّ الشرك لظلم عظیم

186- دلایل بطلان شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 81 - 5

5 - خداوند هیچ دلیلی که گواه نقش شریکانی برای خود در تدبیر و ربوبیت جهان باشد، نازل نفرموده است.

ما لم ينزل به عليكم سلطانا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 100 - 2،4

2 - چون جنیان، مخلوق خدا هستند، شریک او نمی توانند باشند.

و جعلوا لله شركاء الجن و خلقهم

4 - مخلوق نمی تواند شریک خالق خود باشد.

و جعلوا لله شركاء الجن و خلقهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 149 - 3

3 - خداوند دارای دلایل و حجتهای رسا بر نفی پندار جبر و عقاید شرک است.

قل فله الحجه البلغه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 193 - 4

4 - ناتوانی معبودان اهل شرک از هدایت آنان و اجابت خواسته هایشان ، دلیل بطلان شرک و شایسته نبودن آنها برای پرستش

وإن تدعوهم إلى الهدى لا يتبعوكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 143

6 - ناتوانی معبودان اهل شرک در دفاع از خود و دیگران ، دلیلی بر بطلان شرک است .

و لا یستطیعون نصرکم و لا أنفسهم ینصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - ناتوانی معبودان اهل شرک از اجابت درخواست ها ، شنیدن سخنان و دیدن اشیا ، دلیل بطلان شرک و ناروایی پرستش غیر خدا

و إن تدعوهم إلی الهدی لا یسمعوا . . . و هم لا یبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - وحدت تدبیر در جهان آفرینش ، نشانه وحدت ربوبیت و بی اساس بودن اندیشه شرک است .

و من یدبر الأمر فسیقولون الله

وحدت تدبیر از وحدت مدبر - که جمله «و من یدبر الأمر» بر آن دلالت دارد - استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مطالعه در تاریخ اقوام مشرک و توجه به فرجام شوم آنان ، راهی برای پی بردن به بطلان شرک و نبود توان و نیرو در معبود های ساختگی است .

فلاتک فی مریه مما یعبد هؤلاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - خالق نبودن بت ها و معبود های مشرکان ، دلیل ناشایستگی آنها برای عبادت و تقدیس انسان ها

ما هذه التماثیل . . . قال ربکم رب السموت والأرض الذی فطرهنّ

حضرت ابراهیم(ع)، برای ابطال عقیده مشرکان و بت پرستان و اثبات توحید ربوبی برای خداوند، به خالقیت او تمسک کرد. نکته یاد شده بیانگر این حقیقت است که تنها خالق جهان، شایسته تقدیس و عبادت است، نه چیز دیگر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 62 - 4

4- گردش شب و روز در سایه تدبیر خدا، آیتی روشن بر بطلان مرام شرک و پوچی خدایان دیگر

بأنّ الله يولج الليل في النهار . . . وأنّ ما يدعون من دونه هو البطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 73 - 10

10 - عجز و ناتوانی خدایان از بازپس گرفتن چیز ربنده شده از آنان به وسیله موجود ناتوانی چون مگس ، یکی دیگر از دلایل

ص: 144

بدیهی و غیر قابل انکار بر بی اساس بودن اندیشه و مرام مشرکان

و إن یسلبهم الذباب شیئاً لایستتقدوه منه

«سَلَب» (مصدر «یسلب») به معنای ربودن و «إستنقاذ» (مصدر «یستنقدون») به معنای رهانیدن و بازپس گرفتن است؛ یعنی، اگر همان مگس چیزی را از آنها برناید، نمی توانند آن را از او بازپس گیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 91 - 7

7 - نظام هماهنگ و سامان مند جهان ، دلیل یگانه بودن خدا و بطلان پندار شرک

و لعلا بعضهم علی بعض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 60 - 11

11 - نظام هستی ، شاهی گویا بر یگانگی خداوند و پوچی و بطلان شرک

أمن خلق السموت .. أءله مع الله

در آیه مورد بحث، خداوند نخست، نمودهای قدرت بی چون خود را در نظام طبیعت به رخ انسان کشیده و مظاهر هماهنگ آن را به وی نمایانده است و پس از آن، وی را مورد خطاب قرار داده که: آیا به جز او، خدای دیگری نیز وجود دارد که شریک و همتای او قرار گیرد؟ پاسخ این است که: هرگز!

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 63 - 6

6 - ستارگان راهنما ، باد های بشارت بخش و باران های رحمت آفرین ، نشانه های روشن توحید و پوچی و بطلان شرک

أمن یهدیکم .. أءله مع الله

مفاد جمله «أءله مع الله» با توجه به صدر آیه این است که: با وجود این نشانه ها - که بیانگر نقش اراده خدا در حیات بشر است - مجالی برای روی آوردن به غیر خدا نمی ماند؛ زیرا اصولاً کسی جز او نقشی در تدبیر نظام هستی ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - عزت و حکمت خداوند ، مقتضی نداشتن هرگونه شریکی است .

کَلَّا بَلْ هُوَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - ناتوانی معبود ها از شفاعت کردن به پیشگاه خداوند و نجات دادن پرستندگان خویش به هنگام گرفتاری ، دلیل ناشایستگی آنها برای پرستش

ءالٰهه اِن یردن الرحمن بضّرّ لا تغن عَنّی شفعتهم شیئاً و لا ینقذون

برداشت یاد شده به جهت این نکته است که جمله «اِن یردن الرحمن..» در مقام تعلیل برای جمله «ءاتّخذ من دونه» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 48 - 3

3 - ناکارآمدی معبود های مشرکان در قیامت ، گواه نادرستی کرنش و عبادت در برابر آنها در دنیا

و ضلّ عنهم ما كانوا يدعون من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 4 - 6

6- اندیشه در ماهیت بت ها ، کافی برای پی بردن به بطلان شرک

قل أرأيتم ما تدعون من دون الله أروني ماذا خلقوا من الأرض أم لهم شرك في السموت

187- دلایل بطلان شرک عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 65 - 3

3 - محدودیت دانش غیر خدا ، دلیل شایسته نبودن آنان برای پرستش

قل لا يعلم من في السموت و الأرض الغيب إلا الله

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که جهت گیری اصلی در این آیه، نفی شرک می باشد.

188- دلایل بی منطقی شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 12 - 6

6 - نیایش خالصانه شرک پیشگان به درگاه خداوند ، به هنگام گرفتاری ها و مصایب ، دلیلی روشن بر پوچی اندیشه شرک و حقانیت توحید

ربوبی

و إذا مسّ الإنسان الضرّ دعانا

روی سخن در این سوره با مشرکان مکه است و آیه شریفه در مقام بیان یکی از دلیلهای روشن توحید ربوبی و پوچی اندیشه شرک است.

6 - نیایش خالصانه شرک پیشگان به درگاه خداوند ، هنگام گرفتاری و مصیبت ها ، دلیلی روشن بر پوچی اندیشه شرک و حقانیت توحید ربوبی

وإذا مسّ الإنسان ضرّاً دعا ربّه منيباً إليه

روی سخن در این سوره، با مشرکان مکه است و آیه شریفه در مقام بیان یکی از دلایل روشن بر اثبات توحید الهی و پوچی اندیشه شرک است.

189- دلایل پوچی شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 62 - 5

5 - جهان و نظام آن، زمینه ای مناسب برای خدا شناسی و ره یابی به توحید و پوچی مرام شرک

ذلک بأنّ الله هو الحقّ . . . وأنّ الله هو العلیّ الکبیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 62 - 7

7 - اجابت دعای انسان در شرایط اضطرار و حل مشکلات وی، از سوی خداوند، نشانی روشن از یگانگی او و پوچی و بطلان شرک

أمن یجیب المصنطّر . . . و یکشف السوء . . . أءله مع الله

«أءله مع الله»؛ یعنی، با توجه به این که تنها خداوند در شرایط اضطرار می تواند نجات دهنده انسان ها باشد، آیا مجالی برای روی آوری به غیر خدا هست؟ هرگز!

190- دلایل رد شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 22 - 11

11- ربوبیت و تدبیر خداوند بر عرش (مرکز اداره جهان)، دلیل یگانگی او و نبودن شریک و معبود دیگری در عالم هستی است .

لو کان فیهما ءالهه . . . فسبحن الله ربّ العرش عمّا یصفون

«ربّ العرش» صفت برای اسم جلاله (الله) است. توصیف خداوند به این صفت - پس از نفی معبودها و خدایان دیگر در عالم می تواند بیانگر این نکته باشد که صفت «ربّ» و تدبیر امور، تنها در انحصار خداوند است و شریکی برای او نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 66 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور اعلام در دست داشتن دلایل و برهان های روشن بر بطلان عقیده شرک آلود و درستی آیین توحیدی

إِنِّي نَهَيْتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَمَّا جَاءَنِي الْبَيِّنَاتُ

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

18 - حديد - 57 - 1 - 8

8- عزّت و حکمت خداوند ، نشانه منزه بودن او از هر عیب و نقص (همچون داشتن شریک و . . .)

ما فی السموت و الأرض و هو العزیز الحکیم

ص: 147

توصیف خداوند به «عزیز» و «حکیم» بودن - پس از یادآوری تسبیح همه موجودات برای خداوند - حکایت از آن دارد که حقیقتی مانند خداوند عزیز و حکیم، از هر عیب و نقصی (مانند داشتن شریک) مبرا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 2 - 2

2 - انحصار فرمانروایی برای خداوند، نشانه منزّه بودن او از هر عیب و نقصی (همچون داشتن شریک و . . .)

سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ . . . لَهُ مَلِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

ذکر فرمانروایی انحصاری خداوند - پس از یاد کردن تسبیح موجودات عالم برای او - می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اخلاص - 112 - 1 - 11

11 - خداوند، با چیزی ترکیب نمی شود.

أحد

برگزیدن تعبیر «أحد» بر «واحد»، به این دلیل است که «واحد»، در شمارش قرار می گیرد و ممکن است چیزی به آن ضمیمه شود؛ ولی «أحد» چنین نیست. (مجمع البیان)

191- دلایل شرک ستیزی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 5

5- پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر عقیده توحیدی خویش و نفی شرک و نیز لزوم فراخوانی مردم به توحید و مبارزه با شرک، از دلیل و حجّتی روشن برخوردار بود.

قل هذه سبيلي أدعوا إلى الله على بصيرة أنا و من اتبعني

«بصیره» به معنای حجّت و دلیل روشن است (لسان العرب). آیات قبل و نیز آیه مورد بحث، بیانگر متعلق «بصیره» است که در برداشت، برخی از آنها آورده شد. قابل ذکر است که در ترکیب این فراز چند نظر ابراز شده است. از جمله اینکه «علی بصیره» خبر برای «أنا» و «من اتبعنی» عطف بر «أنا» است؛ یعنی: «أنا و من اتبعنی علی بصیره».

192- دلیل بطلان شرک

8 - خداوند از مشرکان خواست اگر خدایانشان بر امری توانا هستند با کمک آنها علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) توطئه کنند و برای از میان بردن وی هیچ درنگی روا ندارند .

قل ادعوا شركاءكم ثم كيدون فلاتنظرون

«کیدون» مرکب از فعل امر «کیدوا» (از «کید»، به معنی فکر کردن و توطئه چیدن) و نون وقایه است. کسره نون دلالت بر حذف «یا» متکلم دارد. بنابراین «کیدون» (کیدونی) یعنی علیه من توطئه کنید. «انظار» مصدر «لاتنظروا» به معنای

مهلت دادن است. «لاتظرون» نیز مرکب از فعل نهی و نون وقایه است؛ یعنی: فلاتظرونی، مرا مهلت ندهید.

193- دنیاطلبی در شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 21 - 4

4- آیین شرک، اندیشه ای دنیامدار و فاقد گرایش به آخرت

من کان یرید حرث الدنیا . . أم لهم شركوا

194- دنیاطلبی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 30 - 5

5- دستیابی به منافع مادی و رسیدن به حکومت و مقام، انگیزه اصلی سازندگان آیین شرک و بت پرستی

و أحلّوا قومهم . . . وجعلوا لله أنداداً لیضلّوا عن سبیلہ قل تمّتّعوا

جمله «قل تمّتّعوا» (بگو برخوردار شوید)، پیش از جمله «فإن مصیرکم إلی النار»، می تواند کنایه از آن باشد که هر چند شما به دنبال تمتع و کامیابی از دنیا هستید، ولی مسیر و نهایت کار شما دوزخ است. گفتنی است موضوع رسیدن به حکومت و مقام، از جمله «و أحلّوا قومهم...» استفاده شده است.

195- راههای تنبه رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 15 - 2

2- سران کفر و شرک، آن چنان لجوج و حق ستیز بودند که تنها نزول عذاب ناگهانی پایان بخش تکذیب آنان بود.

و ما ینظر هؤلاء إلاّ صیحه وحده

بیشتر مفسران بر این عقیده اند که مقصود از این که کافران تنها در انتظار نزول عذاب سهمگین هستند، بیان این حقیقت است که آنان از سر لجاجت، بر راه نادرست خود تا پایان عمر پای می فشردند و به حقیقت اسلام تن در نمی دهند.

196- رد دعوت به شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 8 - 6,7

6 - از هر دعوت و تلاش شرک آلودی ، باید سرپیچی کرد .

وإن جهداک لتشرک بی ما لیس لک به علم فلا تطعهما

ص: 149

7 - هشدار خداوند ، به فرزند ، درباره جواب مساعد دادن به دعوت و تلاش والدین در جهت مشرک ساختن او

وإن جهداک لتشرک بی ما لیس لک به علم فلا تطعهما

197- رد شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 22 - 16,21

16 - همتا و همسانی برای خداوند نیست .

فلا تجعلوا لله أنداداً

«ند» (مفرد أنداد) به معنای مثل و نظیر است.

21 - برای خدا شریک و همتا پنداشتن ، با علم و اندیشه صحیح ناسازگار است .

فلا تجعلوا لله أنداداً و أنتم تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 142 - 10

10 - شریکی برای خدا در مالکیت جهت ها و مکان ها وجود ندارد .

لله المشرق و المغرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 5

5- خداوند ، هیچ رخصتی برای پرستش معبود های اهل شرک نداده است .

ما أنزل الله بها من سلطان

برداشت فوق، ناظر به این مطلب است که مراد از «سلطاناً»، حجت و دلیل نقلی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 16 - 27

27- موجودی که خود مخلوق خداوند است نمی تواند شریک خدا در ربوبیت بوده و به خدایی پذیرفته شود .

أم جعلوا لله شركاء . . . قل الله خلق كل شيء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 42 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به ابلاغ رهنمود خداوند به مشرکان ، در اثبات توحید و نفی شرک

قل لو كان معه الهه كما يقولون إذًا لآبتغوا إلى ذي العرش سبيلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 111 - 8

ص: 150

8- خداوند ، تنها فرمانروای هستی و مبرّاً از داشتن هرگونه شریک در جهاننداری

و لم یکن له شریک فی الملک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 14 - 15

15- اعتقاد به ربوبیت و الوهیت برای غیر خدا ، پنداری بسیار دور از حقّ و واقعیت

لن ندعوا من دونه إلهًا لقد قلنا إذا شططًا

«شطط» به معنای دوری از حق و افراط و زیاده روی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 110 - 17,23

17- هیچ موجودی - حتی پیامبران - برای قرار گرفتن در کنار خدا ، به عنوان شریک ، صلاحیت ندارند .

قل إنّما أنا بشر مثلكم .. إلهکم إله وحد ... و لا یشرک بعباده ربّه أحدًا

23- « الحسن بن علی الوشاء قال : دخلت علی الرضا (ع) و بین یدیه إبریق یرید أن یتھیأ منه للصلاه . فدنوت منه لأصّب علیه فأبی ذلک وقال : ... أما سمعت الله عزّوجلّ یقول : « من کان یرجوا لقاء ربّه فلیعمل عملاً صالحاً و لا یشرک بعباده ربّه أحدًا » وها أنا ذا أتوضأ للصلاه و هی العباده فأکره أن یشرکنی فیها أحد ;

حسن بن علی وشاء گفت: بر امام رضا(ع) وارد شدم. در مقابل ایشان، ظرف آبی بود که می خواست از آن (وضو بگیرد و) برای نماز آماده شود. نزدیک شدم که آب را بر دست اش بریزم، امام نپذیرفت و فرمود: مگر نشنیده ای که خدای عزّوجلّ می فرماید: «... و لا یشرک بعباده ربّه أحدًا»؟ من، اکنون می خواهم برای نماز، وضو بگیرم و آن عبادت است و خوش ندارم کسی با من در آن شریک گردد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 34 - 10

10 - توجه به منبع یگانه تشریح ، مقتضی پذیرش معبودیت خدا و نفی پرستش گری غیر او

و لکلّ أُمَّه جعلنا منسگًا .. فالهکم إله وحد

«فاء» در «فالهکم» تعریضه بوده و بیانگر این نکته است که هر کس پیرامون مراسم قربانی، اندیشه کند و ببیند که همه امت های پیشین دارای یک رویه مشترک در آن بودند (همه موظف بودند که قربانی را با نام خدا و به منظور تقرب به او ذبح کنند) پی خواهد برد که سرچشمه

تشریح قربانی، تنها خداوند است و اگر خدایان دیگری وجود می داشتند، قهراً این مراسم به صورت های دیگری نیز تشریح می شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 67 - 11

11 - ساحت خداوند، از داشتن هرگونه شریک منزّه و برتر است.

تعلی عمّا یشرکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 43 - 3

ص: 151

3 - ساحت خداوند هستی ، مبرّاز آلودگی و شرک

سبحن الله عمّا يشركون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 4 - 2

2 - آگاه ساختن مشرکان به غیر قابل پذیرش بودن شرک برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وظیفه الهی آن حضرت

قل یا ایها الکفرون .. و لا أنا عابد ما عبدتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اخلاص - 112 - 1 - 13

13 - تعدد درباره خداوند ، امکان پذیر نیست .

أحد

در فرق «أحد» و «واحد» گفته شده است که می توان برای «واحد» دومی قرار داد؛ ولی «أحد» چنین نیست؛ زیرا «أحد» تمام جنس خود را فرامی گیرد. (مجمع البیان)

198- رد شرک ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 51 - 7

7- استفاده و کمک گرفتن از عوامل گمراهی در کار تدبیر عالم ، دور از ساحت خداوند است .

و ما كنت متخذ المضللین عضداً

جمله «ما كنت» (من این چنین نبوده و نیستم) بیان سنت و قاعده ای در کار خداوند است. «مضلل»، یعنی «گمراه کننده» و مصداق آن، در آیه، شیاطین هستند. «عضد» به معنای «بازو» است و مراد از آن، در این جا، کمک کار و یاور است.

199- رد شرک عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 65 - 9

9- ضرورت پرستش خداوند و باور به نبودن معبودی سزاوار پرستش جز او

اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 2 - 1

1 - رد معبود های کافران و امتناع از عبادت آنها در تمام عمر خویش ، خط مشی ارائه شده از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در گفتوگو با کافران

ص: 152

200- رواج شرک در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 5 - 5

5- رواج آیین شرک و پرستش معبود های متعدد، در میان مردم عصر بعثت و نبود آیین یکتاپرستی در بین آنان

أجعل الألهة إلهاً وحدًا إنّ هذا لشيء عجاب

از اظهار شگفتی شدید کافران از دعوت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) به یکتاپرستی، برداشت یاد شده به دست می آید.

201- روش اضلال رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 30 - 2

2- سران کفر و شرک، برای منحرف کردن مردم از مسیر خدا و توحید، به ساختن شبیه و مانند برای خداوند روی آوردند.

أحلّوا قومهم دار البوار... و جعلوا لله أنداداً ليضلّوا عن سبيله

از سیاق این آیه و آیات قبل استفاده می شود که درباره سران کفر و شرک است. زیرا مبتلا کردن مردم به سرنوشت و جایگاه شوم (و أحلّوا قومهم دار البوار) و نیز مانند درست کردن برای خدا و اضلال مردم از راه خدا (و جعلوا لله أنداداً ليضلّوا عن سبيله) کار رهبران و سران کفر و شرک است.

202- روش اغواگری رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 28 - 5

5- استفاده از قدرت و تظاهر به خیرخواهی، از روش های پیشوایان کفر و شرک برای فریب و گمراهی توده ها

قالوا إنّكم كنتم تآتوننا عن اليمين

203- روش برخورد رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- استفاده از احساسات و عقاید دینی مردم و تحریک آنان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از شیوه های سران شرک و کفر در برخورد با آن حضرت

أهذا الذي يذكرءالهتكم

ص: 153

از این که کفار مکه، مردم را مخاطب خود قرار داده و «آلهتکم» گفته اند و نه «آلهتنا» استفاده می شود که آنان از احساسات و عقاید مردم علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) بهره می گرفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 17 - 2

2- استهزا، گفتار مغرضانه و تبلیغات سوء علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، کار همیشگی و روش سران کفر و شرک

اصبر علی ما یقولون

آمدن فعل «یقولون» به صورت فعل مضارع، دلالت بر استمرار این گفتار دارد.

204- روش بطلان شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 27 - 8

8- پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای اثبات حقانیت توحید و بطلان شرک، از روش مدارا و تدریج استفاده می کرد.

قل من یرزقکم . . . و انا اویاکم لعلی هدی اوفی ضلل . . . لاتسئلون عما اجرنا

205- روش شرک ستیزی ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 58 - 6

6- اقدام ابراهیم (ع) به شکستن بت ها و سالم باقی گذاشتن بت بزرگ، تدبیری از سوی آن حضرت برای جلب نظر مردم و توجه دادن آنان به بطلان بت پرستی بود.

و تالله لأکیدن أصنمکم . . . فجعلهم جذاذاً إلاًکبیراً لهم لعلهم إلیه یرجعون

«فاء» در «فجعلهم» یا برای ترتیب است و یا برای تعقیب. در هر دو صورت گویای این است که عمل حضرت ابراهیم(ع) مصداق همان حیل و تدبیری بود که بر آن سوگند یاد کرده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 66 - 4

4- حضرت ابراهیم (ع) برای اثبات توحید و بطلان شرک از شیوه آگاه کردن بت پرستان به ناتوانی بت ها و به اعتراف واداشتن آنان بر این حقیقت استفاده کرد .

فسلوهم إن كانوا ينطقون . . . لقد علمت ما هؤلاء ينطقون . قال أفتعبدون من دون الل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 96 - 4

4 - شکستن اُبّهت و تقدس بت ها ، در مرحله نخست و سپس گفتوگوی خردبرانگیز ، شیوه مبارزه ابراهیم (ع) با مشرکان و مظاهر شرک

ص: 154

فقال ألا تأكلون .. فراغ عليهم ضرباً باليمين ... قال أتعبدون ما تتحتون . واللّ

برداشت یاد شده از آن جا است که ابراهیم(ع) در آغاز مبارزه با شرک و بت پرستی، ابتدا به سراغ بتکده رفته و ضمن به تمسخر گرفتن بت ها، آنها را درهم شکست. سپس با مخاطب قرار دادن مردم، آیین آنان را زیر سؤال برد (أتعبدون ما تتحتون) و به تأمل و اندیشه واداشت.

206- روش شرک ستیزی محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 27 - 8

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای اثبات حقانیت توحید و بطلان شرک، از روش مدارا و تدریج استفاده می کرد .

قل من یرزقکم .. و انا اویّاکم لعلی هدّی اوفی ضلل .. لاتسئلون عمّا أجرنا

207- روش شرک ستیزی موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 97 - 15

15 - مبارزه با زمینه های فکری و عینی شرک و نابود کردن آنها، شیوه موسی (ع) در ستیز با گوساله پرستی بنی اسرائیل

إلهک الذی .. لنحرّقته ثمّ لنسفّته

سوزاندن گوساله سامری از چند جهت قابل تأمل است: 1- از جهت نابود کردن و محو ساختن آن از دیدگان مردم تا مبادا دوباره به آن گرایش یابند. 2- اثبات «اله» نبودن آن برای ظاهر بینان، با سوزاندن و خردکردن تندیس زرّین گوساله. جهت اول، جهتی عینی و جهت دوم، جهت فکری است.

208- روش مبارزه با شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 78 - 2

2 - ابراهیم(ع) در مقام مجادله و برای ابطال عقاید شرک آمیز قوم خویش تظاهر به خورشیدپرستی کرد.

فلما رء الشمس بازغه قال هذا ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - تبلیغ دین و دفاع صریح و قاطعانه از مواضع عقیدتی خود در محیط خفقان آور و پرخطر کفر و شرک ، باید پس از طی مراحل طی چون دفاع غیر مستقیم و برخورد دلسوزانه با مخالفان و . . . انجام گیرد .

قال يقوم اتبعوا المرسلين . . . و مالی لا أعبد الذی فطرنی . . . ءأتخذ من دونه ءال

برداشت یاد شده از آن جا است که جمله «إني آمنت بربكم. . .» - که آخرین کلام مؤمن انطاکیه با مردم است - در مقام

ص: 155

نتیجه گیری و بیان هدف نهایی او از مجموعه سخنانی است که در ضمن پنج آیه پیش بیان شده است. بدین صورت که او در ابتدا سخن خود را با لحنی خیرخواهانه و نرم آغاز کرد و در پایان با زبان صریح و قاطعانه، مواضع عقیدتی خود را اظهار داشت.

209- روش مبارزه رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 8 - 13

13 - سران کفر و شرک، برای جلوگیری از نفوذ پیامبر (صلی الله علیه و آله) و گسترش اسلام، از شیوه های گوناگون تبلیغی و سیاسی و از راهبرد های متنوع و ممکن استفاده می کردند .

وقالوا أسطیرا الأولین . . . مال هذا الرسول يأكل الطعام ... إن تتبعون إلا رجل

تهمت دروغ پردازی و سحرزدگی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایراد و خرده گیری از ایشان، حاکی از گوناگونی شیوه ها و راه های مبارزه کافران با پیامبر و قرآن است. گفتنی است تعبیر «ضربوا لك الأمثال؛ برای تو مثل ها زده و توصیف ها کرده اند» در آیه بعد، مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 7

7 - سلب آزادی از مردم و ایجاد مانع بر سر راه آگاهی آنان از حقایق الهی، از شیوه های مبارزه سران کفر و شرک با پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

وانطلق الملائمهم أن امشوا و اصبروا علی ءالهیتم

پراکنده کردن توده های مردم از اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توصیه به پایداری بر عقیده خود از سوی سران کفر، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

210- رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 44 - 3

3- شیطان، سردمدار دعوت مردم به شرک و بت پرستی است .

لَمْ تَعْبُدْ مَا لَا يَسْمَعُ . . . لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ

211- رهبران شرک در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 11

11 - دوزخیان پیرو پس از اجتماعشان در جهنم با سران کفر و شرک، علیه آنان اقامه دعوا خواهند کرد.

ص: 156

حتى إذا ادركوا فيها جميعا قالت أخرجهم لأولئهم ربنا هؤلاء أضلونا

«حتى إذا ادركوا...» یعنی تا آنگاه که امتهای بر یکدیگر ملحق و مجتمع گردند. «ادارکوا» در اصل تدارکوا بوده و پس از ساکن کردن تاء و ادغام آن در دال، همزه وصل به آن اضافه شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 1

1 - سران کفر و شرک و پیروانشان پس از ورود به جهنم به مجادله و کشمکش خواهند پرداخت.

قالت أخرجهم لأولئهم... و قالت أليهم لأخرجهم فما كان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 63 - 2

2 - پیشوایان شرک و گمراه کنندگان خلق، مصداق های بارز و قطعی دوزخیان

قال الذين حَقَّ عليهم القول

خداوند در آغاز آفرینش آدم، در پاسخ ابلیس که گفته بود: «ربِّ بما أغويتني لأغوينهم أجمعين» فرمود: «لأملئنَّ جهنم منكم و ممن تبعك منهم أجمعين». کلمه «القول» اشاره به همین سخن خداوند دارد. بنابراین «الذين حَقَّ عليهم القول»؛ یعنی، آنان که آن سخن خدا درباره ایشان مصداق و قطعیت یافته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 31 - 6

6 - چشیدن عذاب دوزخ برای مشرکان و سران آنان، وعده حتمی و تخلف ناپذیر خداوند

فحقَّ علينا قول ربنا إنا لذائقون

برداشت یاد شده از آن جا است که «حَقَّ» به معنای «ثَبَّتَ» و «لَزَمَ» است و ثابت و لازم بودن عذاب، حاکی از حتمی و تخلف ناپذیر بودن آن است.

212- رهبران شرک در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - سران و پیشوایان شرک ، به هنگام بازخواست پیروانشان از سوی خداوند در قیامت حاضر خواهند شد .

و یوم ینادیهم .. قال الذین حَقَّ علیهم القول

مراد از «الذین حَقَّ علیهم القول» (آنان که سخن خدا درباره آنان مصداق یافت)، پیشوایان گمراهی و شرک اند. گفتنی است که برداشت یاد شده با توجه به ارتباط این آیه با آیه قبل استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 27 - 1

1 - مشرکان فریب خورده ، در عرصه قیامت رو در روی پیشوایان فریب کار خود قرار خواهند گرفت .

ص: 157

و أقبل بعضهم على بعض يتساءلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 30 - 6

6- مشرکان فریب خورده و پیشوایان شان در قیامت ، یکدیگر را به دست داشتن در گمراهی و انحراف از مسیر حق ، متهم خواهند کرد .

و أقبل بعضهم على بعض يتساءلون . قالوا إنکم کتمت تآتوننا ... قالوا ... و ما کان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 31 - 5

5- اعتراف پیشوایان شرک به ربوبیت الهی در حضور مشرکان در عرصه قیامت

فحقّ علينا قول ربّنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 32 - 4

4- اعتراف سردمداران شرک در عرصه قیامت به گمراهی خود

إنّا کنا غوین

213- رهبران شرک و بطلان بت پرستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 30 - 4

4- سازندگان آیین شرک و بت پرستی به یگانگی خداوند و بطلان آیین بت پرستی آگاه بودند .

و جعلوا لله أندادًا لیضلّوا عن سبيله قل تمّتعوا فإن مصیرکم إلی النار

از تعبیر «جعلوا لله أندادًا» (برای خدا شریک قرار دادند)، و همچنین با توجه به اینکه این کار مربوط به سران و سازندگان اصلی آیین شرک است، استفاده می شود که آنان آگاهانه و از روی عمد به چنین عملی دست زدند.

214- رهبران شرک و توحید

4- سازندگان آیین شرک و بت پرستی به یگانگی خداوند و بطلان آیین بت پرستی آگاه بودند .

و جعلوا لله أنداداً ليضلّوا عن سبيله قل تمتّعوا فإن مصيركم إلى النار

از تعبیر «جعلوا لله أندادا» (برای خدا شریک قرار دادند)، و همچنین با توجه به اینکه این کار مربوط به سران و سازندگان اصلی آیین شرک است، استفاده می شود که آنان آگاهانه و از روی عمد به چنین عملی دست زدند.

215- رهبران شرک و قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 8 - 25

14 - قرآن، کتابی پرجاذبه و شگفت آور در نظر سران کفر و شرک

وقالوا أسطیرا لأولین . . . إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

اسطوره خواندن قرآن و سحر دانستن آن از سوی سران کفر و شرک، گویای این نکته است که این کتاب الهی، همانند اسطوره، سحر و جادو، برای آنان جاذبه داشت.

216- رهبران شرک و محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 2,3

2 - پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)، در نظر سران کفر و شرک، فاقد هرگونه ملاک برتری و شایستگی برای رسالت و دریافت وحی الهی

أَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرَ مِنْ بَيْنِنَا

همزه در «أَنْزَلَ» برای استفهام انکاری است و قید «من بیننا» (از میان ما) قرینه است بر این که نفی و انکار آنان، مربوط به شایستگی پیامبر(صلی الله علیه و آله) برای رسالت بود.

3 - سران کفر و شرک، برگزیده شدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به رسالت بدون برخوردار بودن آن حضرت از امتیاز و شایستگی های لازم، دلیل نپذیرفتن دعوت او اعلام کردند .

أَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرَ مِنْ بَيْنِنَا

قید «من بیننا» در حقیقت در مقام بیان تعلیل برای انکار رسالت است؛ یعنی، پیامبراسلام از میان ما انتخاب شده است و مانند ما هیچ امتیاز و برتری و شایستگی برای دریافت وحی ندارد؛ پس نمی توان ادعای او را تصدیق کرد.

217- رهبران شرک و نبوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 8 - 25

5 - خودکفایی مالی و بی‌نیازی از تلاش اقتصادی، حداقل شرط پیامبری و کمترین شایستگی لازم برای احراز مقام نبوت، در دیدگاه سران کفر و شرک

أو یلقى إليه كنز أو تكون له جنه يأكل منها

برداشت یاد شده، از آن جا است که در آیه پیش آمده بود: «کافران این نکته را القا کردند که پیامبر(صلی الله علیه و آله) از نظر جسمی نباید نیازمند به تغذیه و داد و ستد اقتصادی باشد»؛ ولی در این آیه از آن نکته صرف نظر کردند و گفتند: «پیامبر باید از نظر معیشتی و مالی خودکفا باشد».

ص: 159

218- ریاست طلبیر هیران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 30 - 6

6- سازندگان آیین شرک و بت پرستی برخوردار از ریاست ، مکنت و ثروت بودند .

و أحلّوا قومهم . . . و جعلوا لله أندادًا ليضلّوا عن سبيله قل تمثّعوا

219- زمینه اجتناب از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 17 - 7

7 - توجه به اقتدار بی مانع خداوند بر رساندن نفع و ضرر، زمینه ساز اعتقاد به توحید و پرهیز از شرک

و لا تكونن من المشركين . . . و إن يمسسك الله بضر . . . فهو على كل شيء قدير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 18

18- پرهیز از شرک و گرایش به توحید ، تنها در پرتو عنایت ها و امداد های الهی میسر است .

ما كان لنا أن نشرك . . . ذلك من فضل الله علينا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 74 - 1

1- مالکیت و قدرت مطلقه خداوند ، مقتضی گرایش انسان به توحید و پرهیز از شرک به اوست .

فلا تضربوا لله الأمثال

برداشت فوق مبتنی بر دو نکته است: الف) «فاء» مضمون این آیه را متفرع بر آیه قبل کرده است و در آیه قبل سخن از مالکیت و قدرت

مطلقه الهی به میان آمده بود. ب) بنابر اینکه مراد از «ضرب مَثَل» جعل شریک برای خداوند باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- یگانگی خداوند در آفرینش و در پاداش و کیفر دادن به انسان ها و نیز اعطای نعمت ها ، مقتضی پرهیز از هرگونه شرک در عقیده و عمل

و جعلنا الیل والنهار . . . و کلّ إنسن ألزمنه طئره ... لاتجعل مع الله إلهًا

برداشت یاد شده با عنایت به دو نکته است: 1- جمله «لاتجعل مع الله إلهًا . . .» به منزله نتیجه برای آیات پیشین است و با پیام های اصلی آن آیات - که در سه محور یاد شده در برداشت فوق خلاصه می شود - مرتبط است. 2- اطلاق واژه «لاتجعل» که شامل نهی از هرگونه شرک می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 59 - 1

ص: 160

1 - پرهیز از شرک ، لازمه ایمان راستین به پروردگار یگانه

و الذین هم برّیهم لایشرکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 213 - 1

1 - نزول قرآن ، از مبدأ یگانه وحی ، مقتضی پرهیز از هرگونه شرک

و ما تنزّلت به الشیطین .. فلا تدع مع الله إلهًا اخر

از این که خداوند پس از نفی هرگونه دخالت شیاطین در امر وحی ، نتیجه گیری کرده (با «فاء» تفریع) و خطاب را متوجه دعوت به توحید نموده است، مطلب یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 3 - 2

2 - اختصاص داشتن عبادت خالصانه و اطاعت محض به خداوند ، مستلزم طرد اطاعت دیگران و ترک شرک و ریا در عبادت است .

فاعبد الله مخلصًا له الدين . ألا لله الدين الخالص

برداشت بالا به خاطر این نکته است که جمله «ألا لله الدين الخالص» در مقام تعلیل برای امر به عبادت خالصانه (فاعبد الله مخلصًا له ..) است؛ یعنی، به این دلیل باید خدا را خالصانه عبادت کرد که چون عبادت خالصانه اختصاص به او دارد.

220- زمینه اعراض از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 18 - 5

5 - توجه به انقیاد و کرنش تمامی پدیده های جهان در برابر خداوند ، مقتضی گرویدن به خدای واحد و روی گرداندن از شرک و دیگر پرستی است .

إنّ الذین ءامنوا و الذین هادوا .. ألم تر أنّ الله یسجد له من فی السموت و من

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 2 - 9

9- راهنما بودن قرآن از سوی خداوند ، مقتضی شرک نورزیدن و شریک ندانستن هیچ کس برای او است .

یهدی إلی الرشد فامنا به ولن نشرك برّنا أحدًا

221- زمینه ترک شرک عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 15

15 - تهدید مشرکان به کیفرهای اخروی ، زمینه ساز گرایش آنان به پرستش خدای یگانه و پرهیز از شرک و دوگانه پرستی

ص: 161

ینی أخاف علیکم عذاب یوم عظیم

222- زمینہ شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 118 - 4

4 - شرک برخاسته از جهل و مشرکان مردمی نادانند .

و قال الذین لایعلمون

مراد از «الذین لایعلمون»، مشرکان است. توصیف مشرکان به نادانان، اشاره به دو حقیقت دارد: اول اینکه ریشه شرک، جهل است و دوم اینکه، پیشهاد آنان مبنی بر سخن گفتن با خدا با آنها و یا آمدن معجزه، نشانه نادانی ایشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 170 - 9

9 - اصرار مردم عصر بعثت بر شرکورزی و تحریم برخی از حلال ها ، برخاسته از تقلید آنان از نیاکانشان بود .

کلوا مما فی الأرض . . . و إذا قیل لهم اتبعوا . . . قالوا بل نتبع ما ألفینا علیه ءاب

از مصادیق مورد نظر برای «ما ألفینا علیه آباءنا» - به قرینه آیه 165 و 168 - شرکورزی و حرام دانستن برخی از نعمتهای الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 154 - 24

24 - تبلیغات سوء ، شک برانگیز و شرک آلوده مسلمانان سست اندیشه احد ، پس از پایان آن کارزار

یقولون لو کان لنا من الامر شیء ما قتلنا ههنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 54 - 6

6 - حسادت یهودیان بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و منزلت وی ، مایه گرایش آنان به کفر و شرک

یؤمنون بالجبب و الطاغوت . . . ام یحسدون الناس علی ما اتيهم الله من فضله

5 - برآمدن صدای گاو از مجسمه گوساله بنی اسرائیل ، زمینه ساز روی آوری قوم موسی به پرستش آن

له خوار

معمولا یاد کردن از ویژگیهای یک شیء ناظر به علت احکامی است که بر آن مترتب شده است. بنابراین می توان گفت خداوند با بیان این ویژگی از مجسمه گوساله (بروز دادن صدای گاو) اشاره به یکی از علل گرایش آنان به پرستش آن گوساله دارد.

ص: 162

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 173 - 4

4 - شرک‌ورزی پدران زمینه ساز گرایش فرزندان به شرک است .

إنما أشرك أبائنا من قبل و كنا ذرية من بعدهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 190 - 6

6 - انسان ها معمولاً پس از بیرون آمدن از نگرانی ها و اضطراب ها ، نجاتبخش خویش (خداوند) را فراموش می کنند و برای او شریک قرار می دهند .

لئن ءاتيتنا .. فلما ءاتيهما صلحاً جعلاه شركاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 20 - 12

12- درک نکردن معارف و حقایق دین ، ریشه گرایش به کفر و شرک است .

أولئك .. ما كانوا يستطيعون السمع و ما كانوا يبصرون

جمله «ما كانوا ..» بیانگر دلیل و ریشه کفرورزی کافران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 22 - 5

5- همه انسان ها ، در معرض خطر شرکند .

لا تجعل مع الله إلهًا آخر

برداشت فوق مبتنی بر این است که «لا تجعل» خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز باشد. بنابراین از اینکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز مخاطب این هشدار قرار گرفته است، معلوم می شود که ابتلای به شرک خطری است همگانی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- انسان ، همواره در معرض ابتلا به شرک و نیازمند به هشدار است . *

لا تجعل مع الله إلهاء اخر . . . وقضى ربك ألا تعبدوا إلا إياه ... لا تجعل مع ال

تأکید بر پرهیز از شرک در این مجموعه آیات (آیه 22 - 38) که درباره مباحث مختلف خانوادگی و اجتماعی است بیانگر این نکته است که احتمال لغزش انسانها زیاد است و باید به آنها توجه داده شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 43 - 13

13- جهل زمینه ساز شرکورزی و بت پرستی است .

لِمَ تعبد ما لا يسمع . . . يأت إني قد جاءني من العلم ما لم يأتك

حضرت ابراهیم(ع) به جهت رعایت ادب، آزر را به جهل متهم نکرد، بلکه خود را به علم منتسب ساخت و مفهوم کلامش آن است که آزر جاهل است و همین جهل وی موجب آن شده که به پرستش بت رو آورد.

ص: 163

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 15 - 4

4 - فقر ، تنگدستی ، بیچارگی و درماندگی زمینه ساز یأس و نومیدی از خدا (کفر) و پناهنده شدن به غیر او (شرک)

من كان يظنّ . . . هل يذهبنّ كیده ما يغیظ

روی سخن در این بخش، با آن اشخاصی است که به خداپرستی گرویده بودند و همین که با برخی از ناملایمات زندگی روبه رو شدند از عبادت او روی برتافتند و به گمان آن که در هستی جز خدا، نیروهای دیگری نیز دخالت دارند، به شرک (آیین سابقشان) بازگشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 33 - 19، 11

11 - گروهی از مردم ، به هنگام برخورداری از رفاه و آسایش و رهیدن از خطرات و سختی ها ، ناسپاسی می کنند و شرک میورزند .

و إذا مسّ الناس ضرّ . . . ثمّ إذا أذاهم . . . إذا فریق منهم برّبهم یشرکون

19 - توجّه به عوامل غیر الهی ، در نجات از ناملایمات ، عامل روی آوردن به شرک است .

إذا فریق منهم برّبهم یشرکون

احتمال دارد مراد از «یشرکون» این باشد که آنان، عامل نجات خویش را از سختی ها، عوامل مادی تلقی می کنند و به جای این که سر منشأ همه امور را، خداوند بدانند، عوامل ظاهری را نجات بخش می دانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 25 - 12

12 - گرایش به شرک ، معلول جهل و بی دانشی است .

ولئن سألتهم . . . بل أكثرهم لا یعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 43 - 8

8 - آیین مشرکان ، آیینی موروثی بود .

وإذا تتلى عليهم آيتنا بينت قالوا . . . يريد أن يصدكم عما كان يعبد آباؤكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

15 - صافات - 37 - 30 - 4

4- روح طغیان و حق ناپذیر ، از عوامل تأثیرپذیری از جریان کفر و شرک

بل کنتم قومًا طغین

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

15 - صافات - 37 - 125 - 12

12 - بی تقوایی ، زمینه ساز انحراف از مسیر حق و افتادن در دام آیین شرک و بت پرستی

ص: 164

إذ قال لقومه ألا تتقون . أتدعون بعلاً و تذرون أحسن الخلقين

برداشت یاد شده به دلیل این نکته است که الیاس(ع)، پیش از سرزنش قوم خود به جهت گرویدن آنان به آیین شرک، آنان را به دلیل بی تقوایی سرزنش کرده است و این مطلب می رساند که بی تقوایی، زمینه ساز گرایش به آیین های باطل (همچون بت پرستی) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 16

16 - رهایی از گرفتاری و برخورداری از نعمت آسودگی ، زمینه شرکورزی و مؤثر دانستن غیر خدا در وضعیت خویش

إذا خوّله نعمه منه . . . و جعل لله أنداداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 66 - 4

4 - عبادت غیر خدا ، شرک است .

أفغير الله تأمروني أعبد . . . لئن أشركت ... بل الله فاعبد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 67 - 2

2 - شرک و عبادت غیر خدا ، اندیشه ای برخاسته از عدم شناخت درست خدا است .

و ما قدروا الله حقّ قدره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 51 - 3

3 - انسان ، همواره در معرض ابتلا به شرک و نیازمند حفظ بینش توحیدی خویش

ففرّوا إلى الله . . . و لاتجعلوا مع الله إلهاء اخر

هشدار همیشگی قرآن، به (لاتجعلوا مع الله..) می رساند که انسان همیشه در معرض شرک پیشگی قرار دارد و باید خود را از ابتلای به آن دور نگه دارد و به خدا پناه برد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 190 - 7

7 - انسان ها پس از برخوردار شدن از فرزند سالم ، علی رغم اعتقادشان بر یگانگی خدا در آفرینش و تأمین سلامت جنین ، به شرک می گرایند و غیر او را در آفرینش و سلامت کودکان مؤثر می پندارند .

لئن ءاتیتنا .. فلما ءاتیهما صلحاً جعلاه شریکاء

ص: 165

224- زمینه شرک اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 31 - 6

6 - درونمایه های فرهنگ طبقاتی و مادی مردم مکه، زمینه ساز گرایش آنان به کفر و شرک

وإِذَا بِهِ كُفْرُونَ . وَقَالُوا لَوْلَا نَزَّلَ هَذَا الْقُرْءَانُ

با توجه به این که آیه شریفه پس از بیان کفر مشرکان (إِذَا بِهِ كُفْرُونَ) روحیه مادی گرایانه آنان را بازگو می کند، تأثیر این بینش در انحراف و کفر استفاده می شود.

225- زمینه شرک ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 1 - 11

11 - کفر به یگانگی خداوند در آفرینش، زمینه پندار شرک در ربوبیت و تدبیر عالم هستی

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ . . . ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ

بنابراینکه «بربهم» متعلق به «یعدلون» باشد. در این صورت «یعدلون» از ماده «عدل» به معنای همسان دانستن است و «کفروا»، با توجه به صدر آیه، به معنی کفر به توحید در خلق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 38 - 6,8

6- زوال ناپذیر شمردن نعمت های دنیا و نادیده گرفتن نقش خدا در پیدایش و زوال آنها، مستلزم شرک در ربوبیت است .

لَكِنَّا هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا

8- شرک و غفلت از ربوبیت خدا، مهم ترین خطر رفاه زدگی و سرمستی به امکانات دنیوی است .

لَكِنَّا هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا

مرد مؤمن، برای جدا کردن صف خویش از ثروت مند مغرور، به دو نکته اشاره کرده است: ربوبیت خدا و عدم شرک و با این تعبیر، ثروت مند مغرور را به غفلت از خدا و گرفتاری به شرک، هشدار داده است.

226- زمینه شرک عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 76 - 8

8 - شرک و پرستش غیر خدا، برخاسته از ناآگاهی به مالک حقیقی سود و زیان و سرچشمه قدرت در هستی

اتعبدون من دون الله ما لایملک لکم ضراً ولا نفعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 109 - 7

7- تقلید از گذشتگان و پیروی از سنت پیشینیان، وادار کننده مشرکان عصر بعثت به پرستش معبود های دروغین

ص: 166

ما يعبدون إلا كما يعبد آباؤهم من قبل

در برداشت فوق «کما» برای تعلیل گرفته شده است. بنابراین مفاد «ما يعبدون...» چنین می شود: تنها دلیل گرایش مشرکان به بت پرستی ، این است که پدرانشان بت پرست بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 22

22- جهل و نادانی مردم ، زمینه ساز پیدایش شرک و پرستش غیر خدا

ما أنزل الله بها من سلطان . . . ولكن أكثر الناس لا يعلمون

227- زمینه شرک مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 41 - 4

4 - تلاش فرعونیان ، برای ارتداد و مشرک شدن مؤمن آل فرعون

و تدعونني إلى النار

فراخواندن به آتش، کنایه از دعوت به کفر و شرک است که در آیه بعد به صراحت از آن یاد شده است (تدعونني لأکفر بالله و أشرك به..).

228- زمینه گرایش به شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 64 - 8

8 - احساس بی نیازی از خداوند، زمینه غفلت از یاد او و گرایش به شرک است.

تدعونه تضرعاً و خفيه . . . قل الله ینجیکم منها و من کل کرب ثم أنتم تشرکون

229- زیان شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 54 - 4

4- شرک ورزی و پرستش غیر خدا، ضرر و زیانی را متوجه خداوند نخواهد کرد .

إنکم ظلمتم أنفسکم باتخاذکم العجل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 29 - 17

17 - ناآگاهی بیشتر مردم از شایستگی انحصاری خداوند به عبادت و پرستش و ضرر و زیان شرک

ص: 167

ضرب الله مثلاً رجلاً .. بل أكثرهم لا يعلمون

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که متعلق جهل، مسأله برابر نبودن دو مثل مربوط به مؤمن و مشرک و سرنوشت ایمان و شرک باشد؛ یعنی، «بل أكثرهم لا يعلمون أنهما لا يستویان»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 65 - 7

7 - شرک ، بی تردید به زیان انسان ها است .

لئن أشركت .. و لتكوننَّ من الخسرین

«نون» در «لتكوننَّ» برای تأکید و رفع تردید است.

230- سختی اجتناب از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 8

8 - فروتنی ، شب زنده داری ، حلم ، توبه ، عفو کریمانه ، پذیرش حق ، دوری از اسراف ، تنگ گیری ، شرک ، زنا ، آدم کشی و سخن باطل ، امری دشوار و مقتضی صبر و شکیبایی

و عباد الرحمن الذين يمشون على الأرض هوناً .. و الذين لا يشهدون الزور ... أول-

231- سختی ترک شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 22

22 - ترک شرک و پذیرش توحید ، امری گران و دشوار برای مشرکان

كبر على المشركين ما تدعوهم إليه

232- سختی عذاب شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 47 - 8

8 - شرک و ظلم، گناهی بس بزرگ و پیام دار عذابی سخت و فوق تصور بشر

و بدا لهم من الله ما لم يكونوا يحتسبون

ص: 168

233- سختی مبارزه با شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 52 - 6

6 - مبارزه با جریان کفر و شرک ، کاری است سخت که تلاش گسترده و طاقت فرسایی را می طلبد .

فلا تطع الكفرین و جهدهم به جهاداً كبيراً

شده باشد.

234- سرزنش شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 51 - 5

5 - شرک و کفر عالمان به کتاب های آسمانی ، دور از انتظار و مایه شگفتی

الم تر الى الذين اوتوا نصيباً من الكتب يؤمنون بالجبت والطاغوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 80 - 20

20 - شرک ورزی، علی رغم دلایل روشن توحید، امری شگفت انگیز است.

أتحجونى فى الله و قد هدين . . أفلا تتذكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 31 - 16

16 - شرک پیشگی و انکار ربوبیت خدا - علی رغم اعتقاد به رازقیت ، حاکمیت ، حیات بخشی و تدبیر بیوقفه خدا نسبت به امور جهان -

نشانه ای از وجود روحیه بی پروایی در انسان است .

قل من یرزقکم . . فسیقولون اللّٰه فقل أفلا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- شرک و بت پرستی و سرباز زدن از توحید، اوج ناسپاسی انسان در برابر خدا

و هو الذی أحیاکم... إنَّ الإنسانَ لکفور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 89 - 3

3- شرکورزی، علی رغم اعتقاد به حاکمیت فراگیر خدا بر سراسر هستی، سزاوار نکوهش و سرزنش

قل فأتئی تسحرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 169

7- روی آوردن به پرستش غیر خدا با وجود دلایل روشن بر یگانگی او در تدبیر ، امری شگفت و شایان توبیخ

أَمَّنْ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا .. أَعْلَهُ مَعَ اللَّهِ

استفهام در «أعله..» در بردارنده توبیخ و سرزنش است.

235- سرزنش شرک افعالی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 78 - 11

11 - نکوهش و تحقیر کسانی که خداوند را محور همه حوادث عالم نمی دانند و آن را درک نمی کنند .

فَمَالِ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا

از مصادیق مورد نظر برای «حدیثا»، خدامحوری حوادث عالم است.

236- سرزنش شرک در رازقیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 56 - 7

7- سهم دانستن معبود های باطل در روزی دهی ، مورد سرزنش خداوند

و يجعلون لما لا يعلمون نصيبًا مما رزقنهم تالله لتسئلنّ

237- سرزنش گرایش به شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 32 - 7

7- روی برتافتن از توحید و یکتاپرستی و گرایش به شرک و بت پرستی ، کاری شگفت و در پی دارنده نکوهش سخت خداوند

فذلکم اللّٰه ربکم الحقّ .. فأنی تصرفون

238- سرزنشهای رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 6

6 - سران شرک و کفر با دعوت پیروانشان به چشیدن از عذاب مضاعف دوزخ، آنان را سرزنش و ملامت می کنند.

ربنا هؤلاء أضلونا . . فذوقوا العذاب بما كنتم تكسبون

ص: 170

«ال» در کلمه «العذاب» عهد ذکری است و اشاره به همان عذاب مضاعف دارد که از «لکل ضعف» استفاده می شود.

239- سستی شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 43 - 8

8 - تمثیل بی بنیادی شرک به خانه عنكبوت ناشی از علم و برهان است .

مثل الذین اتّخذوا من دون اللّٰه اولیاء کمثل العنکبوت اتّخذت بیئاً . . . و تلک الأم

240- سنگینی شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 5 - 19

19 - شرک آدمیان ، امری سنگین و غیر قابل تحمل برای مجموعه نظام هستی

له ما فی السموت . . . تکاد السموت یتفطرن

جمله «تکاد السماوات» کنایه از غیر قابل تحمل بودن امری عظیم برای آسمان ها است. این مطلب به قرینه آیه بعد - که درباره شرک است - می تواند ناظر به شرک مشرکان باشد.

241- سوگند بر شرک ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 57 - 1

1- سوگند مؤکد ابراهیم (ع) بر حیله و تدبیر کردن ، برای ضربه زدن به بت ها در غیاب بت پرستان

و تالّٰه لاکیدنّٰ اصنمکم بعد ان تولّوا مدبرین

«کید» به معنای حیله و تدبیری پنهانی برای ضربه زدن به غیر است.

242- شرایط آمرزش شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - پذیرش توبه و بخشش گناهان ، مشروط به مداومت بر ترک آنها و پرهیز از گناه مجدد است .

وإني لغفار لمن تاب . . . ثم اهتدى

«ثم اهتدى» که به مرحله بعد از توبه نظر دارد، گویای این نکته است که اگر پس از توبه، راه هدایت ترک شود و آنچه از آن توبه شده، دوباره انجام گیرد، انسان مشمول مغفرت الهی نخواهد بود.

ص: 171

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 15

15 - شرک ، گناهی قابل بخشش در پرتو گرایش به توحید و استغفار

فاستقیموا إلیه و استغفروه

خداوند، در این آیه و در پی دعوت به توحید، مشرکان را به روی آوردن به استغفار فراخوانده است؛ از این مطلب روشن می شود که چنانچه مجالی برای پذیرش استغفار نبود، دعوت بدان بی معنا می نمود.

243- شرایط مبارزه با شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 64 - 6

6 - رهبران دین ، حتی پیامبران ، بدون داشتن پیروانی فرمانبر ، قادر به مبارزه با شرک و کفر نخواهند شد .

حسبک الله و من اتبعک من المؤمنین

چنانچه «من اتبعک» عطف بر «الله» باشد، مراد از کفایت مؤمنان برای پیامبران این نیست که آنان نیز همانند خداوند قادر به حمایت از رسول خدا هستند، بلکه آیه مورد بحث با توجه به اینکه در رابطه با مبارزه علیه مشرکان و کافران ایراد شده، در صدد بیان این است که مبادا کفایت خداوند به این معنا تفسیر شود که در مبارزه با مشرکان نیازی به مؤمنان نیست و خداوند خود ایشان را از صحنه مبارزه بیرون خواهد کرد.

244- شرک آزر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 42 - 3,5

2- آزر (پدر یا عموی حضرت ابراهیم (ع)) ، مشرک و بت پرست بوده است .

إذ قال لأبيه يأبت لِمَ تعبد ما لا یسمع

«آزر» یا پدر حضرت ابراهیم بوده است، چنانچه ظاهر برخی آیات چنین اقتضا دارد و برخی روایات نیز مؤید آن است و یا این که مطابق برخی روایات دیگر عموی او بوده است. واژه «أب» در زبان عرب بر «عمو» نیز اطلاق می گردد. در قرآن نیز در سوره بقره آیه صد و سی و سوم به همین معنا استعمال شده است (نعبد إلهک و إله آبائک ابراهیم و إسماعیل). در این آیه لفظ «أب» در مورد «عمو» نیز به کار رفته،

زیرا اسماعیل عموی یعقوب بوده است. گفتنی است که برخی مفسران، آزر را جد مادری ابراهیم دانسته اند.

3- برخورد منطقی و استدلالی حضرت ابراهیم با انحراف عقیدتی و شرک آزر

لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ

5- آزر، پرستشگر بت‌هایی فاقد شنوایی و بینایی و کارآیی و ناتوان از دفع آسیب‌ها

مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يَغْنَىٰ عَنْكَ شَيْئًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 172

1 - ابراهیم (ع) ، پدر و قومش را به سبب گرایش به معبودهایی جز الله ، مورد سرزنش قرار داد .

أَنْفَكَآءِالِههه دون الله تريدون

استفهام در «أنفكآء» متضمن معنای توییخ است و «إله» مفرد «ءالهه» به معنای معبود می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 26 - 3

3 - قوم ابراهیم (ع) و فردی که آن حضرت وی را پدر خطاب می کرد ، پیرو آیین شرک و بت پرستی بودند .

و إذ قال إبرههيم لأبيه و قومه إنني براء مما تعبدون

245- شرک استهزاگران محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 96 - 1

1- استهزاگران پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مردمی مشرک و معتقد به معبود دیگری جز الله

المستهزءین. الذين يجعلون مع الله إلهآء اخر

246- شرک اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 1

1- اشراف و سران قوم نوح ، پیامبری آن حضرت را انکار کرده و به توحید و برپایی قیامت کافر شدند .

فقال الملاء الذين كفروا من قومه

متعلق «كفروا» به قرینه آیه قبل توحید ، نبوت نوح و برپایی قیامت است.

247- شرک اعراب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- « عن أبي عبدالله (ع) [في قوله تعالى]: « وما يؤمن أكثرهم بالله إلا وهم مشركون » إنها نزلت في مشركي العرب إذ سئلوا من خلق السماوات والأرض وينزل المطر؟ قالوا: الله ثم هم يشركون و كانوا يقولون في تلبيتهم: لبيك لا شريك لك إلا شريكاً هو لك تملكه و ما ملك ;

از امام صادق(ع) درباره سخن خدای تعالی «وما يؤمن أكثرهم بالله إلا وهم مشركون» روایت شده است که: این آیه درباره مشرکان عرب نازل شده است، هنگامی که از آنان سؤال شد: چه کسی آسمانها و زمین را خلق کرده و باران را نازل می کند؟ گفتند: خدا، سپس شرک میورزیدند و در تلبیه خود می گفتند: لبيك شريكي برای تو نیست مگر شريكي که او از آن توست.

ص: 173

تو مالک اویبی و مالک آنچه که او مالک است».

248- شرک افعالی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 10 - 3

3 - اتکای به غیر خدا، هرگز خلأها و نیازهای حقیقی انسان را برآورده نمی کند.

لن تغنی عنهم اموالهم ولا اولادهم من الله شیئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 154 - 19

19 - پندار حاکمیت غیر خداوند (شرک افعالی) در تدبیر امور هستی، پنداری جاهلانه و باطل

یظنون بالله غیر الحق ظنّ الجاهلیّه .. قل انّ الامر لله

«انّ الامر ..» می رساند که گمان جاهلی، اعتقاد به تأثیر مستقل غیر خداوند در امور هستی است. و این خود نوعی از شرک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 106 - 11، 10، 8، 5

5- «عن ابي عبدالله (ع) [فی قوله تعالى]: «و ما يؤمن أكثرهم بالله إلا و هم مشركون» إنها نزلت فی مشركی العرب إذ سئلوا من خلق السماوات و الأرض و ينزل المطر؟ قالوا: الله ثم هم يشركون و كانوا يقولون فی تلبیثهم: لبيك لا شريك لك إلا شريكاً هو لك تملكه و ما ملك;

از امام صادق(ع) درباره سخن خدای تعالی «و ما يؤمن أكثرهم بالله إلا و هم مشركون» روایت شده است که: این آیه درباره مشرکان عرب نازل شده است، هنگامی که از آنان سؤال شد: چه کسی آسمانها و زمین را خلق کرده و باران را نازل می کند؟ گفتند: خدا، سپس شرک میورزیدند و در تلبیه خود می گفتند: لبيك شريكی برای تو نیست مگر شريكی که او از آنِ توست. تو مالک اویبی و مالک آنچه که او مالک است».

8- «عن ابي جعفر (ع): فی قول الله تبارک و تعالی: «و ما يؤمن أكثرهم بالله إلا و هم مشركون» قال: شرک طاعه و لیس شرک عباده و المعاصی التي یرتكبون شرک طاعه أطاعوا فیها الشیطان فأشركوا بالله فی الطاعه لغيره ...»;

از امام باقر(ع) درباره سخن خدای تبارک و تعالی: «و ما يؤمن أكثرهم بالله إلا و هم مشركون» روایت شده است که فرمود: [مراد از

شرك [شرك طاعت است نه شرك عبادت. و گناهانی را كه مرتكب می شوند شرك طاعت است كه در آنها شیطان را اطاعت کرده اند، پس با اطاعت از غیر خدا برای خدا شریك قرار داده اند...].

10- « عن أبي عبدالله (ع) في قوله: « وما يؤمن أكثرهم بالله إلا وهم مشركون » قال: هو الرجل يقول: لولا فلان لهلكت ولولا فلان لأصبت كذا وكذا ولولا فلان لضاع عيالي... »;

از امام صادق (ع) درباره سخن خدا « وما يؤمن أكثرهم بالله إلا وهم مشركون » روایت شده است: مقصود کسی است كه می گوید: اگر فلانی نبود، هلاک می شدم و اگر فلانی نبود، بر سر من چنین و چنان می آمد و اگر فلانی نبود، اهل و عیال من از بین رفته بودند...».

11- « عن يعقوب بن شعيب قال: سألت أبا عبدالله (ع) « وما يؤمن أكثرهم بالله إلا وهم مشركون » قال: كانوا يقولون:

ص: 174

نمطر بنوء كذا و بنوء كذا و منها انهم كانوا يأتون الكهّان فيصدّقونهم فيما يقولون ؛

يعقوب بن شعيب گوید: از امام صادق (ع) درباره سخن خدا: «و ما يؤمن أكثرهم بالله إلا وهم مشركون» سؤال کردم حضرت فرمود: آنان می گفتند: باران بر ما می بارد به خاطر فلان حالت فلان ستاره و فلان ستاره و دیگر آن که آنان به نزد کاهنان می آمدند و سخن آنان را می پذیرفتند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 56 - 2

2- مشرکان ، برای اسباب و علل ظاهری در انجام امور ، نقش مستقل قائل بودند .

بربهم يشركون . ليكفروا بما ءاتينهم ... و يجعلون لما لا يعلمون نصيبًا ممّا رزقن-

برداشت فوق مبتنی بر این نکته است که «ما»ی موصول اسباب و عواملی باشد که مشرکان آنها را در نجات خود از ناگواریها دخیل می دانستند، در حالی که خبر از وضعیت آنها هم نداشتند و از اینکه خداوند مشرکان را به خاطر چنین تفکری مورد سرزنش قرار داده است، استفاده می شود که آنان برای چنین اسبابی نقش مستقل قائل بوده اند و گرنه جای سرزنش و توبیخ نداشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 50 - 20

20- مشرکان به برخوردارى شياطين و جن از حق تصميم گيرى در كار جهان و تدبير امور آن ، معتقد بودند .

أفتتخذونه و ذرّيّته أولياء من دونى

به قرينه آيه بعد، مراد از توهم ولايت شياطين، اين پندار است كه آنان، در امور عالم و كار آفرينش، دخالت و نظارت دارند . اين اعتقاد مشرکان را وادار می كرد كه برای پرهيز از شر شياطين، به ستايش آنان پردازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 22 - 11

11 - عقیده به مالکیت غير خدا بر بخشی از عالم و سهم دانستن غير او در آن و اعتقاد به کمک غير خدا به او در تدبير عالم ، مشرکانه است .

قل ادعوا الذين زعمتم من دون الله لا يملكون مثقال ذره . . . و ما لهم فيهما من شرك

249- شرک افعالی قوم ابراهيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 17 - 10

10 - قوم ابراهیم، نیازهای مادی شان را از بت ها، طلب می کردند.

إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللَّهِ الرِّزْقَ

ص: 175

250- شرک اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 10 - 21

21- قوم نوح ، عاد و ثمود و اقوام پس از آنان ، خدایان نیاکان خود را می پرستیدند .

تریدون أن تصدّونا عمّا كان يعبد ءاباؤنا

251- شرک اکثریت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- یوسف - 12 - 38 - 23

23- اکثریت مردم آلوده به شرکند .

ما كان لنا أن نشرك بالله .. و لكنّ أكثر الناس لا يشكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- یوسف - 12 - 40 - 19

19- اکثریت مردم (مشرکان) ، ناآگاه به استواری توحید و یگانه پرستی و اتکای آن بر برهان

ذلک الدین القیم و لكنّ أكثر الناس لا یعلمون

در برداشت فوق ، «الناس» عموم مردم گرفته شده است. بر این اساس ، مقصود از «أكثر» مشرکان خواهد بود. مفعول «لا یعلمون» به قرینه جمله های قبل ، استواری توحید بر برهان و دلیل برهانی نداشتن شرک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- یوسف - 12 - 106 - 1

1- بیشتر مدعیان ایمان و معترفان به وجود خدا برای او شریک می پندارند .

و ما یؤمن أكثرهم بالله إلاّ و هم مشرکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - شرک اکثریت مردم، عامل فساد زمین و درپی دارنده عذاب استیصال

ظهر الفساد... بما کسبت أیدی الناس... فانظروا کیف کان عقبه الذین من قبل کان اک

«کان اکثرهم» به منزله تعلیل برای «کیف کان..» است و بنابراین، بیانگر این حقیقت است که شرک اکثریت، باعث فساد و در نتیجه عذاب هلاکت بار بوده است.

252- شرک اکثریت اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 96 - 2

ص: 176

2- آیین شرک و عقیده به وجود خدایی جز الله، دین غالب و آیین مردم مکه بود.

و أَعْرَضَ عَنِ الْمُشْرِكِينَ .. الَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ

بود.

253- شرک اکثریت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 22

22- بنی اسرائیل، جز اندکی از آنان به پرستش غیر خدا گرویدند و حقوق والدین، خویشان، یتیمان و مساکین را ضایع ساختند.

لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدِينَ إِحْسَانًا .. ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْكُمْ

254- شرک اکراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 20 - 9

9- پذیرش اجباری شرک - در صورتی که مقدمات آن اختیاری باشد - سدّ راه رستگاری است.

أَوْ يَعِيدُوكُمْ فِي مِلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُوا إِذًا أَبَدًا

روشن است که انسان می تواند - در صورت اضطرار - تظاهر به شرک کند، ولی اصحاب کهف، آن را مجوّز شرک‌ورزی نمی دیدند؛ زیرا، آنان، از اضطراری سخن می گفتند که ممکن بود در نتیجه بی احتیاطی افرادشان حاصل شود.

255- شرک اهل انطاکیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 23 - 5

5 - شرک و نیز اعتقاد به معبود های متعدد، از ویژگی های مردم انطاکیه بود.

ءَاتَّخَذَ مِنْ دُونِهِ ءَالِهَةً إِن يَرِدُنِ الرَّحْمَنُ بِضُرٍّ .. لَا يَنْقُذُونَ

256- شرک اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 42 - 12

12 - اکثریت هلاک شدگان به عذاب الهی ، مشرک و چندگانه پرست بودند .

كان أكثرهم مشركين

ص: 177

دعوت به ژرف نگری در فرجام پیشینیان مشرک، گویای این نکته است که افراد یاد شده، سرانجام خوبی نداشته و گرفتار عذاب الهی شده اند.

257- شرک اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 48 - 3

3- اهل کتاب ، مردمی مشرک ، به خاطر کفر به قرآن

فلا يؤمنون الا قليلا ... يا ايها الذين اتوا الكتب امنوا بما نزلنا ... ان ال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 51 - 4

4- شرک برخی از اهل کتاب (علمای یهود) ، علی رغم بهره مندی آنان از کتاب های آسمانی

الم تر الى الذين اتوا نصيباً من الكتب يؤمنون بالجبت والطاغوت

جمله «اتوا نصيباً ..» می تواند اشاره به علت سرزنش و اعتراضی باشد که از جمله «الم تر ...» به دست می آید. یعنی چگونه است که از کتاب خداوند بهره مند هستید، ولی کافر و مشرک می شونید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 106 - 6

6- «عن أبي عبدالله (ع) [في قوله تعالى]: «وما يؤمن أكثرهم بالله وإلا وهم مشركون» إنهم أهل الكتاب آمنوا بالله و اليوم الآخر و التوراه و الإنجيل ثم أشركوا بإنكار القرآن و إنكار نبوه نبينا محمد (صلى الله عليه و آله) ;

از امام صادق(ع) درباره سخن خدای تعالی: «وما يؤمن أكثرهم بالله إلا وهم مشركون» روایت شده است که: همانا آنان اهل کتاب هستند که به خدا و روز واپسین و تورات و انجیل ایمان آوردند، سپس با انکار قرآن و نبوت پیامبر ما حضرت محمد(صلى الله عليه و آله) مشرک شدند».

258- شرک اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 10

10 - مردم مدین مشرک بودند .

وإلى مدین . . . ما لكم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 9

9- قوم شعیب ، مردمی مشرک و روی گردان از پرستش خداوند

اعبدوا الله ما لكم من إله غیره

ص: 178

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 4,5,6

4- قوم شعیب و پدرانشان ، مردمی مشرک و پرستشگر معبودی غیر از خدای یکتا

آن نترک ما یعبد ءاباؤنا

5- شعیب (ع) ، مردمان را به ترک پرستش غیر خدا فرا می خواند و علیه شرکورزی قومش مبارزه می کرد .

أصلوتک تأمرک أن نترک ما یعبد ءاباؤنا

6- پابندی به آداب و رسوم پدران و نیاکان ، دلیل و انگیزه قوم شعیب در پرستش معبود های دروغین

آن نترک ما یعبد ءاباؤنا

مراد از «ما» در «ما یعبد...» بتها و معبودهاست. توصیف آنها با جمله «یعبد ءاباؤنا» بیانگر علت اصرار آنان بر تمسک به بتهاست. بنابراین مفاد عبارت «آن نترک...» چنین است: ما بتها را ترک نمی کنیم؛ زیرا پدرانمان آنها را می پرستیدند و همچنان به پرستش آنها ادامه می دهند.

259- شرک اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 29 - 4,6

4 - شرک ، دارای پیشینه تاریخی در میان مردم مکه

بل متّعت هؤلاء و ءاباءهم

6 - مردم مکه پیش از بعثت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و نزول قرآن ، برهه ای طولانی در شرک و بت پرستی بسر می بردند .

بل متّعت هؤلاء و ءاباءهم حتّی جاءهم الحقّ و رسول مبین

260- شرک باغدار متکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 42 - 8

8- ثروت مند خودپرست ، پس از نابودی اموال خویش ، به خود آمده و بر مواضع شرک آلود گذشته خویش تأسّف می خورد .

یلتینی لم اُشْرک برّی اُحدًا

261- شرک بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 26، 11، 8

8 - آلودگی بنی اسرائیل به شرک و گوساله پرستی ، از میان برنده زمینه ابلاغ تورات و تعلیم پیام ها و موعظه های آن

ص: 179

گویا هدف از بیان این بخش از داستان که موسی(ع) با مشاهده گوساله پرستی تورات را بر زمین افکند، این نکته باشد که موسی(ع) جامعه نابخرد خویش را شایسته تورات ندانست و زمینه تعالیم آن را بر باد رفته دید و لذا آن را بر زمین نهاد.

11 - بازداری بنی اسرائیل از گرایش به شرک و گوساله پرستی ، مسؤولیت هارون از دیدگاه موسی (ع)

وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ يَجْرَهُ إِلَيْهِ

26 - هارون با بیان مبارزه خویش علیه شرک‌ورزی بنی اسرائیل ، از موسی (ع) خواست تا وی را همسنگ ستمکاران شرک پیشه قرار ندهد .

إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضَعَفُونِي وَكَادُوا يُقْتَلُونِي . . . وَلا تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

روشن است که موسی(ع) هرگز گمان نمی کرد که هارون از ستمکاران باشد. بنابراین «مع» در جمله «لا تجعلني مع» معیت حکمی است ؛ یعنی مرا در حکم ستمکاران قرار مده.

262- شرک به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 151 - 11

11 - معبود های اهل شرک ، عاری از هر گونه نشانه ای بر شریک بودنشان با خداوند

بما اشركوا بالله ما لم ينزل به سلطاناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 48 - 10

10 - پندار وجود شریک برای خدا ، افترا و نسبتی ناروا

و من يشرك بالله فقد افترى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 50 - 4

4 - هر نوع شرک به خدا ، افترا و نسبتی دروغین بر اوست .

و من یشرک باللہ فقد افتری . . . انظر کیف یفترون علی اللہ الکذب

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

4 - مائده - 5 - 72 - 16

16 - شرک به خدا ، کفر به اوست .

لقد کفر الذین قالوا إنّ اللّٰه هو المسيح . . . من یشرک باللّٰه

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

10 - کهف - 18 - 15 - 13

13 - خداوند را دارای شریک دانستن ، پنداری دروغ و افترا بر او است .

ص: 180

فمن أظلم ممّن افترى على الله كذبًا

263- شرک پدر ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 85 - 1

1 - ابراهیم (ع) ، آیین شرک و بت پرستی پدر و قومش را زیر سؤال برد و آن را محکوم کرد .

إذ قال لأبيه وقومه ماذا تعبدون

264- شرک پس از نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 32 - 5

5 - تجدید انحراف و پیدایش شرک و بت پرستی ، پس از نوح (ع)

ثمّ أنشأنا من بعدهم .. فأرسلنا ... رسولاً منهم أن اعبدوا الله

265- شرک پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 22 - 18، 17

17- شیطان در قیامت به پیروان خود اعلام خواهد کرد که وی در دنیا عقیده آنان را در شریک قرار دادن او برای خدا ، قبول نداشته است .

وقال الشیطن .. إني كفرت بما أشركتمون من قبل

برداشت مبتنی بر این احتمال است که «ما» در آیه مصدری باشد و «أشركتم» را به تأویل مصدر ببرد و مفعول آن ضمیر منفصل محذوف باشد. بنابراین معنای عبارت چنین می شود: من شریک قرار داده شدن خودم را برای خدا از جانب شما قبول نداشتم و به آن کافر بودم.

18- شیطان در قیامت اظهار می دارد که وی قبل از شرک پیروانش ، به خداوند کافر شده بود . *

إني كفرت بما أشركتمون من قبل

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که «ما» در «بما أشركتمون» موصول و به معنای «من» باشد و ضمیر صله هم محذوف و «من قبل» نیز متعلق به «كفرت» باشد. بنابراین معنای عبارت چنین می شود: من پیش از آنکه شما مرا شریک خدا قرار دهید (در عهد آدم) به او

کافر شدم.

20- پیروان شیطان او را در اطاعت ، شریک خداوند قرار می دهند و از القائنات او تبعیت می کنند .

إلا أن دعوتكم فاستجبتم لى . . . إنى كفرت بما أشركتمون من قبل

ص: 181

266- شرک جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 26 - 2

2- شرک ، سرآمد پلیدی ها و بارزترین جرم دوزخیان *

أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ ... الَّذِي جَعَلَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ

تعبیر «الذی جعل...» - در پی اوصاف متعدد دوزخیان - می نماید که همه آن اوصاف، در شرک نهفته است و جدا آمدن «الذی جعل...»، می تواند اشاره به اهمیت آن داشته باشد.

267- شرک خدا هنگام رفع سختی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 55 - 1

1- شرک ربوبی رهیدگان از ناگواری ها ، کفران نعمت های خداوند است .

بربّهم یشرکون . لیکفروا بما آتینهم

«لام» در «لیکفروا» احتمال دارد لام عاقبت باشد. بنابراین معنا چنین می شود: عاقبت شرک آنان، کفران نعمتها شد. لازم به ذکر است به تناسب «ما آتیناهم» مراد از «یکفروا» کفران است.

268- شرک در آسایش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 33 - 14

14 - رویکرد افراد رهیده از سختی ها و نامالایمات به شرک ، به رغم توجه شان به خداوند ، به هنگام ابتلا ، امری غیر منتظره و ناشایست است .

ثم إذا أذاقهم منه رحمة إذا فریق منهم برّبهم یشرکون

«إذا» در عبارت «إذا فریق...» فجاییه است. کاربرد آن، در جایی است که حادثه ای به صورت غیرمنتظره رخ بدهد. تکرار «ربّهم» با این بیان که ذکر «ربّهم» اشعار به این نکته دارد که آنان به رغم این که خداوند، پروردگارشان است، چنان کردند، مؤید این مطلب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 60 - 7

7 - گرایش گروهی از اهل کتاب به بت پرستی و عبادت غیر خدا

و عبد الطغوت

طاغوت از ماده «طغی» به معنای طغیانگر و متجاوز است و اهل لغت آن را بر شیطان، بت و سران کفر و ضلالت اطلاق کرده اند.

ص: 182

270- شرک در جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 151 - 12

12 - جامعه جاهلی در عصر بعثت جامعه ای آلوده به شرک و بی اهتمام نسبت به پدران و مادران بود.

و بالولدین إحسنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 30 - 12

12 - آمیختگی مراسم حج و قربانی ، با مظاهر شرک و بت پرستی در عصر جاهلیت

وَأُحِلَّتْ لَكُمْ الْاَنْعَامُ اِلَّا مَا يَتْلُو عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْاَوْثَانِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 3 - 23

23 - اعراب جاهلی ، مردمانی شرک پیشه و بت پرست

ذَلِكُمْ اللّٰهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوْهُ اَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 18 - 1

1 - عرب جاهلی ، مردمانی شرک پیشه و منکر ربوبیت خداوند

و يعبدون من دون اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 29 - 2

2 - عرب جاهلی ، مردمی بودند مشرک و بت پرست .

فكفَى... اِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لِغٰفِلِيْنَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 34 - 2

2 - عرب های جاهلی ، مردمانی بودند شرک پیشه و بت پرست .

قل هل من شركائكم من يبدؤا الخلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 35 - 2

2 - اعراب جاهلی ، مردمانی بودند شرک پیشه و بت پرست .

ص: 183

قل هل من شركائكم من يهدى إلى الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 12 - 10

10 - شرک ، سرقت ، زنا ، فرزندکشی ، انتساب فرزند زنا به شوهران از جمله ناهنجاری های اعتقادی - اخلاقی زنان عرب پیش از اسلام

آن لایشرکن ... لایسرقن ... لایزنین ... ولایقتلن أولدهنّ ولایأتین ببهتن

تصریح پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن، به لزوم پرهیز زنان عرب از موارد یاد شده؛ بیانگر وجود چنین زمینه هایی در میان زنان عرب جاهلی است.

271- شرک در دوران اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 14 - 8

8- محیط اجتماعی اصحاب کهف ، محیطی شرک آلود و نامساعد برای ابراز توحید بود .

وربطنا علی قلوبهم إذ قاموا فقالوا

چنان چه محیط برای اظهار نظر اصحاب کهف مساعد بود، نیازی به قیام نبود و امدادهای ویژه الهی (ربطنا ..) ضرورتی نداشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 15 - 5، 2، 1

1- جامعه اصحاب کهف ، جامعه ای مشرک و معتقد به معبودهایی متعدد بود .

هؤلاء قومنا اتخذوا من دونه ءالهه

2- اصحاب کهف ، از شرک و انحراف عقیدتی مردم جامعه خویش ، نگران و در رنج روحی بودند .

هؤلاء قومنا اتخذوا من دونه ءالهه

لحن جمله «هؤلاء ..» گویای تحسّر و اندوه اصحاب کهف بر ضلالت و گمراهی مردم زمان خویش است.

5- جامعه اصحاب کهف ، فاقد هرگونه دلیل و برهان بر عقاید شرک آلود خویش بودند .

هؤلاء قومنا... لولا يأتون عليهم بسلطن بين

272- شرک در دوران مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 71 - 9

9- رواج شرک و بت پرستی در بین مردم جزیره العرب مقارن ظهور اسلام

قل أندعوا من دون الله ما لا ينفعنا ولا يضرنا

ص: 184

273- شرک در رازقیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 56 - 1, 12, 13

1- مشرکان ، برای معبود های خویش سهمی در روزی دهی قائل بودند .

یشرکون ... و یجعلون لما لایعلمون نصیبًا ممّا رزقنهم

آیه، ادامه بیان کارهای خلاف مشرکان است و برداشت فوق مبتنی بر این نکته است که مراد از «ما» ی موصول، معبودهاست و مفعولٌ به فعل «لایعلمون» محذوف است.

12- دخیل دانستن معبود های باطل در امر روزی رسانی به بندگان ، افترا بی بیش نیست .

و یجعلون لما لایعلمون نصیبًا ممّا رزقنهم تالله لتسئلنّ عمّا کنتم تقفرون

ممکن است متعلق «تقفرون»، «جعل نصیب» برای معبودهای باطل از سوی مشرکان باشد و مراد از سهم قرار دادن برای معبودها، دخیل دانستن آنها در امر روزی رسانی است.

13- افترا بستن به خدا (مبنی بر شریک داشتن خداوند در امر روزی) کار دائمی معتقدان به شرک ربوبی

بریهم یشرکون ... و یجعلون لما لایعلمون نصیبًا ممّا رزقنهم ... کنتم تقفرون

احتمال دارد مراد از «تقفرون» همان نکته ای باشد که در آیه آمده است و آن دخالت دادن و سهیم دانستن معبودها و یا اسباب و عوامل در امر روزی دهی و یا نجات است.

274- شرک در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 90 - 10

10 - رواج شراب خورای ، قمار بازی و گرایش به مظاهر شرک در عصر بعثت

یایها الذین ءامنوا انما الخمر ... رجس من عمل الشیطن فاجتنبوه

275- شرک در قانونگذاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - پذیرش تحلیل و تحریم (قانونگذاری) دیگران، پذیرش آنان به عنوان ربّ است .

و لا يَتَّخِذُ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ

پیامبر (صلی الله علیه و آله) در پاسخ شخصی که می گفت: ما کتّا نعبدهم، فرمود: اما كانوا يحلّون لكم و يحرمون فتأخذون بقولهم؟ فقال: نعم، فقال النبي (صلی الله علیه و آله): هو ذاك.

مجمع البيان، ج 2، ص 767.

ص: 185

276- شرک در مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 54 - 1

1 - شرک و بت پرستی در کنار کعبه (خانه توحید) ، نمونه ای بارز از اقدام انسان ها برای تغییر آیین پیامبران و انحراف از طریقه آنان

فَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ... فذَرَهُمْ فِي غَمْرَتِهِمْ

«وَذُرُّ» (مصدر «ذره») به معنای ترک کردن و وا نهادن است. ضمیر «هم» - به قرینه مقام - کنایه از مردم مکه و پیرامون آن است؛ که سیره یکتاپرستی حضرت ابراهیم(ع) را تغییر دادند و به شرک ورزی روی آوردند و بر آن پافشاری کردند «غمره» به معنای غرقاب است و در این جا استعاره از ورطه جهل و گمراهی می باشد.

277- شرک در نسل ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 28 - 8

8 - وجود افرادی شرک پیشه ، در نسل ابراهیم (ع)

لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

با توجه به رجوع ضمیر «هم» به نسل ابراهیم(ع)، استفاده می شود که برخی از آنان آلوده به شرک بودند؛ بنابراین مفاد آیه این می شود که توحید در گروهی از نسل ابراهیم باقی ماند تا زمینه آن شود که گروه دیگر آنان نیز به توحید بازگردند.

278- شرک دین سازان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 48 - 4

4 - دین سازان و مروجان آیین های منسوخ ، در حقیقت خود را در رتبه خدا و شریک او قرار داده اند .

يا ايها الذين اتوا الكتب امنوا بما نزلنا .. انّ الله لا يغفر ان يشرك به

279- شرک ذاتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - شرک در الوهیت و عبادت ، در حقیقت انکار خداوند است .

اتخذونی و امی الهین من دون الله

ص: 186

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 15 - 8

8 - قرار دادن مخلوق خداوند در کنار او و جزء وی به شمار آوردن آن ، کفری آشکار و سرپوشی رسوا بر خرد آدمی و واقعیت هستی است

و جعلوا له من عباده جزءاً إنَّ الإنسان لکفور مبین

واژه «کفور» و «مبین» با توجه به ریشه آنها - که یکی پوشیدن و مخفی داشتن حق و دیگری آشکار بودن و پوشش ناپذیری است - می تواند اشاره به خردناپذیر بودن و متناقض بودن مطلب مورد ادعای مشرکان داشته باشد.

280- شرک ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 1 - 9

9 - پندار ربوبیت برای غیر آفریننده هستی، شگفت آور و مورد سرزنش خداوند

ثم الذین کفروا برہم یعدلون

حرف «ثم» در آیه معنی استبعاد و توییح افاده می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 6

6- مصریان باستان ، معتقد به خدایانی متعدد که هر کدام تدبیر کننده بخشی از امور جهان بودند .

ءأرباب متفرقون خیر أم اللہ الواحد القہار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 33 - 12

12 - برخی از مشرکان ، به رغم رویکرد به خدا ، به هنگام ابتلا به ناملایمات و سختی ها ، به محض احساس رهایی از آن و دست یابی به اندک آسایش ، شرک ربوبی پیدا می کنند .

وإذا مسّ الناس ضرّ دعوا ربّہم .. ثمّ إذا أذاقہم منہ رحمہ إذا فریق منہم برّہم

تعبیر «أذاق» - که به معنای «چشانند» است و معمولاً برای «خوردن کم» به کار می رود - به جای «برخوردار کردن» و «عطا کردن» و امثال آنها و نیز تنوین تنکیر «رحمه» - که دلالت بر قلّت می کند، حکایت از دست یابی به رفاه اندک دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 38 - 14

14 - اعتقاد به جدایی خالقیت خدا از ربوبیت او و نسبت دادن ربوبیت و تدبیر امور جهان به غیر خدا ، شرک است .

و لئن سألتهم من خلق السموت والأرض ليقولنّ الله قل أفرءیتم ما تدعون من دون الل

ص: 187

281- شرک ربوبی در دوران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 47 - 6

6 - جامعه فرعونى ، گرفتار شرک ربوبى و منکر « رب العالمین »

قالوا ءامنا رب العلمین

282- شرک ربوبی فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 46 - 13

13 - جامعه فرعونى ، گرفتار شرک در ربوبیت خداوند *

فقال إني رسول رب العلمین

283- شرک ربوبی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 56 - 4

4- شرک قوم ابراهیم ، در ربوبیت و تدبیر جهان بود ؛ نه در خالقیت آن .

قال بل ربکم رب السموت والأرض الذی فطرهنّ

284- شرک ربوبی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 13 - 3

3 - قوم نوح ، فاقد هرگونه دلیل و برهان در گرایش به شرک و انکار توحید ربوبی

ما لکم لا ترجون لله وقارًا

«ما» در «ما لکم» اسم استفهام و برای انکار است و این استفهام متوجه سبب قبول نداشتن «وقار» برای خدا است. بر این اساس، مفاد آیه

شریفه چنین می شود: «أی سبب حصل لکم حال کونکم غیر خائفین و غیر معتقدین لله عظمه».

285- شرک ربوبی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 150 - 14

14 - مشرکان معتقد به وجود شریک برای خدا در ربوبیت هستند.

ص: 188

و الذین لا یؤمنون بالأخره و هم بریهم یعدلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 51 - 5

5- مشركان ، در تدبیر هستی ، کسانی را جایگزین خداوند قرار داده اند که خود ، مخلوق خدا و فاقد کمترین نقش در خلقت خویش اند .

أفتتخذونه و ذریته أولیاء . . . ما أشهدتهم . . . خلق أنفسهم

286- شرک ربوبی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 18 - 8

8 - شرک پیشگان عصر بعثت ، معتقد به خدا و منکر یکتایی او در ربوبیت بودند .

و یعبدون من دون الله . . . و یقولون هؤلاء شفَعُونَا عند الله

287- شرک ربوبی یهود دوران عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 64 - 3

3- یهودیان در عصر عیسی (ع) ، گرفتار شرک در ربوبیت و دور ماندن از پرستش پروردگار یگانه

إنّ الله هوربّی و ربّکم فاعبدوه

از تأکید عیسی (ع) بر ربوبیت الهی ، مطلب بالا استفاده می شود.

288- شرک ستیزی ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 76 - 2

2- ابراهیم (ع) با تظاهر به ستاره پرستی و استدلال جدلی به ابطال عقیده شرک قوم خود پرداخت.

فلما جن علیه الّیل رءا کوكبا قال هذا ربّی

جمله «فلما جن» تصریح بر «کذلک نری . . .» است. یعنی نتیجه ارائه ملکوت به ابراهیم(ع) آن شد که او بدین صورت به مبارزه با شرک پردازد. بنابراین سخن ابراهیم(ع) تنها از سر مجادله و به برای ابطال باطل بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 77 - 2

2 - ابراهیم(ع) در مقام مجادله با تظاهر به ماه پرستی به ابطال آن پرداخت.

ص: 189

فلما رء القمر بازغا قال هذا ربي فلما أفل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 78 - 2,9

2 - ابراهيم(ع) در مقام مجادله و برای ابطال عقاید شرک آمیز قوم خویش تظاهر به خورشیدپرستی کرد.

فلما رء الشمس بازغه قال هذا ربي

9 - ابراهيم(ع) در پی ابطال مستدل عقاید شرک آمیز قوم خویش، به صراحت از معبودهای آنان بیزاری جست.

فلما رء الشمس .. . إني بريء مما تشركون

چنانچه «ما» در «مما تشركون» موصول باشد، مضمون جمله چنین است: «بريء من الذی تشركون به». یعنی از چیزهاییکه به آن شرک میورزید بیزارم.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 79 - 1

1 - ابراهيم(ع) در پی مجادله با مردم و ابطال باورهای شرک آلود آنان، بر یگانه پرستی خویش تأکید کرد.

فلما أفل .. . إني وجهت وجهي للذي فطر السموت

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 80 - 5

5 - استدلالهای ابراهيم(ع) بر ابطال شرک و پرستش بتها و اجرام آسمانی به هدایت خداوند بود.

أَتتخذ أصناما .. . قال لأحب الأفلين ... و قد هدین

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - ابراهيم - 14 - 35 - 5

5- حضرت ابراهيم (ع) از خداوند درخواست امنیت و مصونیت سرزمین مکه از نفوذ و رخنه آیین شرک و بت پرستی کرد . *

و إذ قال إبرهیم ربّ اجعل هذا البلد آمناً

درخواست حضرت ابراهیم(ع) برای مصونیت خود و خاندانش از گرایش به شرک، می تواند قرینه ای باشد بر اینکه مقصود از امنیت مکه، مصونیت آن از شرّ نفوذ آیین شرک و بت پرستی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 36 - 4

4- نگرانی حضرت ابراهیم (ع) از انحراف فرزندان خود و از گسترش کامل و نفوذ بی رقیب آیین شرک و بت پرستی در میان مردم عصر خویش

واجبني و بنی ان نعبد الأصنام . ربّ إنّهنّ أضللن كثيرا من الناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 42 - 11، 3، 1

ص: 190

1- حضرت ابراهیم (ع) ، به خاطر بت پرستی آزر با او به بحث و گفت وگو پرداخت .

إذ قال لأبيه يأت لم تعبد ما لا يسمع ولا يبصر ولا يغني عنك شيئاً

چنانچه در سوره انعام آمده است، نام مخاطب ابراهیم(ع) «آزر» بوده است.

3- برخورد منطقی و استدلالی حضرت ابراهیم با انحراف عقیدتی و شرک آزر

لَمْ تَعْبُدْ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يَبْصُرُ

11- مناظرات ابراهیم (ع) با آزر در مورد نفی بت پرستی ، بسیار مهم و شایسته یادآوری و بزرگداشت است .

وإذ كثر في الكتب إبراهيم .. إذ قال لأبيه ... ما لا يسمع ولا يبصر ولا يغني عنك شيئاً

«إذ» در «إذ قال» بدل از ابراهیم و در حقیقت مفعول برای «اذکر» است. بیان نحوه استدلال ابراهیم(ع) و مواد به کار رفته در قیاس های آن، گویای آن است که این مجموعه دارای ارزش و سزاوار یادکرد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 46 - 4، 1

1- اظهار شگفتی و ناباوری نسبت به عقاید توحیدی حضرت ابراهیم (ع) ، پاسخ آزر به منطوق توحیدی و بت ستیزی آن حضرت بود .

قال أراغب أنت عن الهةي يابراهيم

همزه در «أراغب» برای استفهام توییخی است که تعجب نیز از آن فهمیده می شود.

4- آزر ، با سوگند بر سنگسارکردن ابراهیم (ع) ، در صورت ادامه مبارزه با بت پرستی ، او را برای مدتی طولانی از خانه اش بیرون کرد .

واهجرني ملياً

«ملياً» به معنای مدت طولانی است (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 52 - 5، 7، 1

1- ابراهیم (ع) در حضور پدر و قومش ، بت پرستی را زیر سؤال برد و آشکارا با آن به مخالفت برخاست .

إذ قال لأبيه و قومه ما هذه التماثيل

استفهام در «ما هذه التماثيل..» سؤال از حقیقت بت ها است، نه نام آنها. و از آن جایی که ابراهیم(ع) از حقیقت آنها آگاه بود و نیازی به سؤال نداشت، استفهام ایشان به منظور زیر سؤال بردن و محکوم کردن بت پرستی و نوعی اظهار مخالفت با آن بوده است.

5- مبارزه با اندیشه های خرافی و شرک آلود، تبلور رشد و کمال ابراهیم (ع) بود.

و لقد آتینا ابراهیم رشحده .. إذ قال لأبیه و قومه ما هذه التماثيل

; یعنی، اعطای رشد به ابراهیم(ع) هنگامی بود که او به پدر و قومش گفت... .

7- مخالفت با عقاید انحرافی پدر، آغاز مبارزه ابراهیم (ع)

إذ قال لأبیه و قومه

برداشت یاد شده مبتنی براین است که تقدم لفظی «أبیه» بر «قومه» دلالت بر تقدم زمانی داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 54 - 2

ص: 191

2- مخالفت قاطع و صریح ابراهیم (ع) با شرک و تقلید کورکورانه پدر و قوم خویش

إذ قال لأبيه وقومه .. لقد كنتم أنتم وءاباؤكم في ضلل مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 57 - 3,4,7

3- تصمیم ابراهیم (ع) بر نابودی بت و بت پرستی، پس از یک سلسله کار فرهنگی و فکری او برای هدایت و اصلاح اندیشه مردمان بود.

لقد كنتم .. في ضلل مبين ... ربكم رب السموت ... و تالله لأکیدن أصنمکم بعد

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که حضرت ابراهیم(ع) در آغاز مخالفت با بت پرستی، پدر و قومش را مخاطب قرار داد و یک سلسله دلایل روشن بر اثبات توحید و نفی شرک به آنان ارائه کرد. سپس در مرحله دوم تهدید نمود که بت ها را نابود خواهد کرد و در نهایت به تهدید خود عمل کرد و همه بت ها را نابود ساخت.

4- حضرت ابراهیم (ع) در مبارزه علیه بت پرستی، دارای عزمی راسخ و شجاعت بسیار بود.

تالله لأکیدن أصنمکم

تأکید کلام حضرت ابراهیم(ع) به وسیله «تاء» و «لام» قسم (تالله لأکیدن ..)، دلیل بر عزم راسخ آن حضرت است. اظهار چنین کلام مؤکدی در حضور بت پرستان - که حرف خطاب «کم» در «أصنامکم» و نیز مخاطب آمدن فعل «تولوا» بر آن دلالت دارد - گویای شجاعت بسیار ایشان است.

7- «عن أبي جعفر (ع) : . . . فلما تولوا عنه مدبرين إلى عيد لهم دخل إبراهيم (ع) إلى آلهتهم بقدم فکسرھا إلا کبیراً لهم ;

از امام باقر(ع) روایت شده: چون نمرودیان از ابراهیم(ع) دور شدند و به طرف محل جشن ویژه خود رفتند، آن حضرت با تیشه داخل بتخانه شد و غیر از بت بزرگ، همه بت ها را شکست. . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 65 - 6

6- بت پرستان، استدلال های ابراهیم (ع) بر بطلان شرک را نادرست انگاشته و او را به خاطر شکستن بت ها مجرم دانستند.

فسلوهم إن كانوا ينطقون .. ثم نکسوا علی رءوسهم لقد علمت ما هؤلاء ينطقون

جمله «لقد علمت ما هؤلاء ينطقون» پاسخ مشرکان به کلام ابراهیم(ع) (فسلوهم إن كانوا ينطقون) است؛ یعنی، تو می دانی که بت ها از سخن گفتن عاجزاند، پس چرا ما را به سؤال کردن از بت ها حواله می دهی. لابد سؤال تو برای فرار از اتهام بت شکنی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 85 - 1

1 - ابراهیم (ع)، آیین شرک و بت پرستی پدر و قومش را زیر سؤال برد و آن را محکوم کرد.

إذ قال لأبيه وقومه ماذا تعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 97 - 4,5

ص: 192

4- ابراهیم (ع)، در آغاز مبارزه اش با شرک و بت پرستی، قدرت اجتماعی و جایگاه نیرومندی در میان قوم خود نداشت.

قالوا ابنوا له بنیناً فآلقوه فی الجحیم

تصمیم بر نابودی ابراهیم(ع) با سوزاندن او، در انبوهی از آتشی که مردم هیزم آور آن بودند - بدون این که احدی از او دفاع کند - می تواند گویای برداشت بالا باشد.

5- ابراهیم (ع)، مظهر یکتاپرستی و الگوی مقاومت در مبارزه با شرک و بت پرستی

أَنفَكَآءَ الْهَهِ دُونَ اللَّهِ تَرِيدُونَ . . . وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ . قالوا ابنوا له بن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 26 - 2،7

2- داستان مبارزه حضرت ابراهیم (ع) با شرک و بت پرستی، داستانی زنده و درس آموز برای همیشه تاریخ

و إذ قال إبرهیم

کلمه «إذ» در محل نصب و مفعول به برای فعل محذوف است؛ یعنی، «وإذکر إذ قال. . .».

7- ابراهیم (ع)، نماد شجاعت و اسوه مبارزه با شرک و بت پرستی

و إذ قال إبرهیم لأبیہ و قومہ

از یادآوری داستان ابراهیم(ع)، اسوه بودن آن حضرت در مبارزه با بت پرستی و از موضع گیری ایشان در برابر جامعه خویش - حتی نزدیک ترین خویشاوندان خود - شجاعت آن حضرت استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 23

23- قیام ابراهیم (ع)، علیه محیط اجتماعی و خویشاوندی شرک آلود

إذ قالوا لقمومهم إنا برءؤا منکم و ممّا تعبدون من دون الله

289- شرک ستیزی ادیان آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - تمامی پیامبران و ادیان آسمانی ، مبلغ توحید و مخالف شرک و چندگانه پرستی بوده اند .

وسئل من أرسلنا من قبلك من رسلنا .. ءالـهه يعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 49 - 4

4 - مبارزه دیرین ادیان آسمانی ، با شرک و ربوبیت مظاهر مادی

أم لم ینبأ بما فی صحف موسی . و إبرهیم ... و أنه هورب الشعری

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که آیه شریفه در مقام نفی ربوبیت غیر خدا باشد و نیز با اندیشه نقش ستارگان در ربوبیت، مبارزه نماید و این آیات در ادامه مطالب موجود در صحف موسی و ابراهیم(ع) به شمار آید.

ص: 193

290- شرک ستیزی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 115 - 4

4- مبارزه گسترده اسلام با شرک و حرکت های شرک آلود

حرّم علیکم . . ما أهلّ لغير الله به

برداشت فوق، به خاطر این است که خداوند حتی خوردن گوشتی را که نام غیر خدا بر آن برده شود، تحریم کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 9 - 13

13 - شرک ستیزی ، از مشخصه های بارز و اصلی اسلام

ليظهره على الدين كله ولو كره المشركون

291- شرک ستیزی اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 10 - 14

14- اصحاب کهف ، خواهان امداد های الهی برای نجات از تنگنا ها و مشکلات حرکت و قیام شان علیه شرک و پرستش غیر او بودند .

و هبّی لنا من أمرنا رشداً

سُکنا گزیدن در غار، می رساند که حرکت و قیام اصحاب کهف، مشکلات و تنگناهایی را برای آنان در پی داشته است، از این رو می توان گفت که مراد از هدایت خواهی آنان، راهنمایی شدن در اتخاذ تصمیم های بعدی و پیدا کردن راه نجات از مشکلات و تنگناهایی است که در انتظار ایشان بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 14 - 7

7- اعلام ربوبیت یگانه خدا بر کلّ هستی و بیزاری از پرستش غیر او ، شعار و محور قیام اصحاب کهف بود .

فقالوا ربّنا ربّ السموت و الأرض لن ندعوا من دونه إلهاً

292- شرک ستیزی الیاس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 125 - 8

8 - دعوت به توحید و مبارزه با شرک و بت پرستی ، از اهداف مهم و اصولی الیاس پیامبر

أتدعون بعلاً و تذرون أحسن الخلقین

ص: 194

293- شرک ستیزی انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 3

3- دعوت به توحید و مبارزه با شرک ، مهمترین رسالت پیامبران

أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 10 - 25

25- تقلید از نیاکان در عبادت غیر خدا ، عمل باطلی است که انبیا به مبارزه با آن برخاستند .

تَرِيدُونَ أَنْ تَصَدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 9

9- توحید و نفی شرک ، پیام تمامی پیامبران ، موحدان و کتاب های آسمانی

هَذَا ذِكْرٌ مِنْ مَعَى وَ ذِكْرٌ مِنْ قَبْلِي

مشارالیه «هذا» به قرینه آیات قبل ، توحید و نفی شرک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 65 - 4

4- توحید ، اساس همه ادیان آسمانی و مبارزه با شرک ، سرلوحه مبارزات پیامبران الهی

وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَنْ أَشْرَكَتَ لِیَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 45 - 1

1 - تمامی پیامبران و ادیان آسمانی ، مبلغ توحید و مخالف شرک و چندگانه پرستی بوده اند .

وسئل من أرسلنا من قبلك من رسلنا .. ءالهم يعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 21 - 13

13- دعوت به توحید و انذار از عواقب شرک ، محور اصلی و مشترک دعوت پیامبران

أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ

بنابراین که «أَلَّا تَعْبُدُوا...» در ادامه «وقد خلت النذر» و مصداق انذار آنان باشد - و نه صرفاً ادامه سخن هود - برداشت بالا به دست می آید.

ص: 195

294- شرک ستیزی سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 31 - 4

4- سلیمان (ع) ، درصدد از میان بردن حاکمیت کفر و شرک از سرزمین سبا

بسم الله الرحمن الرحيم . ألا تعلوا علی و اتونی مسلمین

تسلیم سلیمان شدن، در حقیقت دست برداشتن از شرک و پذیرش منطق توحیدی او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 36 - 12

12 - مقام سلیمان ، میرا از پذیرش هدیه برای سکوت از حق و چشم پوشی از کفر و شرک

قال أتمدونن بمال . . . بل أنتم بهدیتکم تفرحون

295- شرک ستیزی شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 14

14- مبارزه با شرک ، از وظیفه های اصلی حضرت شعيب (ع)

قال یقوم . . . ما لکم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 5، 17

5- شعيب (ع) ، مردمان را به ترک پرستش غیر خدا فرا می خواند و علیه شرکورزی قومش مبارزه می کرد .

أصلوتک تأمرک أن تترك ما یعبداً أباًؤنا

17- مردم مدین ، مبارزه شعيب (ع) با پرستش خدایان اهل شرک را ، خلاف درایت و رشد او می شمردند .

أو أن نفعل فی أموالنا ما نشؤا إنک لأنت الحليم الرشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 91 - 11

11- مردم مدین ، شعیب (ع) را به خاطر مبارزه اش علیه شرکورزی و بی عدالتی ، فاقد کرامت دانسته و شایسته احترام نمی شمردند .

و ما أنت علینا بعزیز

«عزیز» به معنای محترم و بزرگوار و نیز به معنای شکست ناپذیر می باشد. مراد از آن در آیه شریفه معنای اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 93 - 3

ص: 196

3- شعیب (ع) موظف به پایداری بر مواضع خویش (ابلاغ رسالت الهی و مبارزه با شرک و فساد)

ینی عمل

296- شرک ستیزی صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 62 - 8، 7، 6

6- صالح (ع)، مردمان را از پرستش غیر خدا برحذر می داشت و علیه شرکوری قوم ثمود مبارزه می کرد .

أَتْنَهْنَا أَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا

7- حضرت صالح (ع)، مورد اعتراض و سرزنش قوم ثمود به خاطر فراخوانی آنان به یکتاپرستی و نفی خدایان دروغین

أَتْنَهْنَا أَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا

استفهام در «أَتْنَهْنَا أَنْ نَعْبُدُ...» استفهام توییخی است.

8- قوم ثمود، امید های خویش درباره صالح (ع) را به خاطر مبارزه او علیه شرک، بر باد رفته می دیدند .

قَدْ كُنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هَذَا أَتْنَهْنَا أَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا

قید «قبل هذا» دلالت بر قطع امید قوم ثمود از صالح (ع) دارد و جمله «أَتْنَهْنَا» بیانگر دلیل و علت آن است.

297- شرک ستیزی قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 40 - 8

8- مجادله قرآن با مشرکان، با بهره گیری از باور های ایشان در رد عقاید شرک آلودشان

أَفَأَصْفَكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنثًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 52 - 5

5- قرآن، در هر عصر و زمان و در سطح جهانی، توانا و شایسته برای مبارزه با جریان کفر و شرک

فلا تطع الكافرين و جهدهم به جهاداً كبيراً

فرمان خداوند به جهاد بزرگ با کافران به وسیله قرآن - پس از یادآوری جاودانگی و جهانی بودن رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) - حاکی از آن است که قرآن، کتابی توانا و شایسته برای مبارزه جهانی و همیشگی با جریان کفر و شرک است.

298- شرک ستیزی کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 9

9- توحید و نفی شرک ، پیام تمامی پیامبران ، موحدان و کتاب های آسمانی

ص: 197

هذا ذكر من معى و ذكر من قبلى

مشاراليه «هذا» به قرينه آيات قبل، توحيد و نفى شرك است.

299- شرك ستيزى محمد (صلى الله عليه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 121 - 3

3- پيامبر (صلى الله عليه و آله) و مؤمنان به آن حضرت، موظف به پايدارى بر مواضع خویش (ابلاغ رسالت الهى و مبارزه با شرك و فساد)

إنا عملون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 108 - 1

1- ابلاغ توحيد، تبليغ قرآن و مبارزه با شرك، وظيفه پيامبر (صلى الله عليه و آله) و راه و رسم او بود.

قل هذه سبيلى

«هذه» اشاره به مطالبى است كه آيات قبل به آنها اشاره داشت. از جمله آنهاست: ابلاغ توحيد، نفى شرك، تبليغ قرآن و تعاليم وحى.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - انبياء - 21 - 36 - 4

4- مبارزه با شرك و معبود هاى پندارى و باطل مشركان، در رأس برنامه هاى پيامبر (صلى الله عليه و آله)

أهدا الذى يذكرء الهتكم

ذكر و يادکردن، هم به خير است و هم به شر؛ ولى در اين آيه - به قرينه مقام - ذكر به شرّ است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - فرقان - 25 - 42 - 7

7 - مبارزه با شرك و بت پرستى، در رأس رسالت پيامبر (صلى الله عليه و آله) بود.

إن كاد ليضلننا عن ءالھتنا لولا أن صبرنا علیھا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 91 - 1

1 - پیامبر (صلی اللہ علیہ و آلہ) ، مأمور اعلام قاطعانه موضع استوار خویش مبنی بر توحید و نفی شرک

إنما أمرت أن أعبد ربّ هذه البلده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 43 - 5

5 - مشرکان ، پیامبراکرم (صلی اللہ علیہ و آلہ) را شخصی معمولی می دانستند که هدفش بازداشتن مردم از دین و آیین پدرانشان بود .

ص: 198

قالوا ما هذا إلا رجل يريد أن يصدكم عما كان يعبد آباؤكم

تعبیر از پیامبر (صلی الله علیه و آله) به «رجل» - آن هم به صورت نکره - حاکی از نکته یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 44 - 10

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور مبارزه علنی و صریح با عقاید مشرکان (چون عقیده به شفاعت کردن معبود ها و توانایی آنان بر این کار)

أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ شُفَعَاءَ قُلُوبِ أُولَئِكَ لَنْ يَكُونُوا لِي حَافِظِينَ وَرَبُّكَ الْوَاقِعُونَ . قُلْ لِلَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 66 - 2،7

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور اعلام مخالفت خود با عبادت غیر خدا و منصرف کردن مشرکان از فکر تأثیرگذاری در عقاید آن حضرت

إِنِّي نَهَيْتُ أَنْ أُعْبَدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَمَّا جَاءَنِيَ الْبَيِّنَاتُ

پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به در دست داشتن دلایل و براهین روشن در مخالفت خود با عبادت غیر خدا تصریح فرمود. این مطلب می تواند به منظور مأیوس ساختن مشرکان باشد؛ زیرا کسی که در عقیده خود دارای دلایل روشن باشد، تأثیر پذیری او از دیگر عقاید ناممکن خواهد بود.

7 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور اعلام صریح مواضع عقیدتی خویش و تسلیم ناپذیر بودنش، در برابر دشمنان و عقاید باطل و شرک آلود

وَأَمْرٌ أَنْ أُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ

تصریح پیامبر (صلی الله علیه و آله) به تسلیم محض بودن خود در برابر خداوند، می تواند پاسخی به فشارها و تهدیدهای دشمنان و مشرکان علیه ایشان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 10

10 - هجرت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان و موضع گیری آنان در برابر مشرکان، حرکتی ابراهیمی

قد كانت لكم أسوه حسنه في إبراهيم و الذين معه

با توجه به آیات پیشین - که درباره هجرت و موضع گیری بایسته مسلمانان در برابر مشرکان است - طرح «اسوه» بودن ابراهیم(ع) پس از این آیات و توصیه ها، مطلب بالا را می فهماند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 1 - 2

2 - گروهی از کافران در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، بی خبر از موضع قاطع آن حضرت در برابر کفر و امیدوار به تنزل او در برابر شرک

قل یا ایها الکفرون

ادامه سوره، قرینه است بر این که مراد از «الکافرون»، همه کافران نیستند؛ بلکه تنها آن گروه مخاطب اند که امیدی به ایمان آنان نمی رفت. سخن گفتن با آنان در این باره - که پیامبر(صلی الله علیه و آله) اهل سازش نیست - بیانگر آن است که آنان تسامح و تساهل

ص: 199

را برای آن حضرت، امکان پذیر می پنداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 2 - 5, 3, 1

1 - رد معبود های کافران و امتناع از عبادت آنها در تمام عمر خویش ، خط مشی ارائه شده از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در گفتوگو با کافران

لا أعبد ما تعبدون

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأیوس سازنده کافران از پیوستن به آنان در شرک

لا أعبد ما تعبدون

حرف «لا» گرچه برای نفی مستقبل است؛ ولی مفهوم سخن، شامل زمان حال نیز می شود.

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ تباین معبود خود با معبود های مشرکان و تصریح به ناهماهنگی کامل ، بین شرک و توحید

قل . . . لا أعبد ما تعبدون

300- شرک ستیزی مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 10

10 - هجرت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان و موضع گیری آنان در برابر مشرکان ، حرکتی ابراهیمی

قد کانت لکم أسوه حسنه فی ابرهیم و الذین معه

با توجه به آیات پیشین - که درباره هجرت و موضع گیری بایسته مسلمانان در برابر مشرکان است - طرح «اسوه» بودن ابراهیم(ع) پس از این آیات و توصیه ها، مطلب بالا را می فهماند.

301- شرک ستیزی موحدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 15 - 3

3- یکتاپرستان واقعی ، نمی توانند در قبال شرک و انحرافات عقیدتی مردم ، بی تفاوت باشند .

رَبَّنَا رَبِّ السَّمَوَاتِ . . . هُوَ لَآئِقُ قَوْمِنَا اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ آلِهَةً

خداوند، اصحاب كهف را به عنوان نمونه ای از موحدان واقعی یاد کرده و در بیان حالات و خصلت های آنان - پس از اقرار به اصل توحید - توجه ایشان به جامعه بشری و تأسف آنان به ضلالت مردم را مطرح ساخته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 9

9- توحید و نفی شرک ، پیام تمامی پیامبران ، موحدان و کتاب های آسمانی

هذا ذکر من معی و ذکر من قبلی

مشارالیه «هذا» به قرینه آیات قبل، توحید و نفی شرک است.

ص: 200

302- شرک ستیزی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 45 - 9

9- موسی (ع)، در راستای اثبات توحید ربوبی و ابطال شرک، منطقی قوی و کوبنده و برهانی روشن و غیر قابل تردید داشت.

ثم أرسلنا موسی... و سلطن مبین

کلمه «سلطان» به معنای قهر و غلبه است. حجت و برهان را نیز بدان اعتبار که صاحب آن، بر قلوب مخاطبان هجوم می برد و آنها را فتح می کند، سلطان گفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 47 - 7

7- مبارزه با شرک و دعوت مردم به ربوبیت مطلق خداوند بر جهان هستی، پیام اصلی حضرت موسی (ع)

قالوا ائمانا برب العلمین

برداشت یاد شده از اعتراف ساحران در حضور موسی (ع)، به ربوبیت مطلق خداوند بر جهان به دست می آید.

303- شرک ستیزی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 71 - 5, 3

3- قیام حضرت نوح (ع)، علیه شرک و بت پرستی و دعوت به توحید و یکتاپرستی، برای قومش سنگین و غیر قابل تحمل بود.

إن کان کبر علیکم مقامی و تذکیری بأیت اللّٰه

کلمه «مقام» مشترک بین سه صیغه است: مصدر میمی، اسم زمان و اسم مکان. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است؛ یعنی، اگر قیام من برای دعوت به توحید و یادآوری آیات و نشان های خداوند، بر شما سنگین و دشوار است و ...

5- حضرت نوح (ع)، در دعوت به توحید و یکتاپرستی و زدودن اندیشه شرک، آیات و نشانه های خدا را به قومش یادآوری می کرد.

مقامی و تذکیری بأیت اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بحث و گفت و گو و ارائه دلیل و برهان ، از روش های نوح (ع) برای بازسازی مردم از شرک و گرایش دادن آنان به توحید

قالوا ینوح قد جدلتنا فأکثرت جدلنا

«جدال» به معنای مناظره کردن و آوردن برهان برای ابطال دلیلها ، اندیشه ها و باورهای طرف مقابل است.

ص: 201

304- شرک ستیزی هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 17، 19، 20، 26

17 - هارون در غیاب موسی (ع) با شرک‌ورزی و گوساله پرستی بنی اسرائیل به مبارزه پرداخته بود .

قال ابن أم إن القوم استضعفونی و کادوا یقتلوننی

19 - گوساله پرستان بنی اسرائیل مهبای کشتن هارون به خاطر مبارزه پی گیر وی با شرک‌ورزی آنان

إن القوم استضعفونی و کادوا یقتلوننی

20 - هارون با بیان مبارزه خویش با گوساله پرستان و ناتوانیش از بازسازی آنان ، در تلاش جهت اثبات بی گناهی خویش برای موسی (ع)

إن القوم استضعفونی و کادوا یقتلوننی

26 - هارون با بیان مبارزه خویش علیه شرک‌ورزی بنی اسرائیل ، از موسی (ع) خواست تا وی را همسنگ ستمکاران شرک پیشه قرار ندهد

إن القوم استضعفونی و کادوا یقتلوننی . . . و لاتجعلنی مع القوم الظلمین

روشن است که موسی (ع) هرگز گمان نمی کرد که هارون از ستمکاران باشد. بنابراین «مع» در جمله «لا تجعلنی مع» معیت حکمی است ; یعنی مرا در حکم ستمکاران قرار مده.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 17

17 - هارون (ع) ، دارای برنامه ای مشخص برای مقابله با گوساله پرستی و احیای توحید در بنی اسرائیل بود .

أطیعوا أمری

دعوت هارون (ع) از بنی اسرائیل به اطاعت فرمان های او، پس از فرمان «اتَّبِعُونی»، حاکی از آن است که وی برای بنی اسرائیل در صورت پیروی آنان از او، دستور العمل هایی را تدارک دیده بود.

305- شرک ستیزی هود (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 50 - 12

12- مبارزه با شرک ، از وظایف اصلی حضرت هود (ع)

يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 54 - 8

8- قاطعیت و صلابت هود (ع) ، در امر رسالت و مبارزه با شرک و بت پرستی

قال إني أشهد الله وأشهدوا أني بريء مما تشركون

ص: 202

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 55 - 2

2- هود (ع) ، همه مشرکان قوم عاد و خدایان آنان را ، به توطئه و مبارزه علیه خویش فرا خواند .

فکیدونی جمعاً

چون در آیه قبل ، سخن از مشرکان و نیز بتهای آنان بود ، مقصود از «جمعاً» تمامی مشرکان و همه بتهاست.

306- شرک عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 117 - 7

7- پرستش هر معبودی جز خداوند ، در حقیقت شیطان پرستی است .

ان يدعون .. و إن يدعون شیطاناً مریداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 76 - 1,2,3,7

1 - گروهی از مسیحیان ، آلوده به عبادت و پرستش غیر خدا

اتعبدون من دون الله ما لا یملک

با توجه به آیات گذشته ، معلوم می شود که مخاطبان جمله «اتعبدون» مسیحیان می باشند.

2- مسیحیان ، مورد نکوهش خداوند به خاطر پرستش غیر خدا

قل اتعبدون من دون الله

3- مسیح (ع) و مادرش مریم ، معبود برخی مسیحیان

قالوا إن الله هو المسيح .. قل اتعبدون من دون الله

مصدق مورد نظر از «من دون الله» - به قرینه آیات گذشته - مسیح (ع) و مادرش مریم است.

7- پندار قدرت مسیح (ع) و مریم بر سود و زیان رسانی به مردم ، از عوامل پرستش آن دو ، از سوی مسیحیان *

قل اتعبدون من دون الله ما لا يملك لكم ضرراً ولا نفعاً

استدلال بر ناروایی پرستش مسیح(ع) و مادرش مریم به ناتوانی آنان از ضرر رسانی و نفع بخشی، می تواند اشاره به ریشه و عامل پرستش مسیح(ع) و مریم، از سوی نصارا داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - 4 - مائده - 5 - 116 - 4

4 - شرک در الوهیت و عبادت ، در حقیقت انکار خداوند است .

اتخذونی و امی الهین من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 23

23 - پرستش غیر خدا ، دشمنی با دین و رسولان الهی است .

ص: 203

مراد از «الأعداء» پرستشگران غیر خدا هستند و هارون آنان را دشمنان دین و رسالت دانست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 105 - 7

7 - پرستش غیر خداوند ، شرک است .

فلا أعبد الذين تعبدون من دون الله .. ولا تكونن من المشركين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 106 - 6

6 - پرستش و نیایش غیر خداوند ، شرک است .

ولا تدع من دون الله .. فإن فعلت فإنك إذاً من الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 4,6

4- قوم شعیب و پدرانشان ، مردمی مشرک و پرستشگر معبودی غیر از خدای یکتا

أن نترك ما يعبد آباؤنا

6- پابندی به آداب و رسوم پدران و نیاکان ، دلیل و انگیزه قوم شعیب در پرستش معبود های دروغین

أن نترك ما يعبد آباؤنا

مراد از «ما» در «ما يعبد ..» بتها و معبودهاست. توصیف آنها با جمله «يعبد آباؤنا» بیانگر علت اصرار آنان بر تمسک به بتهاست. بنابراین مفاد عبارت «أن نترك ...» چنین است: ما بتها را ترک نمی کنیم؛ زیرا پدرانمان آنها را می پرستیدند و همچنان به پرستش آنها ادامه می دهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 110 - 22

22- « عن أبي عبد الله (ع) في قوله: «... ولا يشرك بعبادة ربّه أحداً»: «فهذا الشرك شرك رياء»؛

از امام صادق(ع) درباره این سخن خدا «... ولا يشرك بعبادة ربّه أحداً» روایت شده: این شرك، شرك ریا است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 23 - 6

6 - اطاعت و پیروی مطلق از هوای نفس ، به منزله شرك و پرستش غیر خداوند است .

أفرءیت من اتخذ إلهه هویه

از آن جا که اطاعت مردمان از هوای نفس خویش، با هدف عبودیت و پرستش صورت نمی پذیرد؛ خداوند با تعبیر هشداردهنده آیه شریفه، به این نکته تذکر می دهد که تبعیت و پیروی مطلق از هوا و هوس، به منزله شرك و عبودیت غیر خداوند است.

ص: 204

307- شرک عبادی آزر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 27 - 4

4- اعتقاد پدر و قوم ابراهیم (ع) به پرستش خداوند در کنار پرستش بت ها و عناصر بی جان

براء ممّا تعبدون . إلاّ الذی فطرنی

برداشت یاد شده، براین پایه استوار است که «إلاّ» در استثنای متصل به کار رفته باشد.

308- شرک عبادی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 47 - 6

6- فرعون و اشراف دربار او، مورد پرستش بردگان تحت سلطه آنان

وقومهما لنا عبدون

برداشت یاد شده، بر این اساس است که «عباده» (مصدر «عابدون»)، در جمله فوق، به معنای پرستیدن باشد.

309- شرک عبادی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 27 - 4

4- اعتقاد پدر و قوم ابراهیم (ع) به پرستش خداوند در کنار پرستش بت ها و عناصر بی جان

براء ممّا تعبدون . إلاّ الذی فطرنی

برداشت یاد شده، براین پایه استوار است که «إلاّ» در استثنای متصل به کار رفته باشد.

310- شرک عبادی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 21 - 16

16- قوم عاد، گرفتار شرک و انحراف در پرستش

واذکر أٰخاعاد .. أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ

از انذار هود(ع) و محتوای پیام او، دانسته می شود که مشکل اساسی قوم عاد، شرک و انحراف در پرستش بوده است.

311- شرک عبادی مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 205

5- شرک در عبادت و الوهیت ، بنیاد و اساس انحراف مردم عصر بعثت

أَمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَحْدٌ... وَيَلُ لِّلْمُشْرِكِينَ . الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ

312- شرک عبادی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 18 - 4

4- شرک پیشگان عصر بعثت برای معبودان پنداری خود ، تندیسهایی می ساختند و در برابر آنها ، به پرستش می پرداختند .

و يعبدون من دون الله ما لا يضرهم ولا ينفعهم

به کارگیری لفظ «ما» - که بیشتر در مورد چیزهای فاقد عقل و اندیشه کاربرد دارد - بیانگر برداشت فوق می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 66 - 7

7- مشرکان ، معبود های متعددی را می پرستیدند .

الذین يدعون من دون الله شركاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- رعد - 13 - 33 - 12

12- مشرکان در پرستش خدایان دروغین ، خویشان را فریب داده بودند .

بل زین للذین کفروا مکرمهم

در اینکه فاعل محذوف از «زین» چیست؟ چند احتمال وجود دارد 1- شیطان 2- سران کفر و شرک 3 خود کافران. برداشت فوق بر اساس سومین احتمال است. بر این مبنا معنای جمله چنین می شود: «زین الکافرون لأنفسهم مکرمهم» و مفاد آن این است که کفرپیشگان با دلیلهایی واهی شرک را توجیه کردند و کم کم آنها را زیبا دیدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11- شرک در عبادت و تحریم مباح ها و اسناد آن به مشیت خداوند ، از سنت های رایج مشرکان در طول تاریخ

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء نحن و لاء اباؤنا و للاحرّم

313- شرک عبادی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 104 - 4

4 - مشرکان صدر اسلام ، معبود های متعددی را می پرستیدند .

ص: 206

فلا أعبد الذين تعبدون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 109 - 7

7- تقلید از گذشتگان و پیروی از سنت پیشینیان ، وادار کننده مشرکان عصر بعثت به پرستش معبود های دروغین

ما يعبدون إلا كما يعبد آباؤهم من قبل

در برداشت فوق «کما» برای تعلیل گرفته شده است. بنابراین مفاد «ما يعبدون ...» چنین می شود: تنها دلیل گرایش مشرکان به بت پرستی ، این است که پدرانشان بت پرست بودند.

314- شرک عبادی یهود دوران عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 64 - 3

3 - یهودیان در عصر عیسی (ع) ، گرفتار شرک در ربوبیت و دور ماندن از پرستش پروردگار یگانه

إن الله هوربى وربكم فاعبدوه

از تأکید عیسی (ع) بر ربوبیت الهی ، مطلب بالا استفاده می شود.

315- شرک عقیده به تثلیث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 73 - 8

8 - اعتقاد به تثلیث علی رغم آگاهی به شرک آمیز بودن آن ، موجب عذاب دردناک در قیامت

ان لم ينتهوا عما يقولون ليمسن الذين كفروا منهم عذاب اليم

316- شرک علما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 51 - 5

5 - شرک و کفر عالمان به کتاب های آسمانی ، دور از انتظار و مایه شگفتی

الم تر الى الذين اوتوا نصيباً من الكتب يؤمنون بالجبت والطاغوت

317- شرک علمای یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 207

4 - شرک برخی از اهل کتاب (علمای یهود) ، علی رغم بهره مندی آنان از کتاب های آسمانی

الم تر الى الذين اوتوا نصيباً من الكتب يؤمنون بالجبوت والطاغوت

جمله «اوتوا نصيباً ..» می تواند اشاره به علت سرزنش و اعتراضی باشد که از جمله «الم تر ...» به دست می آید. یعنی چگونه است که از کتاب خداوند بهره مند هستند، ولی کافر و مشرک می شوند.

318- شرک عملی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 9 - 7

7 - از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت شده که فرمود: «... من يخادع الله يخدعه... قيل له و كيف يخادع الله؟ قال يعمل بما أمره الله عز و جل ثم يريد به غيره...» ;

... کسی که [به خیال خود] خدا را فریب دهد، خدا او را فریب می دهد... به آن حضرت گفته شد: چگونه او خدا را فریب می دهد؟ فرمود: به آنچه خدا دستور داده عمل می کند ولی نیت او غیر خداست...».

319- شرک فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 10

10 - فرعون ، حاکمی مشرک و معتقد به وجود خدایان و معبودهایی متعدد

و یذکر وءالهتک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 8

8 - فرعون ، تا پیش از غرق شدن ، معتقد به آیین شرک بود .

حتى إذا أدركه الغرق قال ءامنن أنه لا إله إلا الذى ءامنن به بنوا إسرائيل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- فرعون با مطرح ساختن شرک ربوبی اقوام گذشته ، برای موسی (ع) به استبعاد و القای شبهه در مورد توحید ربوبی پرداخت .

قال فما بال القرون الأولى

6- فرعون با استناد به عقاید و افکار اقوام گذشته ، سعی در مقابله با موسی (ع) و تثبیت حقانیت شرک داشت .

قال فما بال القرون الأولى

تمسک فرعون به افکار پیشینیان و این که اگر رسالت موسی حق است، چرا برای اقوام گذشته چنین رسولی نیامد و چرا آنها عذاب نشدند، نشان می دهد که در دیدگاه او، پذیرفته های نسل های قبل، صحیح و قابل تبعیت است.

ص: 208

320- شرک فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 42 - 9

9- مردم مصر (فرعونیان و قبطیان) ، منکر یکتایی خدا و مشرک بودند .

تدعوننی لأکفر بالله و أشرك به

321- شرک قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 76 - 2

2 - ابراهیم(ع) با تظاهر به ستاره پرستی و استدلال جدلی به ابطال عقیده شرک قوم خود پرداخت.

فلما جن علیه الیل رءا کوکبا قال هذا ربی

جمله «فلما جن» تصریح بر «کذک نری . . .» است. یعنی نتیجه ارائه ملکوت به ابراهیم(ع) آن شد که او بدین صورت به مبارزه با شرک پردازد. بنابراین سخن ابراهیم(ع) تنها از سر مجادله و به برای ابطال باطل بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 78 - 1،8،9

1 - پرستش خورشید، آیینی رایج در میان مردم زمان ابراهیم بود.

فلما رءا الشمس بازغه قال هذا ربی

8 - ابراهیم(ع) با افول خورشید، بیزاری خویش نسبت به پندارهای شرک قوم خویش پرده برداشت.

فلما أفلت قال یقوم إنی بریء مما تشرکون

چنانچه «ما» در «ما تشرکون» مصدریه باشد، مضمون جمله چنین می شود: «بریء من اشراککم». برداشت فوق بر این اساس است.

9 - ابراهیم(ع) در پی ابطال مستدل عقاید شرک آمیز قوم خویش، به صراحت از معبودهای آنان بیزاری جست.

فلما رءا الشمس . . . إنی بریء مما تشرکون

چنانچه «ما» در «مما تشرکون» موصول باشد، مضمون جمله چنین است: «بریء من الذی تشرکون به». یعنی از چیزهاییکه به آن شرک میورزید بیزارم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 80 - 10، 3، 2

2 - تعصب و پافشاری قوم ابراهیم بر عقیده شرک خویش، علی رغم استدلالهای آن حضرت بر بطلان آن

و حاجه قومه قال أتحنونی فی الله

3 - اظهار شگفتی ابراهیم(ع) از لجاجت مردم بر شرک، علی رغم وجود دلایل واضح بر بطلان آن

و حاجه قومه قال أتحنونی فی الله

ص: 209

10 - ترس موهوم و خرافی قوم ابراهیم از معبودهای پنداری خویش، از عوامل پافشاری آنان بر شرک خویش بود.

و لا أخاف ما تشركون به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 81 - 4

4 - قوم ابراهیم علاوه بر عقیده و تأثیر و نقش بتها و اجرام آسمانی در تدبیر و ربوبیت جهان، به خداوند نیز معتقد بودند.

و لاتخافون أنکم أشركتم بالله

احتجاج ابراهیم(ع) با مشرکان در جمله «و لاتخافون . . .» در صورتی تام است که آنها عقیده به «الله» داشته باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 52 - 11

11 - شرک قوم ابراهیم، در قالب پرستش مجسمه های بی جان و صورت ها نقش بسته بود.

ما هذه التماثيل التي أنتم لها عكفون

«تمثال» (مفرد «تماثيل») به معنای شیء مصوّر و صورت های نقش بسته است (مفردات راغب). یکی از مصادیق بارز آن، مجسمه های بی جانی بود که بت پرستان به شکل های گوناگون می ساختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 53 - 5

5 - شرک و بت پرستی در میان قوم ابراهیم، فراگیر و دارای پیشینه طولانی بود.

قالوا وجدنا آباءنا لها عبدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 59 - 5

5 - قوم ابراهیم، معتقد به چند معبود و دارای بت های متعدد بودند.

ما هذه التماثيل . . . لأکیدنّ أصنمکم . . . من فعل هذا بالهتنا

2- بت پرستان ، علی رغم قانع شدن از استدلال محکم ابراهیم (ع) بر بطلان شرک ، بار دیگر در صدد دفاع از عقیده شرک آمیز خویش برآمدند .

ثم نکسوا علی رءوسهم لقد علمت ما هؤلاء ينطقون

برداشت یاد شده براین مبنا استوار است که مقصود از بالا و پایین شدن - که در جمله کنایی «ثم نکسوا علی رءوسهم» موجود است - زیر و رو شدن عقاید و مواضع اعتقادی بت پرستان باشد؛ یعنی، آنان در آغاز بر اثر استدلال ابراهیم(ع) به بطلان شرک دست یافتند؛ ولی باز به عقیده پیشین بازگشتند. و مجدداً به دفاع از آن پرداختند.

3- تغییر شخصیت قوم بت پرست ابراهیم ، با روی آوردن مجدد آنان به شرک و بت پرستی

فقالوا انکم انتم الظلمون . ثم نکسوا علی رءوسهم

برداشت یاد شده براساس این نکته است که مقصود از زیر و رو شدن در جمله «ثم نکسوا علی رءوسهم» تغییر عقیده بت

پرستان باشد. براین اساس تشبیه کردن چنین تغییری به واژگون شدن انسان، می تواند کنایه از تغییر و دگرگونی اساسی شخصیت بت پرستان باشد که بر اثر این تغییر، عقاید آنان نیز تغییر یافت .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 66 - 1

1- ابراهیم (ع) قومش را به خاطر عبادت غیر خدای یکتا، مورد سرزنش قرار داد .

قال أفتعبدون من دون الله

همزه در «أفتعبدون» از نوع استفهام انکاری توییخی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 71 - 3

3 - دل بستگی عمیق و تقاضای قوم ابراهیم ، به مسلک شرک آلود خویش

إذ قال . . . ما تعبدون . قالوا نعبد أصنامًا فنظّل لها عكفین

در جواب حضرت ابراهیم(ع) که از قومش پرسید: «چه می پرستید»، باید آنان می گفتند: «بت». اما آنها در پاسخ گفتند: «بت ها را می پرستیم و همواره ملازم آنها هستیم». این نشان می دهد که می خواستند علاوه بر جواب او، فخر و دل بستگی شدید خود را به مسلک شرک، برای ابراهیم(ع) بیان کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 24 - 2

2 - قوم ابراهیم ، در عقاید شرک آلود خود مردمی متعصب بودند .

إنّما تعبدون من دون الله أوثناً . . فما كان جواب قومه إلا أن قالوا اقتلوه أو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 25 - 16

16 - جایگاه قوم مشرک ابراهیم ، آتش جهنم است .

و مأویکم النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 85 - 1,2

1 - ابراهیم (ع) ، آیین شرک و بت پرستی پدر و قومش را زیر سؤال برد و آن را محکوم کرد .

إذ قال لأبيه وقومه ماذا تعبدون

2 - مردم در آغاز بعثت ابراهیم (ع) ، دارای آیین شرک و بت پرستی

إذ قال لأبيه وقومه ماذا تعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 86 - 1,4

1 - ابراهیم (ع) ، پدر و قومش را به سبب گرایش به معبودهایی جز الله ، مورد سرزنش قرار داد .

ص: 211

أَنْفَكَاءِالهه دون الله تريدون

استفهام در «أنفكا» متضمن معنای توییخ است و «إله» مفرد «ءالهه» به معنای معبود می باشد.

4- قوم ابراهيم ، معتقد به معبود های متعدد

أَنْفَكَاءِالهه دون الله تريدون

جمع آمدن «ءالهه»، گویای مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 26 - 3

3- قوم ابراهيم (ع) و فردی که آن حضرت وی را پدر خطاب می کرد ، پیرو آیین شرک و بت پرستی بودند .

و إذ قال إبرهيم لأبيه و قومه إنني براء مما تعبدون

322- شرک قوم الیاس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 125 - 2

2- قوم الیاس ، مردمی مشرک و بت پرست بودند .

أتدعون بعلاً

323- شرک قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 9

9- قوم ثمود ، مردمی مشرک

ما لكم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 8

8- قوم ثمود، مردمی مشرک و معتقد به معبودهایی متعدد

يقوم اعدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 62 - 5,6

5- قوم صالح و پدرانشان، مردمانی مشرک و پرستشگر غیر خدا بودند .

أتنهنا أن نعبد ما يعبد آباؤنا

6- صالح (ع)، مردمان را از پرستش غیر خدا بر حذر می داشت و علیه شرکوری قوم ثمود مبارزه می کرد .

أتنهنا أن نعبد ما يعبد آباؤنا

ص: 212

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 10 - 21

21- قوم نوح ، عاد و ثمود و اقوام پس از آنان ، خدایان نیاکان خود را می پرستیدند .

تریدون أن تصدّونا عمّا كان يعبد ءاباؤنا

324- شرک قوم سبا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 24 - 1

1 - ملکه سبا و قوم وی ، مردمی مشرک و خورشیدپرست

وجدتها و قومها يسجدون للشمس من دون الله

325- شرک قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 65 - 10

10 - قوم عاد ، مردمی مشرک بودند .

ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 6

6 - قوم عاد در عین اعتقاد به معبودانی دروغین و ضرورت پرستش آنها ، معتقد به خداوند و پرستشگر او بودند .

أجئتنا لنعبد الله وحده و نذر ما كان يعبد ءاباؤنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 18

18 - هود در انتظار نزول عذاب الهی بر قوم عاد ، پس از ابلاغ رسالت های الهی و اصرار آنان بر انکار توحید و رسالت وی

فانتظروا إني معكم من المنتظرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 50 - 8

8- قوم عاد ، مردمی مشرک و پرستشگر معبود های خود ساخته

ما لكم من إله غيره إن أنتم إلا مفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 213

9- قوم عاد، بر اثر شرک‌ورزی و ارتکاب گناه، به کمبود باران مبتلا شده بودند.

ثم توبوا إليه يرسل السماء عليكم مدرارًا

نوید به نزول باران و فراوانی آن، آن‌گاه می‌توانست مؤثر باشد و مردمان را به پذیرش تعالیم و دستورهای هود(ع) گرایش دهد که آنان از کمبود باران در زحمت باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- قوم عاد، مردمی مشرک و پرستشگر معبودهایی چند

و ما نحن بتارکی ءالھتئا عن قولک

«آلهه» جمع «إلاه» و به معنای معبودهاست.

6- دعوت هود (ع) و سخنان او، بی‌تأثیر در بازداري قومش از شرک و پرستش خدایان دروغین

و ما نحن بتارکی ءالھتئا عن قولک

«عن» در «عن قولک» برای تعلیل است. بنابراین معنای جمله «ما نحن...» چنین می‌شود: سخن و ادعای تو، باعث نخواهد شد که ما خدایان خویش را رها کنیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- قوم عاد، پرستشگر معبودهایی متعدد و معتقد به تأثیرگذاری آنها در امور جهان

إن نقول إلاّ اعتریک بعض ءالھتئا بسوء

تعدد معبودها از کلمه «آلهه» که جمع «إلاه» (معبود) است، استفاده می‌شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

21- قوم نوح ، عاد و ثمود و اقوام پس از آنان ، خدایان نیاکان خود را می پرستیدند .

تریدون أن تصدّونا عمّا كان یعبداً ابائنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 50 - 4

4 - شرک در ربوبیت خداوند ، عامل نابودی قوم عاد *

و أنّه هوربّ الشعری . و أنّه أهلک عاداً الأولى

بیان هلاکت قوم عاد - در پی تأکید بر ربوبیت یگانه خدا - می تواند بیانگر این معنا باشد که شرک در ربوبیت، ریشه ظلم و طغیان قوم عاد و هلاکت آنان، بوده است.

ص: 214

326- شرک قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 9

9- قوم نوح ، مردمانی مشرک بودند .

ما لکم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 7

7- قوم نوح ، مردمانی مشرک و بت پرست بودند .

يقوم . . فأجمعوا أمرکم و شرکاءکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 4

4- قوم نوح ، مردمانی مشرک بودند .

أن لاتعبدوا إلاّ الله

نهی از عبادت غیر خدا و فرمان به پرستش او - که جمله «أن لاتعبدوا إلاّ الله» گویای آن است - می رساند که قوم نوح شریک و یا شریکهایی را برای خدا پذیرفته بودند و آنها را عبادت می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 10 - 21

21- قوم نوح ، عاد و ثمود و اقوام پس از آنان ، خدایان نیاکان خود را می پرستیدند .

تریدون أن تصدّونا عمّا کان یعبداؤنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 12، 6

6- قوم نوح ، مردمی شرک پیشه و بت پرست بودند .

فقال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

12- نوح (ع) ، قومش را به عواقب شوم شرکورزی هشدار داد0

ما لكم من إله غيره أفلاتتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 14 - 7،12

7- قوم نوح ، پیام الهی نوح (ع) را نپذیرفتند و بر شرک خود پایبند ماندند .

ولقد أرسلنا نوحًا إلى قومه .. فأخذهم الطوفان

«فاء» در «فأخذهم» برای فصاحت است و دلالت بر حذف جمله ای می کند و آن، به قرینه ارسال نوح(ع) می تواند «عدم قبول» و یا «تکذیب» و مانند آن باشد.

12- قوم نوح ، در شرک شان ، جزم اندیش بودند .

ص: 215

و لقد أرسلنا نوحًا إلى قومه فلبث فيهم ألف سنة إلا خمسين عامًا . . . و هم ظلمون

طولانی بودن رسالت نوح(ع) در میان قوم اش و تأثیر ناپذیری آنان در این مدت، حکایت از جزمیت آنان دارد. گفتنی است که «ظالمون» در آیه، به قرینه مقام، مشرک بودن آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 13 - 4

4 - سرزنش شدن قوم نوح ، به خاطر بی توجهی آنان نسبت به عظمت خداوند و روی آوردن به شرک و بت پرستی

ما لكم لاترجون لله وقارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 23 - 2

2 - مردم در عصر بعثت نوح (ع) ، مردمی مشرک و بت پرست و دارای چند معبود بودند .

وقالوا لاتذرنا الهتكُم و لاتذرنا ودا . . . و نسرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 26 - 2

2 - ناامیدی کامل نوح (ع) از ایمان آوردن قومش و نجات آنان از گمراهی شرک و بت پرستی

وقال نوح رب لاتذر علی الأرض من الكفرین ديارًا

327- شرک کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 6 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، دعوت برخی کافران را به ترک شرک و بت پرستی ، بی ثمر دانست و آنها را به حال خود رها ساخت .

لکم دینکم

328- شرک کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 5 - 4

4 - اعتقاد کافران عصر بعثت به معبود های بی شمار

أجعل الألهة إلهًا واحدًا

ص: 216

329- شرک مدعیان ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 106 - 1

1- بیشتر مدعیان ایمان و معترفان به وجود خدا برای او شریک می پندارند .

و ما یؤمن اکثرهم بالله إلاّ وهم مشرکون

330- شرک مردم در دوران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 38 - 4

4- فرعون ، مورد پرستش مردم مصر

وقال فرعون . . ما علمت لكم من إله غیرى

331- شرک مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 4 - 3

3- مردم در صدر اسلام ، مردمی سخت پایبند به آیین شرک و انعطاف ناپذیر در برابر سخن حق و مستدل

و الصّفّت-ت صفاً . . إنّ إلهکم لوحد

برداشت یاد شده از آن جا است که خداوند در آغاز سوره مبارکه بر اثبات توحید سوگند متعدد یاد کرده است. این در حالی است که خداوند پیش از آن، دلایل و شواهد کافی بر اثبات این حقیقت در قرآن کریم ارائه فرموده بود.

332- شرک مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 8

8- مردم عصر بعثت ، مردمانی شرک پیشه بودند .

یوحیٰ الّٰی أنّما إلهکم إله واحد . . . وویل للمشرکین

333- شرک مرفهان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 55 - 5

5- رویارویی و مخالفت قشر مرفّه صدر اسلام، با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تعصب و جمود آنان بر شرک‌ورزی شان

ص: 217

فذرهم فی غمرتهم حتی حین . أیحسبون أنما نمدهم به من مال و بنین

334- شرک مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 67 - 8

8- یهود و نصارا، منحرف از حق، عصیانگر در برابر خدا و مشرک

و لکن کان حنیفاً مسلماً و ما کان من المشرکین

بنابراینکه جمله «و لکن کان . . .»، تعریضی به یهودیان و نصارا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- نساء - 4 - 171 - 33

33- مسیحیان، معتقد به فرزندی حضرت عیسی (ع) برای خداوند

یا هل الکتب . . . انما المسیح عیسی ابن مریم رسول الله و کلمته القها إلى مریم و رو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 76 - 2

2- مسیحیان، مورد نکوهش خداوند به خاطر پرستش غیر خدا

قل اتعبدون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 118 - 7

7- عیسی (ع) منزّه از هرگونه نقشی در گرایش های شرک آلود امت خویش

ان تعذبهم . . . و إن تغفر لهم

مسیح(ع) با جداسازی سرنوشت مسیحیان مشرک از سرنوشت خویش با جمله «ان تعذبهم . . .» و نه «ان تعذبنا» اشاره به این دارد که وی هیچگونه نقشی در گرایش امت خویش به شرک نداشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 31 - 10

10 - یهود و نصارا، مردمانی شرک پیشه

اتخذوا أحبارهم ورهبانهم أرباباً من دون الله .. سبحنه عما يشركون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 33 - 10

10 - یهود و نصارا، مردمانی شرک پیشه

اتخذوا أحبارهم ورهبانهم أرباباً .. ولو كره المشركون

ص: 218

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 36 - 9

9- گروه هایی از یهود و نصارا دارای گرایشهایی شرک آلود بودند .

و من الأحزاب من ينكر بعضه قل إنما أمرت أن أعبد الله و لا أُشرك به

چون جمله «قل إنما أمرت . . .» - که حاکی از توحید و یکتاپرستی است - در پاسخ گروه هایی از یهود و نصارا قرار گرفته است ، معلوم می شود این گروه ها به پرستش غیر خدا و شرک در عبادت روی آورده بودند.

335- شرک مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 28 - 4

4 - مشاهده عذاب قیامت زمینه آگاهی و وقوف مشرکان بر شرک خویش

ما كنا مشركين . . . بل بدلهم ما كانوا يخفون من قبل

مراد از جمله «ما كانوا يخفون»، به قرینه آیت پیشین (. . . و الله ربنا ما كنا مشركين) می تواند شرک و اختفای آن از سوی مشرکان در برخی از مواقف قیامت باشد. «من قبل» اشاره به آن موقف است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 111 - 2

2- مشرکان لجوج، حتی در صورت نزول ملائکه بر ایشان، ایمان نمی آورند.

و لو أننا نزلنا إليهم الملائكة . . . ما كانوا ليؤمنوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 45 - 5,6

5- انبساط خاطر و شادمانی مشرکان به هنگام یاد شدن نام معبودهایی جز خداوند (معبود های ادعایی آنان)

و إذا ذكر الذين من دونه إذا هم يستبشرون

6 - مشرکان نسبت به یاد کردن خدا به همراه یاد دیگر معبود ها و نیز عبادت مشترک خدا و معبود ها ، حساس نبوده و مخالفت نمیورزیدند .

و إذا ذکر اللّٰه وحده اشمأزت . . . و إذا ذکر الذین من دونه إذا هم یستبشرون

از آیه شریفه به روشنی استفاده می شود که مشرکان نسبت به یاد کردن خدا به تنهایی حساس بوده و از یاد شدن معبودهای خود بدون یاد شدن خدا خوشحال می شدند؛ ولی در این آیه از واکنش و حساسیت مشرکان در صورتی که نام خدا و معبودها با هم و مشترکاً یاد شوند، سخنی به میان نیامده است. بنابراین یاد نشدن آن، می تواند حاکی از مطلب بالا باشد.

336- شرک مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 219

1 - مشرکان صدر اسلام، شرک خویش و پدرانشان و بدعت‌های دیگر را به مشیت خدا و رضایت او می پنداشتند.

سيقول الذين أشركوا لو شاء الله ما أشركنا ولا ءاباؤنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 18 - 2

2 - مشرکان عصر بعثت، به ربوبیت و پروردگاری خدایان متعدد معتقد بودند و آنها را می پرستیدند .

و يعبدون من دون الله... و يقولون هؤلاء شفيعونا

337- شرک مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 42 - 3

3- مشرکان مکه، به وجود خدایانی متعدد در کنار پروردگار جهان معتقد بودند .

قل لو كان معه ءالهه كما يقولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 9 - 4

4- مشرکان مکه، گرفتار شرک در زمینه هایی غیر از زمینه خالقیت خداوند

ولئن سألتهم من خلق

338- شرک مصریان باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 6

6- مصریان باستان، معتقد به خدایانی متعدد که هر کدام تدبیر کننده بخشی از امور جهان بودند .

ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد القهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 1

1- مصریان عصر یوسف (ع) و اجدادشان، مردمی مشرک و پرستشگر خدایانی متعدد و دروغین بودند.

ما تعبدون من دونه إلا أسماء سمیتوها أنتم وءاباؤکم

ص: 220

339- شرک ملکه سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 24 - 1

1 - ملکه سبا و قوم وی ، مردمی مشرک و خورشیدپرست

وجدتها و قومها يسجدون للشمس من دون الله

340- شرک منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 62 - 9

9 - منافقان ، دارای روحیه ای شرک آلود

يحلِفون بالله لکم ليرضوکم و الله و رسوله أحق أن يرضوه

کوشش منافقان در جلب رضایت مردم (لیرضوکم) و غفلت از رضایت خدا (و الله و رسوله أحق أن يرضوه)، نشانگر روحیه شرک آلود آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 14 - 8

8 - منافقان ، به رغم ظاهرشان بر آیین شرک باقی بودند .

ما هم منکم و لا منهم

341- شرک منافقان مدینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 14 - 7، 2، 1

1 - در صورت ورود احزاب متحد از نواحی و اطراف به خانه های منافقان در مدینه و درخواست اظهار شرک ، آنان ، با ایشان همسویی می کردند .

و لو دخلت عليهم من أقطارها ثم سئلوا الفتنة لآتوها و ما تلبثوا بها إلا يسيراً

نایب فاعل فعل «دخلت» می تواند «بیوت» و می تواند «یثرب» باشد. برداشت یاد شده، براساس احتمال نخست است. لازم به ذکر است که «اقطار» جمع «قطر» است که به معنای جانب است (مفردات راغب). مراد از «الفتنه» به قرینه مقام، شرک است.

2 - منافقان مدینه، دل در گرو شرک داشتند و ایمان شان ظاهری بود.

و لو دخلت علیهم . . . ثم سئلوا الفتنة لأتوها

7 - منافقان مدینه، به قدری در عقیده خود متزلزل بودند که در صورت درخواست اظهار شرک، آنان بی درنگ شرک میورزیدند.

و لو دخلت علیهم . . . ثم سئلوا الفتنة لأتوها ... و ما تلبثوا بها إلا يسيراً

استثنای در کلام، برای تقویت نفی مستثنا است. بنابراین، معنا چنین است که آنان، در پاسخ درخواست شرک، هیچ درنگ

ص: 221

نمی کردند و اظهار شرک می کردند.

342- شرک نجات یافتگان از خطر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 65 - 10

10 - مردم گرفتار در خطر دریا ، پس از رهایی از آن و رسیدن به خشکی ، به رغم دعای مخلصانه شان در هنگام خطر ، به خدا شرک میورزند !

فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفَلَكِ دَعُوا اللَّهَ .. فَلَمَّا نَجَّيَهُم إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 66 - 5

5 - بازگشت رهیدگان از ناملایمات ، به شرک ، کفران نعمت های خدا است .

فَلَمَّا نَجَّيَهُم إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ . لِيَكْفُرُوا بِمَا ءَاتَيْنَهُم

343- شرک نجات یافتگان از سختی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 34 - 2

2 - بازگشت رهیدگان از ناملایمات به شرک ربوبی ، کفران نعمت های خداوند است .

بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ . لِيَكْفُرُوا بِمَا ءَاتَيْنَهُم

به قرینه «ما آتیناهم» مراد از «لیکفروا» کفران نعمت است.

344- شرک نیاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 173 - 5

5 - گرایش به شرک به خاطر شرکورزی پدران ، عذر واهی و ناپذیرفتنی در پیشگاه خداوند

أو تقولوا إنما أشرك ءاباؤنا من قبل و كنا ذريه من بعدهم

345- شرک نیاکان اهل مدین

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

8 - ہود - 11 - 87 - 4

ص: 222

4- قوم شعیب و پدرانشان ، مردمی مشرک و پرستشگر معبودی غیر از خدای یکتا

أَنْ تَتْرَكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا

346- شرک نیاکان قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 4

4- دودمان و پیشینیان قوم هود ، مردمی مشرک و پرستش کننده معبودانی دروغین

و نذر ما كان يعبد آباؤنا

347- شرک و آخرت طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 21 - 4

4- آیین شرک ، اندیشه ای دنیا مدار و فاقد گرایش به آخرت

من كان يريد حرث الدنيا .. أم لهم شركؤا

348- شرک و توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 9

9- تصور خدایان متعدد در قبال خداوند ، مساوق و هم عنان با تصور مقهوریت آنان است .

أرباب متفرقون خیر أم الله الواحد القهار

از آن جا که یوسف(ع) خداوند را به «قهار» بودن توصیف کرد معلوم می شود وی «مقهور بودن» معبودان دروغین را نیز قصد کرده است ولی آن را در عبارت ذکر نکرد تا به این نکته اشاره کند که تصور متفرق بودن آنان کافی است در اینکه آدمی بداند خدایان متعدد در برابر خدای یگانه همواره مقهورند و شایسته خدایی نیستند.

349- شرک و سبیل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 18

18 - ناسازگاری راه شرک با راه خدا

و جعل لله أنداداً ليضلّ عن سبيله

ص: 223

350- شرک و عالم غیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 47 - 1

1 - آیین شرک ، فاقد کتاب آسمانی و بی ارتباط با عالم غیب

أم عندهم الغیب فهم یکتبون

این آیه، درصدد بیان آخرین توجیهی است که مشرکان، می توانند برای درستی آیین خود ارائه دهند؛ یعنی، آنان ادعا کنند که با عالم غیب ارتباط برقرار کردند و حقایق و اسرار غیبی و اسرار غیبی را مکتوب داشتند. بر این اساس ارتباط با عالم غیب نشانه درستی هر آئینی است و ناتوانی از آن، علامت بطلان آن است.

351- شرک و کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 47 - 1

1 - آیین شرک ، فاقد کتاب آسمانی و بی ارتباط با عالم غیب

أم عندهم الغیب فهم یکتبون

این آیه، درصدد بیان آخرین توجیهی است که مشرکان، می توانند برای درستی آیین خود ارائه دهند؛ یعنی، آنان ادعا کنند که با عالم غیب ارتباط برقرار کردند و حقایق و اسرار غیبی و اسرار غیبی را مکتوب داشتند. بر این اساس ارتباط با عالم غیب نشانه درستی هر آئینی است و ناتوانی از آن، علامت بطلان آن است.

352- شرک همبندان یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 2

2- دوزندانی هم بند یوسف (ع) ، از مشرکان بودند .

یص-حبی السجن ءأرباب متفرقون خیر

353- شرک هنگام رفع سختی

1- با وجود روی آوردن متضرعانه انسان ها به خداوند در هنگام گرفتاری ، با برطرف شدن مشکلات ، گروهی از او روی گردان شده و شرک میورزند .

ثم إذا مسكم الضرّ فإليه تجئرون . ثم إذا كشف الضرّ عنكم إذا فریق منهم برّیهم ی

4- شرک ربوبی انسان های رهیده از ناگواری - در حالی که ناگواری ها ، آنان را به سوی خداوند سوق داده بود - امری خلاف انتظار و شگفت آور است .

ثم إذا كشف الضر عنكم إذا فریق منكم برّبهم یشرکون

استعمال «إذا» ی فجائیة در مقام - که در امور ناگهانی و خلاف انتظار کاربرد دارد - می تواند به دلیل یاد شده باشد. اضافه شدن «ربّ» به ضمیر «هم» نیز می تواند مؤیدی برای برداشت فوق باشد.

354- شرک یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 67 - 8

8 - یهود و نصارا ، منحرف از حق ، عصیانگر در برابر خدا و مشرک

و لكن كان حنیفاً مسلماً و ما كان من المشرکین

بنابراینکه جمله «و لكن كان ..» ، تعریضی به یهودیان و نصارا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 54 - 6

6 - حسادت یهودیان بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و منزلت وی ، مایه گرایش آنان به کفر و شرک

یؤمنون بالحبیب و الطاغوت .. ام یحسدون الناس علی ما اتیهم الله من فضله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 31 - 10

10 - یهود و نصارا ، مردمانی شرک پیشه

اتخذوا أحبارهم و رهبنهم أرباباً من دون الله .. سبحنه عما یشرکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 33 - 10

10 - یهود و نصارا، مردمانی شرک پیشه

اتخذوا أحبارهم ورهبانهم أرباباً... و لو کره المشركون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 36 - 9

9- گروه هایی از یهود و نصارا دارای گرایشهایی شرک آلود بودند .

و من الأحزاب من ينكر بعضه قل إنما أمرت أن أعبد الله ولا أشرك به

چون جمله «قل إنما أمرت...» - که حاکی از توحید و یکتاپرستی است - در پاسخ گروه هایی از یهود و نصارا قرار گرفته است ، معلوم می شود این گروه ها به پرستش غیر خدا و شرک در عبادت روی آورده بودند.

ص: 225

355- شکست توطئه رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 6

6 - سران کفر و شرک علی رغم به کار بردن شگرد های گوناگون تبلیغی علیه قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از دستیابی به اهداف خود ناتوان و ناکام بودند .

إن هذا إلا إفك .. قالوا مال هذا الرسول ... لولا أنزل إليه ملك ... إلا رج

مقصود از ناتوانی در یافتن راه، می تواند ناتوانی از دستیابی به راه موفق و مؤثر برای پیگیری اهدافشان باشد؛ یعنی، «فلا يستطيعون سبيلاً إلى إبطال أمرک...».

356- شکست شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 1 - 1

1- صدور فرمان پیروزی اسلام و توحید و خذلان شرک و مشرکان از جانب خداوند

أتى أمر الله فلا تستعجلوه سبحانه وتعالى عما يشركون

برداشت فوق، بر این اساس است که «أمر» به معنای فرمان باشد؛ اما اینکه فرمان در باره چه چیزی است، ذیل آیه (سبحانه و تعالی عما يشركون) می تواند قرینه باشد بر اینکه آن امر در باره شرک و شکست و خذلان آن و پیروزی توحید است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 55 - 11

11 - پیشگویی قرآن به شکست جبهه کفر و شرک و پیروزی فراگیر و گسترده جبهه توحید و اسلام در عصر بعثت

وعد الله الذين آمنوا منكم و عملوا الصلحت لیستخلفنهم فی الأرض و لیمکنن لهم

357- شگفتی روش مبارزه رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 3

3 - کیفیت موضع گیری و شیوه های مبارزاتی سران کفر و شرک علیه قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، امری شگفت آور و در خور تأمل و اندیشیدن

انظر کیف ضربوا لك الأمثل

«کیف» اسم استفهام است؛ ولی در این آیه برای بیان تعجب به کار رفته است، نه استفهام حقیقی.

ص: 226

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 20

20 - شگفت آور بودن اعتقاد به تعدد خدایان، با توجه به بدیهی بودن توحید و شهادت خدا و قرآن بر بطلان شرک

أنتکم لتشهدون أن مع الله ءالهه أخرى

همزه استفهام در «أنتکم» دال بر شگفتی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 32 - 7

7 - روی برتافتن از توحید و یکتاپرستی و گرایش به شرک و بت پرستی ، کاری شگفت و در پی دارنده نکوهش سخت خداوند

فذلکم الله ربکم الحق .. فأنی تصرفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 3 - 11

11 - روی گردانی از عبادت خداوند و گرویدن به شرک و بت پرستی ، در عین مشاهده نشانه های قدرت و یگانگی خداوند ، عملی شگفت آور و بدون توجیه است .

یزید فی الخلق ما یشاء .. هل من خلق غیر الله... لا إله إلا هو... فأنی توفک

«آئی» اسم استفهام و به معنای کجاو چگونه است و در این آیه برای تعجب می باشد. «إفک» (مصدر «توفکون») به معنای «صرف» (برگرداندن) است؛ یعنی، «فأنی تصرفون». گفتنی است که به قرینه مقام معنای این جمله چنین می شود: پس به کدامین سو برده می شوید و چگونه از حق و توحید ربوبی برگردانده می شوید؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 6 - 25

25 - با وجود نشانه های مشهود و بی شمار توحید ربوبی و یگانگی خدا در عالم ، انکار آن و روی آوردن به شرک ، امری شگفت آور است .

استفهام «أئی» در آیه شریفه برای تعجب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 62 - 7

7- روی گردانی از عبادت خداوند و گرویدن به شرک و بت پرستی، در عین مشاهده آیات و نشانه های قدرت و یگانگی خداوند، عملی شگفت آور و بدون توجیه

خلق کلّ شیء لا إله إلاّ هو فأئی توفکون

«أئی» (اسم استفهام) به معنای کجا و چگونه است و در این آیه برای تعجب می باشد و «إفک» (مصدر «توفکون») به معنای «صرف» (برگرداندن) است؛ یعنی، «فأئی تصرفون». به قرینه مقام معنای این جمله چنین می شود: پس به کدامین سوی می روید و چگونه از حق و توحید ربوبی برگردانده می شوید؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 9 - 1

1 - کفر و شرک به خداوند ، با وجود آیات آشکار او ، امری شگفت و تعجب آور

قل أنتم لتكفرون بالذی خلق الأرض

359- شگفتی شرک عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 12

12 - پرستش غیر خدا از سوی انسان ها ، امری شگفت و به دور از انتظار است .

لا تعبدون إلا الله

دلیل اینکه خداوند به جای جمله انشایی و گفتن «نباید غیر خدا را عبادت کنید» جمله ای خبری به کار برد و فرمود: «غیر خدا را پرستش نمی کنید» بیان این حقیقت است که پرستش خدا و پرهیز از پرستش غیر او آن چنان وظیفه ای روشن و آمیخته با فطرت انسان است که نیاز به نهی کردن ندارد و انتظار خلاف آن نمی رود.

360- شگفتی شرک نجات یافتگان از خطر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 33 - 14

14 - رویکرد افراد رهیده از سختی ها و نامالایمات به شرک ، به رغم توجه شان به خداوند ، به هنگام ابتلا ، امری غیر منتظره و ناشایست است .

ثم إذا أذاقهم منه رحمة إذا فریق منهم برّبهم یشركون

«إذا» در عبارت «إذا فریق..» فجایه است. کاربرد آن، در جایی است که حادثه ای به صورت غیرمنتظره رخ بدهد. تکرار «رّبهم» با این بیان که ذکر «رّبهم» اشعار به این نکته دارد که آنان به رغم این که خداوند، پروردگارشان است، چنان کردند، مؤید این مطلب است.

361- صبر بر استهزاهای رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، مأمور به صبر و شکیبایی در برابر استهزا، گفتار مغرضانه و تبلیغات سوء سران کفر و شرک

اصبر علی ما یقولون

ص: 228

362- صبر در اجتناب از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 8

8 - فروتنی ، شب زنده داری ، حلم ، توبه ، عفو کریمانه ، پذیرش حق ، دوری از اسراف ، تنگ گیری ، شرک ، زنا ، آدم کشی و سخن باطل ، امری دشوار و مقتضی صبر و شکیبایی
و عباد الرحمن الذین یمشون علی الأرض هوناً .. و الذین لایشهدون الزور ... أول-

363- صحابه و شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 112 - 7

7- صحابه پیامبر پیش از ایمانشان به آن حضرت ، مردمی مشرک بودند و با گرایش به توحید از شرک توبه کردند .

و من تاب معک

364- ظلم شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 54 - 3

3 - آدمی ، با شرک ورزی و پرستش غیر خدا به خود ستم می کند .

إنکم ظلمتم أنفسکم باتخاذکم العجل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 17

17 - کسانی که برای خداوند مثل و مانندی بپندارند ، از ظالمند .

و لو یری الذین ظلموا

مقصود از «الذین ظلموا» مشرکان می باشد. تعبیر کردن از مشرکان به «الذین ظلموا» برای رساندن این حقیقت است که شرک ورزی، ظلم و تعدی به حق خداوند، (ضرورت یکتا دانستن او) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 72 - 23

23 - کفر و شرک ، ستمکاری است .

انه من یشرک باللّه .. و ما للظلمین من انصار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 47 - 6

6 - شرک و تسلیم نشدن در برابر آیات روشن قرآن، ظلم است.

ص: 229

انظر كيف نصرّف الأيت ثم هم يصدفون . . . هل يهلك إلا القوم الظلمون

مخاطب فعل «أرءيتهم» همان کسانی هستند که از آیات الهی اعراض کردند که از آنان به عنوان ظالم یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 82 - 3,9

3 - شرک، به هر صورت و در هر مرحله که باشد، ظلم است.

و لم یلبسوا ایمنهم بظلم

آیات پیشین جملگی در مورد توحید و ابطال شرک بود. این آیه به منزله جمع بندی و نتیجه ای در پی آن مجموعه است. لذا مراد از «ظلم» در این آیه، به قرینه آیات گذشته، شرک است.

9 - عن أبي عبدالله (ع) (فی حدیث فی قوله تعالی «بظلم») قال: هو الشرک . . .

از امام صادق (ع) ضمن حدیثی آمده است: مراد از «ظلم»، در «و لم یلبسوا ایمانهم بظلم» شرک است . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 22

22 - کفر و شرک از بزرگترین ستمهاست.

فمن أظلم ممن افتري علی الله کذبا أو کذب . . . أنهم کانوا کفرین

جمله «این ما کنیم . . .» که بیان شرک مشرکان است، توضیح مصداقی برای «فمن أظلم . . .» می باشد. بنابراین شرک از ستمهای بزرگ است و چون مشرکان در ذیل آیه کافر نامیده شده اند، کفر نیز از ستمهای بزرگ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 28

28 - شرک، ظلم است و مشرکان مردمی ظالم هستند.

و لاتجعلنی مع القوم الظلمین

مراد از «الظلمین» همان مشرکان و گوساله پرستان هستند. بنابراین هدف از آوردن کلمه «الظلمین» به جای «المشركین» ظالم خواندن مشرکان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 67 - 5

5- شرک‌ورزی و انکار رسالت پیامبران ، ستمگری است .

و أخذ الذين ظلموا الصيحه

مقصود از «الذين ظلموا» مشرکان و انکارکنندگان رسالت صالحند. تعبیر کردن از آنان به ستمکاران ، اشاره ای است به برداشت فوق.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 94 - 9

9- شرک‌ورزی ، انکار رسالت پیامبران و رعایت نکردن عدل و انصاف در مبادلات ، ستمگری است .

و أخذت الذين ظلموا الصيحه

ص: 230

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 3

3- شرک‌ورزی، انکار پیامبران و ارتکاب گناه، ستم‌هایی است که مشرکان، کافران و گنه کاران در حق خود روا می‌دارند.

و لکن ظلموا أنفسهم

مقصود از ظلم به نفس - که جمله «ظلموا أنفسهم» گویای آن است - هم گناهان و هم آثار و تبعات آن می‌باشد. برداشت فوق ناظر به لحاظ نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 113 - 4

4- شرک و پرستش غیر خدا، ظلم و درپی دارنده آتش دوزخ است.

و لا تتركوا إلى الذين ظلموا فتمسكم النار

از مصداق‌های مورد نظر برای ظلم - به قرینه آیات پیشین - شرک‌ورزی و پرستش غیر خداست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 14 - 17

17- «عن أبي جعفر (ع) في قوله عز وجل: «لن ندعوا من دونه إلهاً لقد قلنا إذا شططاً» یعنی: جوراً على الله إن قلنا إن له شريكاً؛

از امام باقر(ع) درباره سخن خدا «لن ندعوا من دونه إلهاً لقد قلنا إذا شططاً» روایت شده: مقصود آیه، این است که اگر بگوییم برای او شریکی هست، ستم بر خدا است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 46 - 6

6- کفر، شرک و استهزای پیامبران، ظلم و ستمی آشکار است.

يولنا إنا كنا ظلمين

اعتراف مشرکان و کافران استهزاگر به ستم کار بودن خود، حکایت از این دارد که کفر و شرک و استهزای پیامبران، ظلم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 64 - 5

5- بت پرستی و شرک ، از دید فطرت انسانی ، ظلم و ستم است .

فرجعوا إلى أنفسهم فقالوا إنكم أتم الظلمون

برداشت یاد شده مبتنی براین است که مقصود از «أنفسهم» به خود آمدن و ضمیر و وجدان آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 71 - 8

8 - شرک و بت پرستی ظلم است .

ص: 231

و يعبدون من دون الله... و ما للظلمين من نصير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 17

17 - شرک ، حق ناپذیری و تکذیب پیامبران ، ظلمی است هلاکت بار .

فقال المملؤا الذين كفروا... و لاتخطبنى فى الذين ظلموا انهم مغرقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 19 - 5

5 - کفر و شرک ، ظلم است .

و من يظلم منكم نذقه عذابًا كبيرًا

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که مخاطب «من يظلم منكم» کافران و مشرکان اند که خداوند آنان را ستم کار دانسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 68 - 4

4 - شرک به خدا ، بزرگ ترین ظلم است .

هم يشركون... ممن افترى على الله كذبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 29 - 2

2 - مشرکان ، مردمانی ظالم و ستم گرند و شرک ، از موارد ستم است .

بل اتبع الذين ظلموا أهواءهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 13 - 10، 12

10 - شرک ، ظلمی بس بزرگ است .

إِنَّ الشَّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ

12 - ظالمانه بودن شرک ، دلیل لزوم اجتناب از آن است .

لَا تَشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشَّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 40 - 11

11 - شرک ، ظلم است و مشرکان ، ظالم اند .

بَلْ إِنَّ يَعِدُ الظَّالِمُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا إِلَّا غُرُورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 232

16 - زمر - 39 - 24 - 9

9 - کفر و شرک ، ظلم است .

وقیل للظلمین ذوقوا ما کنتم تکسبون

مقصود از «ظالمان»، کافران و مشرکان است. توصیف آنان با صفت ظلم، بیانگر این حقیقت است که کفر و شرک ظلم است و همین ظلم، موجب دوزخی شدن آنان می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 32 - 4

4 - شرک ، افترا و دروغ بستن به خداوند ، بزرگ ترین ظلم به شمار می رود .

فمن أظلم ممن كذب على الله و كذب بالصدق

یکی از مصادیق مورد نظر دروغ بستن به خدا - با توجه به این که آیه شریفه در ردیف آیات مربوط به مشرکان قرار دارد و نیز این سوره از سوره های مکی است و مردم مکه بیشتر مشرک بودند - شریک قائل شدن برای خداوند یکتا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 18 - 13

13 - کفر و شرک ، ظلم است و کافران و مشرکان ، از هرگونه یاری دوست و نزدیکان دلسوز خود و شفاعت شفیعان محروم اند .

ما للظلمین من حمیم ولا شفیع یطاع

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که این آیات، در سلسله آیاتی قرار دارد که درباره کافران و مشرکان سخن می گوید و مقصود از «ظالمین» آنان می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 52 - 5

5 - کفر و شرک ، ستمی غیرقابل بخشش و عذرناپذیر در پیشگاه خداوند

یوم لاینفع الظلمین معذرتهم

مقصود از «الظالمین» - به قرینه آیات گذشته - کافران و مشرکان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 21 - 8

8 - دنیامداری، شرک، بدعت در دین، ظلم و سیاه کاری است.

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ... وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 47 - 2

2 - شرک‌ورزیدن به خدا و انکار دین و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، ظلم است.

وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا عَذَابًا

برداشت یاد شده از آن جا است که عنوان «ظلموا» در آیه شریفه، بر منکران پیامبر و مشرکان اطلاق شده است.

ص: 233

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 14

14 - شرک ، بت پرستی و گمراه گری ، ظلم است .

و لاتزد الظلمین إلاّ تبارًا

مطلب یاد شده، از تعبیر «ظالمان» درباره بت پرستان و گمراه کنندگان به دست می آید.

365- ظلم شرک عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 51 - 16

16 - پرستش غیر خداوند ، ظلم است .

ثم اتخذتم العجل من بعده و انتم ظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 92 - 11

11 - پرستش غیر خدا ظلم است .

ثم اتخذتم العجل . . . و انتم ظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 148 - 12

12 - پرستش غیر خدا و گرایش های شرک آلود ، ستمکاری است .

اتخذوه و كانوا ظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 106 - 7

7 - کسانی که غیر خداوند را نیایش و عبادت کنند ، ظالم هستند .

و لاتدع من دون الله . . . فإنك إذا من الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 13

13- پرستش غیر خدا ، انکار رسالت پیامبران و مخالفت با پیام های آنان ظلم است .

و لاتخطبني في الذين ظلموا

مقصود از «الذين ظلموا» همان مشرکان و منکران رسالت نوح هستند.

ص: 234

366- ظهور بطلان شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 23 - 4

4- قیامت، روز رسوایی مشرکان و آشکار شدن بطلان عقاید شرک آلود آنان

ثم لم تکن فتنتهم... و الله ربنا ما كنا مشرکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 24 - 4

4- ظهور بی پایگی و پوچی عقیده شرک در قیامت، صحنه ای در خور تأمل و درس آموز

انظر کیف کذبوا علی أنفسهم و ضل عنهم ما كانوا یفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 40 - 7

7- آشکار شدن بطلان هر گونه شرک و گرایش به غیر خدا به هنگام عذاب و مرگ و دیگر سختیها

قل أرءیتکم إن أتیکم عذاب الله أو أتیکم الساعه أغير الله تدعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 63 - 3

3- قیامت، عرصه آشکار شدن بطلان شرک و تجلی کردن وحدت و یگانگی خداوند

و یوم ینادیهم... قال الذین حقّ علیهم القول ربّنا

اعتراف پیشوایان شرک به ربوبیت خداوند بیانگر مطلب یاد شده است.

367- عجز رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 6

6 - سران کفر و شرک علی رغم به کار بردن شگرد های گوناگون تبلیغی علیه قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از دستیابی به اهداف خود ناتوان و ناکام بودند .

إن هذا إلا إفك .. قالوا مال هذا الرسول ... لولا أنزل إليه ملك ... إلا رج

مقصود از ناتوانی در یافتن راه، می تواند ناتوانی از دستیابی به راه موفق و مؤثر برای پیگیری اهدافشان باشد؛ یعنی، «فلا يستطيعون سبيلاً إلى إبطال أمرک...».

368- عجز شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 162 - 4

ص: 235

2- ناتوانی آیین شرک و بت پرستی ، در مبارزه با آیین توحید و یکتاپرستی

ما أُنتم علیه بفتنن

برداشت یاد شده از آن جا است که ناتوانی مشرکان از اغوای مردم از راه خدا، بیانگر ناتوانی آیین آنان در مبارزه با آیین توحیدی است.

4- آیین شرک و بت پرستی ، آیینی ایستا و ناتوان از پیشرفت و توسعه و فراگیر شدن

ما أُنتم علیه بفتنن

از لحن آیه شریفه استفاده می شود که خداوند در صدد بیان آینده آیین شرک و سرنوشت این آیین ساختگی است؛ نه این که تنها در صدد بیان وضعیت مشرکان در صدر اسلام باشد.

369- عذاب استیصال رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 8 - 38 - 10

10 - سران کفر و شرک ، مستحق چشیدن عذاب الهی استیصال اند .

بل لَمَّا يذوقوا عذاب

370- عذاب رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 2

2- تساوی پیروان و سران شرک در استحقاق عذاب مضاعف، پاسخی از سوی سران شرک به پیروان خویش

وقالت أليهم لأخريهم فما كان لكم علينا من فضل فذوقوا العذاب

371- عقیده به شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 15

15 - پندار شریک برای خدا، افترا بر وی و تکذیب آیات اوست.

فمن أظلم ممن افترى على الله كذباً .. أين ما كنتم تدعون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 173 - 5

5 - گرایش به شرک به خاطر شرکورزی پدران ، عذر واهی و ناپذیرفتنی در پیشگاه خداوند

أو تقولوا إنما أشرك ءاباؤنا من قبل و كنا ذریه من بعدهم

ص: 236

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 32 - 4

4 - شرک (اعتقاد به ربوبیت غیر خدا) آیینی باطل و بت پرستی ضلالت و گمراهی است .

فذلکم اللّٰه ربکم الحق فماذا بعد الحق إلا الضلل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 10

10 - اعتقاد به وجود خدایان مقهور و باور به شایستگی آنها برای پرستش ، اعتقادی سخیف و نادرست است .

ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد القهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 3 - 6

6 - قرار دادن هرگونه شریک برای خداوند ، نشانه تصور ناصحیح و غیر واقعی از اوست .

تعلى عمّا یشرکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 52 - 11

11 - عقیده به شرک ، عقیده ای باطل است .

مثل الذین اتّخذوا من دون الله أولیاء .. إنّ الله یعلم ما یدعون من دونه ... و

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 11 - 10

10 - اعتقاد به شرک ، ظلم و سیه کاری است .

ماذا خلق الذین من دونه بل الظلمون فی ضلل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - مشرکان ، مدعی شریک بودن جن با خداوند

و جعلوا بينه وبين الجته نسباً

در این که مقصود از «نسبت» در آیه شریفه، چیست، میان مفسران چند دیدگاه وجود دارد. برخی گفته اند که مقصود شریک بودن جن با خداوند است، چنان که در سوره انعام آیه 100 به این مضمون تصریح شده است: «و جعلوا لله شركاء الجنّ؛ برای خدا شریکانی از جن قرار دادند». گفتنی است که در فرض فوق «نسباً» در معنای مجازی استعمال شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 3 - 6

6 - جنیان ، پیش از نزول قرآن و بعثت پیامبر اسلام ، معتقد به شرک و وجود همسر و فرزند برای خداوند

و أنّه تعلی جدّ ربّنا ما اتّخذ صحبه و لا ولدًا

ص: 237

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 4 - 2

2- شرک و عقیده به همسرگزینی و فرزندداری خداوند ، عقیده ای سفیهانه و به دور از خرد

و أنه کان یقول سفیہنا علی اللہ شططاً

372- عقیده به شرک ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 56 - 13

13- افترا بستن به خدا (مبنی بر شریک داشتن خداوند در امر روزی) کار دائمی معتقدان به شرک ربوبی

برہم یشرکون . . . و یجعلون لما لایعلمون نصیباً ممّا رزقنہم . . . کنتم تقفرون

احتمال دارد مراد از «تقفرون» همان نکته ای باشد که در آیه آمده است و آن دخالت دادن و سهم دانستن معبودها و یا اسباب و عوامل در امر روزی دهی و یا نجات است.

373- علاقه به شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 7

7- مشرکان مکه ، به عقاید شرک آلود خویش شدیداً علاقه مند و دلبسته بودند .

و إذا ذکرک ربّک . . . ولّوا علی أدبرہم

374- علائم شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 65 - 16

16 - گفتار ها و باور های تردیدآمیز در کیفیت افعال الهی و کردار و سلوک پیامبر (صلی اللہ علیہ و آلہ) از سوی مدّعیان بندگی خداوند ، نشانه شرک آنان

لا یؤمنون حتیٰ یحکموا . . . و یسلّموا تسلیماً

امام صادق (ع) فرمود: لو انَّ قوماً عبدوا الله . . ثمَّ قالوا لشيء صنع الله او صنعته رسول الله (صلى الله عليه وآله) الا صنع خلاف الذي صنع؟ او وجدوا ذلك في قلوبهم لكانوا بذلك مشركين. سپس آن حضرت آيه فوق را تلاوت فرمود . . .

كافي، ج 1، ص 390، ح 2؛ نورالثقلين، ج 1، ص 511، ح 374؛ تفسير عياشي، ج 1، ص 255، ح 374.

ص: 238

375- عمل شرک آلود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 32 - 8

8 - قبول بخشی از دین و رها ساختن جنبه های دیگر آن ، عملی مشرکانه است .

و لا تكونوا من المشركين . من الذين فرقوا دينهم و كانوا شيعاً

مراد از «دین» می تواند اسلام باشد. متفرق ساختن آن، به معنای پذیرش بخشی از آن و قبول نکردن بخشی دیگر است. لازم به ذکر است که فعل ماضی «فرّقوا» در صورت یاد شده منسلخ از زمان می باشد.

376- عوامل اجتناب از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 102 - 14

14 - توجه به نظارت الهی بر هستی عامل گرایش انسان به عبودیت برای خدا و پرهیز از شرک و نافرمانی

فاعبدوه و هو علی کل شیء وکیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 141 - 4,5

4 - موسی (ع) با تکیه بر لطف خداوند به بنی اسرائیل در نجات بخشی آنان از شکنجه فرعونیان ، لزوم پرستش خدای یگانه و پرهیز از گرایش به شرک را به آنان گوشزد کرد .

قال أغیر الله أبغیکم إلهاً . . . و إذ أنجینکم من آل فرعون

برداشت فوق بر این اساس است که مفاهیم ذکر شده در آیه مورد بحث برگرفته از سخنان موسی باشد و مخاطبان اصلی آن همان مردمی باشند که پس از عبور از دریا به بت پرستی گرایش پیدا کردند.

5 - توجه به نعمت های الهی ، موجب پایداری انسان بر توحید و پرهیز وی از گرایش به شرک و بت پرستی است .

قال أغیر الله أبغیکم إلهاً . . . و إذ أنجینکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

21- باور به انحصار خالقیت به خداوند ، وادار کننده انسان به پرستش او و پرهیز از شرک و دوری از گناه و استغفار از گناهان گذشته است

هو أنشأكم من الأرض .. فاستغفروه

برداشت فوق، از حرف «فاء» که جمله «استغفروه ..» را بر «هو أنشأكم ...» تفریع کرده است به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 110 - 20

20- توجه به ربوبیت خداوند ، برانگیزاننده انسان به عبادت خالصانه او و پرهیز از شرکوری است .

و لا یشرک بعباده ربّه أحداً

ص: 239

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 40 - 13

13 - تصور صحیح از خداوند ، از بین برنده هرگونه گرایش به غیر خدا است .

اللّٰهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ .. سُبْحٰنَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 50 - 1

1 - توجه به آیات الهی ، عامل گریز انسان از شرک و کفر و شتاب به سوی خداوند

فَفَرُّواْ اِلَى اللّٰهِ

در آیات پیشین سخن از نشانه های خداوند بود و «فاء» در «ففرّوا» می رساند که نتیجه توجه به نشانه های الهی حرکت پر شتاب به سوی خداوند، برای گریز از مهلکه کفر و شرک است.

377- عوامل نداوم شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 23 - 6

6 - پیروی و تقلید از نیاکان ، عامل استمرار آیین شرک در میان ملت ها

وَكَذٰلِكَ مَا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ .. اِلَّا قَالِ مَتَرَفُوْهَا اِنَّا وَجَدْنَا ءِاِبَاءَنَا عَلٰى اُمَّهٖ

با توجه به آیات پیشین - که در زمینه نفی شرک است - مطلب بالا استفاده می شود.

378- عوامل دشمنی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 9 - 3

3 - تکبر و خودبزرگ بینی ، منشأ مخالفت و ستیزه جویی سردمداران شرک با اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ يَّجِدِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ .. ثَانِي عَطْفَهٗ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 22 - 22

22 - پندار وجود همانند برای خدا، برخاسته از جهل و نادانی است.

فلا تجعلوا لله أنداداً وأنتم تعلمون

ص: 240

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 164 - 20

20 - شرک ورزی و دست نیافتن به توحید ، نشانه اندیشه نکردن و درک نکردن پیوند و هماهنگی در جهان آفرینش است .

إن فی خلق السموت والأرض .. لآیت لقوم یعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 22

22 - نشناختن قدرت خدا و پندار قدرت برای غیر او ، از عوامل شرک است .

و من الناس من یتخذ من دون الله أنداداً .. أن القوه لله جميعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 169 - 9

9 - شیطان ، وادار کننده انسان ها به شرک ورزی و ترغیب کننده آنها به دوستی با سران شرک و پیروی از آنان *

و من الناس من یتخذ من دون الله أنداداً .. إنما یأمرکم بالسوء و الفحشاء

از مصداقهای مورد نظر برای «سوء» و «فحشاء» به قرینه آیات قبل، شرک ورزی و ... است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 63 - 4،7

4 - رویگردانی از توحید (شرک) ، افساد است .

فان تولّوا فانّ الله علیم بالمفسدین

7 - اعتقاد به الوهیت حضرت مسیح (ع) و عدم پذیرش توحید ، برخاسته از افساد و تباهیگری *

فان تولّوا فانّ الله علیم بالمفسدین

احتمال دارد کلمه «بالمفسدین»، اشاره به علت و زمینه شرک باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - حسادت ، خطری برای ایمان و اعتقاد و عاملی برای گرایش به شرک و کفر

يؤمنون بالحبیب و الطاغوت . . . ام یحسدون الناس علی ما اتیهم اللّٰه من فضله

«ام یحسدون»، چنانچه گذشت، بیان علت مسائلی است که در آیه 51 مطرح شد که از جمله آنها، گرایش و ایمان برخی از یهودیان به کفر و شرک است. یعنی حسادت باعث شد تا به «جبت» و «طاغوت» ایمان بیاورند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 22 - 10

10 - گمان و حدس تنها تکیه گاه مشرکان در پذیرش شریک برای خداوند

أین شرکاؤکم الذین کنتم ترعمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 241

10 - اعتقاد به توحید، نتیجه حق‌گرایی، و شرک، گمراهی و مولود‌گریز از راه مستقیم است.

وجهت وجهی . . . حنیفا و ما أنا من المشركين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ترس از آسیب‌رسانی برخی موجودات، از عوامل شریک‌پنداشتن آنها برای خداوند است.

و كيف أخاف ما أشركتم . . . فأى الفريقين أحق بالأمن

14 - شرک زائیده نادانی است.

فأى الفريقين أحق بالأمن إن كنتم تعلمون

تعليق مضمون آیه بر جمله شرطیه «إن كنتم تعلمون» به این نکته اشاره دارد که مشرکان مردمی نادان و در نتیجه عقاید موهوم آنان نیز متکی بر نادانی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - شرک و انکار ربوبیت خدا، اعتقادی است برخاسته از جهل و غفلت .

والذين هم عن آيتنا غفلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - شرک، معلول جهل و کوته‌فکری است .

بل أكثرهم لا يعلمون

خداوند برای تفهیم قابل‌مقایسه نبودن خلق با خدا، از مثالی بدیهی استفاده کرده و می‌فرماید: با همه این روشنی باز هم اگر مشرکان ره شرک می‌روند، علتی جز جهل و نادانی آنان ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 100 - 7

7- شیطان ، عامل اصلی شرک به خداوند است .

و الذین هم به مشرکون

برداشت فوق، بر این احتمال است که ضمیر «به» به شیطان برگردد و «باء» دال بر سببیت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 48 - 16

16- انكار معاد ، نكوهیده تر از دل بستگی به زندگانی دنیا و دارای نقشی مؤثرتر در آن در پیدایش شرک

لقد جئتمونا كما خلقناكم أول مره بل زعمتم ألن نجعل لكم موعداً

حرف «بل» برای اضراب و نشان نابرابر بودن مابعد و ماقبل آن است. در این برداشت، تشبیه در «كما خلقناكم»، ناظر به مال و فرزند نداشتن انسان در آغاز خلقت و هنگام اعاده آن، دانسته شده است.

ص: 242

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 12

12- جهل و ناآگاهی ، عامل روی گردانی اکثریت مشرکان از حق و روی آوردن آنان به شرک است .

بل اکثرهم لایعلمون الحقّ فهم معرضون

«فاء» در «فهم معرضون» عاطفه و برای ربط میان مسبب و سبب است؛ یعنی، به دلیل این که آنان جاهل اند، از حق اعراض می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 95 - 3

3 - نقش ابلیس و سپاهیانش ، در گمراهی و شرک‌ورزی آدمیان

فکبکبوا فیها هم و الغاون . و جنود ابلیس أجمعون

به دوزخ افکنده شدن ابلیس و سپاهیانش به همراه مشرکان و معبودهایشان، بیانگر مطلب یاد شده است.

380- عوامل شرک ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 64 - 2

2 - شرک و اعتقاد به ربوبیت جز خداوند ، نتیجه سست اندیشی و دور ماندن از حکمت

قد جئتکم بالحکمه . . . إنّ الله هو ربّی و ربّکم

381- عوامل شرک مستضعفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 5

5 - مستضعفان در قیامت ، مستکبران را عامل اصلی شریک گرفتن برای خدا معرفی خواهند کرد .

وقال الذین استضعفوا للذین استکبروا . . . تأمرونا أن نکفر بالله و نجعل له أنداد

382- عوامل شکست شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 7 - 12

12 - تأثیر عمیق جنگ بدر در تحکیم پایه های توحید و آیین اسلام و شکست شرک و کفر

و یرید الله أن یحق الحق بکلمته و یقطع دابر الکفرین

ص: 243

383- عوامل ظهور بطلان شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 33 - 8

8 - بطلان شرک و ناکارآمدی عقیده به آن ، به هنگام مواجهه با سختی ها بروز می کند .

وإذا مسّ الناس ضرّاً دعوا ربّهم

بنابراین که مراد از «الناس» مشرکان باشد، روی آوردن آنان به خداوند، برای نجات خویش از ناملايمات نشان دهنده حقیقت یاد شده است.

384- عوامل گمراهی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 4

4 - گمراهی گریز ناپذیر سران کفر و شرک ، پیامد برخورد های عناد آلود و بهانه جویانه آنان با قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إن هذا إلا إفك. .. وقالوا مال هذا الرسول ... إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

«فاء» در «فضلوا» برای سببیت و در «فلاستطيعون» تفسیریه است؛ یعنی، برخوردهای عناد آلود کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله) سبب گمراهی آنان بود و این گمراهی، موجب نیافتن راهی برای گریز از آن گردید.

385- عوامل مصونیت از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 35 - 15

15 - موحد بودن و مصونیت کامل از شرک ، نیازمند به توفیق خداوند و امداد اوست .

و اجنبی و بنی أن نعبد الأصنام

برداشت فوق به این دلیل است که حضرت ابراهیم(ع) با آنکه از انبیای بزرگ الهی (اولوالعزم) بود، از خداوند خواستار مصونیت خود و فرزندان از شرک شد.

386- عیسی(ع) و شرک مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 117 - 10

10 - عیسی (ع) - به هنگام حضور در میان امت خویش - بازدارنده آنان از گرایش به شرک بود .

و کنت علیهم شهیداً مادمت فیهم

کلمه «شهیداً» به قرینه کلمه «رقیب» در فراز بعد می تواند علاوه بر گواهی عیسی (ع) بر امت خویش، حاکی از مراقبت وی

ص: 244

برای راه نیافتن انحراف در عقاید آنان نیز باشد.

387- فرجام تبلیغ شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 30 - 8

8- دوزخ ، سرانجام تلاش برای ترویج آیین شرک و گمراه کردن مردم از مسیر خدا و یگانه پرستی

و جعلوا لله أنداداً ليضلوا عن سبيله . . . فإن مصيركم إلى النار

388- فرجام شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 72 - 18

18 - هشدار مسیح (ع) به بنی اسرائیل در مورد فرجام نامیمون شرک

قال المسيح . . . انه من يشرك بالله فقد حرم الله عليه الجنة

ظاهراً جملة «انه من يشرك . . .» گفتار حضرت مسیح(ع) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 81 - 1

1 - نرسیدن از پیامد شرک به خدای یگانه و در هراس بودن از شریکان موهوم او، کاری شگفت و نابخردانه است.

و كيف أخاف ما أشركتم و لاتخافون أنكم أشركتم بالله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 44 - 8

8- پوچی و بی حاصلی و فرجام ناخوشایند ، پی آمد شرک و دنیاپرستی است .

و لم تكن له فئه ينصرونه من دون الله . . . هو خير ثواباً و خير عقباً

بیان سرگذشت مرد ثروت مند و پایان خسارت بار و بی حاصل او و سپس تذکر این که خداوند، بهترین پاداش دهنده و فراهم کننده

سرانجام نیک برای بندگان است، این نتیجه را در پی دارد که دنیاپرستی و شرک، بدفرجامی و بی حاصلی را در پی خواهد داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 42 - 13

13 - شرک ، سرانجامی شوم و ناگوار دارد .

فانظروا كيف كان عقبه الذين .. . كان أكثرهم مشركين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 245

5- حق ناپذیران لجوج، شاهد بازتاب کفر و شرک خویش در فرجامی نه چندان دور

فسوف یعلمون

389- فرجام شرک عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 2 - 3

3- پرستش غیر خدا، فرجام شوم و نامیمونی را در پی خواهد داشت.

أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي لَكُمْ مَنذِيرٌ

جمله «أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ» حاوی دو معناست: 1. نهی از پرستش غیر خدا؛ 2. لزوم پرستش خداوند. «انذار» که به معنای ترساندن از فرجامی شوم است، در ارتباط با معنای نخست و بشارت که به معنای مزدگانی به عاقبتی خوش است، در ارتباط با معنای دوم ایراد شده است. لام در «لکم» لام تقویت و متعلق به «نذیر و بشیر» است.

390- فرجام شوم شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 17

17 - پافشاری بر شرک و روی گردانی از استغفار، در پی دارنده فرجامی زیان بار برای انسان

فاستقیموا لله و استغفروه و ویل للمشرکین

391- فطرت و شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 31 - 3

3 - رویکرد به شرک، با سرشت و فطرت انسان ها، ناسازگار است.

فطرت الله الّتی فطر الناس علیها .. و لاتکونوا من المشرکین

392- فلسفه شرک نجات یافتگان از سختی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 34 - 5

5 - هدف رهیندگان از ناگواری ها ، از گرایش به شرک ، انکار خدایی بودن نجات شان است .

إذا مسّ الناس ضرّاً .. ثمّ إذا أذاقهم منه رحمه .. يشركون . ليكفروا

ص: 246

«لام» در «لیکفروا» لام عاقبت است و مفید این نکته است که آنان، مشرک شدند تا سرانجام کفران نعمت کنند.

393- قساوت قلب اکثریت رهبران شرک صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 10 - 36 - 1

1 - بیشتر سران شرک و کفر در صدراسلام، به گونه ای بودند که انذار و اخطار پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آنان کارساز نبوده و ایمان نمی آوردند.

لقد حقّ القول علی أكثرهم... و سوء علیهم ءأنذرتهم أم لم تنذرهم لایؤمنون

394- کفر شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 16

16 - شرک، کفرورزی و مشرک، کافر است.

والله ربنا ما كنا مشرکین... یقول الذین کفروا

مرجع ضمیر «منهم من یستمع» در صدر آیه، مشرکان مطرح شده در آیات قبل است. و از آنجا که در پایان آیه از همان گروه با توصیف «الذین کفروا» یاد شده، - که در حقیقت اظهار در مورد اضممار است - برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 12 - 3

3 - شرک، کفر است و مشرکان، کافرانند.

إن الذین کفروا.. ذلكم بالله إذا دعی الله وحده کفرتم وإن یشرک به تؤمنوا

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که در این آیات، مشرکان با عنوان کافران معرفی شده اند.

395- کفران رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 28 - 8

8- رهبران و سردمداران کفر و شرک در مکه، افرادی ناسپاس و عامل اصلی سقوط و بدبختی مردم بودند.

ألم تر إلى الذين بدلوا نعمت الله كفرًا و أحلّوا قومهم دار البوار

با توجه به اینکه آیه فوق در مکه نازل شده است، می توان استفاده کرد که مصداق مورد نظر آیه «الذین بدّلوا .. و أحلّوا قومهم» سران کفر و شرک، همچون ابوجهل و ابولهب است.

ص: 247

396- کيفر اخروي رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

15 - صافات - 37 - 33 - 1

1 - مشترک بودن رهبران شرک و کفر اغواگر با توده های مشرک و کافر اغوا شده در کيفر و عذاب دوزخ

فإنّهم يومئذ في العذاب مشتركون

397- کيفر اخروي شرک

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

11 - حج - 22 - 69 - 5

5 - توحيد و شرک (خدا پرستی و بت پرستی) ، مبنای داوری خدا و تعيين کيفر و پاداش در روز رستاخيز

اللّٰه يحکم . . . فيما کنتم فيه تختلفون

با توجه به عبارت پيشين «ما» در «فيما کنتم» به معنای «الذی» است که به مسأله توحيد و شرک - که محور اختلاف میان موحدان و مشرکان تاريخ بوده است - اشاره دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

12 - فرقان - 25 - 68 - 10

10 - مشرکان ، آدم کشان و زناکاران ، به روز رستاخيز با کيفر اعمالشان روبه رو خواهند شد .

والذین لا يدعون مع اللّٰه إلهاً . . . ولا یزنون و من یفعل ذلک یلق أثمًا

«ذلک» اشاره است به سه گناهی که در جمله های قبل یاد شده است و «اثام» به معنای جزا و کيفر گناه می باشد (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

12 - فرقان - 25 - 69 - 4,7

4 - گناه شرک ، آدم کشی و زنا در پی دارنده اشد مجازات در قیامت

یضعف له العذاب يوم القیمة

7- گناه شرک، آدم کشی و زنا، در پی دارنده عذاب طولانی و خوارکننده در قیامت

و یخلد فیہ مهاناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 41 - 8

8- کفر و شرک، جرمی بزرگ و کیفرآور در قیامت

يعرف المجرمون بسيمهم فيؤخذ بالنوصی و الأقدام

توصیف کافران و مشرکان، به «جرم پیشه»، می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

ص: 248

398- کیفر اصرار بر شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 72 - 1

1 - خداوند ، قوم عاد را پس از اصرارشان به شرک و انکار رسالت هود ، به عذابی فراگیر گرفتار ساخت .

فأنجیناه و الذین معه برحمه منا و قطعنا دابر الذین کذبوا

399- کیفر شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 221 - 17

17 - سرانجام شرک ، جهنّم است .

اولئک یدعون الی النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 48 - 14

14 - شرک ، از گناهان کبیره و موجب گرفتاری به آتش دوزخ

انّ اللّٰه لا یغفر ان یشرک به

امام صادق (ع) در معرّفی و شمارش گناهان کبیره فرمود: .. و هنّ ممّا اوجب اللّٰه عزّ و جلّ علیهنّ النار قال اللّٰه عزّ و جلّ: «انّ اللّٰه لا یغفر ان یشرک به ...» .

عقاب الاعمال "مترجم"، ص 525، ح 1، باب عقاب من اتی الکبائر؛ نورالثقلین، ج 1، ص 488، ح 292.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 52 - 3

3 - کسانی که حقایق اسلام را می پوشانند و راه شرک را بهتر از آن می نمایند ، مورد لعن الهی هستند .

الم تر الى الذين .. يقولون هؤلاء اهدى من الذين امنوا سبيلا. اولئك الذين لعنه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - نساء - 4 - 116 - 1

1 - شرك ، انحراف و لغزش غير قابل آمرزش

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ لِمَن يَشْرِكُ بِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 22 - 4

4 - بازخواست و محاکمه مشرکان در قیامت به سبب شریک پنداشتن برای خداوند

أَيْنَ شُرَكَائِكُمُ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ

ص: 249

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 4

4 - جنیان نیز همانند آدمیان، در صورت تکذیب آیات الهی و گرایش به کفر و شرک، در معرض مجازاتهای الهی هستند.

قال ادخلوا فی أمم قد خلت من قبلکم من الجن و الإنس فی النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 18

18 - نوح، نگران مبتلا شدن قومش به کیفر دنیوی (طوفان) بر اثر شرکورزی و ترک پرستش خداوند

إنی أخاف علیکم عذاب یوم عظیم

بر اساس این احتمال که مراد از «یوم عظیم» زمان طوفان نوح باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 65 - 13

13 - هود بر حذر دارنده قوم خویش از گرفتار شدن به عذاب های الهی به سبب پرستش نکردن خدای یکتا و پرهیز نکردن از گرایش های شرک آلود

أفلا تتقون

«اتقاء» مصدر «تقون» به معنای گرفتن حفاظ برای دوری از مکروه و مانع شدن از رسیدن مکروه است. در اینجا به مناسبت مورد و تأیید آیات بعد (همانند آیه 70)، مراد از مکروه، عذابهای الهی است، یعنی: أفلا تتقون عذاب اللّٰه.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 94 - 1

1- خداوند، در پی اصرار مردم مدین بر شرکورزی و نپذیرفتن تعالیم شعیب (ع)، آنان را به عذابی سخت گرفتار ساخت.

و لما جاء أمرنا

مراد از «أمر» عذاب نازل شده بر قوم شعیب است. اضافه آن به ضمیر «نا» حکایت از بزرگی آن عذاب دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 112 - 16

16- طغیان و سرکشی در برابر خدا و گرایش به شرک و پرستش غیر خدا، عقوبت و کیفر الهی را در پی دارد.

و لاتطغوا إنه بما تعملون بصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 61 - 4

4- عقوبت افترا به خدا و شرک، به قدری شدید و سنگین است که در صورت وقوع، همه جنبنندگان را فرا می گیرد.

بریهم یشرکون... کنتم تفترون. و يجعلون لله البنت... و لو یؤاخذ الله الناس ب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 19 - 5

ص: 250

5 - شرک و انکار ربوبیت خدا، گناهی نابخشودنی و گرفتار کننده به آتش دوزخ است .

فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 117 - 8

8 - شرک، گناهی بزرگ و دارای کیفری ویژه در نزد پروردگار

و من يدع مع الله . . . فإتما حسابا عند ربّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 23 - 3

3 - شرک و هم نشینی و هم فکری با مشرکان ستم پیشه، عامل دخول در دوزخ

احشروا الذین . . . يعبدون . من دون الله فاهدوهم إلى صراط الجحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 35 - 1

1 - عذاب دوزخ، کیفر شرک و استکبار، در مقابل کلمه توحید

إنّهم كانوا إذا قيل لهم لا إله إلاّ الله يستكبرون

برداشت یاد شده از آن جا است که جمله «إنهم كانوا إذا..» تعلیل برای جملات پیشین است که در آنها از دوزخی بودن کافران و مشرکان سخن به میان آمده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 39 - 2

2 - عذاب دردناک دوزخ، کیفری عادلانه و متناسب با رفتار شرک آلود و استکبار در برابر حق

العذاب الأليم . و ما تجزون إلاّ ما كنتم تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - شرک و ظلم، گناهی بس بزرگ و پیام دار عذابی سخت و فوق تصور بشر

و بدا لهم من الله ما لم يكونوا يحتسبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 19 - 6

6 - شرکورزی و تکذیب پیامبران الهی، در پی دارنده آتش دوزخ است.

و يوم يحشر أعداء الله إلى النار

از ارتباط این آیه با آیات پیشین - که در مورد تکذیب پیامبران بود - مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 251

9- امت هایی از جن و انس در گذشته تاریخ بر اثر دشمنی با خداوند (شرکوری ، انکار رسالت پیامبران و . . .) به عذاب الهی گرفتار شدند .

و حقّ عليهم القول في أمم قد خلت من قبلهم من الجنّ و الإنس

400- کیفر شرک ستیزی در دوران اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 20 - 2

2- کیفر روی گردانی از آیین شرک در عصر اصحاب کهف ، سنگ سار شدن بود .

إنّهم إن يظهروا عليكم يرموكم

از جمله معانی ذکر شده برای «رجم» سنگ سار کردن است.

401- کیفر شرک عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 3 - 15

15 - شرک و عبادت ناخالص خداوند ، امری محکوم و مورد مؤاخذة الهی

أولياء ما نعبدهم إلا ليقربونا إلى الله زلفى إنّ الله يحكم بينهم فى ما هم فيه

402- کیفر شرک مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 30 - 12

12 - یهود و نصارا ، به دلیل اعتقاد شرک آمیزشان (فرزند خدا خواندن عزیر و مسیح) مستحق کیفر مرگ

وقالت اليهود عزیر ابن الله .. قتلهم الله أنى یؤفکون

403- کیفر شرک یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 30 - 12

12 - يهود و نصارا، به دليل اعتقاد شرك آميزشان (فرزند خدا خواندن عزيز و مسيح) مستحق كيفر مرگ

وقالت اليهود عزيز ابن الله .. قتلهم الله أنى يؤفكون

ص: 252

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 72 - 17

17 - گرایش نصارا به کفر و شرک ، نشانه بی ثمری و کارساز نبودن انتساب ظاهری به ادیان الهی

إِنَّ الَّذِينَ هَادُوا وَالصَّبُوتُونَ وَالنَّصْرِيُّ . . . لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ

در آیه 69 بیان شد که مجرد انتساب به ادیان الهی در سعادت آدمی کارساز نیست و این آیه به منزله دلیل و برهانی بر آن حقیقت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 1,7

1 - شعيب (ع) در پاسخ اشراف کفرپیشه مدین ، گرایش به آیین شرک را افترا بر خداوند دانست .

قد افترينا على الله كذبا إن عدنا في ملتكم

7 - شعيب (ع) بازگشت خود و همگامانش را به آیین شرک تنها در صورت تعلق مشیت الهی ، ممکن دانست .

و ما يكون لنا أن نعود فيها إلا أن يشاء الله ربنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 140 - 6

6 - گرایش به شرک ، ناسپاسی به نعمت های خداوند است .

قال أغير الله أبغیکم إلهاً و هو فضلکم على العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 64 - 5

5 - آدمی پس از نجات از شداید، علی رغم پیمان عدم شرک و سپاسگزاری از خداوند، پیمان شکنی می کند و مجدداً شرک میورزد.

لئن أنجنا . . . قل الله ینجیکم . . . ثم أنتم تشرکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - گرایش به شرک پس از توحید (ارتداد)، حرکتی ضد تکاملی و ارتجاعی است.

أندعوا من دون الله . . . و نرد علی أعقابنا بعد إذ هدینا الله

معنای جمله «نرد علی . . .» صرفاً به معنای بازگشت به گذشته تاریخی نیست بلکه حکایت از بازگشت به جهل و عقب ماندگی فکری نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 20 - 9

ص: 253

9- گرایش انسان ها به کفر و شرک ، نه دلالت بر خروج آنان از سیطره خدا دارد و نه بیانگر ولایت غیر خدا بر آنان است .

أولئك لم يكونوا معجزين في الأرض . . ما كانوا يستطيعون السمع وما كانوا يبصرون

خداوند، با بیان ریشه کفرورزی کافران (ماکانوا ..)، پس از اعلام ولایت خدا بر آنان، به این حقیقت اشاره می کند که: مخالفت کافران با برنامه های الهی به خاطر خروج آنان از حاکمیت خدا و سلطه غیر او بر ایشان نیست؛ بلکه به دلیل ناتوانی آنان از درک معارف الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 36 - 9

9- گروه هایی از یهود و نصارا دارای گرایشهایی شرک آلود بودند .

و من الأحزاب من ينكر بعضه قل إنما أمرت أن أعبد الله ولا أشرك به

چون جمله «قل إنما أمرت ..» - که حاکی از توحید و یکتاپرستی است - در پاسخ گروه هایی از یهود و نصارا قرار گرفته است ، معلوم می شود این گروه ها به پرستش غیر خدا و شرک در عبادت روی آورده بودند.

405- گفتگوی رهبران شرک با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 27 - 2

2- گفت و گوی اعتراض آمیز و خصومت گونه مشرکان فریب خورده با پیشوایان فریب کار خود بر سر راه دوزخ

و ققوهم .. و أقبل بعضهم على بعض يتساءلون

مقصود از «علی بعض» - به قرینه سه آیه بعد (و ما كان لنا عليك من سلطان ..) - پیشوایان فریب کاراند. بر این اساس، گفت و گوی مشرکان با پیشوایان شان از سر اعتراض و خصمانه خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 29 - 2

2- پیشوایان شرک ، در گفت و گو با مشرکان فریب خورده در روز رستاخیز ، سوء اختیار خود آنان را عامل گمراهی شان معرفی خواهند کرد .

قالوا بل لم تكونوا مؤمنين

406- گمراهی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 32 - 4

4 - اعتراف سردمداران شرک در عرصه قیامت به گمراهی خود

إِنَّا كُنَّا غَوِينَ

ص: 254

407- گمراهی شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 16

16- توحید و یکتاپرستی ، آیینی بدون کمترین انحراف و کجی ، و شرک پنداری منحرف و نادرست است .

أمر ألا تعبدوا إلا إياه ذلك الدين القيم

«قیم» به معنای مستقیم و بدون انحراف و کجی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 12 - 5

5- شرک و بت پرستی ، بدترین و عمیق ترین نوع گمراهی

ذلك هو الضلل البعيد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 67 - 8

8- شرک و بت پرستی ، گمراهی و انحراف از صراط مستقیم است .

فلا ينزعنك في الأمر و ادع إلى ربك إنك لعلی هدی مستقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 64 - 8

8- شرکورزی ، ضلالت و گمراهی است .

لو أنهم كانوا يهتدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 85 - 14

14- شرکورزی ، گمراهی آشکار و بی نیاز به دلیل

و من هوفى ضلل مبين

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که روی سخن در این بخش از آیات، با اهل شرک می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 17 - 5

5 - شرکورزی و پرستش غیر خدا، گمراهی و کوری است .

فاستحبوا العمی علی الهدی

مصدق بارز برای ضلالت و کوردلی قوم ثمود - به قرینه «ألا تعبدوا إلا الله» در آیه 14 - شرک و پرستش غیر خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 21 - 8

8 - دنیامداری، شرک، بدعت در دین، ظلم و سیاه کاری است .

ص: 255

أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ... وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 87 - 3

3 - توحید ، امری فطری و شرک انحراف از فطرت انسانی است .

و لئن سألتهم من خلقهم ليقولنَّ الله فأنى يؤفكون

در صورتی که آیه شریفه را مستقل از قبل بدانیم و ضمیر «هم» به مطلق بشر بازگردد، استفاده می شود که توحید در فطری بودن انسان نهفته است.

408- گناه دعوت به شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 16

16 - دعوت مردم به کفر و شرک، گناهی همسان با کفرپیشگی و شرکورزی

ربنا هؤلاء أضلونا فاتهم عذابا ضعفا من النار قال لكل ضعف

409- گناه رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 4

4 - پیروان شرک و کفر، در قیامت، خواهند فهمید که گناهی کمتر از سرانشان بر دوش ندارند.

فما كان لكم علينا من فضل

چون جمله «فما كان...» نتیجه پاسخ خداوند است که فرمود «لكل ضعف و لكن...» معلوم می شود هر دو گروه (سران و پیروان) از آن جمله می فهمند که به گناهی همسان گرفتار هستند.

410- گناه شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 48 - 11، 14

11 - شرک به خدا، گناهی بزرگ

و من یشرک باللّٰه فقد افترى اثمًا عظیمًا

14 - شرک، از گناهان کبیره و موجب گرفتاری به آتش دوزخ

انّ اللّٰه لا یغفر ان یشرک به

امام صادق (ع) در معرفی و شمارش گناهان کبیره فرمود: ... و هنّ ممّا اوجب اللّٰه عزّ و جلّ علیهنّ النار قال اللّٰه عزّ و جلّ: «انّ اللّٰه لا یغفر ان یشرک به ...».

ص: 256

عقاب الاعمال "مترجم"، ص 525، ح 1، باب عقاب من اتی الکبائر؛ نورالثقلین، ج 1، ص 488، ح 292.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 116 - 3, 5, 2, 1

1 - شرک، انحراف و لغزش غیر قابل آمرزش

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ لِمَنْ يَشْرِكُ بِهِ

2 - هر گناهی، کمتر از شرک، قابل آمرزش و مغفرت

و يغفر ما دون ذلك لمن يشاء

کلمه «دون» به معنای کمتر و پایینتر است.

3 - گناه در حد شرک، قابل آمرزش نیست.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ لِمَنْ يَشْرِكُ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ

کلمه «دون» به معنای کمتر و پایینتر است. بنابراین اگر گناهی در حد شرک باشد قابل آمرزش نیست.

5 - شرک به خدا از بزرگترین گناهان

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ لِمَنْ يَشْرِكُ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 118 - 8

8 - شرک و بت پرستی، عصیان از بندگی خداوند و پذیرش سلطه شیطان است.

ان يدعون من دونه الا اثناً.. قال لا تخذن من عبادك نصيباً مفروضاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 72 - 27

27 - شرک، بزرگترین گناه کبیره و موجب گرفتاری به عذاب دوزخ

انه من يشرك بالله فقد حرم الله عليه الجنة مأويه النار

از امام صادق(ع) روایت شده: .. اکبر الکبائر، الشرك بالله يقول الله عزوجل: « انه من يشرك بالله فقد حرم الله عليه الجنة مأويه النار ... » .

عیون اخبار الرضا، ج 1، ص 285، ح 33، ب 28؛ بحار الانوار، ج 79، ص 6، ح 7.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 90 - 4

4 - گرایش به مظاهر شرک از گناهان کبیره است .

والانصاب و الازلم رجس من عمل الشيطان فاجتنبوه لعلکم تفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 16

16 - دعوت مردم به کفر و شرک، گناهی همسان با کفرپیشگی و شرکورزی

ص: 257

ربنا هؤلاء أضلونا فاتهم عذابا ضعفا من النار قال لكل ضعف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 8 - 5

5 - شرک و کفر ، جرم است و مشرکان و کافران ، مجرم هستند .

و لو کره المجرمون

از مصادیق مورد نظر برای «المجرمون» مشرکان مکه هستند مکه از آنان در آیه قبل به کافران تعبیر کرد. بنابراین مجرم بر کافر و مشرک اطلاق شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 17 - 9

9 - شرک ، گناهی نابخشودنی است .

ما كان للمشركين . . . أولئك حبّطت أعمالهم وفي النار هم خالدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 19 - 7

7 - شرک ، گناهی است نابخشودنی .

و لو لا كلمه سبقت من ربك لفضى بينهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 25 - 13

13- « دخل عمرو بن عبید علی ابی عبدالله (ع) فلما سلّم و جلس . . . قال : أحبّ أن أعرف الكبائر من کتاب الله عزوجل ، فقال : . . . منها : . . . نقض العهد و قطیعه الرحم لأن الله عزوجل يقول : « أولئك لهم اللعنه و لهم سوء الدار » . . . »

عمرو بن عبید بر امام صادق(ع) وارد شد و بعد از سلام نشست . . . و گفت: دوست دارم گناهان کبیره را از کتاب خدا بشناسم، پس حضرت فرمود: . . . یکی از آن گناهان . . . عهدشکنی و قطع رحم است ؛ چون خداوند عزوجل می فرماید: أولئك لهم اللعنه و لهم سوء الدار . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 53 - 4

4- شرک، جرم و گناه است و آتش دوزخ را در پی دارد.

نادوا شركاءى . . . و رءا المجرمون النار فظنوا أنّهم موافعوها

مصدق بارز جرم، در این آیه، به قرینه آیه قبل، شرک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 47 - 9

9- ابراهيم (ع)، شرک برخی از مشرکان را قابل بخشش می دانست.

سأستغفر لك ربّي

ص: 258

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 86 - 5,6

5- شرک جرم است و مشرک ، مجرم و گناهکار .

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً... وَنَسُوا الْمُجْرِمِينَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ

از آن جایی که آیات گذشته، درباره شرک بود، تناسب چنین اقتضا می کند که مراد از مجرمان، «مشرکان» باشد. احتمال تعلق کلمه «یوم» در «یوم نحشر»، به یکی از فعل های «سیکفرون» و یا «یکونون» در آیات پیشین، گویاترین وجه برای ارتباط این آیات است.

6- شرکورزی و پرستش معبود های باطل ، گناهی بزرگ و موجب دوزخی شدن است .

وَنَسُوا الْمُجْرِمِينَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 73 - 4

4 - کفر و شرک ، گناه و نیازمند توبه و طلب مغفرت از پیشگاه خداوند

ليغفر لنا خطيئنا

مصدق مورد نظر از خطیئه - به قرینه آیات بعد که جرم و ایمان را در مقابل یکدیگر قرار داده است - گناه کفر به خداوند و انکار رسالت موسی (ع) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 99 - 5

5- شرک ، گناهی بزرگ و مستوجب خلود در آتش جهنم است .

إِنكُمْ و مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصَبٌ جَهَنَّمَ... وَ كُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 18 - 8

8 - شرک ، گناهی است نابخشودنی که اهل آن مستحق عذاب الهی اند .

و كثير حق عليه العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - حج - 22 - 19 - 5

5 - شرك و انكار ربوبيت خدا ، گناهی نابخشودنی و گرفتار کننده به آتش دورخ است .

فالذین كفروا قَطَّعت لهم ثياب من نار

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - مؤمنون - 23 - 117 - 8,9

8 - شرك ، گناهی بزرگ و دارای کیفری ویژه در نزد پروردگار

و من يدع مع الله . . . فإئما حسابه عند ربه

ص: 259

9 - شرک ، گناهی غیر قابل شفاعت *

و من یدع مع الله . . . فإثما حسابہ عند ربّه

تعبیر «إثما حسابہ عند ربّه» ممکن است اشاره به این نکته باشد که کمترین اجازه میانجی گری و شفاعت در شرک، به دیگران داده نخواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 68 - 8

8 - گناه شرک ، بزرگ تر از گناه آدم کشی و آدم کشی بزرگ تر از گناه زنا است .

و الذین لا یدعون مع الله إلهًا . . . ولا یزنون

ترتیب ذکرى جمله های «و الذین لا یدعون...» «لا یقتلون...» و «لا یزنون» می تواند بیانگر ترتیب رتبی و حاکی از مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 69 - 9

9 - شرک ، آدم کشی و زنا ، از گناهان بزرگ و خطیر

یضعف له العذاب یوم القیمه و یخلد فیہ مهانًا

برداشت فوق، از وعده عذاب دو چندان، دائمی و ذلت بار برای گناهان یاد شده، استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 47 - 8

8 - شرک و ظلم ، گناهی بس بزرگ و پیام دار عذابی سخت و فوق تصور بشر

و بدا لهم من الله ما لم یكونوا یحتسبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 65 - 3

3 - شرک و عبادت غیر خدا ، از سوی هرکس که باشد - حتی پیامبران - در پیشگاه خداوند ، گناهی نابخشودنی است .

و لقد أوحى إليك وإلى الذين من قبلك لئن أشركت ليحبطن عملك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 66 - 5

5 - عبادت غیر خدا ، گناه و حرام است .

قل إني نهيت أن أعبد الذين تدعون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 9 - 4

4 - شرک ، گناهی بس بزرگ و موجب محرومیت از رحمت الهی در قیامت

و لكن يدخل من يشاء في رحمته والظلمون .. أم اتخذوا من دونه أولياء

ص: 260

از آیه قبل استفاده می شود که ظالمان از رحمت الهی به دوراند (یدخل من یشاء فی رحمته و الظالمون ما لهم. ..) و از آن جا که شرک مصداق بارز ظلم به شمار می آید، می توان مطلب بالا را برداشت کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 74 - 3

3 - کفر و شرک ، جرمی نابخشودنی

إنّ المجرمین فی عذاب جهنّم خلدون

ارتباط این آیه با آیات پیشین - که در مورد مشرکان بود - بیانگر آن است که مشرکان، مجرمانی اند که قابل بخشش نیستند و در جهنم برای همیشه ماندگاراند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 41 - 8

8 - کفر و شرک ، جرمی بزرگ و کیفر آور در قیامت

يعرف المجرمون بسیمهم فیؤخذ بالنوصی و الأقدام

توصیف کافران و مشرکان، به «جرم پیشه»، می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 46 - 4

4 - شرکورزی ، گناهی بزرگ و نابخشودنی و باعث دوزخی شدن انسان

و كانوا یصرون علی الحنث العظیم

برخی از مفسران برآنند که مراد از «حنث» در آیه شریفه، شکستن پیمان توحید است (پیمانی که خداوند فطرتاً و در عالم ذر از انسان ها گرفته است). بر این مبنا، مفاد آیه چنین می شود: اصحاب شمال به خاطر شکستن پیمان توحید و روی آوردن به شرک و اصرار بر آن، گرفتار عذاب دوزخ خواهند شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 11 - 6

6- کفر و شرک، جرمی نابخشودنی

یودّ المجرم لو یفتدی من عذاب یومئذ بینه

مقرر شدن عذابی که فدیة بردار نیست، بیانگر این حقیقت است که جرم کفر و شرک، جرمی نابخشودنی است.

411- گناه شرک عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اعراف - 7 - 153 - 7

7- ارتداد و شرکوری و پرستش غیر خدا، گناهی همسنگ با همه گناهان

والذین عملوا السیئات

ص: 261

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «السیئات»، به دلیل آیات گذشته، شرک و ارتداد باشد. بر این اساس خداوند از آن گناه به «السیئات» (همه گناهان) تعبیر کرد تا بر این معنا اشاره کند که شرک و ارتداد گناهی است همسنگ همه گناهان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 35 - 6

6- شرک‌ورزی و پرستش غیر خدا، جرم و گناه است.

و أنا بریء مما تجرمون

چون مخاطبان «تجرمون» مشرکان و پرستش‌کنندگان غیر خدا هستند، می‌توان گفت: منظور از گناه در جمله «تجرمون» شرک‌ورزی و پرستش غیر خداست. قابل ذکر است که «ما» در «مما» مصدریه می‌باشد؛ یعنی: أنا بریء من إجرامکم.

412- گواهان بطلان شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 20، 17، 9

9 - خداوند، بزرگترین شاهد بر بطلان شرک و حقانیت توحید

و لا تکونن من المشرکین . . . قل ای شیء أكبر شهده قل الله شهید بینی و بینکم

17 - قرآن، گواه یگانگی خداوند و بطلان شرک

قل أغیر الله اتخذ ولیا . . . قل الله . . . وأوحى إلى هذا القرآن

از ارتباط این آیه با آیات قبل چنین برمی‌آید که قرآن تحقق‌عینی شهادت خداوند است.

20 - شگفت آور بودن اعتقاد به تعدد خدایان، با توجه به بدیهی بودن توحید و شهادت خدا و قرآن بر بطلان شرک

أئنکم لتشهدون أن مع الله ءالهه أخرى

همزه استفهام در «أئنکم» دال بر شگفتی است.

413- لجاجت اکثریت رهبران شرک صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 7 - 2

2- بیشتر سران کفر و شرک در صدر اسلام، دچار روح لجاجت و حق ناپذیری و مصمم بر نپذیرفتن ایمان

فهم لایؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 10 - 2

2- بیشتر سران شرک و کفر در صدر اسلام، گرفتار روح لجاجت و حق ناپذیری بودند.

و سواء علیهم ءأنذرتهم أم لم تنذرهم لایؤمنون

ص: 262

414- لجاجت رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 8 - 8 - 38

8 - سران کفر و شرک در صدر اسلام ، مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند .

بل لَمَّا يذوقوا عذاب

جمله «بل لَمَّا يذوقوا عذاب» (بلکه هنوز عذاب مرا نچشیده اند) کنایه از این نکته است که آنان آن چنان در شک و تردید نسبت به قرآن به سر می برند و زیر بار رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) نمی روند که تنها با چشیدن عذاب الهی دست از مخالفت برمی دارند و به سخن حق تن در می دهند. این نکته نشانگر اوج لجاجت و حق ناپذیری آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 2 - 15 - 38

2 - سران کفر و شرک ، آن چنان لجوج و حق ستیز بودند که تنها نزول عذاب ناگهانی پایان بخش تکذیب آنان بود .

و ما ينظر هؤلاء إلاّ صبيحه وحده

بیشتر مفسران بر این عقیده اند که مقصود از این که کافران تنها در انتظار نزول عذاب سهمگین هستند، بیان این حقیقت است که آنان از سر لجاجت، بر راه نادرست خود تا پایان عمر پای می فشردند و به حقیقت اسلام تن در نمی دهند.

415- مادیگری شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 83 - 3

3 - راه کفر و شرک ، آمیخته با ماده گرایی و سرگرمی های پوچ و بدفرجام

فذرهم يخوضوا ويلعبوا حتّى يلقوا يومهم الذی يوعدون

416- مبارزه با شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 173 - 5

5 - مبارزه اسلام با مظاهر شرک و بت پرستی

إنما حرم . . . و ما أهل به لغير الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 193 - 10

10 - « وقاتلوهم حتى لا تكون فتنه » أى شرک . . . وهو المروى عن الصادق (ع)

ص: 263

از امام صادق(ع) درباره آیه «و قاتلوهم حتی لا تكون فتنة» روایت شده که مراد از «فتنه» شرک است . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 3 - 10

10 - مبارزه اسلام با مظاهر شرک و بت پرستی و فرهنگ جاهلیت

حرمت علیکم . . . و ما ذبح علی النصب و إن تستقسموا بالازلیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 74 - 11

11 - در تبلیغ توحید و مبارزه با عقاید شرک آلود باید صریح و قاطع بود.

أنتخذ أصناما ءالهه إنی أریک و قومک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 84 - 13

13 - تمسک به توحید و مبارزه با شرک، شرط ورود به جرگه نیکوکاران است.

و كذلك نجزی المحسنین

روشن است که مصداق برتر نیکوکاران در این آیه ابراهیم خلیل(ع) است و طبیعی است که موصوف شدن آن حضرت به این وصف باید در تناسب و ارتباط با آیات پیشین باشد، و چون آیات گذشته عموماً درباره توحید ابراهیم(ع) و تلاش آن حضرت برای مبارزه با شرک بود، شاید بتوان گفت که این ویژگی از مقومات نیکوکار بودن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 8

8 - مبارزه با شرک و دعوت به توحید ، مهمترین رسالت نوح

یقوم اعبدوا اللّٰه ما لکم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - مبارزه با شرک ، از وظایف اصلی هود

قال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - قوم عاد ، رسالت هود را از سوی خداوند ، برای دعوت به توحید و مبارزه با شرک باور نداشتند .

أجئتنا لنعبد الله وحده

استفهام در جمله «أجئتنا ..» استفهام انکاری ابطالی است. یعنی دلالت می کند که آنچه مورد استفهام واقع شده (مأموریت هود برای دعوت به یکتاپرستی)، بی اساس است و مدعی آن (حضرت هود) دروغگوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 10

10 - مبارزه با شرک ، از وظایف اصلی صالح (ع)

قال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 11

11 - مبارزه با شرک از وظایف اصلی شعيب بود .

قال يقوم . . . ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 7 - 9

9 - فرمان خداوند به مبارزه با کفر و شرک و به وجود آوردن صحنه مبارزه ، از اسباب تحقق اراده خداوند برای اظهار حق و نابودی کفر

و يريد الله أن يحق الحق بكلمته

خداوند در برابر مؤمنان که خواهان هجوم به کاروان تجاری قریش بودند، خواست تا آنان با لشکریان کفر در آویزند و به جهاد با آنان پردازند و همان را نیز مقدر ساخت و بیان داشت که احقاق حق در پرتو آن حاصل می شود. بنابراین مراد از «بکلمته» همان فرمان به جهاد و تحقق یافتن صحنه مبارزه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 64 - 5,9

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی در مبارزه با شرک و کفر تنها باید بر خدا و مؤمنان پیر و تکیه کنند .

حسبک الله و من اتبعک من المؤمنین

9 - اتکا بر مؤمنان راستین برای مبارزه با شرک و کفر ، منافاتی با توحید و اتکا بر خدا ندارد .

حسبک الله و من اتبعک من المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 25 - 3

3- شعار « لا إله إلا الله » ، پرستش خدای یگانه و مبارزه با شرک و چندگانه پرستی ، محتوای وحی الهی به تمامی رسولان

من رسول الأنوحی إليه أنه لا إله إلا أنا فاعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 52 - 7

7- مخالفت با عقاید انحرافی پدر ، آغاز مبارزه ابراهیم (ع)

إذ قال لأبيه وقومه

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که تقدم لفظی «أبيه» بر «قومه» دلالت بر تقدم زمانی داشته باشد.

ص: 265

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 52 - 7,8

7 - تلاش در راه احیای معارف دین و مبارزه فرهنگی با جریان کفر و شرک ، جهادی بزرگ و با عظمت

فلاتطع الکفرین و جهدهم به جهاداً کبیراً

8 - مبارزه و جهاد فرهنگی با کفر و شرک ، هدف کلی قرآن و محور اصلی دعوت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

و جهدهم به جهاداً کبیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 93 - 7

7 - رهنمود خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان ، مبنی بر زمینه سازی برای از بین بردن مظاهر شرک و شکستن بت ها

فراغ علیهم ضرباً بالیمین

یادآوری داستان بت شکنی ابراهیم(ع) و چگونگی مبارزه آن حضرت با مظاهر شرک در مکه (نیمه نخست بعثت)، می تواند به منظور درس آموزی و ارائه روش مبارزه با شرک و بت پرستی برای پیامبر(صلی الله علیه و آله) و مؤمنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 44 - 10

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور مبارزه علنی و صریح با عقاید مشرکان (چون عقیده به شفاعت کردن معبود ها و توانایی آنان بر این کار)

أم اتّخذوا من دون الله شفعاء قل أولو كانوا لایملکون شیئاً و لایعقلون . قل للّ

417- مبلغان شرک در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 30 - 8

8- دوزخ ، سرانجام تلاش برای ترویج آیین شرک و گمراه کردن مردم از مسیر خدا و یگانه پرستی

و جعلوا لله أنداداً ليضلّوا عن سبيله . . . فإن مصيركم إلى النار

418- محمد (صلى الله عليه و آله) و شرک

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - جن - 72 - 20 - 3

3 - پیامبر (صلى الله عليه و آله) ، هیچ کس را به عنوان شریک خدا نپذیرفت .

و لا تُشْرِكْ بِهِ أَحَدًا

ص: 266

419- محمد (صلی الله علیه و آله) و شرک عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 112 - 11

11- خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان را از گرایش به شرک و انحراف از پرستش خدا برحذر داشت .

و لاتطغوا

«طغیان» (مصدر لاتطغوا) به معنای تجاوز کردن از حد است. مصداق مورد نظر برای طغیان - به قرینه آیات پیشین که درباره شرک و توحید بود - انحراف از توحید و گرایش به شرک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 36 - 6,7

6- پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ناحیه خداوند فرمان داشت که تنها او را بپرستد و برای او شریکی قائل نباشد .

قل إنما أمرت أن أعبد الله و لا أشرك به

7- پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ناحیه خداوند فرمان داشت ، یکتاپرستی خویش و گریزش از شرک را اعلام کند .

قل إنما أمرت

420- مخالفت رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 5

5 - مخالفت سران کفر و شرک با پیامبراسلام ، به خاطر شک و تردید آنان در اصل نزول وحی و الهی بودن قرآن بود ؛ نه در شایستگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای رسالت .

أءنزل علیه الذکر من بیننا بل هم فی شکّ من ذکری

«بل» در جمله «بل هم فی شکّ من ذکری» برای اضراب می باشد. بر این اساس مقصود از آیه شریفه این است که مخالفت سران کفر و شرک با رسول خدا، ناشی از شک و تردید آنان در درستی قرآن است و بحث از شایستگی آن حضرت برای رسالت، معلول چنین تردیدی می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 11 - 3

3 - دلدارى خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر مخالفت ها و کارشکنی های سران کفر و شرک (همچون ولیدبن مغیره)

ذرنی و من خلقت وحیداً

421- مراتب شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 12

12- شرک ، دارای انواع و مراتبی متفاوت است .

ص: 267

ما كان لنا أن نشرك بالله من شيء

برداشت فوق، بر این اساس است که مراد از «شیء» شرک ورزی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 106 - 7

7- «عن أبي الحسن الرضا (ع) [في قوله تعالى: «و ما يؤمن أكثرهم بالله إلا وهم مشركون»] قال: إنه شرک لا يبلغ به الكفر؛

از امام رضا(ع) [درباره آیه «و ما يؤمن أكثرهم بالله إلا وهم مشركون»] روایت شده است که فرمود: مراد از شرک [در آیه شریفه] شرکی است که دارنده آن به وسیله آن به کفر نمی رسد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 47 - 9

9- ابراهیم (ع)، شرک برخی از مشرکان را قابل بخشش می دانست.

سأستغفر لك ربّي

422- مراد از شرک اکثریت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 106 - 7,8,9,10,11

7- «عن أبي الحسن الرضا (ع) [في قوله تعالى: «و ما يؤمن أكثرهم بالله إلا وهم مشركون»] قال: إنه شرک لا يبلغ به الكفر؛

از امام رضا(ع) [درباره آیه «و ما يؤمن أكثرهم بالله إلا وهم مشركون»] روایت شده است که فرمود: مراد از شرک [در آیه شریفه] شرکی است که دارنده آن به وسیله آن به کفر نمی رسد».

8- «عن أبي جعفر (ع): في قول الله تبارك وتعالى: «و ما يؤمن أكثرهم بالله إلا وهم مشركون» قال: شرک طاعه و ليس شرک عباده و المعاصی التي يرتكبون شرک طاعه أطاعوا فيها الشيطان فأشركوا بالله في الطاعه لغيره . . .»

از امام باقر(ع) درباره سخن خدای تبارک و تعالی: «و ما يؤمن أكثرهم بالله إلا وهم مشركون» روایت شده است که فرمود: [مراد از شرک] شرک طاعت است نه شرک عبادت. و گناهانی را که مرتکب می شوند شرک طاعت است که در آنها شیطان را اطاعت کرده اند، پس با اطاعت از غیر خدا برای خدا شریک قرار داده اند...».

9- «عن أبي عبدالله (ع): . . . «و ما يؤمن أكثرهم بالله إلا وهم مشركون» فهم الذين يلحدون في أسمائه بغير علم فيضعونها غير

مواضعها . . . ؛

از امام صادق (ع) روایت شده است: . . . «و ما يؤمن أكثرهم بالله إلا وهم مشركون» پس آنان کسانی اند که در مورد نامهای خدا بدون آگاهی به راه کج می روند و آن نامها را در غیر جای خود به کار می برند . . .».

10- «عن أبي عبدالله (ع) في قوله: «و ما يؤمن أكثرهم بالله إلا وهم مشركون» قال: هو الرجل يقول: لولا فلان لهلكت ولولا فلان لأصبت كذا وكذا ولولا فلان لضاع عيالي . . .»؛

از امام صادق (ع) درباره سخن خدا «و ما يؤمن أكثرهم بالله إلا وهم مشركون» روایت شده است: مقصود کسی است که می گوید: اگر فلانی نبود، هلاک می شدم و اگر فلانی نبود، بر سر من چنین و چنان می آمد و اگر فلانی نبود، اهل و عیال من از

ص: 268

بین رفته بودند . . .».

11- « عن يعقوب بن شعيب قال : سألت أبا عبد الله (ع) « وما يؤمن أكثرهم بالله إلا وهم مشركون » قال : كانوا يقولون : نمطر بنوء كذا و بنوء كذا ومنها انهم كانوا يأتون الكهّان فيصدّقونهم فيما يقولون ؛

يعقوب بن شعيب گوید: از امام صادق (ع) درباره سخن خدا: «و ما يؤمن أكثرهم بالله إلا وهم مشركون» سؤال کردم حضرت فرمود: آنان می گفتند: باران بر ما می بارد به خاطر فلان حالت فلان ستاره و فلان ستاره و دیگر آن که آنان به نزد کاهنان می آمدند و سخن آنان را می پذیرفتند».

423- مرگ رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 34 - 5

5- پیشگویی قرآن از پیروزی اسلام و مرگ سران شرک و کفر ، قبل از وفات پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أفاین متّ فهم الخلدون

همزه در «أفاین» استفهام انکاری و متضمن معنای نفی است. بنابراین پیام اصلی آیه چنین می شود: نه چنین است که او (پیامبر) صلی الله علیه و آله)) (بمیرد و شما زنده باشید و به مدت طولانی بمانید؛ بلکه حقیقت عکس این است، او می ماند و شما ای سران کفر پیش از او خواهید مرد.

424- مسؤولیت پذیری در حکومت شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 55 - 7,8

7- جواز تقاضای مشاغل حکومتی حتی در حکومت های کفر و شرک

قال اجعلنی علی خزائن الأرض

8- تصدی مشاغل حکومتی حتی در حکومت های کفر و شرک ، امری جایز و رواست .

قال اجعلنی علی خزائن الأرض

425- مسیحیت و شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- یهود و نصارا، آیین خویش را به شرک آمیخته و آلوده ساختند .

بل مله ابرهیم حنیفاً و ما کان من المشرکین

تأیید آیین ابراهیم با توصیف آن حضرت به دوری از گمراهی و شرک، پس از نفی آیین یهود و نصارا، اشاره به این دارد که یهود و نصارا آیین خویش را به گمراهیها آلوده و به شرک آمیخته بودند.

ص: 269

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 23 - 1,3

1 - مشرکان در قیامت برای شرک خویش چاره ای جز انکار آن ندارند.

ثم لم تکن فتنتهم إلا أن قالوا والله ربنا ما كنا مشرکین

از جمله معانی فتنه، اعتذار است که در این آیه به معنی راهی برای گریز و نجات است.

3 - سوگند دروغ مشرکان در قیامت بر مشرک نبودنشان در دنیا

والله ربنا ما كنا مشرکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 24 - 1,5

1 - مشرکان در قیامت به دروغ منکر شرک ورزی خویش در دنیا می شوند.

والله ربنا ما كنا مشرکین. انظر كيف كذبوا على أنفسهم

5 - مشرکان، علی رغم اصرار بر شرک خویش در دنیا، در آخرت به شدت آنان را انکار می کنند.

قالوا والله ربنا ما كنا مشرکین... و ضل عنهم ما كانوا يفترون

مفاد جمله «ما كانوا يفترون» ماضی استمراری است که دلالت بر تداوم و اصرار مشرکان بر عقاید خویش در دنیا دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 27 - 7

7 - مشرکان در مرحله ای از قیامت منکر شرک خویش و در مرحله ای معترف به آن می شوند.

والله ربنا ما كنا مشرکین... فقالوا يلبتنا نرد و لا نكذب بأيت ربنا و نكون من

برداشت فوق از ارتباط آیه 23 و 27 به دست می آید که مشرکان در آنجا مشرک بودن خودشان را منکر شدند، ولی در اینجا اعتراف کردند

که آیات را تکذیب می کردند و مؤمن نبودند.

427- مشرکان و توجیه شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 23 - 5

5 - تلاش مشرکان در قیامت برای توجیه شرک خویش و گریز از پیامدهای آن

والله ربنا ما كنا مشركين

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که مشرکان این جمله را به دروغ به قصد نفی شرک خویش نگفته باشند، بلکه مقصودشان توجیه باشد که هدف ما حق بوده و بتها را مظهر حق می دانستیم، نه شریک خدا

ص: 270

428- مشرکان و شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 21

21 - شرک در پندار مشرکان، ایمان و باوری راستین؛ و توحید و یکتا پرستی، کفرورزی و انکار حقیقت است.

و شهدوا علی أنفسهم أنهم کانوا کفرین

429- معبودان شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 151 - 17، 18، 11

11 - معبود های اهل شرک، عاری از هر گونه نشانه ای بر شریک بودنشان با خداوند

بما اشركوا بالله ما لم ينزل به سلطاناً

17 - معبود های اهل شرک، عاری از هر گونه قدرت و سلطنت *

بما اشركوا بالله ما لم ينزل به سلطاناً

بنابر اینکه «سلطان»، به معنای قدرت و سلطنت باشد.

18 - نبودن قدرت و سلطنت در معبود های اهل شرک، دلیل و نشانه عدم قابلیت آنان در شریک بودن با خداوند *

بما اشركوا بالله ما لم ينزل به سلطاناً

جمله «ما لم ينزل» دلیل بر صلاحیت نداشتن معبودهای اهل شرک برای شریک بودن با خداوند است. یعنی چون معبودهای غیر خدایی هیچ قدرت و سلطنتی ندارند، هرگز نمی توانند شریک خدا باشند.

430- معرضان از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 13

13 - رحمت خاص الهی تنها از آن تقوایندگان (پرهیزکنندگان از شرک و . . .) و پرداخت کنندگان زکات است .

فسأكتبها للذين يتقون ويؤتون الزكوة

متعلق «یتقون» تخلف از فرمانهای خداوند است و مصداق مورد نظر آن، با توجه به آیات گذشته که درباره گرایشهای شرک آلود بنی اسرائیل بود، شرکورزی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 16 - 4

4- اصحاب كهف، برای حفظ ایمان خویش، ناگزیر به کنارگیری از جامعه شرک آلود شدند.

و إذ اعتزلتموهم و ما يعبدون إلاّ الله فأووا إلى الكهف

با توجه به «و ما يعبدون إلاّ الله» معلوم می گردد که اعتزال اصحاب كهف، برای حفظ عقیده و آرمان بوده است.

ص: 271

431- ممانعت از شرک ستیزی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 36 - 9

9- مشرکان، پیامبر اسلام را از مبارزه با معبودهایشان برحذر داشته و از قهر آنان می ترساندند.

و یخوفونک بالذین من دونه

برداشت یاد شده مبتنی بر این فرض است که مقصود از «الذین من دونه» معبودهای مشرکان باشد؛ چنان که بسیاری مفسران گفته اند: بت پرستان مکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از خشم و غضب بت ها برحذر می داشتند.

432- ممنوعیت شرک عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 51 - 1

1 - ممنوع بودن شرک و معبود گرفتن غیر خدا

و لاتجعلوا مع الله إلهًا آخر

433- منازعه رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 1

1 - سران کفر و شرک و پیروانشان پس از ورود به جهنم به مجادله و کشمکش خواهند پرداخت.

قالت أخرجهم لأولیهم... وقالت ألیهم لأخرجهم فما كان

434- منشأ شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 22 - 9

9- شریک دانستن برای خداوند، مولود اندیشه سست مشرکان و ساخته و پرداخته خود آنان

أین شرکاؤکم الذین کنتم تزعمون

«زعم» به اندیشه و گفتاری اطلاق می شود که اساس صحیحی نداشته و بر پایه پندار و گمان باشد. «راغب» می گوید: «الزعم حکایه قول یکون مظنه للكذب».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 107 - 1،4

1 - اگر مشیت الهی بر مشرک نبودن آدمیان تعلق می گرفت، هیچکس به شرک گرایش نمی یافت.

و لو شاء الله ما أشركوا

ص: 272

4- گرایش به توحید و یا شرک آدمیان وابسته به مشیت الهی و در قلمرو آن است.

و لو شاء الله ما أشركوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 136 - 5

5- شرک، عقیده ای برخاسته از پندار و اوهام مشرکان است.

فقالوا هذا لله بزعمهم و هذا لشركائنا فما كان لشركائهم

منتسب کردن «شركاء» به مشرکان و نه به خداوند، گویا اشاره بدین نکته باشد که آنچه را آنان شریک خدا می پندارند به ساخته های ذهنی آنان مربوط است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 3 - 21

21- شرک و بت پرستی ، برخاسته از غفلت و بی توجهی انسان نسبت به ربوبیت مطلق و بی همتای خدا بر کران تا کران هستی است .

الذی خلق السموت و الأرض . . . ذلکم اللّٰه ربکم فاعبدوه أفلا تذكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 4

4- شرکورزی و اعتقاد به معبودهایی غیر از خدای یکتا، زاییده پندار و توهم آدمیان است .

إلا أسماء سمیتوها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 33 - 11

11- شریک برای خدا پنداشتن و پرستش معبود های دروغین ، مرامی نشأت گرفته از مکرها و حیله ها

بل زین للذین کفروا مکرهم

نامیدن و توصیف کردن شرکورزی به مکر و حیله اشاره به این نکته دارد که: ریشه شرک و پرستش غیر خدا، مکر و حیله است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 101 - 9

9- جهل و ناآگاهی ، ریشه اصلی گرایش به کفر ، شرک و تکذیب پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قالوا إنما أنت مفتربل أكثرهم لا يعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 108 - 2

2- عقیده به وجود نقص و کاستی در خداوند و شرک ، برخاسته از جهل و نادانی است .

إن الذين أوتوا العلم . . . يقولون سبحن ربنا

ص: 273

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 74 - 1

1 - شرک ، اندیشه ای است برخاسته از عدم شناخت درست خدا .

ما قدروا الله حق قدره

«قدر» (مصدر «قدروا») به معنای اندازه گرفتن است. ضمیر فاعل در «قدروا»، به مشرکان بازمی گردد و «حق قدره» مفعول مطلق برای «قدروا» می باشد؛ یعنی، آنان که تدبیر امور جهان و از جمله انسان را در اختیار خدایان دیگری می پندارند، خدا را آن گونه که هست نشناخته و گمان می کردند که خدا به تنهایی نمی تواند همه هستی را اداره کند. ندانستید که خدا، نیرومند و شکست ناپذیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 84 - 3

3 - شرک ورزی ، پدیده ای برخاسته از غفلت و جهل انسان ، نسبت به تعلق و وابستگی همه جانبه او و پدیده های پیرامونش به خداوند

قل لمن الأرض . . . إن كنتم تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 88 - 5

5 - شرک ورزی ، برخاسته از جهل انسان و عدم شناخت او نسبت به ماهیت سراسر نیاز جهان هستی به خداوند

قل من بیده . . . إن كنتم تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 43 - 2

2 - هواپرستی ، منشأ گرایش مشرکان به شرک و بت پرستی است .

أرءیت من اتخذ إلهه هویه

جمله «أرءیت من اتخذ إلهه هویه» استینافیه بیانیه است و در مقام بیان منشأ و علت گرایش مشرکان به معبودهای متعدد و مقاومت آنان بر این عقیده باطل می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - شرک ، پنداری دروغین و ساخته ذهن شرکورزان است .

و ضلّ عنهم ما كانوا يفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 35 - 4

4 - شرک ، برخواسته از هواپرستی است و نه باوری منطقی .

بل اتّبع الذين ظلموا أهواءهم بغير علم .. أم أنزلنا عليهم سلطاناً

ص: 274

«أم» استفهام، باید بین دو جمله استفهامی قرار بگیرد. در این که استفهام قبلی آن چیست؟ احتمال دارد، فراز «بل اتَّبِعِ الَّذِينَ...» باشد. بنابراین، معنا چنین می شود: «آیا آنان، جاهلانه، تابع هواهای خودند و یا بر عقیده خود دلیلی دارند؟. دلیلی که ندارند، پس تابع هوای نفس اند.».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 87 - 2

2 - شرک و بت پرستی، ناشی از درک نادرست از ربوبیت خدا بر جهان هستی است.

أَنْفِكَ ۖ إِلَهٌ دُونَ اللَّهِ تَرِيدُونَ . فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 29 - 20

20 - شرک و کفر، مولود جهل و ناآگاهی است.

بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 23 - 15

15 - شرک در طول تاریخ، دارای ریشه در مادیت و قوم گرایی

إِلَّا قَالِ مَتَرَفُوهَا إِنَّا وَجَدْنَا ۖ آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 23 - 4,8

4 - شرک و بت پرستی، برخاسته از خیال پردازی و موهوم گرایی بشر و فاقد هر گونه پشتوانه منطقی

سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ ۖ وَءَابَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطٰنٍ

از تأکید خداوند بر این که بت ها، جز نام های ساخته و پرداخته بشر، چیزی نیستند؛ می توان به دست آورد که خیال پردازی و موهوم گرایی انسان، او را به وادی شرک کشانیده است.

8 - شرک و باور های خرافی مشرکان، برخاسته از هوا و هوس و اغراض آلوده آنان

إن يتبعون إلا الظنّ وما تهوى الأنفس

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - قلم - 68 - 47 - 2

2 - آيين شرک ، منشأ بشرى دارد ; نه الهى .

أم عندهم الغيب فهم يكتبون

435- منشأ شرک ستيزى مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 275

7- طرد شرک از سوی مؤمنان و گرایش آنان به پرستش خدای یگانه ، مرهون هدایت و راهنمایی خداوند

و هدوا إلى صراط الحمید

436- منشأ شرک عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 56 - 4

4- شرک و پرستش غیر خدا، پنداری مبتنی بر هوا و هوس و تمایلات نفسانی است.

الذین تدعون من دون الله قل لا أتبع أهواءکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- یوسف - 12 - 40 - 15

15- مشرکان به پندار فرمان خدا بر پرستش معبود های خویش ، آنها را عبادت می کنند . *

أمر ألا تعبدوا إلا إياه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16- زمر - 39 - 67 - 2

2- شرک و عبادت غیر خدا ، اندیشه ای برخاسته از عدم شناخت درست خدا است .

و ما قدروا الله حق قدره

437- منشأ شکست شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15- صافات - 37 - 162 - 3

3- خداوند در صدد مایوس کردن مشرکان ، از پیشرفت و نفوذ آیینشان

ما أنتم علیه بفتنین

اخبار خداوند به ناتوانی مشرکان - که به صورت روشن و قاطع بیان گردیده است - می تواند برای ایجاد یأس و ناامیدی در میان آنان از هرگونه پیشرفت و نفوذ در میان مردم باشد.

438- منشأ مخالفت رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 4

4- رویارویی سران شرک با پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، برخاسته از حسادت و خوی جاه طلبی آنان بود .

ص: 276

أَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرَ مِنْ بَيْنِنَا

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که مقصود از «بیننا» خود سران کفر و شرک باشد. بر این اساس اعتراض آنان به انتخاب پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) از میان آنها، می تواند ناشی از جاه طلبی و حسادت آنان به آن حضرت باشد.

439- موارد شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 166 - 6

6 - پیروی از قدرت های باطل در مقابل فرمان های خدا شرک است . *

و من الناس من يتخذ من دون الله أنداداً يحبونهم .. إذ تبرا الذين اتبعوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 80 - 6

6 - ناسازگاری تسلیم در برابر خدا ، با کفر (اعتقاد به ربوبیت غیر خدا)

ایامرکم بالكفر بعد از اتم مسلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 48 - 2

2 - کفر به قرآن به مثابه شرک به خداوند است .

امنوا بما نزلنا .. ان الله لا يغفر ان يشرك به

جمله «ان الله ..» تهدیدی برای کافران به قرآن است. بنابراین کفر به قرآن باید مصداقی از شرک به خدا باشد و یا به منزله شرک به او.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 72 - 7

7 - خوشحالی به خاطر شرکت نجستن در جنگ به همراهی رسول خدا و مصون ماندن از پیامد های مصیبت بار آن ، شرک است .

فان اصابکم مصیبه قال قد انعم الله علیّ اذ لم اکن معهم شهیداً

امام صادق(ع) در توضیح آیه فوق فرمود: ... ولو ان اهل السماء و الارض قالوا قد انعم الله علیّ اذ لم اکن مع رسول الله (صلی الله علیه و آله) لکانوا بذلك مشرکین

مراد از شرک خروج از اسلام نیست بلکه پیروی از شیطان است کما اینکه روایاتی در اصول کافی بیانگر این مطالب است.

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 257، ح 191؛ نورالثقلین، ج 1، ص 516، ح 398؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 393، ح 2، 3 و 4.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 116 - 6

6 - دشمنی و مخالفت با رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و شکستن وحدت جامعه ایمانی، شرک است .

ص: 277

و من يشاقق الرسول . . . إنَّ الله لا يغفر ان يشرك به

اگر جمله «ان الله لا يغفر . . .» بیانگر علت «نصله جهنم» باشد، اشاره به این معنا خواهد داشت که مخالفت و دشمنی با رسول خدا(صلی الله علیه و آله) و برهم زدن وحدت جامعه ایمانی، نوعی شرک به خداست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 32

32 - اعتقاد به تثلیث ، شرک است .

و لاتقولوا ثلثه . . . انما الله اله وحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 73 - 8

8 - اعتقاد به تثلیث علی رغم آگاهی به شرک آمیز بودن آن ، موجب عذاب دردناک در قیامت

ان لم ينتهوا عما يقولون ليمسن الذين كفروا منهم عذاب اليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 14 - 25

25 - پذیرش ولایت غیر خدا، شرک است.

قل أغیر الله أتخذ ولیا . . . و لا تكونن من المشرکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 30

30 - عن الحسين بن خالد عن الرضا(ع): . . . فقلت له: يابن رسول الله ان قوما يقولون لم يزل الله عالما بعلم و قادرا بقدره و حیاً بحیاه و قدیما بقدم و سمیعا بسمع و بصیرا ببصر فقال: من قال ذلك و دان به فقد اتخذ مع الله آلهه أخرى . . .

حسین بن خالد گوید: . . . به امام رضا(ع) عرض کردم ای فرزند رسول خدا(صلی الله علیه و آله) گروهی می گویند: خداوند به وسیله علم (زاید بر ذات)، عالم و به وسیله قدرت (زاید بر ذات)، قادر و به وسیله حیات (زاید بر ذات)، زنده و به وسیله قدمت (زاید بر ذات)، قدیم و به وسیله شنوایی (زاید بر ذات)، شنوا و به وسیله بینایی (زاید بر ذات)، بیناست. آن حضرت فرمود: کسی که این را بگوید و به آن ملتزم شود همانا معبودهایی را با خدا انباز گرفته است . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 76 - 1

1 - ستاره پرستی از آینه‌های رایج در بین مردم زمان ابراهیم

راء کوکبا قال هذا ربي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 77 - 1

1 - ماه پرستی، از آینه‌های رایج زمان حضرت ابراهیم(ع)

فلما رء القمر بازغا قال هذا ربي

ص: 278

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 78 - 1

1 - پرستش خورشید، آیینی رایج در میان مردم زمان ابراهیم بود.

فلما رء الشمس بازغه قال هذا ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 121 - 14، 16

14 - اطاعت از شیطان و اولیای آن، شرک است.

وإن أطمعتموهم إنکم لمشركون

16 - پیروی از غیر خداوند در برابر تشریح او نوعی شرک است.

وإن أطمعتموهم إنکم لمشركون

مورد آیه اطاعت از مشرکان و شیاطین در مورد احکام ذبیحه است، ولی ظاهراً خصوصیتی در این مورد نیست و لذا این مسأله در همه موارد مشابه جاری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 151 - 9

9 - غیر خدا را شایسته تشریح احکام و محرمات پنداشتن، شرک ورزی است. *

ما حرم ربکم علیکم ألا تشرکوا به شیئا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 31 - 11

11 - اطاعت از رهبران دینی، در آنچه بیرون از فرمان و رضایت خدا باشد، شرک است.

اتخذوا أحبارهم و رهبنهم أرباباً من دون الله .. سبحنه عما یشركون

خداوند اهل کتاب را به خاطر اینکه رهبران دینی خود را به جای خدا «رب» قرار می دادند و از آنان اطاعت می کردند، محکوم کرده و آنان

را مشرک خوانده است. بنابراین رب قرار دادن رهبران دینی و اطاعت از آنان به جای اطاعت از فرمانهای الهی، شرک خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 16 - 22

22- پذیرش سرپرستی و ولایت غیر خدا شرک است .

أفأنتخذتم من دونه أولياء . . . أم جعلوا لله شركاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 22 - 19

19- پیروی از شیطان نوعی شرک است .

وقال الشیطن . . . دعوتکم فاستجبتم لی . . . بما أشركتمون

ص: 279

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از شرک، به قرینه اینکه شیطان مدعی است آنان دعوت او را اجابت کرده اند، شرک در اطاعت باشد، نه شرک در الوهیت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 100 - 5

5- پذیرش ولایت شیطان و پیروی از او ، شرک به خداوند است .

الذین يتولّونه .. هم به مشرکون

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که «باء» در «به» برای سببیت باشد و ضمیر آن به «قبول و پذیرش» - که در معنای «یتولّونه» (از او فرمان می برند) اشراب شده است - برگردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 40 - 9

9- اعتقاد به وجود فرزند برای خداوند ، نوعی شرک است .

ولا تجعل مع الله إلهًا آخر .. أفأصفيكم ربكم بالبنين و اتخذ من الملائكة إن-

طرح اعتقاد واهی مشرکان مبنی بر فرزند داشتن خداوند، پس از نهی از شرک، می تواند برای بیان مصداقی از موارد شرک باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 111 - 7

7- اعتقاد به وجود فرزند ، شریک و حمایتگر برای خدا ، اعتقادی شرک آلود و موجب تنقیص او

لم يتخذ ولدًا. .. ولم يكن له وليّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 38 - 9

9- اتکای به دیگران ، دنیاپرستی ، و بنا نهادن بيش و منش براساس آن ، شرک است .

أنا أكثر منك مالاً وأعزّ نفراً .. لكنا هو الله ربّي ولا أشرك برّبّي أحداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 42 - 11

11- اتکا به غیر خدا ، شرک و دارای فرجامی ندامت بار است .

أكثر منك مالا .. يلىتنى لم أشرك برى أحداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 30 - 21

21 - « قال رسول الله (صلى الله عليه و آله) خطيباً . فقال : يا أيها الناس عدلت شهادة الزور إشراكاً بالله ثلاثاً ، ثم قرأ : « فاجتنبوا الرجس من الأوثان واجتنبوا قول الزور » ؛

رسول خدا(صلى الله عليه و آله) ضمن خطبه ای سه دفعه فرمود: ای مردم! شهادت زور (دروغ)، معادل شرک به خدا است. سپس آیه

ص: 280

«فاجتنبوا الرجس من الأوثان واجتنبوا قول الزور» را قرائت فرمود).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 68 - 8

8 - اعتقاد به صلاحیت غیر خدا برای قانون گذاری ، اعتقادی شرک آلود و ناسازگار با توحید ربوبی است .

و رَبِّكَ يَخْلُقُ ... سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 88 - 2

2 - نیایش به درگاه غیر خدا شرک است .

و لا تدع مع الله إلهاً آخر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 40 - 4

4 - عقیده به شریک بودن غیر خدا با او در خلق و تدبیر عالم ، شرک است .

قل أرأيتم شركاءكم الذين تدعون من دون الله أروني ماذا خلقوا من الأرض أم لهم شرك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 3 - 4

4 - اطاعت از غیر خدا و عبادت غیر او ، شرک و ممنوع است .

ألا لله الدين الخالص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 17 - 3

3 - عبادت طاغوت و اطاعت از سردمداران گمراهی ، شرک است .

و الذين اجتنبوا الطغوت أن يعبدوها

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که آیه شریفه در توصیف مؤمنانی است که در برابر مشرکان قرار داشته و در عقیده مخالف آنان می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 50 - 5

5 - منتسب کردن نعمت ها و امداد های الهی به غیر خداوند ، حرکتی شرک آلود است .

و ضلّ عنهم ما كانوا يدعون . . . ولئن أذقته ... ليقولنّ هذا لی

با توجه به این که آیه قبل درباره حرکت ها و فرجام مشرکان بود، ارتباط این آیه با آیه قبل می تواند از آن جهت باشد که انتساب نعمت های الهی به غیر او، نمودی از شرک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 281

5- بدعت در دین و تشریح قوانین خارج از اذن خدا، شرک به او است.

أَمْ لَهُمْ شُرَكُؤَا شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنَ بِهِ اللَّهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 18 - 5

5- سجده و عبادت برای غیر خدا، شرک و حرام است.

وَأَنَّ الْمَسْجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا

440- موانع شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 73 - 9

9- برخی از معتقدان به تثلیث به خاطر ناآگاهی از شرک آمیز بودن آن، نه کافرند و نه مشرک.

لِيَمْسَنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابَ الْيَمِّ

ظاهراً ضمیر در «منهم» به معتقدان به تثلیث بازگشت می کند. بر این مبنا قائلان به تثلیث به دلیل کلمه «منهم» به دو دسته تقسیم می شوند: کافر و غیر کافر و می توان گفت منشأ این تفاوت علم و آگاهی آنان نسبت به معنای تثلیث و جهل به آن است؛ یعنی آنانکه نمی دانند اعتقاد به تثلیث با توحید در الوهیت ناسازگار است، محکوم به کفر نیستند و به عذاب دردناک گرفتار نمی شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 2 - 11

11 - مطالعه در آفرینش انسان و مرگ و حیات وی، زداینده تردید در یگانگی خداوند

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ ثُمَّ قَضَىٰ أَجَلًا... ثُمَّ أَنْتُمْ تَمْتَرُونَ

از جمله «ثُمَّ أَنْتُمْ تَمْتَرُونَ»، که بیان استبعاد هر گونه تردید در یگانگی خداوند پس از توجه به مضامین صدر آیه است، چنین بر می آید که بعد از این توجه، علی القاعده نباید تردیدی در توحید و اعتقاد بدان وجود داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 15 - 6

6 - ترس از عذاب قیامت، مانع از شرک و پذیرش ولایت غیر خدا

أغیر اللہ اتخذ ولیا .. إنی أخاف إن عصیت ربی عذاب یوم عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 95 - 7

7 - تفکر در چگونگی شکافته شدن دانه ها و هسته ها و رویش گیاهان و پیدایش مرگ و حیات، زمینه راهیابی به توحید و پرهیز از شرک است.

ص: 282

إن الله فائق الحب و النوى . . . ذلكم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 173 - 1

1 - وجود نشئه شهود و آگاه شدن آدمی به ربوبیت و وحدانیت خدا در آن نشئه ، از میان برنده هر گونه عذر و بهانه ای برای روی آوری به شرک

و أشهدهم علی أنفسهم . . . أو تقولوا إنما أشركنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 190 - 10

10 - توجه به عظمت و والایی خداوند بازدارنده انسان از توهّم شریک برای اوست .

فتعلی الله عما يشركون

با توجه به توضیح برداشت قبل، از جمله «فتعالی . . .» این نکته به دست می آید که شریک برای خدا پنداشتن برخاسته از نشناختن عظمت و والایی اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 33 - 8

8- توجه به اینکه خداوند هیچ شریکی برای خویش سراغ ندارد ، آدمی را به توحید و نفی شرک گرایش می دهد .

أم تبتئونه بما لا يعلم فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 123 - 7

7- اعتقاد به مرام ابراهیمی (ع) ، ناسازگار با هرگونه شرک به خدا

ملّه إبراهيم حنیفاً و ما كان من المشركین

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که عبارت «ما كان من المشركین» تعریضی باشد به مشرکان مکه که از یک سو به حضرت ابراهیم(ع)، بنیان گذار کعبه، ارج می نهادند، ولی از سوی دیگر شرک میورزیدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 110 - 13

13- باور به معاد ، حتی در حدّ گمان و امید ، اهرمی کارآمد در گرایش به عمل صالح و به دور از شرک و ریا است .

فمن كان يرجوا لقاء ربّه فليعمل عملاً صالحاً ولا يشرك بعباده ربّه أحداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 85 - 2

2- گرایش به شرک در عین اعتقاد به تعلق انسان و پدیده های پیرامون او به خداوند ، دو امر ناهمخوان و ناسازگار

قل لمن الأرض و من فيها .. سيقولون لله قل أفلاتتذكرون

ص: 283

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 89 - 2

2- اذعان به فرمان روایی خدا بر سراسر هستی و گرایش به شرک، دو امر ناهمخوان و ناسازگار

قل من بیده... إن كنتم تعلمون . سيقولون لله قل فأتی تسحرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 84 - 7

7- توجه به حکمت و علم گسترده خدا، مستلزم بی نیاز شمردن او از شریک و مشاور

وهو الذی فی السماء إله و فی الأرض إله و هو الحکیم العلیم

تذکر به حکمت و علم گسترده خدا، در پایان جمله ای که نفی کننده شرک و اثبات کننده توحید است، می تواند بیانگر مطلب بالا باشد.

441- موانع شرک عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 4 - 3

3- باور و توجه انسان ها به اینکه « رجوعشان تنها به سوی خداست » آنان را از پرستش غیر او ترسان و به یکتاپرستی وامی دارد .

فإنی أخاف علیکم عذاب یوم کبیر . إلی الله مرجعکم

جمله «إلی الله مرجعکم» به منزله تعلیلی است برای «وإن تولّوا فإنی أخاف...»؛ یعنی، علت نگرانی پیامبر برای مشرکان، این است که آنان به خدا باز می گردند و به خاطر شرکشان عذاب می شوند. بنابراین هر کس این حقیقت را بپذیرد که بازگشت او تنها به خداست، هرگز به غیر او نمی گردد و به شرک روی نمی آورد.

442- موجبات شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 74 - 6

6- حمایت و یاری شدن، انگیزه و دلیل مشرکان و بت پرستان، برای روی آوردن به آیین شرک و بت پرستی

واتّخذوا من دون الله ءالهة لعلّهم ینصرون

برداشت یاد شده مبتنی بر این اساس است که «لعلّ» در آیه شریفه برای تحلیل باشد.

443- موحدان و شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 106 - 2

ص: 284

2- بیشتر موحدان توحید را به گونه ای با شرک درمی آمیزند .

و ما يؤمن أكثرهم بالله إلا وهم مشركون

444- موسی (ع) و شرک عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 140 - 1

1 - موسی (ع) با انکار شایستگی غیر خدا برای پرستش ، از گرایش قومش به بت پرستی شگفت زده شد .

قال أغیر الله أبغیکم إلهاً

همزه در «أغیر الله» برای انکار و تعجب و «کم» به تقدیر لام است. «إلهاً» مفعول برای «أبغی» و «غیر الله» صفت و یا حال برای «إلهاً» است. یعنی: «أبغی لکم إلهاً غیر الله»

445- مؤاخذه شرک افعالی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 56 - 16

16- نقش استقلالی قائل شدن به ابزار و عوامل ، افتزایی است که مؤاخذه در پی دارد .

و يجعلون لما لا يعلمون نصیباً .. تالله لتسئلنّ عما کنتنم تفترون

446- مؤمنان و شرک عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 112 - 11

11- خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان را از گرایش به شرک و انحراف از پرستش خدا برحذر داشت .

و لاتطغوا

«طغیان» (مصدر لاتطغوا) به معنای تجاوز کردن از حد است. مصداق مورد نظر برای طغیان - به قرینه آیات پیشین که درباره شرک و توحید بود - انحراف از توحید و گرایش به شرک است.

447- نابودی شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 8 - 2

2 - پیروزی مسلمانان در جنگ بدر زیربنای گسترش توحید و نابودی شرک در سراسر جهان

یرید الله أن يحق الحق .. ليحق الحق و يبطل البطل

ص: 285

برداشت فوق بر این اساس است که «لیحق الحق» متعلق به «یرید الله أن یحق الحق» در آیه قبل باشد. بر این مبنا می توان گفت مراد از «الحق» در آیه قبل خصوص پیروزی موعود در پیکار بدر است، و مقصود از «الحق» در آیه مورد بحث مطلق حق. بنابراین «یرید الله أن یحق الحق ...» چنین معنا می شود: خداوند با تقدیر پیروزی در جنگ بدر خواست حق را همواره به منصفه ظهور رساند و در سراسر جهان استوار سازد.

448- ناپایداری شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 17 - 16

16- توحید ، ولایت خدا و ربوبیت او ، حقایقی است ماندگار و شرک و پرستش غیر خدا باطلهایی است رفتنی و ناپایدار

فأما الزبد فيذهب جفاءً و أما ما ينفع الناس

به قرینه آیات گذشته از مصادیق مورد نظر برای باطل - که به کفها تشبیه شد شرک و پرستش غیر خداست و از مصادیق حق که نافع و ماندگار است - توحید و اعتقاد به ربوبیت و ولایت خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 1 - 16 - 9

9- بی بنیادی و حقیقت نداشتن شرک ، مایه اضمحلال و ناپایداری آن است .

أتى أمر الله .. سبحانه و تعالى عما يشركون

449- ناپسندی اظهار شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 11

11 - شعيب (ع) اظهار کفر و شرک را امری نامشروع و ناروا برای خویش و همگامانش دانست .

و ما يكون لنا أن نعود فيها إلا أن يشاء الله ربنا

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از عدم امکان که از جمله «ما يكون لنا ..» به دست می آید، عدم امکان تشریحی باشد.

450- ناپسندی شرک

2- شرک به خدا، پرخاش به والدین، تبذیر، فرزندکشی، زنا، قتل ناحق، خوردن مال یتیم، پیروی از راهی که پشتوانه علمی ندارد و مغرورانه راه رفتن، اعمال ناپسند و منفور خداوند

كُلِّ ذَلِكْ كَانِ سَيِّئَةً عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهُاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 44 - 11

11- با وجود تسبیح و ثناگویی تمامی موجودات آفرینش برای خداوند ، شرک به او و تنقیصش ، کاری ناروا و غیر منطقی است .

أفأصفاكم ربكم بالبنين .. تسبیح له السموات السبع والأرض

ذکر «تسبیح له السماوات والأرض» پس از «أفأصفاكم ربكم بالبنين وأتخذ من الملائكة إناثاً» به این معناست که: وقتی تمامی موجودات تسبیح گوی خداوندند، شریک گرفتن برای او عملی ناشایست است.

451- ناپسندی شرک افعالی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 191 - 6

6 - پندار شریک برای خدا در تدبیر امور انسان و جهان ، پنداری نارواست و باورداران آن سزاوار سرزنش هستند .

أیشركون ما لا یخلق شیئا و هم یخلقون

استفهام در «أیشركون» انکار توییخی است. یعنی استفهامی است که به انگیزه سرزنش ایراد شده است.

452- ناپسندی شرک عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 196 - 7

7 - شرکورزی و پرستش غیر خدا ، کرداری ناشایسته و مایه محرومیت از ولایت و حمایت های خداوند است .

و هو یتولی الصلحین

مصدق مورد نظر برای صلاح و صالحان، به قرینه آیات گذشته، توحید و مؤمنان موحد است و در مقابل آن شرک و مشرکان خواهد بود. بنابراین مفهوم جمله «و هو ...» عدم حمایت خداوند از مشرکان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 198 - 8

8 - ناتوانی معبودان اهل شرک از اجابت درخواست ها ، شنیدن سخنان و دیدن اشیا ، دلیل بطلان شرک و ناروایی پرستش غیر خدا

وإن تدعوهم إلى الهدى لا يسمعون... وهم لا يبصرون

453- ناپسندی شرک نجات یافتگان از خطر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 287

14 - رویکرد افراد رهیده از سختی ها و ناملايمات به شرک ، به رغم توجه شان به خداوند ، به هنگام ابتلا ، امری غیر منتظره و ناشایست است .

ثم إذا أذاقهم منه رحمه إذا فریق منهم برّهم يشركون

«إذا» در عبارت «إذا فریق..» فجایه است. کاربرد آن، در جایی است که حادثه ای به صورت غیرمنتظره رخ بدهد. تکرار «رّبهم» با این بیان که ذکر «رّبهم» إشعار به این نکته دارد که آنان به رغم این که خداوند، پروردگارشان است، چنان کردند، مؤید این مطلب است.

454- ناپسندی مظاهر شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 90 - 2

2- شراب خواری ، قمار بازی ، گرایش به مظاهر شرک و تقالّ های مرسوم در جاهلیت ، کرداری شیطانی است

انما الخمر .. من عمل الشیطن

455- ناهماهنگی توحید با شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 6 - 4

4- توحید و شرک ، آشتی ناپذیر و ناسازگاری آن دو باهم ، جاودانه است .

لکم دینکم ولی دین

مفاد سوره مبارکه - به ویژه این آیه - ممکن است این باشد که شما از دین خود حمایت کنید و من از دین خود. نه من سر سازگاری با شما دارم و نه شما با من کنار خواهید آمد.

456- ناهماهنگی هوشیاری با شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 17 - 5

5- متذکر بودن و هوشمندی ، عامل گرایش به توحید و ناسازگار با شرک است .

أفمن يخلق كمن لا يخلق أفلاتذكرون

457- نجات از زیان شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 288

10 - شمول رحمت خدا و آمرزش او تنها راه نجات از زیان گناه و گرایش های شرک آلود است .

لئن لم یرحمنا ربنا و یغفر لنا لنکونن من الخسرین

458- نجات از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 4,5

4 - خداوند نجاتبخش شعیب (ع) و همگامانش از گرایش به شرک

بعد إذ نجنا الله منها

5 - مشرکان در اسارت اوهام شرک آلود ، و موحدان رهیده از آن

بعد إذ نجنا الله منها

به کارگیری واژه «نجات» (نجینا الله)، برای دست کشیدن از آیینی و روی آوری به آیینی دیگر، اشاره به این دارد که آیین نخست مایه اسارت و گرفتاری بوده و آیین جدید فرحبخش و باعث آزادی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 20 - 11

11- اصحاب کهف ، تمامی راه های گریز از شرک را - در صورت پذیرش اجباری آیین مشرکان - بر خویش بسته می دیدند .

او یعیدوکم فی ملتهم و لن تفلحوا إذا بدأ

مراد از «فلاح» - به مناسبت مورد - رستن و رهایی از شرک است.

459- نجات رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 3

3 - پیروان شرک و کفر برای رهایی از عذاب مضاعف هیچ مزیتی بر سران خویش ندارند.

فما كان لكم علينا من فضل

460- نشانه های شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 4 - 12

12- وجود نشانه های شرک در هر متن ، دلیل آسمانی نبودن آن

اثتونی بکتب من قبل هذا

از اظهار قاطع قرآن، به این که کتاب های آسمانی به دور از تبلیغ شرک است؛ این نتیجه به دست می آید که هرگاه اثری از

ص: 289

شُرک در کتابی دیده شد، باید اذعان داشت که دست تحریف گران در آن راه یافته است.

461- نفی شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 62 - 3،4

3 - نفی الوهیت غیر خدا

و ما من اله الا الله

4 - نفی الوهیت از حضرت مسیح

انّ مثل عیسی عند الله کمثل ادم خلقه من تراب .. و ما من اله الا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 64 - 1،2،3،7،13

1 - نفی پرستش غیر خدا، نفی شرک و عدم پذیرش حاکمیت غیر خداوند، وجه اشتراک ادیان الهی

یا اهل الكتاب تعالوا الی کلمه سواء بیننا و بینکم الا نعبد الا الله و لا نشرک ب

2 - دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از اهل کتاب به توحید در عبادت، نفی شرک و عدم پذیرش حاکمیت غیر خداوند

یا اهل الكتاب تعالوا .. و لا یتخذ بعضنا بعضاً ارباباً من دون الله

3 - توحید عبادی، نفی شرک و ردّ حاکمیت غیر خداوند، گفتاری عادلانه و منصفانه

تعالوا الی کلمه سواء بیننا .. و لا یتخذ بعضنا بعضاً ارباباً من دون الله

«سواء»، به معنی «عدل» است.

7 - نفی الوهیت حضرت مسیح (ع)

و لا نشرک به شیئاً

جمله «و لا نشرک ..»، تعریض به مسیحیان است.

13 - بندگی خدا، نفی شرک و طرد حاکمیت غیر خداوند، از ویژگی های مسلمانان

فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 80 - 2

2 - اعتقاد به ربوبیت انبیا و فرشتگان ، ناسازگار با هدف پیامبران

و لا یامرکم ان تتخذوا المملئکه و التّیین ارباباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 75 - 21

21 - هشدار خداوند به مسلمانان در مورد خطر گرایششان به شرک با خدا پنداشتن پیامبران و اولیاء الهی

ما المسیح ابن مریم الا رسول . . . انظر انی یؤفکون

با توجه به اینکه تک تک مسلمانان باید با دقت سرنوشت نابهنجار و شرک آلود بنی اسرائیل را مد نظر داشته باشند، معلوم

ص: 290

می شود، چنین خطری (گرایش به شرک با خدا پنداشتن پیامبران)، در کمین مسلمانان نیز هست و هدف از این فرمان (انظر) پیشگیری از گرفتار شدن به این وضعیت نارواست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 116 - 8،11

8 - عیسی (ع) خود معتقد و معترف به تنزیه خداوند از داشتن هرگونه شریکی شایسته الوهیت و پرستش

قال سبحانه

11 - پیامبران الهی منزّه از دعوت به پرستش خود و خدا خواندن خویش

ما یکون لی ان اقول ما لیس لی بحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 117 - 10

10 - عیسی (ع) - به هنگام حضور در میان امت خویش - بازدارنده آنان از گرایش به شرک بود .

و کنت علیهم شهیداً مادمت فیهم

کلمه «شهیداً» به قرینه کلمه «رقیب» در فراز بعد می تواند علاوه بر گواهی عیسی (ع) بر امت خویش، حاکی از مراقبت وی برای راه نیافتن انحراف در عقاید آنان نیز باشد.

462- نفی شرک از ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 95 - 6

6 - ابراهیم (ع) ، هیچگاه مشرک نبوده است .

و ما کان من المشرکین

463- نفی شرک از محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 4 - 1

1 - عبادت معبود های مشرکان ، در شأن پیامبر (صلی الله علیه و آله) نبوده و آن حضرت هرگز به آن تن نمی داد .

و لا أنا عابد ما عبدتم

تعبیر «ولا أنا عابد» و نیز « و لا أنتم عابدون» (در آیه بعد) بیانگر اهلیت و شأنیت است. مفاد دو آیه این است که: نه من اهل آن عبادتم و نه شما اهل این عبادتید. وجود اسم فاعل در این آیه و فعل مضارع و «لا»ی نافیه در آیه دوم - که مفادی نظیر این آیه داشت - بیانگر تفاوت زمان مورد نظر از آنها است؛ یعنی، «لا أعبد» نظر به مستقبل و «لا أنا عابد» نظر به زمان حال دارد. در نتیجه مشرکان، باید از حال و آینده پیامبر (صلی الله علیه و آله) قطع امید کنند.

ص: 291

464- نفی شرک ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 163 - 1, 2

1 - خداوند حقیقتی منزّه از داشتن شریک در ربوبیت بر هستی

رب العلمین. لا شریک له

2 - نبودن شریک برای خدا در ربوبیت، دلیل لزوم اخلاص در پرستش او

این صلاتی و نسکی ... لله رب العلمین. لا شریک له

توصیف «الله» به ربوبیتش بر هستی (رب العالمین) و نبودن شریک برای او (لا شریک له) تعلیل برای «این صلاتی ... لله» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 67 - 7

7 - در ربوبیت و تدبیر امور انسان ، برای خداوند شریکی نیست .

هو الذی جعل لکم الّیل لتسکنوا فیه و النهار مبصراً

465- نفی شرک عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 11

11 - ضرورت پرستش خداوند و باور به نبودن معبودی سزاوار پرستش جز او

اعبدوا اللّٰه ما لکم من اِله غیره

466- نقش رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 28 - 8

8- رهبران و سردمداران کفر و شرک در مکه ، افرادی ناسپاس و عامل اصلی سقوط و بدبختی مردم بودند .

ألم تر إلى الذين بدلوا نعمت الله كفرًا و أحلّوا قومهم دار البوار

با توجه به اینکه آیه فوق در مکه نازل شده است، می توان استفاده کرد که مصداق مورد نظر آیه «الذین بدلوا .. و أحلّوا قومهم» سران کفر و شرک، همچون ابوجهل و ابولهب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 29 - 3

3- سردمداران کفر و شرک عامل اصلی دوزخی کردن قوم خویشند .

أحلّوا قومهم دار البوار . جهنّم يصلونها

برداشت فوق مبتنی بر این است که «جهنّم يصلونها» بدل از «دار البوار» باشد.

ص: 292

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 28 - 4

2 - مشرکان فریب خورده ، پیشوایان خود را مسؤول گمراهی خویش در قیامت معرفی خواهند کرد .

قالوا إنکم کنتم تأتوننا

4 - مشرکان گمراه شده ، در قیامت اعمال قدرت سران شرک را عامل گمراهی و فریب خود معرفی خواهند کرد .

قالوا إنکم کنتم تأتوننا عن الیمین

برداشت یاد شده براساس این دیدگاه است که «یمین» (جهت راست) کنایه از قدرت و قوت باشد؛ زیرا معمولا سمت راست قوی تر است. از این رو بیشتر مردم کارهای مهم و سنگین را با دست راست انجام می دهند. گفتنی است که دو آیه بعد (و ما کان لنا علیکم من سلطان) و نیز آمدن واژه «یمین» به این معنا در آیه 93 همین سوره (فراغ علیهم ضربا بالیمین) مؤید مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 30 - 6

6 - مشرکان فریب خورده و پیشوایان شان در قیامت ، یکدیگر را به دست داشتن در گمراهی و انحراف از مسیر حق ، متهم خواهند کرد .

و أقبل بعضهم علی بعض یتساءلون . قالوا إنکم کنتم تأتوننا ... قالوا ... و ما کان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 31 - 3

3 - پذیرش مقصر بودن و داشتن نقش در گمراهی مشرکان ، از سوی پیشوایان شرک در عرصه قیامت

فحقّ علینا قول ربّنا إنّنا لذائقون

این که پیشوایان شرک، خود را در استحقاق عذاب الهی شریک می دانند، حاکی از پذیرش نوعی از مسؤولیت در گمراهی مشرکان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 4

4 - سران و رهبران جامعه شرک ، رهبری مردم را بر ضد رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) در دست داشتند .

و انطلق الملائه مناهم ان امشوا و اصبروا على الهتكاه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - ص - 38 - 7 - 5

5- سران شرك و كفر در عصر بعثت ، رهبري فكري و عقيدتي مردم را در دست داشتند .

و انطلق الملائه .. ما سمعنا بهذا في المله الاخره ان هذا الا اختلق

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - نوح - 71 - 27 - 9

ص: 293

9- تأثیر پذیری قوم نوح، از سران کفر و شرک و صاحبان زر و زور جامعه

و اتَّبِعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالَهُ وَوَلَدَهُ إِلَّا خَسَارًا .. يَضَلُّوا عِبَادَكَ وَلا يَلِدُوا إِلَّا فَا

467- نگرانی از گسترش شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 36 - 4

4- نگرانی حضرت ابراهیم (ع) از انحراف فرزندان خود و از گسترش کامل و نفوذ بی رقیب آیین شرک و بت پرستی در میان مردم عصر خویش

وَاجْنِبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ . رَبِّ إِنَّهُمْ أَضَلُّوا كَثِيرًا مِنْ النَّاسِ

468- نهی از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 105 - 5

5- خداوند، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را از انعطاف پذیری در برابر آیین شرک، نهی اکید فرمود.

وَأَنْ أَقِمَّ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا وَلا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 112 - 11

11- خداوند، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان را از گرایش به شرک و انحراف از پرستش خدا برحذر داشت.

وَلا تَطْغَوْا

«طغیان» (مصدر لا تطغوا) به معنای تجاوز کردن از حد است. مصداق مورد نظر برای طغیان - به قرینه آیات پیشین که درباره شرک و توحید بود - انحراف از توحید و گرایش به شرک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 51 - 1

1- برگزیدن دو معبود و عقیده به آن دو (ثنویت)، مورد نهی خداوند

وقال الله لاتتخذوا إلهين اثنين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - اسراء - 17 - 22 - 1

1- خداوند ، بر حذر دارنده آدميان از اعتقاد به خداياني جز الله و شريك و مؤثر دانستن آنها با او

لاتجعل مع الله إلهًا آخر

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 294

19- « عن أبي جعفر (ع) : . . . بعث الله عزّوجلّ محمداً (صلى الله عليه وآله) وهو بمكة عشر سنين فلم يمت بمكة في تلك العشر سنين أحد يشهد أن لا إله إلاّ الله وأن محمداً (صلى الله عليه وآله) رسول الله إلاّ أدخله الله الجنة بإقراره وهو إيمان التصديق ولم يعذب الله أحداً . . . إلاّ من أشرك بالرحمن وتصديق ذلك ان الله عزّوجلّ أنزل عليه في سورة بنى إسرائيل بمكة « وقضى ربّك ألاّ تعبدوا إلاّ إيّاه . . . » ادب و عظه و تعليم و نهى خفيف و لم يعد عليه و لم يتواعد على اجتراح شىء ممّا نهى عنه . . . ;

از امام باقر(ع) روایت شده است:.. خداوند عزّوجلّ محمد(صلى الله عليه وآله) را مبعوث گردانید و او ده سال در مکه بود. پس در مکه در این مدت ده سال کسی نبود که مرده باشد و به یگانگی خدا و رسالت محمد(صلى الله عليه وآله) شهادت داده باشد؛ مگر آنکه خداوند او را به خاطر اقرارش داخل بهشت کند و این ایمان تصدیق بود و خداوند کسی را عذاب نمی کرد... مگر آنکه به [خدای]رحمان شرک ورزیده باشد و گواه این سخن آن است که خداوند - عزّوجلّ - در سوره بنی اسرائیل و در مکه این آیه را بر آن حضرت نازل فرمود: «أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا-إِيَّاه...» [در این آیات] ادب کردن، موعظه، تعلیم و نهی خفیف وجود دارد و وعده پاداش در آنها و وعید به عذاب بر ارتکاب چیزهایی که نهی شده داده نشده است...».

469- نهی از شرک عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 23 - 2، 1

1- خداوند ، بر حذر دارنده آدمیان از پرستش موجودی جز ذات یگانه او

و قضی ربّک ألاّ تعبدوا إلاّ إيّاه

2- دستور به اجتناب از شرک عبادی ، فرمانی قطعی و غیر قابل تجدید نظر

و قضی ربّک ألاّ تعبدوا إلاّ إيّاه

واژه «قضی» به معنای حکم و فرمانی است قطعی و غیر قابل تجدید نظر.

470- وضوح بطلان شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 33 - 10

10- مرام اهل شرک ، علی رغم روشنی بطلان آن و نبود دلیلی بر آن ، مرامی آراسته شده و زینت داده شده برای آنان بود .

بل زین للذین کفروا مکرمهم

مراد از «مکرهم» مرام و عقیده مشرکان ؛ یعنی ، شریک پنداشتن برای خدا و پرستش آن شریکان است ؛ زیرا این چیزی است که برای آنان زینت داده شده و آراسته جلوه کرده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 45 - 9

9- موسی (ع) ، در راستای اثبات توحید ربوبی و ابطال شرک ، منطقی قوی و کوبنده و برهانی روشن و غیر قابل تردید داشت .

ثم أرسلنا موسى . . . و سلطن مبین

ص: 295

کلمه «سلطان» به معنای قهر و غلبه است. حجت و برهان را نیز بدان اعتبار که صاحب آن، بر قلوب مخاطبان هجوم می برد و آنها را فتح می کند، سلطان گفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 24 - 4

4 - بطلان و بیراهه بودن شرک و بت پرستی ، با اندک تأمل و اندیشه روشن می شود .

و مالی لا أعبد الذی فطرنی . . . آتخذ من دونه ءالهه ... إتی إذا لفی ضلل مبین

آمدن ادوات استفهام در دو آیه پیشین - که برای برانگیختن به اندیشه و تفکر به کار رفته است - و نیز توصیف «ضلالت» به «مبین»، می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

471- وضوح زیان شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 113 - 6

6 - ضرر و زیان کفر و شرک ، امری روشن و شناخته شده

و ظالم لنفسه مبین

472- وعده شکست شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 65 - 2

2 - خداوند ، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را در قبال سخنان ناروای مشرکان دلداری داده و با وعده غلبه قطعی توحید بر شرک ، آن حضرت را از ناکامی و نافرجامی توطئه های آنان ، مطمئن ساخت

و لا یحزنک قولهم إن العزه لله جمیعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 41 - 2

2- توجه به گسترش اسلام و توسعه روزافزون آن ، دلیلی فراروی کفرپیشگان بر تحقق وعده های الهی (نابودی شرک و پیروزی توحید) به

پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أولم یروا أننا نأتی الأرض ننقصها من أطرافها

جمله «أولم یروا ..» به منزله دلیلی است بر پدیدار شدن و تحقق یافتن تهدیدهای الهی به مشرکان و وعده های الهی به اهل ایمان.

ص: 296

473- ویژگیهای شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 162 - 4

4- آیین شرک و بت پرستی ، آیینی ایستا و ناتوان از پیشرفت و توسعه و فراگیر شدن

ما اَنتُم علیه بفتنن

از لحن آیه شریفه استفاده می شود که خداوند در صدد بیان آینده آیین شرک و سرنوشت این آیین ساختگی است؛ نه این که تنها در صدد بیان وضعیت مشرکان در صدراسلام باشد.

474- ویژگیهای شرک ستیزی ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 57 - 5

5- کیفیت مبارزه و چگونگی مواضع ابراهیم (ع) علیه بت پرستان ، متناسب با شرایط موجود و توانایی های خود آن حضرت بود .

تَاللّٰهِ لَأَكِيدَنَّ أَصْنَمَكُم بَعْدَ أَنْ تُوَلُّوا مُدْبِرِينَ

تصمیم ابراهیم(ع) به از بین بردن بت ها به طور مخفی و هنگامی که مردم حضور ندارند، حکایت از این دارد که او توانایی انجام چنین کاری در حضور مردم به صورت آشکار نداشت. بنابراین مبارزه آن حضرت متناسب و همسو با شرایط و مقدمات او بوده است.

475- هجرت از سرزمین شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 99 - 6

6- ابراهیم (ع) ، افراد مؤمن و موحد را ، به هجرت از سرزمین شرک تشویق می کرد .

وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي

اعلام ابراهیم(ع) به هجرت خود از سرزمین شرک، ممکن است به این جهت باشد که افراد اندکی که ایمان آورده و موحد شده اند، همانند او هجرت کنند.

476- هجرت از شرک

20 - آمرزش گناهان و بهشت ، پاداش خداوند به هجرت کنندگان از شرک و کفر *

فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَ اَخْرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ . . . لَا كُفْرًا عَنْهُمْ سِيَّاتِهِمْ وَ لَا دَخَلَتْهُمْ جَنَّاتٍ

می توان گفت مراد از هجرت به قرینه ادامه آیه (اخراجوا من دیارهم)، هجرتی است که رانده شدن از خانه و کاشانه را در پی

داشته باشد. و این هجرت همان ترک شرک و کفر است.

477- هدایت ناپذیری رهبران شرک صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 7 - 7

7- ایمان آوردن به تعلیمات پیامبران ، در گرو وجود زمینه آن در ایمان آورنده

لقد حقّ القول على أكثرهم فهم لا يؤمنون

478- یهودیت و شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 135 - 9

9- یهود و نصارا، آیین خویش را به شرک آمیخته و آلوده ساختند .

بل مله إبرهیم حنیفاً و ما كان من المشركين

تأیید آیین ابراهیم با توصیف آن حضرت به دوری از گمراهی و شرک، پس از نفی آیین یهود و نصارا، اشاره به این دارد که یهود و نصارا آیین خویش را به گمراهیها آلوده و به شرک آمیخته بودند.

شرک ستیزی

479- آثار دعوت به شرک ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 11

11- فراخوانی مردم به توحید و مبارزه با شرک ، نشانه صداقت در پیروی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) است .

أدعوا إلى الله على بصيرة أنا و من اتبعنى

480- آثار شرک ستیزی ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- نقش عمده روحیه گوش به فرمان خدا بودن ، حق گرایی ، دوری از شرک و شکرگزاری حضرت ابراهیم (ع) ، در گزینش وی از سوی خدا

إن إبراهيم كان أُمَّه قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا و لم يک من المشرکین . شاکراً لأنعمه اجتبه

خداوند، پس از بیان چهار صفت اکتسابی برای حضرت ابراهیم(ع)، مسأله انتخاب و برگزیده بودن او را مطرح ساخت. از ارتباط

ص: 298

میان این دو کلام، استفاده می شود که کسب اوصاف معنوی و فضایل اخلاقی، در گزینش حضرت ابراهیم(ع) تأثیر مهمی داشته است.

5- نقش عمده روحیه تسلیم در برابر خدا، حق گرایی، دوری از شرک و شکرگزاری حضرت ابراهیم (ع) در هدایت شدنش به « صراط مستقیم »

إن إبراهيم كان أمّهُ قانتاً لله حنيفاً ولم يك من المشركين . شاكراً لأنعمه اجتهبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 122 - 3

3- نقش عمده روحیه تسلیم در برابر خدا، حق گرایی، دوری از شرک و شکرگزاری حضرت ابراهیم (ع)، در برخورداری او از نیکی ها و نعمت های الهی در دنیا و منزلت والا در آخرت

إن إبراهيم كان أمّهُ قانتاً لله .. وءاتينه في الدنيا حسنه وإنه في الآخرة لمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 55 - 2

2- دعوت حضرت ابراهیم (ع) به توحید و ردّ اندیشه شرک و بت پرستی، موجب تردید مردم بت پرست در عقیده خود شد.

ما هذه التماثيل . . . أنتم وءابؤكم في ضلل مبين . قالوا أجتتنا بالحق أم أنت م

481- آثار شرک ستیزی مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 45 - 2

2 - مؤمن آل فرعون، پس از اعلان مواضع اعتقادی خویش و مبارزه با عقیده شرک آلود، با انواع مکرها و نقشه های شوم فرعونیان روبه روشد.

فوقيه الله سيئات ما مكروا

جمع آمدن «سَيِّئَات» نشانگر تعدد و گوناگونی مکرهای فرعونیان است.

482- اهمیت شرک ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - لزوم خشکاندن ریشه های شرک و پرستش غیر خدا و محو آثار آن از زندگی مردم

إلهك . . . لنحرقتّه ثمّ لنسفنّه فی الیمّ نسفاً

17 - ارزش های مادی و هنری ، نباید موجب سستی در مبارزه با شرک و نابود کردن نمود ها و زمینه های آن گردد .

وانظر إلی إلهك . . . لنحرقتّه ثمّ لنسفنّه فی الیمّ نسفاً

با وجود آن که گوساله سامری از فلزات قیمتی ساخته شده بود و امکان این وجود داشت که از آن استفاده های صحیح نیز

ص: 299

صورت گیرد؛ در عین حال موسی (ع) به سوزاندن و نابود ساختن آن فرمان داد؛ چرا که ارزش حفاظت از عقاید صحیح و مبارزه با انحرافات عقیدتی، قابل مقایسه با ارزش های مادی نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 3

3- دعوت به توحید و مبارزه با شرک ، مهمترین رسالت پیامبران

أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 63 - 8

8- صالح (ع) ، موظف به ابلاغ توحید و مبارزه با شرک و بت پرستی بود .

إِنْ كُنْتَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي .. فَمَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِنْ عَصَيْتَهُ

جمله «إِنْ عَصَيْتَهُ» (اگر خداوند را نافرمانی کنم) می رساند که جمله ای همانند «و آمرنی بآبلاغ رسالاته» قبل از «فمن ينصرنی» در تقدیر است. بر این اساس، حاصل معنای «إِنْ كُنْتَ ...» چنین می شود: [شما خود قضاوت کنید] اگر من پیامبر باشم و خداوند مرا به ابلاغ رسالتهایی فرمان داده باشد، اگر نافرمانی کنم و به ابلاغ رسالتهای الهی همّت نگمارم، چه کسی مرا از عقوبت های الهی نجات خواهد داد؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 121 - 3

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به آن حضرت ، موظف به پایداری بر مواضع خویش (ابلاغ رسالت الهی و مبارزه با شرک و فساد)

إِنَّا عَمَلُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 42 - 13

13- خویشاوندی و پیوند های اجتماعی ، نباید مانعی برای تبلیغ و مخالفت با الحاد گردد .

إِذْ قَالَ لِأُتَيْهِ يَأْتِ لِمَ تَعْبُدُوا مَا لَا يَسْمَعُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 43 - 7

7- خویشاوندی ، نبایستی موجب ترک تبلیغ دین و توحید و مبارزه با شرک گردد .

يَأْت لِمَ تَعْبُد . . . يَأْت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 37 - 6

6 - ضرورت مبارزه قاطع و بدون کمترین تعلل با حاکمیت شرک و مشرکان

فلنأتيتهم بجنود . . . و هم صغرون

از سیاق آیات استفاده می شود که هدف اصلی سلیمان، مبارزه با حاکمیت شرک و مشرکان بوده است. به همین خاطر هدیه

ص: 300

آنها را نمی پذیرد و قاطعانه اعلام جنگ می کند و حاکمان مشرک را به تبعید، آوارگی، ذلت و خواری تهدید می نماید. روش سلیمان(ع) به عنوان پیامبر الهی، الگویی است که باید از آن سرمشق گرفت.

483- دعوت به شرک ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 5,9

5- پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر عقیده توحیدی خویش و نفی شرک و نیز لزوم فراخوانی مردم به توحید و مبارزه با شرک، از دلیل و حجّتی روشن برخوردار بود.

قل هذه سبیلی ادعوا إلی الله علی بصیره أنا و من اتبعنی

«بصیره» به معنای حجت و دلیل روشن است (لسان العرب). آیات قبل و نیز آیه مورد بحث، بیانگر متعلق «بصیره» است که در برداشت، برخی از آنها آورده شد. قابل ذکر است که در ترکیب این فراز چند نظر ابراز شده است. از جمله اینکه «علی بصیره» خبر برای «أنا» و «من اتبعنی» عطف بر «أنا» است؛ یعنی: «أنا و من اتبعنی علی بصیره».

9- پیروان پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به فراخوانی مردم به توحید و مبارزه با شرک

ادعوا إلی الله علی بصیره أنا و من اتبعنی

برداشت فوق، بر این اساس است که «علی بصیره» متعلق به «ادعوا» باشد. بر این مبنا «أنا» تأکید برای ضمیر «ادعوا» و «من اتبعنی» عطف بر فاعل «ادعوا» می شود؛ یعنی: «أنا ادعوا إلی الله علی بصیره و من اتبعنی يدعو إلی الله علی بصیره».

484- دلایل شرک ستیزی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 5

5- پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر عقیده توحیدی خویش و نفی شرک و نیز لزوم فراخوانی مردم به توحید و مبارزه با شرک، از دلیل و حجّتی روشن برخوردار بود.

قل هذه سبیلی ادعوا إلی الله علی بصیره أنا و من اتبعنی

«بصیره» به معنای حجت و دلیل روشن است (لسان العرب). آیات قبل و نیز آیه مورد بحث، بیانگر متعلق «بصیره» است که در برداشت، برخی از آنها آورده شد. قابل ذکر است که در ترکیب این فراز چند نظر ابراز شده است. از جمله اینکه «علی بصیره» خبر برای «أنا» و «من اتبعنی» عطف بر «أنا» است؛ یعنی: «أنا و من اتبعنی علی بصیره».

485- روش شرک ستیزی ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 58 - 6

6- اقدام ابراهیم (ع) به شکستن بت ها و سالم باقی گذاشتن بت بزرگ ، تدبیری از سوی آن حضرت برای جلب نظر مردم و

ص: 301

توجه دادن آنان به بطلان بت پرستی بود .

و تَاللّٰه لَأَكِيدَنَّ أَصْنَمَكُمْ .. فَجَعَلَهُمْ جَذْدًا إِلَّا كَبِيرًا لَهُمْ لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ

«فاء» در «فجعلهم» یا برای ترتیب است و یا برای تعقیب. در هر دو صورت گویای این است که عمل حضرت ابراهیم(ع) مصداق همان حيله و تدبیری بود که بر آن سوگند یاد کرده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 66 - 4

4- حضرت ابراهیم (ع) برای اثبات توحید و بطلان شرک از شیوه آگاه کردن بت پرستان به ناتوانی بت ها و به اعتراف واداشتن آنان بر این حقیقت استفاده کرد .

فسلوهم إن كانوا ينطقون .. لقد علمت ما هؤلاء ينطقون . قال أتعبدون من دون اللّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 96 - 4

4 - شکستن اّبّت و تقدس بت ها ، در مرحله نخست و سپس گفتوگوی خردبرانگیز ، شیوه مبارزه ابراهیم (ع) با مشرکان و مظاهر شرک

فقال ألا تأكلون .. فراغ عليهم ضربًا باليمين ... قال أتعبدون ما تنحتون . و اللّ

برداشت یاد شده از آن جا است که ابراهیم(ع) در آغاز مبارزه با شرک و بت پرستی، ابتدا به سراغ بتکده رفته و ضمن به تمسخر گرفتن بت ها، آنها را درهم شکست. سپس با مخاطب قرار دادن مردم، آیین آنان را زیر سؤال برد (أتعبدون ما تنحتون) و به تأمل و اندیشه واداشت.

486- روش شرک ستیزی محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 27 - 8

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای اثبات حقانیت توحید و بطلان شرک، از روش مدارا و تدریج استفاده می کرد .

قل من يرزقكم .. وإنا أو إياكم لعلی هدی أو فی ضللل ... لا تسئلون عَمَّا أَجْرَمْنَا

487- روش شرک ستیزی موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - مبارزه با زمینه های فکری و عینی شرک و نابود کردن آنها ، شیوه موسی (ع) در ستیز با گوساله پرستی بنی اسرائیل

إلهک الذی . . . لنحرقتّه ثمّ لنسفنه

سوزاندن گوساله سامری از چند جهت قابل تأمل است: 1- از جهت نابود کردن و محو ساختن آن از دیدگان مردم تا مبادا دوباره به آن گرایش یابند. 2- اثبات «اله» نبودن آن برای ظاهر بینان، با سوزاندن و خردکردن تندیس زرین گوساله. جهت اول، جهتی عینی و جهت دوم، جهت فکری است.

ص: 302

488- سوگند بر شرک ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 57 - 1

1- سوگند مؤکد ابراهیم (ع) بر حيله و تدبير کردن ، برای ضربه زدن به بت ها در غیاب بت پرستان

و تالله لأکیدنّ أصنمکم بعد أن تولّوا مدبرین

«کید» به معنای حيله و تدبیری پنهانی برای ضربه زدن به غیر است.

489- شرک ستیزی ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 76 - 2

2 - ابراهیم(ع) با تظاهر به ستاره پرستی و استدلال جدلی به ابطال عقیده شرک قوم خود پرداخت.

فلما جن علیه الیل رءا کوکبا قال هذا ربی

جمله «فلما جن» تصریح بر «کذلک نری . . .» است. یعنی نتیجه ارائه ملکوت به ابراهیم(ع) آن شد که او بدین صورت به مبارزه با شرک پردازد. بنابراین سخن ابراهیم(ع) تنها از سر مجادله و به برای ابطال باطل بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 77 - 2

2 - ابراهیم(ع) در مقام مجادله با تظاهر به ماه پرستی به ابطال آن پرداخت.

فلما رءا القمر بازغا قال هذا ربی فلما أفل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 78 - 2,9

2 - ابراهیم(ع) در مقام مجادله و برای ابطال عقاید شرک آمیز قوم خویش تظاهر به خورشیدپرستی کرد.

فلما رءا الشمس بازغه قال هذا ربی

9 - ابراهیم(ع) در پی ابطال مستدل عقاید شرک آمیز قوم خویش، به صراحت از معبودهای آنان بیزاری جست.

فلما رء الشمس . . . إني بريء مما تشركون

چنانچه «ما» در «مما تشركون» موصول باشد، مضمون جمله چنین است: «بريء من الذي تشركون به». یعنی از چیزهاییکه به آن شرک میورزید بیزارم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 79 - 1

1 - ابراهیم(ع) در پی مجادله با مردم و ابطال باورهای شرک آلود آنان، بر یگانه پرستی خویش تأکید کرد.

فلما أفل . . . إني وجهت وجهي للذي فطر السموت

ص: 303

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 80 - 5

5- استدلالهای ابراهیم(ع) بر ابطال شرک و پرستش بتها و اجرام آسمانی به هدایت خداوند بود.

أَتَتَّخِذُ أَصْنَامًا... قَالَ لِأَحِبِّ الْأَفْلِينَ... وَقَدْ هَدِين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 35 - 5

5- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند درخواست امنیت و مصونیت سرزمین مکه از نفوذ و رخنه آیین شرک و بت پرستی کرد . *

و إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا

درخواست حضرت ابراهیم(ع) برای مصونیت خود و خاندانش از گرایش به شرک، می تواند قرینه ای باشد بر اینکه مقصود از امنیت مکه، مصونیت آن از شرّ نفوذ آیین شرک و بت پرستی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 36 - 4

4- نگرانی حضرت ابراهیم (ع) از انحراف فرزندان خود و از گسترش کامل و نفوذ بی رقیب آیین شرک و بت پرستی در میان مردم عصر خویش

وَ اجْنَبْنِي وَ بَنِيَّ اَنْ نَعْبُدَ الْاَصْنَامَ . رَبِّ اِنَّهُمْ اضْلَلْنِ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 42 - 11، 1، 3

1- حضرت ابراهیم (ع) ، به خاطر بت پرستی آزر با او به بحث و گفت وگو پرداخت .

اِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَ لَا يُبْصِرُ وَ لَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا

چنانچه در سوره انعام آمده است، نام مخاطب ابراهیم(ع) «آزر» بوده است.

3- برخورد منطقی و استدلالی حضرت ابراهیم با انحراف عقیدتی و شرک آزر

لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ

11- مناظرات ابراهیم (ع) با آزر در مورد نفی بت پرستی، بسیار مهم و شایسته یادآوری و بزرگداشت است.

وَأَذْكَرُ فِي الْكُتُبِ إِبْرَاهِيمَ... إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ... مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يَغْنَى عَنْكَ شَيْءٌ

«إِذْ» در «إِذْ قَالَ» بدل از ابراهیم و در حقیقت مفعول برای «أَذْكَرُ» است. بیان نحوه استدلال ابراهیم(ع) و مواد به کار رفته در قیاس های آن، گویای آن است که این مجموعه دارای ارزش و سزاوار یادکرد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 46 - 1،4

1- اظهار شگفتی و ناباوری نسبت به عقاید توحیدی حضرت ابراهیم (ع)، پاسخ آزر به منطق توحیدی و بت ستیزی آن حضرت بود.

قال أَرَأَيْبُ أَنْتَ عَنْ ءَالِهَتِي يَا إِبْرَاهِيمَ

ص: 304

همزه در «أراغب» برای استفهام توییخی است که تعجب نیز از آن فهمیده می شود.

4- آزر ، با سوگند بر سنگسارکردن ابراهیم (ع) ، در صورت ادامه مبارزه با بت پرستی ، او را برای مدتی طولانی از خانه اش بیرون کرد .

واهجرنی ملیاً

«ملیاً» به معنای مدت طولانی است (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 52 - 7، 5، 1

1- ابراهیم (ع) در حضور پدر و قومش ، بت پرستی را زیر سؤال برد و آشکارا با آن به مخالفت برخاست .

إذ قال لأبيه وقومه ما هذه التماثيل

استفهام در «ما هذه التماثيل ..» سؤال از حقیقت بت ها است، نه نام آنها. و از آن جایی که ابراهیم(ع) از حقیقت آنها آگاه بود و نیازی به سؤال نداشت، استفهام ایشان به منظور زیر سؤال بردن و محکوم کردن بت پرستی و نوعی اظهار مخالفت با آن بوده است.

5- مبارزه با اندیشه های خرافی و شرک آلود ، تبلور رشد و کمال ابراهیم (ع) بود .

و لقد آتينا إبراهيم رسده .. إذ قال لأبيه وقومه ما هذه التماثيل

; یعنی، اعطای رشد به ابراهیم(ع) هنگامی بود که او به پدر و قومش گفت. ...

7- مخالفت با عقاید انحرافی پدر ، آغاز مبارزه ابراهیم (ع)

إذ قال لأبيه وقومه

برداشت یاد شده مبتنی براین است که تقدم لفظی «أبيه» بر «قومه» دلالت بر تقدم زمانی داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 54 - 2

2- مخالفت قاطع و صریح ابراهیم (ع) با شرک و تقلید کورکورانه پدر و قوم خویش

إذ قال لأبيه وقومه .. لقد كنتم أنتم وءاباؤكم فی ضلل مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- تصمیم ابراهیم (ع) بر نابودی بت و بت پرستی، پس از یک سلسله کار فرهنگی و فکری او برای هدایت و اصلاح اندیشه مردمان بود.

لقد کنتم .. فی ضلل مبین ... ربکم رب السموت ... و تالله لأکیدن أصنمکم بعد

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که حضرت ابراهیم(ع) در آغاز مخالفت با بت پرستی، پدر و قومش را مخاطب قرار داد و یک سلسله دلایل روشن بر اثبات توحید و نفی شرک به آنان ارائه کرد. سپس در مرحله دوم تهدید نمود که بت ها را نابود خواهد کرد و در نهایت به تهدید خود عمل کرد و همه بت ها را نابود ساخت.

4- حضرت ابراهیم (ع) در مبارزه علیه بت پرستی، دارای عزمی راسخ و شجاعت بسیار بود.

تالله لأکیدن أصنمکم

تأکید کلام حضرت ابراهیم(ع) به وسیله «تاء» و «لام» قسم (تالله لأکیدن ..)، دلیل بر عزم راسخ آن حضرت است. اظهار چنین کلام مؤکدی در حضور بت پرستان - که حرف خطاب «کم» در «أصنامکم» و نیز مخاطب آمدن فعل «تولوا» بر آن

دلالت دارد - گویای شجاعت بسیار ایشان است.

7- «عن أبي جعفر (ع) . . . فلما تولوا عنه مدبرين إلى عيد لهم دخل إبراهيم (ع) إلى آلهم بقدم فكسرها إلا كبيراً لهم ;

از امام باقر(ع) روایت شده: چون نمرودیان از ابراهیم(ع) دور شدند و به طرف محل جشن ویژه خود رفتند، آن حضرت با تیشه داخل بتخانه شد و غیر از بت بزرگ، همه بت ها را شکست. «..».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 65 - 6

6- بت پرستان ، استدلال های ابراهیم (ع) بر بطلان شرک را نادرست انگاشته و او را به خاطر شکستن بت ها مجرم دانستند .

فسلوهم إن كانوا ينطقون . . . ثم نكسوا على رؤوسهم لقد علمت ما هؤلاء ينطقون

جمله «لقد علمت ما هؤلاء ينطقون» پاسخ مشرکان به کلام ابراهیم(ع) (فسئلوهم إن كانوا ينطقون) است؛ یعنی، تو می دانی که بت ها از سخن گفتن عاجزاند، پس چرا ما را به سؤال کردن از بت ها حواله می دهی. لابد سؤال تو برای فرار از اتهام بت شکنی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 85 - 1

1 - ابراهیم (ع) ، آیین شرک و بت پرستی پدر و قومش را زیر سؤال برد و آن را محکوم کرد .

إذ قال لأبيه و قومه ماذا تعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 97 - 4,5

4- ابراهیم (ع) ، در آغاز مبارزه اش با شرک و بت پرستی ، قدرت اجتماعی و جایگاه نیرومندی در میان قوم خود نداشت .

قالوا ابنوا له بنيًا فألقوه في الجحيم

تصمیم بر نابودی ابراهیم(ع) با سوزاندن او، در انبوهی از آتشی که مردم هیزم آور آن بودند - بدون این که احدی از او دفاع کند - می تواند گویای برداشت بالا باشد.

5- ابراهیم (ع) ، مظهر یکتاپرستی و الگوی مقاومت در مبارزه با شرک و بت پرستی

أنفكاً الهه دون الله تريدون . . . والله خلقكم و ما تعملون . قالوا ابنوا له بن

2- داستان مبارزه حضرت ابراهیم (ع) با شرک و بت پرستی ، داستانی زنده و درس آموز برای همیشه تاریخ

و اذ قال ابرهیم

کلمه «اذ» در محل نصب و مفعول به برای فعل محذوف است؛ یعنی، «واذکر اذ قال...».

7- ابراهیم (ع) ، نماد شجاعت و اسوه مبارزه با شرک و بت پرستی

و اذ قال ابرهیم لأبیه و قومه

از یادآوری داستان ابراهیم(ع)، اسوه بودن آن حضرت در مبارزه با بت پرستی و از موضع گیری ایشان در برابر جامعه خویش -

حتی نزدیک ترین خویشاوندان خود - شجاعت آن حضرت استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 23

23 - قیام ابراهیم (ع) ، علیه محیط اجتماعی و خویشاوندی شرک آلود

إذ قالوا لقومهم إنا براءؤا منكم و مما تعبدون من دون الله

490- شرک ستیزی ادیان آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 45 - 1

1 - تمامی پیامبران و ادیان آسمانی ، مبلغ توحید و مخالف شرک و چندگانه پرستی بوده اند .

وسئل من أرسلنا من قبلك من رسلنا .. ءالیهه يعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 49 - 4

4 - مبارزه دیرین ادیان آسمانی ، با شرک و ربوبیت مظاهر مادی

أم لم ينبا بما فی صحف موسى . و إبرهیم ... و أنه هورب الشعری

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که آیه شریفه در مقام نفی ربوبیت غیر خدا باشد و نیز با اندیشه نقش ستارگان در ربوبیت، مبارزه نماید و این آیات در ادامه مطالب موجود در صحف موسی و ابراهیم(ع) به شمار آید.

491- شرک ستیزی اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 115 - 4

4- مبارزه گسترده اسلام با شرک و حرکت های شرک آلود

حرّم علیکم .. ما أهلّ لغير الله به

برداشت فوق، به خاطر این است که خداوند حتی خوردن گوشتی را که نام غیر خدا بر آن برده شود، تحریم کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 9 - 13

13 - شرک ستیزی ، از مشخصه های بارز و اصلی اسلام

ليظهره على الدين كله ولو كره المشركون

ص: 307

492- شرک ستیزی اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 10 - 14

14- اصحاب کهف ، خواهان امداد های الهی برای نجات از تنگنا ها و مشکلات حرکت و قیام شان علیه شرک و پرستش غیر او بودند .

و هیئیء لنا من امرنا رشداً

سُكِنَا كَزِيْدِيْنَ فِي الْغَارِ، می رساند که حرکت و قیام اصحاب کهف، مشکلات و تنگناهایی را برای آنان در پی داشته است، از این رو می توان گفت که مراد از هدایت خواهی آنان، راهنمایی شدن در اتخاذ تصمیم های بعدی و پیدا کردن راه نجات از مشکلات و تنگناهایی است که در انتظار ایشان بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 14 - 7

7- اعلام ربوبیت یگانه خدا بر کل هستی و بیزاری از پرستش غیر او ، شعار و محور قیام اصحاب کهف بود .

فَقَالُوا رَبَّنَا رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لِنَدْعُوكَ مِنْ دُونِهِ إِلهًا

493- شرک ستیزی الیاس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 125 - 8

8 - دعوت به توحید و مبارزه با شرک و بت پرستی ، از اهداف مهم و اصولی الیاس پیامبر

أَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ

494- شرک ستیزی انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 3

3- دعوت به توحید و مبارزه با شرک ، مهمترین رسالت پیامبران

أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 10 - 25

25- تقلید از نیاکان در عبادت غیر خدا، عمل باطلی است که انبیا به مبارزه با آن برخاستند .

تریدون أن تصدّونا عمّا كان یعبداؤنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 9

ص: 308

9- توحید و نفی شرک ، پیام تمامی پیامبران ، موحدان و کتاب های آسمانی

هذا ذکر من معی و ذکر من قبلی

مشارالیه «هذا» به قرینه آیات قبل ، توحید و نفی شرک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 65 - 4

4- توحید ، اساس همه ادیان آسمانی و مبارزه با شرک ، سرلوحه مبارزات پیامبران الهی

و لقد أوحى إليك وإلى الذين من قبلك لئن أشركت ليحبطن عملك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 45 - 1

1 - تمامی پیامبران و ادیان آسمانی ، مبلغ توحید و مخالف شرک و چندگانه پرستی بوده اند .

وستل من أرسلنا من قبلك من رسلنا .. ءالهم يعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 21 - 13

13- دعوت به توحید و انذار از عواقب شرک ، محور اصلی و مشترک دعوت پیامبران

أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ

بنابراین که «أَلَّا تَعْبُدُوا..» در ادامه «وقد خلت النذر» و مصداق انذار آنان باشد - و نه صرفاً ادامه سخن هود - برداشت بالا به دست می آید.

495- شرک ستیزی سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 31 - 4

4- سلیمان (ع) ، درصدد از میان بردن حاکمیت کفر و شرک از سرزمین سبا

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ . اَلَّا تَعْلَمُوْا عَلٰی وَاَتُوْنِیْ مُسْلِمِیْنَ

تسلیم سلیمان شدن، در حقیقت دست برداشتن از شرک و پذیرش منطق توحیدی او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 36 - 12

12 - مقام سلیمان ، مبرا از پذیرش هدیه برای سکوت از حق و چشم پوشی از کفر و شرک

قال اُتَمَدُوْنِنِ بِمَالٍ . . . بَلْ اَنْتُمْ بِهَدِیَّتِكُمْ تَفْرَحُوْنَ

ص: 309

496- شرک ستیزی شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 14

14- مبارزه با شرک ، از وظیفه های اصلی حضرت شعيب (ع)

قال يقوم .. ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 5،17

5- شعيب (ع) ، مردمان را به ترک پرستش غير خدا فرا می خواند و عليه شرکورزی قومش مبارزه می کرد .

أصلوتک تأمرک أن تترك ما يعبد آباؤنا

17- مردم مدین ، مبارزه شعيب (ع) با پرستش خدایان اهل شرک را ، خلاف درایت و رشد او می شمردند .

أو أن نفعل فی أموالنا ما نشؤا إنک لأنت الحليم الرشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 91 - 11

11- مردم مدین ، شعيب (ع) را به خاطر مبارزه اش عليه شرکورزی و بی عدالتی ، فاقد کرامت دانسته و شایسته احترام نمی شمردند .

و ما أنت علينا بعزیز

«عزیز» به معنای محترم و بزرگواری و نیز به معنای شکست ناپذیر می باشد. مراد از آن در آیه شریفه معنای اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 93 - 3

3- شعيب (ع) موظف به پایداری بر مواضع خویش (ابلاغ رسالت الهی و مبارزه با شرک و فساد)

إنی عمل

497- شرک ستیزی صالح (ع)

6- صالح (ع)، مردمان را از پرستش غیر خدا بر حذر می داشت و علیه شرک‌ورزی قوم ثمود مبارزه می کرد .

أَتْنَهِنَا أَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا

7- حضرت صالح (ع)، مورد اعتراض و سرزنش قوم ثمود به خاطر فراخوانی آنان به یکتاپرستی و نفی خدایان دروغین

أَتْنَهِنَا أَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا

استفهام در «أَتْنَهِنَا أَنْ نَعْبُدُ ..» استفهام توییحی است.

8- قوم ثمود، امید های خویش درباره صالح (ع) را به خاطر مبارزه او علیه شرک، بر باد رفته می دیدند .

قَدْ كُنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هَذَا أَتْنَهِنَا أَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا

قید «قبل هذا» دلالت بر قطع امید قوم ثمود از صالح(ع) دارد و جمله «أنتهنا» بیانگر دلیل و علت آن است.

498- شرک ستیزی قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 40 - 8

8- مجادله قرآن با مشرکان، با بهره گیری از باور های ایشان در رد عقاید شرک آلودشان

أفأصفكم ربكم بالبنين و اتخذ من الملائكة إناثاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 52 - 5

5- قرآن، در هر عصر و زمان و در سطح جهانی، توانا و شایسته برای مبارزه با جریان کفر و شرک

فلا تطع الكافرين و جهدهم به جهاداً كبيراً

فرمان خداوند به جهاد بزرگ با کافران به وسیله قرآن - پس از یادآوری جاودانگی و جهانی بودن رسالت پیامبر(صلی الله علیه و آله) - حاکی از آن است که قرآن، کتابی توانا و شایسته برای مبارزه جهانی و همیشگی با جریان کفر و شرک است.

499- شرک ستیزی کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 9

9- توحید و نفی شرک، پیام تمامی پیامبران، موحدان و کتاب های آسمانی

هذا ذکر من معی و ذکر من قبلی

مشارالیه «هذا» به قرینه آیات قبل، توحید و نفی شرک است.

500- شرک ستیزی محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 121 - 3

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به آن حضرت ، موظف به پایداری بر مواضع خویش (ابلاغ رسالت الهی و مبارزه با شرک و فساد)

إنا عملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 1

1- ابلاغ توحید ، تبلیغ قرآن و مبارزه با شرک ، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و راه و رسم او بود .

قل هذه سبیلی

ص: 311

«هذه» اشاره به مطالبی است که آیات قبل به آنها اشاره داشت. از جمله آنهاست: ابلاغ توحید، نفی شرک، تبلیغ قرآن و تعالیم وحی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 36 - 4

4- مبارزه با شرک و معبود های پنداری و باطل مشرکان، در رأس برنامه های پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أهدا الذی یذکرء الهتکم

ذکر و یادکردن، هم به خیر است و هم به شر؛ ولی در این آیه - به قرینه مقام - ذکر به شرّ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 7

7 - مبارزه با شرک و بت پرستی، در رأس رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود.

إن کاد لیضلّنا عنء الهتنا لولا أن صبرنا علیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 91 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور اعلام قاطعانه موضع استوار خویش مبنی بر توحید و نفی شرک

إنّما أمرت أن أعبد ربّ هذه البلده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 43 - 5

5 - مشرکان، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را شخصی معمولی می دانستند که هدفش بازداشتن مردم از دین و آیین پدرانشان بود.

قالوا ما هذا إلاّ رجل یرید أن یصدّکم عمّا کان یعبء اباؤکم

تعبیر از پیامبر (صلی الله علیه و آله) به «رجل» - آن هم به صورت نکره - حاکی از نکته یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 44 - 10

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور مبارزه علنی و صریح با عقاید مشرکان (چون عقیده به شفاعت کردن معبود ها و توانایی آنان بر این کار)

أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ شُفَعَاءَ قُلُوبِهِمْ أُولَئِكَ لَنْ يَكُونُوا لَكُمْ رُحَمَاءَ وَمَنْ يَتَّبِعِهِمْ يَتَّبِعْهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ . قُلْ لِلَّهِ الشُّفَعَاءُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 66 - 2،7

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور اعلام مخالفت خود با عبادت غیر خدا و منحصر کردن مشرکان از فکر تأثیرگذاری در عقاید آن حضرت

إِنِّي نَهَيْتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَمَّا جَاءَنِي الْبَيِّنَاتُ

پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به در دست داشتن دلایل و براهین روشن در مخالفت خود با عبادت غیر خدا تصریح فرمود. این مطلب می تواند

ص: 312

به منظور مایوس ساختن مشرکان باشد؛ زیرا کسی که در عقیده خود دارای دلایل روشن باشد، تأثیرپذیری او از دیگر عقاید ناممکن خواهد بود.

7 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور اعلام صریح مواضع عقیدتی خویش و تسلیم ناپذیر بودنش، در برابر دشمنان و عقاید باطل و شرک آلود

وَأْمُرْت أَنْ أُسَلِّمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ

تصریح پیامبر (صلی الله علیه و آله) به تسلیم محض بودن خود در برابر خداوند، می تواند پاسخی به فشارها و تهدیدهای دشمنان و مشرکان علیه ایشان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 10

10 - هجرت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان و موضع گیری آنان در برابر مشرکان، حرکتی ابراهیمی

قد كانت لكم أسوة حسنة في إبراهيم و الذين معه

با توجه به آیات پیشین - که درباره هجرت و موضع گیری بایسته مسلمانان در برابر مشرکان است - طرح «اسوه» بودن ابراهیم (ع) پس از این آیات و توصیه ها، مطلب بالا را می فهماند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 1 - 2

2 - گروهی از کافران در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، بی خبر از موضع قاطع آن حضرت در برابر کفر و امیدوار به تنزل او در برابر شرک

قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ

ادامه سوره، قرینه است بر این که مراد از «الکافرون»، همه کافران نیستند؛ بلکه تنها آن گروه مخاطب اند که امیدی به ایمان آنان نمی رفت. سخن گفتن با آنان در این باره - که پیامبر (صلی الله علیه و آله) اهل سازش نیست - بیانگر آن است که آنان تسامح و تساهل را برای آن حضرت، امکان پذیر می پنداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 2 - 1,3,5

1 - رد معبود های کافران و امتناع از عبادت آنها در تمام عمر خویش ، خط مشی ارائه شده از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در گفتوگو با کافران

لا أعبد ما تعبدون

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأیوس سازنده کافران از پیوستن به آنان در شرک

لا أعبد ما تعبدون

حرف «لا» گرچه برای نفی مستقبل است؛ ولی مفهوم سخن، شامل زمان حال نیز می شود.

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ تباین معبود خود با معبود های مشرکان و تصریح به ناهماهنگی کامل ، بین شرک و توحید

قل . . . لا أعبد ما تعبدون

ص: 313

501- شرک ستیزی مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 10

10 - هجرت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان و موضع گیری آنان در برابر مشرکان ، حرکتی ابراهیمی

قد کانت لکم أسوه حسنه فی إبرهیم و الذین معه

با توجه به آیات پیشین - که درباره هجرت و موضع گیری بایسته مسلمانان در برابر مشرکان است - طرح «اسوه» بودن ابراهیم(ع) پس از این آیات و توصیه ها، مطلب بالا را می فهماند.

502- شرک ستیزی موحدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 15 - 3

3- یکتاپرستان واقعی ، نمی توانند در قبال شرک و انحرافات عقیدتی مردم ، بی تفاوت باشند .

رَبَّنَا رَبِّ السَّمَوَاتِ .. هُوَ الَّذِي قَوْمُنَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ ؕ الْهَلْهَلْ

خداوند، اصحاب كهف را به عنوان نمونه ای از موحدان واقعی یاد کرده و در بیان حالات و خصلت های آنان - پس از اقرار به اصل توحید - توجه ایشان به جامعه بشری و تأسف آنان به ضلالت مردم را مطرح ساخته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 9

9- توحید و نفی شرک ، پیام تمامی پیامبران ، موحدان و کتاب های آسمانی

هذا ذکر من معی و ذکر من قبلی

مشارالیه «هذا» به قرینه آیات قبل، توحید و نفی شرک است.

503- شرک ستیزی موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 45 - 9

9- موسی (ع)، در راستای اثبات توحید ربوبی و ابطال شرک، منطقی قوی و کوبنده و برهانی روشن و غیر قابل تردید داشت.

ثم أرسلنا موسی . . . و سلطن مبین

کلمه «سلطان» به معنای قهر و غلبه است. حجت و برهان را نیز بدان اعتبار که صاحب آن، بر قلوب مخاطبان هجوم می برد و آنها را فتح می کند، سلطان گفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 47 - 7

7- مبارزه با شرک و دعوت مردم به ربوبیت مطلق خداوند بر جهان هستی، پیام اصلی حضرت موسی (ع)

ص: 314

برداشت یاد شده از اعتراف ساحران در حضور موسی (ع)، به ربوبیت مطلق خداوند بر جهان به دست می آید.

504- شرک ستیزی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 3,5

3- قیام حضرت نوح (ع)، علیه شرک و بت پرستی و دعوت به توحید و یکتاپرستی، برای قومش سنگین و غیر قابل تحمل بود.

إن كان كبر عليكم مقامی و تذکیری بأیت اللّٰه

کلمه «مقام» مشترک بین سه صیغه است: مصدر میمی، اسم زمان و اسم مکان. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است؛ یعنی، اگر قیام من برای دعوت به توحید و یادآوری آیات و نشان های خداوند، بر شما سنگین و دشوار است و ...

5- حضرت نوح (ع)، در دعوت به توحید و یکتاپرستی و زدودن اندیشه شرک، آیات و نشانه های خدا را به قومش یادآوری می کرد.

مقامی و تذکیری بأیت اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 32 - 2

2- بحث و گفت و گو و ارائه دلیل و برهان، از روش های نوح (ع) برای بازسازی مردم از شرک و گرایش دادن آنان به توحید

قالوا ینوح قد جدلتنا فأكثر جدلنا

«جدال» به معنای مناظره کردن و آوردن برهان برای ابطال دلایلها، اندیشه ها و باورهای طرف مقابل است.

505- شرک ستیزی هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 17, 19, 20, 26

17 - هارون در غیاب موسی (ع) با شرکورزی و گوساله پرستی بنی اسرائیل به مبارزه پرداخته بود.

قال ابن أم إن القوم استضعفونی و کادوا یقتلوننی

19 - گوساله پرستان بنی اسرائیل مهبیای کشتن هارون به خاطر مبارزه پی گیر وی با شرکوری آنان

إن القوم استضعفونی و کادوا یقتلوننی

20 - هارون با بیان مبارزه خویش با گوساله پرستان و ناتوانیش از بازداری آنان ، در تلاش جهت اثبات بی گناهی خویش برای موسی (ع)

إن القوم استضعفونی و کادوا یقتلوننی

26 - هارون با بیان مبارزه خویش علیه شرکوری بنی اسرائیل ، از موسی (ع) خواست تا وی را همسنگ ستمکاران شرک پیشه قرار ندهد

إن القوم استضعفونی و کادوا یقتلوننی . . . و لاتجعلنی مع القوم الظلمین

ص: 315

روشن است که موسی(ع) هرگز گمان نمی کرد که هارون از ستمکاران باشد. بنابراین «مع» در جمله «لا تجعلنی مع» معیت حکمی است؛ یعنی مرا در حکم ستمکاران قرار مده.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 17

17 - هارون (ع) ، دارای برنامه ای مشخص برای مقابله با گوساله پرستی و احیای توحید در بنی اسرائیل بود .

أطیعوا أُمّری

دعوت هارون(ع) از بنی اسرائیل به اطاعت فرمان های او، پس از فرمان «اتَّبِعُونی»، حاکی از آن است که وی برای بنی اسرائیل در صورت پیروی آنان از او، دستور العمل هایی را تدارک دیده بود.

506- شرک ستیزی هود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 50 - 12

12- مبارزه با شرک ، از وظایف اصلی حضرت هود (ع)

يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 54 - 8

8- قاطعیت و صلابت هود (ع) ، در امر رسالت و مبارزه با شرک و بت پرستی

قال إني أشهد الله وأشهدوا أني بريء مما تشركون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 55 - 2

2- هود (ع) ، همه مشرکان قوم عاد و خدایان آنان را ، به توطئه و مبارزه علیه خویش فرا خواند .

فكيدوني جميعًا

چون در آیه قبل ، سخن از مشرکان و نیز بت‌های آنان بود ، مقصود از «جمعاً» تمامی مشرکان و همه بت‌هاست.

507- کيفر شرک ستيزی در دوران اصحاب كهف

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

10 - كهف - 18 - 20 - 2

2- کيفر روی گردانی از آيين شرک در عصر اصحاب كهف ، سنگ سار شدن بود .

إِنَّهُمْ إِن يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ

از جمله معانی ذکر شده برای «رجم» سنگ سار کردن است.

ص: 316

508- ممانعت از شرک ستیزی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 36 - 9

9- مشرکان ، پیامبر اسلام را از مبارزه با معبودهایشان برحذر داشته و از قهر آنان می ترساندند .

و یخوفونک بالذین من دونه

برداشت یاد شده مبتنی بر این فرض است که مقصود از «الذین من دونه» معبودهای مشرکان باشد؛ چنان که بسیاری مفسران گفته اند: بت پرستان مکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از خشم و غضب بت ها برحذر می داشتند.

509- منشأ شرک ستیزی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 24 - 7

7- طرد شرک از سوی مؤمنان و گرایش آنان به پرستش خدای یگانه ، مرهون هدایت و راهنمایی خداوند

و هدوا إلی صراط الحمید

510- ویژگیهای شرک ستیزی ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 57 - 5

5- کیفیت مبارزه و چگونگی مواضع ابراهیم (ع) علیه بت پرستان ، متناسب با شرایط موجود و توانایی های خود آن حضرت بود .

تالله لأکیدنّ أضمنکم بعد أن تولّوا مدبرین

تصمیم ابراهیم (ع) به از بین بردن بت ها به طور مخفی و هنگامی که مردم حضور ندارند، حکایت از این دارد که او توانایی انجام چنین کاری در حضور مردم به صورت آشکار نداشت. بنابراین مبارزه آن حضرت متناسب و همسو با شرایط و مقدرات او بوده است.

6- شرکت

1- آثار شرکت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 28 - 15

15 - شریک داشتن در اموال و امکانات دلهره آفرین است .

هل لكم .. شركاء ... تخافونهم كخيفتكم انفسكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 24 - 12

12 - زندگی مختلط و شراکت در امور اقتصادی ، زمینه ساز تضييع حقوق و لغزشگاه بسیاری از مردم

وإن كثيراً من الخلقاء ليبغي ... إلا الذين آمنوا ... وقليل ما هم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 29 - 6

6 - شرکت ، زمینه ساز ناسازگاری و اختلاف

ضرب الله مثلاً رجلاً فيه شركاء متشكسون

2- احكام عقد شرکت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 79 - 4

4- شرکت ، عقدی مشروع و سابقه دار در ادیان الهی است .

فكانت لمسكين يعملون في البحر

3- تاريخ عقد شرکت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- شرکت ، عقدی مشروع و سابقه دار در ادیان الهی است .

فكانت لمسكين يعملون في البحر

4- شرکت در غزوه تبوک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 120 - 14

14 - حرکت مؤمنان به سوی جنگ تبوک ، برانگیزنده خشم کافران بود .

و لا يظنون موطناً يعجز الكفار

با توجه به اینکه این بخش از آیات در مورد جنگ تبوک است، برداشت فوق استفاده می شود.

5- شرکت در مجلس گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 140 - 13, 16, 17

13 - شرکت در مجالس گناه ، گناهی همسنگ با انجام آن

فلا تقعدوا معهم حتى يخوضوا في حديث غيره إنكم إذا مثلهم

16 - یکسانی سرنوشت شوم کافران و منافقان و شرکت کنندگان در مجالس کفر و گناه و استهزا به آیات الهی

انکم اذا مثلهم ان الله جامع المنفقين . . . جميعاً

17 - مسلمان شرکت کننده در مجالس کفر و استهزای به آیات الهی منافق است .

فلا تقعدوا معهم حتى يخوضوا في حديث غيره إنكم إذا مثلهم . . . جميعاً

جمله «ان الله . . .» ، پس از بیان حرمت مجالست با استهزا کنندگان، دلالت می کند که مراد از منافقان، همان مسلمانانی هستند که در آن مجالس شرکت می کنند.

6- شرکت در نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 10

10 - شرکت در نماز جمعه ، باعث از دست رفتن روزی مردمان نمی شود .

و إذا رأوا تجره ... و الله خير الرزقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 9 - 5

5 - مؤمنان ، وظیفه دار جدیت و تلاش برای شرکت در نماز جمعه

ص: 319

فاسعوا إلى ذكر الله

7- عقد شرکت در ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 79 - 4

4- شرکت ، عقدی مشروع و سابقه دار در ادیان الهی است .

فكانت لمسكين يعملون في البحر

8- عوامل شرکت در جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 123 - 9

9 - توجه به شمول حمایت و امداد الهی نسبت به متقین ، از عوامل روی آوردن مؤمنان به جهاد با کافران

قتلوا .. و اعلموا أن الله مع المتقين

9- مشروعیت عقد شرکت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 79 - 4

4- شرکت ، عقدی مشروع و سابقه دار در ادیان الهی است .

فكانت لمسكين يعملون في البحر

10- نهی از شرکت در غزوه خیبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 15 - 8

8 - تلاش متخلفان حدیبیه برای حضور در جنگ خیبر ، به منظور شکستن نهی الهی از شریک شدن آنان در غنایم خیبر *

یریدون أن یبدلوا کلم الله قل لن تتبعونا کذلکم قال الله من قبل

برداشت بالا بدان احتمال است که به قرینه «قل لن تتبعونا كذلكم قال الله من قبل»، خداوند از قبل، پربار بودن جنگ خیبر را یادآور شده و از حضور متخلفان، در آن جنگ نهی کرده است؛ تا آنان به غنایم دست نیابند. ولی متخلفان، به خاطر شکستن این نهی الهی، درصدد شرکت در جنگ و سهم شدن در غنایم بودند.

ص: 320

1- حرمت شطرنج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 90 - 18

18 - بازی با شطرنج و نرد، قمار و حرام است .

والمیسر ... رجس من عمل الشیطن فاجتنبوه

از امام باقر(ع) روایت شده: الشطرنج و النرد میسر.

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 341، ح 186؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 498، ح 9 و 10.

2- نهی از شطرنج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 30 - 20

20 - « عن زید الشحام قال : سألت أبا عبد الله عن قول الله عزّوجلّ « فاجتنبوا الرجس من الأوثان و اجتنبوا قول الزور » فقال : الرجس من الأوثان « الشطرنج و « قول الزور » الغناء ;

زید شحام می گوید: از امام صادق(ع) از قول خدای عزّوجلّ «فاجتنبوا الرجس من الأوتان و اجتنبوا قول الزور» پرسیدم، فرمود: «الرجس من الأوتان» شطرنج است و «قول الزور» غنا می باشد».

ص: 321

8- شعار

1- شعار اصحاب كهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 14 - 7

7- اعلام ربوبیت یگانه خدا بر کل هستی و بیزاری از پرستش غیر او ، شعار و محور قیام اصحاب كهف بود .

فقالوا ربنا رب السموت و الأرض لن ندعوا من دونه إلهاً

2- شعار توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 40 - 18

18 - « کلمه الله » (شعار توحید) ، دارای برتری مطلق بر شعار کفر

و جعل کلمه الذین کفروا السفلی و کلمه الله هی العلیا

3- شعار جاهلانہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 170 - 19

19 - تقلید از نیاکان ، شعاری جاهلی و غیر منطقی است .

قالوا بل نتبع ما ألفینا علیه ءاباءنا أو لو کان ءاباؤهم لایعقلون

4- شعار کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 40 - 18

18 - « کلمه الله » (شعار توحید) ، دارای برتری مطلق بر شعار کفر

و جعل کلمه الذین کفروا السفلی و کلمه الله هی العلیا

5- شعار محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 35 - 2

2- « لا إله إلا الله » شعار پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

إذا قيل لهم لا إله إلا الله

6- شعار مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 156 - 6

6- استرجاع ، شعار مؤمنان صبور به هنگام مواجه شدن با مصیبت ها و سختیهاست .

و بشر الصبرین. الذین إذا أصبتهم مصیبه قالوا إنا لله و إنا إليه رجعون

«استرجاع» گفتن « إنا لله و إنا إليه رجعون» است.

7- شعار ناپسند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 77 - 36

36 - خداوند ، فراخوان سست عنصران عصر رسول خدا به دست شستن از شعار های توخالی در زمینه جنگ و جهاد

الم تر الی الذین قیل لهم کفوا ایدیکم

امام صادق (ع) در تفسیر آیه فوق فرمود: یعنی کفوا السننکم.

کافی، ج 2، ص 114، ح 8؛ نورالثقلین، ج 1، 517، ح 407؛ تفسیر عیاشی، ج 1، ص 258، ح 197.

ص: 323

1- احترام به شعائر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 2 - 1

1 - حفظ شعایر الهی، از وظایف مؤمنان

یا ایها الذین ءامنوا لاتحلوا شعر الله

«احلال» «مصدر تحلوا» به معنای مباح شمردن است و مباح شمردن شعایر الهی به این است که حرمت و احترام آنها حفظ نشود.

2- استهزای شعائر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 58 - 10، 11، 7

7 - حرمت ایجاد روابط دوستی با کسانی که حتی برخی از احکام و شعایر دین را به بازی گرفته و مورد تمسخر قرار می دهند . *

لاتتخذوا الذین .. و إذا نادیتم إلى الصلوة اتخذوها هزواً ولعباً

تحریم دوستی با استهزا کنندگان نماز پس از تحریم دوستی با استهزا کنندگان دین، می تواند گویای این نکته باشد که تمسخر هر یک از احکام اسلام، مصداق استهزای دین است و همان حکم (حرمت ایجاد روابط) را در پی خواهد داشت.

10 - اهل کتاب و دیگر کافران به دلیل استهزای دین اسلام و احکام و شعایر آن، @مردمی نادان و بی خرد

اتخذوا دینکم هزواً .. ذلک بانهم قوم لایعقلون

برداشت فوق بر این مبناست که «لایعقلون» فعلی لازم باشد، یعنی اهل کتاب و کافران، فاقد عقل و اندیشه کافی هستند. اسناد «لایعقلون» به «قوم» که حاکی از بافت خاص اجتماعی آنهاست، این معنی را تأیید می کند.

11 - ترک اندیشه در احکام و شعایر دین اسلام، ریشه استهزای کافران نسبت به آن

اتخذوها هزواً ولعباً ذلک بانهم قوم لایعقلون

در برداشت فوق «لایعقلون»، فعلی متعدی گرفته شده و مفعول آن محذوف فرض شده است. یعنی لایعقلون الدین و الصلوه و ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - ایمان مسلمانان به خدا، قرآن و تمامی کتب آسمانی، برانگیزنده اهل کتاب بر تمسخر نماز و دیگر شعایر اسلام

قل یا اهل الکتب هل تنقمون منا الا ان ءامننا باللّه . . . و ما أنزل من قبل

برداشت فوق بر این مبناست که «ان ءامننا» به تقدیر «لام»، بیانگر کراهت و ناخرسندی اهل کتاب نسبت به مسلمانان باشد، یعنی «ما تنقمون منا دیننا و صلاتنا لشیء الا ایماننا باللّه . . .».

3- تعظیم شعائر الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 32 - 10، 6

6 - بزرگداشت شعائر الهی، نشانه تقوا و خداترسی است.

و من یعظم شعائر اللّه فإِنَّها من تقوی القلوب

ضمیر «ها» در «فإِنَّها» به «شعائر» بازمی گردد. بنابراین «فإِنَّها» به تقدیر «فإِنَّ تعظیمها» می باشد. «من» نشویه و «تقوی» به معنای خداترسی است؛ یعنی، بزرگداشت شعائر الهی، نشأت یافته از تقوا و خداترسی دل ها است.

10 - «عن ابی عبد اللّه (ع) قال إنّما یكون الجزء مضاعفاً فیما دون البدنه حتى یبلغ البدنه فإذا بلغ البدنه فلا تضاعف لأنه أعظم ما یكون، قال اللّه عزّوجلّ: و من یعظم شعائر اللّه فإِنَّها من تقوی القلوب»؛

از امام صادق (ع) روایت شده است [که در باره کفّاره صید در حرم] فرمود: همانا جزای صید اضافه می شود تا آن جایی که کمتر از شتر باشد. پس آن گاه که به حد شتر رسید، دیگر اضافه نمی شود؛ زیرا شتر بزرگ ترین چیزی است که می توان قربانی کرد. خداوند عزّوجلّ می فرماید: «و من یعظم شعائر اللّه...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 36 - 3

3 - بزرگداشت و حفظ حرمت شعائر دینی و الهی، وظیفه ای الهی برعهده تمام مؤمنان است.

و البدن جعلنها لكم من شعائر اللّه

این سخن خدا که: «ما شتران قربانی را جزء شعائر دینی قرار دادیم» در واقع توصیه است به این که باید در حفظ شعائر الهی و بزرگداشت آنها بکوشید.

4- توصیه به تعظیم شعائر الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 32 - 5

5- حفظ حرمت و بزرگداشت شعائر الهی و دینی ، توصیه ای است از سوی خدا به انسان ها

و من یعظم شعائر الله

توصیه خداوند به بزرگداشت دام های قربانی، بدان جهت است که آنها شعائر و نشانه های خدا هستند. بنابراین آیه یاد شده در واقع توصیه است به اینکه: مؤمنان باید شعائر الهی و دینی را بزرگ بشمارند و از جمله آنها، ا دام هایی است که حاجیان برای قربانی کردن در «منا» به همراه خود می برند.

ص: 325

5- حرمت هتک شعائر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 2 - 2

2 - هتک حرمت شعائر الهی ، حرام و گناه است .

یا ایها الذین ءامنوا لاتحلوا شعر الله

6- شعائر دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 58 - 8

8 - نماز و اذان ، از ارکان اساسی دین و شعائر مقدس آن

الذین اتخذوا دینکم هزواً .. و إذا نادیتم إلی الصلوة اتخذوها هزواً ولعباً

آیه مورد بحث، استهزای نماز و اذان را نمونه ای از استهزای دین شمرده است و اطلاق دین بر نماز و اذان نشان می دهد که این دو از ارکان اساسی دین می باشد.

7- قداست شعائر الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 32 - 2

2 - دام های قربانی (دام هایی که حاجیان برای قربانی کردن به همراه می برند) ، از شعائر الهی و دارای حرمت و قداست در پیشگاه خداوند

و من یعظم شعئر الله

«تعظیم» (مصدر «یعظم») به معنای بزرگ شمردن است «شعائر» جمع «شعیره» و «شعیره» به معنای علامت و نشانه است. مراد از «شعائر الله» به قرینه آیه بعد (لکم فیها منافع إلی أجل مسمی ثم محلها إلی البیت العتیق) دام هایی برای قربانی است که حج گزاران به همراه خود می بردند؛ یعنی، «هر کس دام های قربانی را - که شعائر و نشانه های خدایند - حرمت گذارد و بزرگ بشمارد...». بنابراین، آیه یاد شده توصیه ای است از سوی خداوند به همه اهل ایمان - چه مالک دام های قربانی باشند و چه نباشند - که در حفظ و نگه داری آن دام ها بکوشند و از هرگونه سهل انگاری درباره آنها، اجتناب بورزند.

8- گناه استهزای شعائر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 326

6 - تمسخر اذان، نماز و دیگر شعایر دینی، از گناهان بزرگ

و إذا نادیتم إلی الصلوة اتخذوها هزواً و لعباً

چون تمسخر کنندگان نماز و اذان و یا دیگر شعایر دینی، باید طرد شوند و نباید با آنان روابط دوستی برقرار کرد، معلوم می شود تمسخر نماز و اذان و دیگر شعایر، از گناهان بزرگ است.

9- مراد از شعائر الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 32 - 10

10 - « عن أبی عبد الله (ع) قال إنما یكون الجزءء مضاعفاً فیما دون البدنه حتی یبلغ البدنه فإذا بلغ البدنه فلا تضاعف لأنه أعظم ما یكون، قال الله عزوجل: و من یعظم شعائر الله فإنها من تقوی القلوب؛

از امام صادق(ع) روایت شده است [که در باره کفار صید در حرم] فرمود: همانا جزای صید اضافه می شود تا آن جایی که کمتر از شتر باشد. پس آن گاه که به حد شتر رسید، دیگر اضافه نمی شود؛ زیرا شتر بزرگ ترین چیزی است که می توان قربانی کرد. خداوند عزوجل می فرماید: «و من یعظم شعائر الله...».

10- منشأ استهزای شعائر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 59 - 12

12 - فسق (نادیده گرفتن دستورات خداوند)، ریشه استهزای دین و شعایر الهی

اتخذوا دینکم هزواً و لعباً .. و إن اکثرکم فسقون

مصدق جمله «هل تتقون...» همان استهزای نماز و احکام دین است. بنابراین «فسق» که علت برای «تقون» گرفته شده است، در حقیقت علت استهزای دین نیز می باشد.

11- منشأ شعائر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نابخردی ، ریشه تمسخر احکام و شعایر دین اسلام

اتخذوا دینکم هزواً .. ذلک بانهم قوم لا یعقلون

ص: 327

12- موارد شعائر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 2 - 11، 12، 10، 4، 3

3 - مناسک حج ، از شعایر الهی است . *

لاتحلوا شعر الله

«شعائر» جمع «شعیره» به معنای علامت است. و احتمالا مراد از آن، علایم و مناسک حج باشد.

4 - حرام ها و حلال های الهی (همانند حلیت چهارپایان و حرمت صید در حال احرام) ، از شعایر الهی است . *

أحلت لكم بهیمه الانعم .. لاتحلوا شعر الله

از مصادیق شعایر الهی، با توجه به آیه قبل، حلالها و حرامهای الهی است.

10 - ماه های حرام ، قربانی های بی نشان و بانشان حج و نیز نشانه های قربانی ، از شعایر الهی

لاتحلوا شعر الله و لالشهر الحرام و لالهدی و لالقلند

بنابر اینکه امور یاد شده از باب ذکر خاص بعد از عام (شعر الله) باشد.

11 - راهیان خانه خدا ، از شعائر الهی

لاتحلوا شعر الله .. و لاءآمین البیت الحرام

بنابر اینکه امور یاد شده از باب ذکر خاص بعد از عام (شعر الله) باشد و راهیان خانه خدا از جمله آنها هستند.

12 - علامت های راهیان خانه خدا ، از شعایر الهی

لاتحلوا شعر الله .. و لالقلند

شعائر الله

13- {شعائر الله}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 158 - 17، 13، 1

1 - کوه صفا و مروه ، دو علامتی که خداوند آنها را نشانه جایگاه عبادت قرار داده است .

إن الصفا و المروه من شعائر الله

بنابراین توصیف «صفا و مروه» به «شعائر الله» می رساند که: خداوند آن دو مکان را علامتی قرار داده تا بندگانش در آن جا، او را عبادت کنند.

13 - از امام صادق (ع) روایت شده که فرمودند: «ان الصفا و المروه من شعائر الله» فأبده بما بدء الله تعالى به و ان المسلمین كانوا یظنون ان السعی بین الصفا و المروه شیء صنعه المشركون فأنزل الله عز و جل «ان الصفا و المروه من شعائر الله . . .» .

صفا و مروه از شعائر الهی است پس [سعی] را شروع نما از جایی که خداوند [در آیه شریفه] در بیانش شروع نموده و مسلمانان گمان می کردند که سعی بین صفا و مروه چیزی است که مشرکان آن را بنا نهاده اند؛ پس خداوند عز و جل آیه فوق را نازل کرد: «ان الصفا و المروه من شعائر الله . . .».

17 - «عن الحلبي قال : سألت ابا عبد الله (ع) عن المرأه تطوف بين الصفا و المروه و هی حائض قال : لا لان الله تعالى يقول «ان الصفا و المروه من شعائر الله» ;

حلبی گوید از امام صادق (ع) سؤال کردم: آیا زن حائض می تواند سعی بین صفا و مروه را انجام دهد؟ امام فرمود: نه، خداوند

ص: 328

فرموده: صفا و مروه از شعائر خداست».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 36 - 1

1 - شتران قربانی از شعائر دینی و الهی مراسم حج

و البدن جعلنها لكم من شعئر الله

«بدن» جمع «بدنه» است. «بدنه» نیز در لغت، به گاو و شتر درشت و چاق گفته می شود. در گذشته، کسانی که قصد داشتند در مراسم حج شرکت کنند، از قبل به دام هایی قربانی خوب می رسیدند تا چاق و فربه شوند. بدین جهت به گاو و شتر قربانی «بدنه» گفته می شد. گفتنی است که مراد از «بدن» در آیه یاد شده - به قرینه «فإذا وجبت جنوبه» - تنها شتران می باشد؛ یعنی، شترانی را که به رسم قربانی به همراه می برید، برای شما از شعائر دینی و الهی قرار دادیم.

14- تعظیم شعائر الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 32 - 10، 6

6 - بزرگداشت شعائر الهی، نشانه تقوا و خداترسی است.

و من يعظم شعئر الله فإنها من تقوى القلوب

ضمیر «ها» در «فإنها» به «شعائر» بازمی گردد. بنابراین «فإنها» به تقدیر «فإن تعظیمها» می باشد. «من» نشویه و «تقوی» به معنای خداترسی است؛ یعنی، بزرگداشت شعائر الهی، نشأت یافته از تقوا و خداترسی دل ها است.

10 - «عن أبي عبد الله (ع) قال إنما يكون الجزاء مضاعفاً فيما دون البدنه حتى يبلغ البدنه فإذا بلغ البدنه فلا تضاعف لأنه أعظم ما يكون، قال الله عز وجل: و من يعظم شعائر الله فإنها من تقوى القلوب»؛

از امام صادق (ع) روایت شده است [که در باره کفاره صید در حرم] فرمود: همانا جزای صید اضافه می شود تا آن جایی که کمتر از شتر باشد. پس آن گاه که به حد شتر رسید، دیگر اضافه نمی شود؛ زیرا شتر بزرگ ترین چیزی است که می توان قربانی کرد. خداوند عزوجل می فرماید: «و من يعظم شعائر الله...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 36 - 3

3 - بزرگداشت و حفظ حرمت شعائر دینی و الهی ، وظیفه ای الهی برعهده تمام مؤمنان است .

و البدن جعلنها لكم من شعئر الله

این سخن خدا که: «ما شتران قربانی را جزء شعائر دینی قرار دادیم» در واقع توصیه است به این که باید در حفظ شعائر الهی و بزرگداشت آنها بکوشید.

15- توصیه به تعظیم شعائر الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 32 - 5

ص: 329

و من يعظم شعئر اللّٰه

توصیه خداوند به بزرگداشت دام های قربانی، بدان جهت است که آنها شعائر و نشانه های خدا هستند. بنابراین آیه یاد شده در واقع توصیه است به اینکه: مؤمنان باید شعائر الهی و دینی را بزرگ بشمارند و از جمله آنه، دام هایی است که حاجیان برای قربانی کردن در «منا» به همراه خود می برند.

16- قداست شعائر الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 32 - 2

2 - دام های قربانی (دام هایی که حاجیان برای قربانی کردن به همراه می برند) ، از شعائر الهی و دارای حرمت و قداست در پیشگاه خداوند

و من يعظم شعئر اللّٰه

«تعظیم» (مصدر «يعظم») به معنای بزرگ شمردن است «شعائر» جمع «شعیره» و «شعیره» به معنای علامت و نشانه است. مراد از «شعائر اللّٰه» به قرینه آیه بعد (لکم فیها منافع إلى أجل مسمی ثم محلها إلى البیت العتیق) دام هایی برای قربانی است که حج گزاران به همراه خود می بردند؛ یعنی، «هر کس دام های قربانی را - که شعائر و نشانه های خدایند - حرمت گذارد و بزرگ بشمارد...». بنابراین، آیه یاد شده توصیه ای است از سوی خداوند به همه اهل ایمان - چه مالک دام های قربانی باشند و چه نباشند - که در حفظ و نگه داری آن دام ها بکوشند و از هرگونه سهل انگاری درباره آنها، اجتناب بورزند.

17- مراد از شعائر الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 32 - 10

10 - «عن أبی عبد اللّٰه (ع) قال إنّما یكون الجزء مضاعفاً فیما دون البدنه حتى یبلغ البدنه فإذا بلغ البدنه فلا تضاعف لأنه أعظم ما یكون ، قال اللّٰه عزّوجلّ : و من يعظم شعائر اللّٰه فإنّهم من تقوی القلوب ؛

از امام صادق (ع) روایت شده است [که در باره کفّاره صید در حرم] فرمود: همانا جزای صید اضافه می شود تا آن جایی که کمتر از شتر باشد. پس آن گاه که به حد شتر رسید، دیگر اضافه نمی شود؛ زیرا شتر بزرگ ترین چیزی است که می توان قربانی کرد. خداوند عزّوجلّ می فرماید: «و من يعظم شعائر اللّٰه...».

10- شعر

1- ارزش شعر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 227 - 5

5 - شعر در پرتو ایمان ، به دور از گمراهی و گمراه گری است .

و الشعراء يتبعهم الغاوان .. . إلا الذين آمنوا

2- ایمان در شعر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 227 - 1,5

1 - ارزش شعر ، در پرتو ایمان ، عمل صالح و یاد خداوند

و الشعراء يتبعهم الغاوان .. . إلا الذين آمنوا... و ذكروا الله كثيراً

5 - شعر در پرتو ایمان ، به دور از گمراهی و گمراه گری است .

و الشعراء يتبعهم الغاوان .. . إلا الذين آمنوا

3- تهمت شعر به قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 5 - 4

4- نسبت ناروای شعر و شاعری به قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از سوی مشرکانِ ستم پیشه

بل هو شاعر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 224 - 3

3 - حقیقت قرآن مبرا از شعر ، و ساحت پیامبر (صلی الله علیه و آله) منزّه از شاعری و خیال پردازی

وَالشُّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ

ص: 331

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 41 - 4

4 - اتهام شعر به قرآن و شاعری به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از سوی کافران و مشرکان در آغاز رسالت

و ما هو بقول شاعر

4- دفاع از مظلوم در شعر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 227 - 7

7 - شعر ارزشمند، پیامدار یاد خدا و دفاع از مظلوم

و ذكروا الله كثيرا و انتصروا من بعد ما ظلموا

5- ذکر خدا در شعر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 227 - 1,7,9

1 - ارزش شعر، در پرتو ایمان، عمل صالح و یاد خداوند

و الشعراء يتبعهم الغاوان .. إلا الذين ءامنوا... و ذكروا الله كثيرا

7 - شعر ارزشمند، پیامدار یاد خدا و دفاع از مظلوم

و ذكروا الله كثيرا و انتصروا من بعد ما ظلموا

9 - تبلیغ یاد خدا، ارزش های عقیدتی و عملی و عدالت خواهی، اصیل ترین محتوای شعر ارزشی

و الشعراء يتبعهم الغاوان .. إلا الذين ءامنوا... و انتصروا من بعد ما ظلموا

6- شرایط ارزش شعر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 227 - 1

1 - ارزش شعر ، در پرتو ایمان ، عمل صالح و یاد خداوند

و الشعراء يتبعهم الغاوان . . . إلا الذين آمنوا... وذكروا الله كثيراً

7- شعر ارزشمند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 332

9- تبلیغ یاد خدا، ارزش های عقیدتی و عملی و عدالت خواهی، اصیل ترین محتوای شعر ارزشی

و الشعراء يتبعهم الغاون... إلا الذين آمنوا... و انتصروا من بعد ما ظلموا

8- شعر بی ارزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- شعر بی ملاک و بی هدف، شعری پست و بی ارزش است.

و الشعراء يتبعهم الغاون . ألم تر أنهم في كل واد يهيمون

9- ظلم شعر باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14- ترویج باطل و مبارزه با دین در قالب شعر، ظلم بوده و دارای عقوبتی سخت است.

و الشعراء يتبعهم الغاون... و سيعلم الذين ظلموا أي منقلب ينقلبون

10- عدالتخواهی در شعر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- تبلیغ یاد خدا، ارزش های عقیدتی و عملی و عدالت خواهی، اصیل ترین محتوای شعر ارزشی

و الشعراء يتبعهم الغاون... إلا الذين آمنوا... و انتصروا من بعد ما ظلموا

11- عمل صالح در شعر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - ارزش شعر، در پرتو ایمان، عمل صالح و یاد خداوند

و الشعراء يتبعهم الغاوان . . . إلا الذين آمنوا... وذكروا الله كثيراً

ص: 333

12- قرآن و شعر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 69 - 2

2 - قرآن ، سخنی از سنخ شعر نیست .

و ما علمنه الشعر

مقصود از آموخته ای که از سنخ شعر نیست، قرآن کریم است که کافران آن را شعر می پنداشتند و بر این اساس، پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) را به شاعر بودن متهم می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 41 - 2

2 - قرآن ، تحقیقاً از سنخ شعر و کلامی شاعرانه نیست .

و ما هو بقول شاعر

13- کافران و شعر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 227 - 11

11 - استفاده کافران از شعر ، در هجو ارزش های الهی و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ذکروا الله کثیراً و انتصروا من بعد ما ظلموا

قیدهای «ذکروا الله کثیراً» و «انتصروا من بعد ما ظلموا» می تواند نشانگر این باشد که شاعران جاهلی، ارزش های الهی و شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان را هجو می کردند و خداوند ضمن تشویق شاعران مسلمان به تبلیغ ارزش های الهی (و ذکروا الله کثیراً)، مقابله به مثل را نیز برای آنان تجویز کرده است (و انتصروا من بعد ما ظلموا).

14- کيفر شعر باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 227 - 14

14 - ترویج باطل و مبارزه با دین در قالب شعر ، ظلم بوده و دارای عقوبتی سخت است .

و الشعراء يتبعهم الغاوان .. و سيعلم الذين ظلموا أي منقلب ينقلبون

15- محمد(صلی الله علیه و آله) و شعر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 37 - 5

5- ساحت مقدس پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، منزله از جنون و سخنان ایشان پیراسته از شعسرایی

ص: 334

و يقولون . . . لشاعر مجنون . بل جاء بالحق و صدق المرسلين
برداشت یاد شده از آن جا است که «بل» برای اضراب ابطالی است.

16- ملاک ارزش شعر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 227 - 7

7- شعر ارزشمند ، پیامدار یاد خدا و دفاع از مظلوم

و ذكروا الله كثيرا و انتصروا من بعد ما ظلموا

17- نقش شعر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 227 - 8

8- هنر شعر ، از ابزار کارآمد مبارزه با ظلم و ستمگران و حمایت از مظلومان

و انتصروا من بعد ما ظلموا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 70 - 8

8- شعر در احیای حیات واقعی و معقول انسان ها ، کافی نیست .

و ما علمنه الشعر و ما ینبغی له . . . لینذر من کان حیاً

از این که خداوند با نفی شعر بودن قرآن، حیاتبخش بودن را منحصر به تعالیم آن و پیامبر(صلی الله علیه و آله) دانسته است، می توان
استفاده کرد که شعر، در حیات بخشیدن به انسان ها کافی نیست.

ص: 335

11- شعور

1- آثار شعور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 52 - 13

13 - تأثیر پذیری از آیات روشن الهی در جهان طبیعت ، مستلزم داشتن حیات و شعور انسانی است .

اللّٰه الذی یرسل الریح . . . فإِنَّک لا تسمع الموتی

2- آرزوی محرومیت از شعور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 40 - 15

15 - آفریده شدن به صورت خاک و محرومیت از شعور و تکلیف از آغاز پیدایش ، آرزوی کافران در قیامت

و یقول الکافر یلبتتی کنت ترابًا

3- اهمیت شعور انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 23 - 9

9- نطق و شعورمندی انسان ، نشانه ای از آیات حق الهی *

وفی أنفسکم أفلا تبصرون . . . إینه لحقّ مثل ما أنکم تنطقون

از ارتباط میان «إینه لحقّ» با «تنطقون»، ممکن است مطلب بالا استفاده شود.

4- تعلیم موجودات با شعور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 3 - 3

3 - خداوند ، آفریده های با شعور خویش را بر شیوه به کار بردن توانمندی های خود ، آگاه ساخته است .

5- حسابرسی از موجودات با شعور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 23 - 6

6- تمامی مخلوقات با شعور جهان ، موجوداتی مسؤول و مورد بازپرسی خداوند

و هم یسلون

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مرجع ضمیر «هم» «مَنْ» در «من فی السماوات» باشد.

6- شعور آتش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 69 - 3

3- پدیده های طبیعت ، چون آتش و . . . دارای نوعی شعور و آگاهی اند .

قلنا ینار کونی بردًا و سلماً علیٰ إبرهیم

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که جمله (قلنا. ..) معنای حقیقی «گفتن» مقصود باشد. بنابراین لازمه شنیدن سخن خدا، شعور و آگاهی داشتن است.

7- شعور آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 12 - 3

3 - آتش جهنم ، دارای نوعی ادراک و احساس

إذا رأتهم من مکان بعید سمعوا لها تعقیظًا و زفیرًا

8- شعور آسمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- زمین و آسمان (جهان هستی)، دارای نوعی شعور، اراده و نطق

قالتا أتینا طائعين

از واژه «قالتا» استفاده می شود که آسمان و زمین دارای نوعی نطق اند؛ چنان که از جمله «أتینا طائعين» فهمیده می شود که آن دو، از نوعی اراده و خواست نیز برخوردارند و از مجموع اراده و نطق نوعی شعور و ادراک استفاده می شود.

ص: 337

9- شعور آسمان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 72 - 6

6 - آسمان ها و زمین و کوه ها دارای نوعی شعورند .

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا

خودداری از پذیرش امانت الهی، حکایت از نوعی شعور و ادراک می کند.

10- شعور آفرینش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 116 - 12

12 - اطاعت هستی از خداوند ، اطاعتی آگاهانه است .

کل له قنتون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 18 - 3

3 - تمامی پدیده های جهان آفرینش ، موجوداتی اند شعورمند .

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مِنْ فِي السَّمَوَاتِ

به کارگیری لفظ «من» برای همه پدیده های موجود در آسمان ها و زمین - با توجه به این که این کلمه غالباً در ذوی العقول به کار می رود - می تواند اشعار به مطلب فوق داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 26 - 5

5 - فرمان برداری عالم هستی از خداوند ، آگاهانه و عالمانه است .

كُلِّ لَه قنتون

جمع بسته شدن «قانت» با «ون» حکایت از این دارد که اطاعت آنها از خداوند، از روی شعور و فهم است.

11- شعور ابابیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فیل - 105 - 4 - 2

2- پرندگان حملهور به اصحاب فیل ، دارای شعور و قدرت تمیز بین نیروهای حق و باطل *

ترمیم بحجاره من سجّیل

ص: 338

انتخاب سپاه ابرهه از بین مردمی که در آن منطقه حضور داشتند، بیانگر قدرت تشخیص پرندگان است.

12- شعور اخروی جمادات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 6 - 7

7- وجود حیات و شعور در موجودات ، حتی جمادات در آخرت

كانوا لهم أعداء و كانوا بعبادتهم كفرين

از ضمائر «ذوی القعول» در آیه شریفه، مطلب یاد شده استفاده می شود.

13- شعور اخروی موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 24 - 7

7 - جهان آخرت ، جهان عینیت یافتن شعور و آگاهی برخی از پدیده ها و آشکار شدن حقایق ناشناخته دنیا

يوم تشهد عليهم ألسنتهم . . . بما كانوا يعملون

از آیه شریفه، چنین استفاده می شود که اعضا و جوارح، دارای نوعی شعوراند و اعمال آدمی را درک کرده و با خود نگه می دارند. البته این حقیقت در عالم دنیا، برای همگان عینیت ندارد و تنها در جهان آخرت، همگان شاهد تحقق عینی این معنا خواهند بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 21 - 7

7 - آخرت ، صحنه بروز و ظهور حیات و شعور موجودات *

قالوا أنطقنا الله الذي أنطق كل شيء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 6 - 7

7- وجود حیات و شعور در موجودات ، حتی جمادات در آخرت

كانوا لهم أعداء و كانوا بعبادتهم كفرين

از ضمائر «ذوی القعول» در آیه شریفه، مطلب یاد شده استفاده می شود.

14- شعور اعضای بدن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 65 - 4

ص: 339

4- اعضای بدن انسان ، دارای نوعی درک و شعور است .

تکلمنا ایدیهیم و تشهد ارجلهم بما کانوا یکسبون

برداشت یاد شده براساس این نکته است که لازمه گواهی دادن بر هر چیزی، آگاهی و درک نسبت به آن چیز است. بنابراین گواهی اعضای بدن بر رفتار آدمی، دلیل وجود نوعی درک و شعور در آنها است.

15- شعور انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 14 - 3

3- پیدایش موجودی شعورمند و صاحب اراده از گلی خشکیده (چون انسان) ، شایان تأمل و درس آموزی است .

خلق الإنسن من صلصل

تذکر به مبدأ پیدایش انسان، ممکن است نظر به مطلب بالا داشته باشد؛ چه این که آیات سوره تماماً توحیدی است و در مقام نمایاندن ربوبیت یگانه حق می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 31 - 4

4- ارجمندی و مرتبت جن و انس ، به عنوان دو موجود شعورمند و مسؤول در نظام جهان

سنفرغ لکم آیه الثقلان

ممکن است وصف «ثقلان» (دو موجود وزین و گران سنگ) از آن جهت به جن و انس اطلاق شده باشد که در پرتو شعور و مسؤولیتشان، مورد حسابرسی خداوند قرار می گیرند و شایستگی آن را دارند.

16- شعور بت ها در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 28 - 9

9- بت های مورد پرستش اهل شرک در آخرت ، دارای شعور و توانا بر نطق

و یوم نحشرهم جمیعاً .. وقال شرکاؤهم ما کنتم ایانا تعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 29 - 3

3 - بت های اهل شرک در جهان آخرت ، دارای شعور و آگاهی و توانا بر نطق

و قال شرکاءهم . . . فکفی باللّٰه شهیداً بیننا و بینکم إنّ کنا عن عبادتکم لغفلین

ص: 340

17- شعور پرندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 79 - 7

7- طبیعت (کوه ها، پرندگان و...) دارای نوعی شعور و آگاهی به خداوند

الجبال یسبحن و الطیر

هم آوا شدن کوه ها و پرندگان با داوود(ع) در تسبیح خداوند، می تواند گویای حقیقت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 19 - 6

6 - پرندگان، دارای نوعی شعور و شناخت نسبت به انسان و خدا

و الطیر محشوره کلّ له أوّاب

18- شعور جمادات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 18 - 7

7 - کوه ها، دارای نوعی شعور و شناخت نسبت به خداوند

یسبحن بالعشیّ و الإشراق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 5 - 9

9- وجود نوعی شعور، در همه موجودات جهان حتی جمادات *

و هم عن دعائهم غفلون

جای انکار نیست که در میان معبودهای مشرکان، بت ها و جمادات نیز وجود داشته اند و خداوند در مورد چنین موجوداتی، اولاً ضمیر ذوی العقول (هم) آورده و ثانیاً صفتی را درباره آنان به کار برده (غافلون) که از نوع عدم و ملکه است؛ زیرا غفلت در جایی صدق می کند که زمینه توجه، وجود داشته باشد. از این دو تعبیر استفاده می شود که جمادات نیز دارای نوعی توجه و شعوراند.

19- شعور جن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 88 - 9

9- جن ، همانند انسان موجودی شعورمند است .

قل لئن اجتمعت الإنس و الجنّ علی أن یأتوا بمثل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 341

10 - كهف - 18 - 50 - 14

14- « جن » ، موجودی دارای شعور و اختیار است .

كان من الجنّ ففسق عن أمر ربّه

تمرد و سرپیچی، نشانه انتخاب گری است و حق انتخاب گری، به موجودی قابل اعطا است که از قدرت تشخیص برخوردار باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 12 - 19

19 - جنّیان ، موجوداتی با شعور و فهم و توانمند بر انجام کارها

و من الجنّ من يعمل بین یدیه باذن ربّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 13 - 9

9 - جنّیان ، موجوداتی با شعور و توانمند بر انجام کارهای بزرگ

و من الجنّ من يعمل بین یدیه . . . يعملون له ما یشاء من محریب و تمثیل و جفان کال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 14 - 9

9 - جنیان ، از شعور و درایت و احساس عزت و ذلت برخورداراند .

فلما خرّ تبینت الجنّ أن لو كانوا یعلمون الغیب ما لبثوا فی العذاب المهین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 18 - 6

6- جن ، موجودی دارای شعور ، تکلیف ، مرگ و معاد ، همانند انسان

حقّ علیهم القول فی أمم قد خلت من قبلهم من الجنّ و الإنس

قرار گرفتن «جن» در کنار «انس»، به عنوان امت هایی که برخی از آنان مشمول کیفر حتمی الهی شده اند، می رساند که: اولاً جن مانند

انسان دارای شعور و تکلیف است؛ زیرا بدون آن کیفر معنا ندارد و ثانیاً آنان نیز دارای مرگ و معاداند؛ زیرا برای انکار معاد، کیفر شده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 29 - 13

13- جن ، همانند انسان ، دارای شعور و اراده و تکلیف

و إذ صرفنا إليك نفراً من الجنّ . . . ولّوا إلى قومهم منذرين

استماع قرآن، ایمان به آن و انذار دیگران، گویای مطلب بالا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 56 - 3

ص: 342

3- جن ، موجودی شعورمند و دارای تکلیف ، همچون انسان

و ما خلقت الجنّ و الإنس إلاّ ليعبدون

از این که «جن» در کنار «انس» قرار گرفته و هدفی همسان برایشان در نظر گرفته شده است، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 16 - 3

3- پیدایش خصلت های ویژه انسانی از مستی خاک و پیدایش موجود زنده دارای درک و شعورمندی چون جن از شعله آتش ، نعمت هایی شایان تأمل و قدرشناسی *

خلق الإنسن من صلصل .. فبأیّء الآء ربکما تکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 21 - 5

5- جن همانند انسان ، برخوردار از نعمت ها و موهبت های زمین و دارای درک و مسؤولیت

فبأیّء الآء ربکما تکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 23 - 5

5- جن ، همانند انسان بهره مند از مظاهر زیبای طبیعت و دارای درک و مسؤولیت

فبأیّء الآء ربکما تکذبان

در صورتی که خطاب در آیه شریفه متوجه جن و انس باشد، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 25 - 6

6- جن همانند انسان ، بهره مند از نعمت های زمین و دارای درک و مسؤولیت

فبأیّء الآء ربکما تکذبان

استفهام در «فبأىء الآء» توییخی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 31 - 4

4 - ارجمندی و مرتبت جن و انس ، به عنوان دو موجود شعورمند و مسؤول در نظام جهان

سنفرغ لکم ایة الثقلان

ممکن است وصف «ثقلان» (دو موجود وزین و گران سنگ) از آن جهت به جن و انس اطلاق شده باشد که در پرتو شعور و مسؤولیتشان، مورد حسابرسی خداوند قرار می گیرند و شایستگی آن را دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 1 - 6

6 - جن ، دارای شعور و قدرت شنوایی و آشنا به زبان انسان ها و تشخیص دهنده حق از باطل در معارف الهی و دینی

ص: 343

استمع نفر من الجن فقالوا إنا سمعنا قرءاً عجباً

20- شعور جنیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 112 - 7

7 - جن موجودی دارای حیات و شعور و اراده است.

عدوا شیطین الإنس و الجن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 130 - 5

5 - جن دارای شعور و اختیار و نیازمند هدایت رسولان الهی است.

یمعشر الجن و الإنس ألم یأتکم رسل منکم

مقتضای بازخواست و درست بودن توبیخ آن است که مورد دارای شعور اختیار و تکلیف باشد. در غیر این صورت بازخواست و توبیخ و کیفر موجه نیست.

21- شعور حیوانات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 38 - 9

9 - حیوانات دارای نوعی اراده، اختیار، شعور و تکلیف و جزا و پاداش در قیامت

أمم أمثالکم .. ثم إلی ربهم یحشرون

22- شعور خورشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 4 - 2

2- یوسف (ع) در رؤیای خویش دریافت که سجده ماه، خورشید و ستارگان بر او، سجده ای از سر شعور و آگاهی است.

ضمير «هم» و نیز جمعهای مذکر سالم نظیر ساجدين، مخصوص دارندگان عقل و شعور است. به کارگیری آن ضمير و آن گونه جمع در بيان سجده ستارگان، ماه و خورشيد می رساند که يوسف (ع) چنان می ديد که آنها از سر عقل و شعور بر او سجده می کنند و در مقابل او خاضعند.

23- شعور در آفرینش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 83 - 7

7 - تمامی موجودات دارای شعور ، خواسته یا ناخواسته ، در برابر خدا تسلیم هستند .

افغیر دین الله یبغون و له اسلم من فی السموات طوعاً و کرهاً

با توجه به کلمه «من» که برای ذوی العقول است، مقصود، موجودات باشعورند.

24- شعور رعد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 13 - 3

3- رعد های آسمانی دارای نوعی شعور و ادراک

و یستجیب الرعد بحمده

25- شعور زمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 72 - 6

6 - آسمان ها و زمین و کوه ها دارای نوعی شعورند .

إنا عرضنا الأمانة على السموت والأرض والجبال فأبين أن يحملنها وأشفقن منها

خودداری از پذیرش امانت الهی، حکایت از نوعی شعور و ادراک می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 11 - 5

5- زمین و آسمان (جهان هستی) ، دارای نوعی شعور ، اراده و نطق

قالنا أتينا طائعين

از واژه «قالتا» استفاده می شود که آسمان و زمین دارای نوعی نطق اند؛ چنان که از جمله «أتینا طائعين» فهمیده می شود که آن دو، از نوعی اراده و خواست نیز برخوردارند و از مجموع اراده و نطق نوعی شعور و ادراک استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - زلزله - 99 - 4 - 5

5 - زمین در قیامت ، دارای شعور و کلام و گواه آنچه بر روی آن اتفاق افتاده است .

تحدّث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - زلزله - 99 - 5 - 3

ص: 345

3- زمین ، دارای نوعی شعور و مقهور ربوبیت خداوند

بأن ربك أوحى لها

26- شعور زنبور عسل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 68 - 3

3- وجود نوعی شعور و استعداد تلقی وحی و الهام الهی در زنبور های عسل

و أوحى ربك إلى النحل

27- شعور ستارگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- یوسف - 12 - 4 - 2

2- یوسف (ع) در رؤیای خویش دریافت که سجده ماه ، خورشید و ستارگان بر او ، سجده ای از سر شعور و آگاهی است .

رأيتهم لى سجدين

ضمیر «هم» و نیز جمعهای مذکر سالم نظیر ساجدین، مخصوص دارندگان عقل و شعور است. به کارگیری آن ضمیر و آن گونه جمع در بیان سجده ستارگان، ماه و خورشید می رساند که یوسف(ع) چنان می دید که آنها از سر عقل و شعور بر او سجده می کنند و در مقابل او خاضعند.

28- شعور شیاطین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 18 - 4

4- شیاطین ، موجوداتی با شعور و درک و دارای قوه شنوایی

إلا من استرق السمع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 82 - 4

4- شیاطین ، موجوداتی دارای شعور و کارآیی هستند .

و من الشیطان من یغوصون له

برداشت یاد شده با توجه به نکته است که تسخیر شیاطین برای سلیمان(ع) و حرف شنوی آنان، ملازم با شعور آنها است.

ص: 346

29- شعور طبیعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 74 - 8,9

8 - طبیعت و جهان مادی دارای شعور است .

وإن منها لما يهبط من خشية الله

9 - طبیعت و جهان مادی ، آشنا با خدا و آگاه به مقام الوهیت است .

وإن منها لما يهبط من خشية الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 79 - 7

7- طبیعت (کوه ها ، پرندگان و . . .) دارای نوعی شعور و آگاهی به خداوند

الجبال یسبحن و الطیر

هم آوا شدن کوه ها و پرندگان با داوود(ع) در تسبیح خداوند، می تواند گویای حقیقت یاد شده باشد.

30- شعور کلاغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 31 - 28,6,5,2

2 - کلاغ با کاوش در زمین و پنهان سازی چیزی در آن ، قایل را به کیفیت دفن جثه هابیل رهنمون ساخت .

فبعث الله غراباً یبحث فی الارض لیریه کیف یوری سوءه اخیه

5 - کلاغ گسیل داده شده برای تعلیم قایل ، آگاه به تحیر و سرگردانی وی برای دفن هابیل

فبعث الله غراباً یبحث فی الارض لیریه کیف یوری سوءه اخیه

در برداشت فوق ضمیر فاعلی در «لیریه» به «غراب» برگردانده شده است. یعنی کلاغ به انگیزه نشان دادن چگونگی دفن به قایل در زمین کاوش می کرد و چیزی را در آن نمان می ساخت.

6- فاصله زمانی اندک میان مرگ هاییل و گسیل کلاغی برای آموزش قایل

فقتله . . . فبعث الله غراباً

عطف «بعث» بر «قتله» به وسیله «فاء»، بیانگر برداشت فوق است.

28- حفر زمین و دفن کلاغ کشته شده توسط کلاغ دیگر - پس از زد و خورد میان آنها - ، راهنمای قایل در پنهان ساختن جسد برادرش به همان شیوه

فبعث الله غراباً یبحث فی الارض لیریه کیف یوری سوءه اخیه

از امام سجاده (ع) روایت شده: . . . فجاء غرابان فاقبلا یتضاربان حتی قتل احدهما صاحبه ثم حفر الذی بقى الارض بمخالبه و دفن فیها صاحبه . . .

تفسیر قمی، ج 1، ص 166؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 459، ح 4.

ص: 347

31- شعور کوه ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 79 - 7

7- طبیعت (کوه ها، پرندگان و...) دارای نوعی شعور و آگاهی به خداوند

الجبال یسبّحن و الطیر

هم آوا شدن کوه ها و پرندگان با داوود(ع) در تسبیح خداوند، می تواند گویای حقیقت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 72 - 6

6 - آسمان ها و زمین و کوه ها دارای نوعی شعورند .

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا

خودداری از پذیرش امانت الهی، حکایت از نوعی شعور و ادراک می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 18 - 7

7 - کوه ها، دارای نوعی شعور و شناخت نسبت به خداوند

یَسْبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ

32- شعور ماه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 4 - 2

2- یوسف (ع) در رؤیای خویش دریافت که سجده ماه، خورشید و ستارگان بر او، سجده ای از سر شعور و آگاهی است .

رَأَيْتَهُمْ لِي سَاجِدِينَ

ضمیر «هم» و نیز جمعهای مذکر سالم نظیر ساجدین، مخصوص دارندگان عقل و شعور است. به کارگیری آن ضمیر و آن گونه جمع در

بیان سجده ستارگان، ماه و خورشید می رساند که یوسف(ع) چنان می دید که آنها از سر عقل و شعور بر او سجده می کنند و در مقابل او خاضعند.

33- شعور معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 52 - 11

11- در میان معبودان مشرکان ، موجودات شعوردار نیز وجود دارد .

شركاءى الذين زعمتم فدعوهم

با توجه به واژه «الذین» و ضمیر «هم» که برای ذوی العقول است، چنین برمی آید که معبودهای مشرکان، صرفاً بت و یا موجودات فاقد شعور دیگر نیستند، بلکه موجوداتی با شعور مانند ملائکه جن و ... نیز در بین آنها وجود دارند.

ص: 348

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 3 - 12

12 - برخی از معبود های مشرکان ، از موجودات دارای شعوراند .

أولياء ما نعبدهم

با توجه به آمدن ضمیر «هم» - که در مورد موجودات شعورمند به کار می رود - برداشت یادشده قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 4 - 7

7- برخی از معبود های مشرکان ، در شمار موجودات شعورمند

ما تدعون من دون الله .. ماذا خلقوا ... أم لهم شرك

به کار رفتن ضمائر ذوی العقول در مورد معبودهای دروغین مشرکان، می تواند از آن جهت باشد که در میان آنها، عناصری شعورمند نیز وجود داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 5 - 8

8- وجود موجودات شعورمند ، در میان معبود های مشرکان

من لا يستجيب له إلى يوم القيمة و هم عن دعائهم غفلون

34- شعور موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 116 - 11

11 - همه موجودات ، برخوردار از آگاهی و شعور به مقام خداوند هستند .

كل له قنتون

جمع بستن کلمه قانت به وسیله «ون» حکایت از آن دارد که: موجودات آسمانها و زمین - در ارتباط با خداوند - از شعور و آگاهی

برخوردار هستند؛ زیرا صفت مذکر آن گاه این گونه جمع بسته می شود که موصوف از صاحبان عقل و شعور باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 44 - 6

6- ماده، دارای شعور و نطق مخصوص به خویش *

تَسْبِحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يَسْبِحُ بِحَمْدِهِ

بنابر اینکه مراد از تسبیح، تسبیح زبانی باشد، برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 69 - 3

ص: 349

3- پدیده های طبیعت ، چون آتش و . . . دارای نوعی شعور و آگاهی اند .

قلنا ینار کونی بردا و سلماً علی ابرهیم

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که جمله (قلنا..) معنای حقیقی «گفتن» مقصود باشد. بنابراین لازمه شنیدن سخن خدا، شعور و آگاهی داشتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 18 - 3

3- تمامی پدیده های جهان آفرینش ، موجوداتی اند شعورمند .

ألم تر أنّ الله یسجد له من فی السموت

به کارگیری لفظ «من» برای همه پدیده های موجود در آسمان ها و زمین - با توجه به این که این کلمه غالباً در ذوی العقول به کار می رود - می تواند اشعار به مطلب فوق داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 41 - 12

12 - همه موجودات عالم ، از نوعی شعور و ادراک برخوردارند .

یسبّح له من فی السموت و الأرض و الطیر صفت کلّ قد علم صلاته و تسبیحه

نیایش و تسبیح موجودات جهان از جمله پرندگان برای خداوند، حاکی از وجود نوعی شعور و ادراک در آنها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 26 - 9

9- همه موجودات عالم ، از نوعی شعور و آگاهی برخوردارند .

کلّ له قنتون

جمع بسته شدن «قانتون» به «ون» - که برای ذوی العقول است - از نکته یاد شده حکایت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - شعور مندی و تکلیف تمامی موجودات زنده هستی *

و هو علی جمعهم إذا یشاء قدیر

چنانچه «دآبه» بر همه جنبندگان اطلاق شود و آیه شریفه محشور گشتن تمامی آنان در قیامت را متذکر گردد، این احتمال قوت می گیرد که عقل، شعور و تکلیف اختصاص به انسان ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 5 - 9

9- وجود نوعی شعور، در همه موجودات جهان حتی جمادات *

و هم عن دعائهم غفلون

جای انکار نیست که در میان معبودهای مشرکان، بت ها و جمادات نیز وجود داشته اند و خداوند در مورد چنین موجوداتی، اولاً ضمیر ذوی العقول (هم) آورده و ثانیاً صفتی را درباره آنان به کار برده (غافلون) که از نوع عدم و ملکه است؛ زیرا غفلت در

ص: 350

جایی صدق می کند که زمینه توجه، وجود داشته باشد. از این دو تعبیر استفاده می شود که جمادات نیز دارای نوعی توجه و شعوراند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 1 - 4

4 - موجودات آسمان ها و زمین ، همگی برخوردار از نوعی شعور و ادراک

سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

تسبیح خداوند و میرا دانستن ساحت مقدس او از عیب و کاستی، بیانگر معرفت و شناخت عالی موجودات نسبت به خالق و آفریننده خویش است. شناخت و معرفت کامل خدا، مبتنی بر این است که شناسنده، از نوعی ادراک و شعور بالایی برخوردار باشد. گفتنی است که برداشت یاد شده بدان احتمال است که مراد از «سَبِّحْ...»، تسبیح متداول (تسبیح زبانی) باشد؛ نه تسبیح تکوینی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 1 - 2

2 - تمامی موجودات جهان، دارای شعوری مخصوص به خود

سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ

برداشت یاد شده بر این اساس است که تسبیح موجودات صرفاً، تسبیح به زبان حال نباشد و تسبیح قولی را نیز دربرگیرد. در این صورت اقرار به تنزیه پروردگار، مسبوق به نوعی شعور خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 1 - 5

5 - همه موجودات هستی دارای شعور و نطق

سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که مراد از تسبیح در آیه شریفه، تسبیح نطقی باشد؛ نه تسبیح تکوینی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 1 - 4

4 - همه موجودات هستی، دارای شعور و نطق

يَسْبِحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - تغابن - 64 - 1 - 4

4 - همه موجودات عالم ، از نوعی شعور و آگاهی نسبت به خداوند برخوردارند .

يَسْبِحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ

ص: 351

35- شعور مورچگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 18 - 5،7

5- وجود شعور، نظام رهبری و مدیریت و نیز سازمان اطلاع رسانی در مورچگان

قالت نمله .. لا يحطمنكم سليمان و جنوده

7- آگاهی مورچه به مقام معنوی و عدالت سلیمان

لا يحطمنكم سليمان و جنوده و هم لایشعرون

تعبیر «و هم لایشعرون» بیانگر این نکته است که آن مورچه می دانست که سلیمان در صورت توجه، نخواهد گذاشت که مورچگان مورد ستم قرار گیرند و پایمال شوند.

36- شعور مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 53 - 10

10 - مؤمنان، از حیات و شعور واقعی بهره مندند.

لا تسمع الموتى .. و ما أنت بهد العمى عن ضللتهم إن تسمع إلا من يؤمن بأيتنا

نفی توان شنوندن کلام حق به کافران، با تعبیر «لا تسمع الموتى» و اثبات توان آن به مؤمنان، با تعبیر «إن تسمع إلا من يؤمن» حکایت از آن دارد که کافران، فاقد درک و شعور لازم اند و برعکس مؤمنان از آن برخوردارند.

37- شعور هدهد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 25 - 4

4- هدهد سپاه سلیمان، دارای شعور عالی و معرفت عمیق به آفریدگار جهان

يسجدون للشمس من دون الله .. ألا يسجدوا لله الذي يخرج الخبء في السموت والأر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هدهد سپاه سليمان ، عنصرى فهيم وقادر به درك زبان سليمان (ع) ونيز زبان مردم سبا

اذهب بكتبي هذا . . فانظر ماذا يرجعون

38- عقیده به شعور بتها

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

7- يونس - 10 - 104 - 6

ص: 352

6- مشرکان ، بت های مورد پرستش خود را ، موجوداتی با شعور می پنداشتند .

فلا أعبد الذین تعبدون من دون الله

«الذین» اسم موصول است و برای ذوی العقول استعمال می شود.

39- عقیده به شعور معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 36 - 10

10 - مشرکان ، معتقد به شعورمندی معبود ها و تأثیرگذاری آنها در سرنوشت انسان ها

و یخوفونک بالذین من دونه

اعتقاد به گزند رساندن معبودهایی چون بت، بیانگر مطلب یاد شده است.

40- عوامل زوال شعور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 52 - 5

5- انسان ها ، با مرگ ، درک و شعور خود را از دست می دهند .

إِنک لاتسمع الموتی

اگرچه مراد از «الموتی» کسانی اند که از حق گریزان اند و نوعی تشبیه در آیه به کار رفته است، ولی چنین امری، نشان دهنده این حقیقت است که مرده، فاقد شعور است.

41- موجودات با شعور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 20 - 6

6- کره زمین ، دارای موجودات با شعور - از نوع غیر انسان - که روزی آنها به دست خداوند است .

وجعلنا لکم فیها معیش و من لستم له برزقین

لفظ «من موصول» نوعاً بر موجوداتی اطلاق می شود که دارای شعور و ادراک باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 70 - 15

15- وجود مخلوقاتی شعورمند علاوه بر انسان ، در جهان آفرینش *

و فضّلنهم علی کثیر ممّن خلقنا

آوردن کلمه «من» - که نوعاً برای ذوالعقول و موجودات باشعور به کار می رود - به جای «ما» می تواند مشعر به نکته فوق باشد.

ص: 353

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 88 - 9

9- جن ، همانند انسان موجودی شعورمند است .

قل لئن اجتمعت الإنس و الجنّ علی أن یأتوا بمثل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 50 - 14

14- « جن » ، موجودی دارای شعور و اختیار است .

كان من الجنّ ففسق عن أمر ربّه

تمرد و سرپیچی، نشانه انتخاب گری است و حق انتخاب گری، به موجودی قابل اعطا است که از قدرت تشخیص برخوردار باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 19 - 3

3- وجود موجوداتی دارای شعور و عقل در آسمان ها و زمین

وله من فی السموت والأرض

«من» در موجوداتی استعمال می شود که دارای شعور و عقل باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 23 - 6

6- تمامی مخلوقات با شعور جهان ، موجوداتی مسؤول و مورد بازپرسی خداوند

و هم یسلون

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مرجع ضمیر «هم» «مَن» در «من فی السماوات» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 15 - 3

3- آفرینش انسان و جن ، دو موجود شعورمند ، از دو عنصر کاملاً متفاوت (خاک و آتش) ، نمود قدرت خداوند

خلق الإنسن من .. و خلق الجن من مارح من نار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 16 - 3

3- پیدایش خصلت های ویژه انسانی از مستی خاک و پیدایش موجود زنده دارای درک و شعورمندی چون جن از شعله آتش ، نعمت هایی شایان تأمل و قدرشناسی *

خلق الإنسن من صلصل .. فبأیء الآء ربکما تکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 354

4- ارجمندی و مرتبت جن و انس ، به عنوان دو موجود شعورمند و مسؤول در نظام جهان

سنفرغ لکم آیه الثقلان

ممکن است وصف «ثقلان» (دو موجود وزین و گران سنگ) از آن جهت به جن و انس اطلاق شده باشد که در پرتو شعور و مسؤولیتشان، مورد حسابرسی خداوند قرار می گیرند و شایستگی آن را دارند.

42- موجودات با شعور آسمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 4 - 2

2- وجود سخن و کلام در میان موجودات آسمانی

قال ربی یعلم القول فی السماء

43- موجودات با شعور آسمان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 66 - 4

4- وجود موجوداتی با شعور و عاقل در آسمانها

من فی السموت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 15 - 5

5- آسمان ها حاوی موجوداتی مادی و دارای عقل و شعور

و لله یسجد من فی السموت . . . و ظللهم

برداشت فوق از کلمه «من» و ضمیر «هم» که برای موجودات دارای شعور و عقل به کار می رود استفاده شده است و سایه داشتن آن موجودات حاکی از مادی بودن آنهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 44 - 4

4- آسمان ها ، دارای موجوداتی با شعور

تسبیح له السموت . . . و من فیهنّ

کاربرد «من» - که نوعاً برای ذی العقول (موجودات با شعور) است، به جای «ما» که برای عموم موجودات است، دلالت بر نکته یاد شده می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 55 - 5

ص: 355

5- در آسمان ها ، همچون زمین ، موجوداتی باشعور زندگی می کنند .

أعلم بمن في السموت والأرض

استعمال «من» - که غالباً برای موجودات ذی شعور اطلاق می گردد - در آیه فوق، می تواند مشعر به نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 93 - 2،7

2- قاتلان به فرزندگزینی خداوند ، فرزند خوانده او را از بین موجودات شعورمند آسمان ها و زمین می دانستند .

من في السموت والأرض

کلمه «من» موصولی است که برای عاقلان به کار می رود. به کار بردن آن، ممکن است ناظر به پندار فرزندخواندگی فرشتگان، عیسی و عزیر(ع) برای خدا باشد در نتیجه تعبیر «موجودات آسمان ها» کنایه از ملائکه و «موجودات زمین» کنایه از عیسی و عزیر خواهد بود.

7- آسمان ها متعدد و دارای موجوداتی شعورمند است .

إن كل من في السموت والأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 94 - 1،3

1- سلطه و سیطیره خداوند ، بر تمامی موجودات با شعور آسمان ها و زمین

إن كل من في السموت .. لقد أحصیهم

«إحصاء» به معنای احاطه داشتن بر چیزی (لسان العرب) و یا به معنای شمارش کردن است؛ ولی در این آیه به قرینه «عدّهم»، معنای احاطه و تحت سلطه خویش داشتن، مناسب تر به نظر می رسد.

3- آمار تمامی موجودات عاقل در آسمان ها و زمین ، به طور دقیق در اختیار خداوند و احاطه علمی او است .

إن كل من في السموت .. وعدّهم عدّاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 95 - 1

1- تمامی موجودات شعورمند آسمان ها و زمین ، روز قیامت در محضر خداوند حضور خواهند یافت .

و كلهم آتیه يوم القیمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 19 - 3

3- وجود موجوداتی دارای شعور و عقل در آسمان ها و زمین

وله من فی السموت والأرض

«من» در موجوداتی استعمال می شود که دارای شعور و عقل باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 71 - 9

9- آسمان ها نیز ، همچون زمین در بردارنده موجوداتی شعورمند *

ص: 356

لفسدت السموت و الأرض و من فيهنّ

کلمه «من» گرچه گاهی در غیر ذوی العقول به کار می رود؛ ولی غالباً در عقلا و موجودات شعورمند کاربرد دارد. برداشت فوق، بر پایه کاربرد دوم آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 41 - 4 - 3، 2، 1

1 - همه موجودات با شعور آسمان ها و زمین ، تسبیح گوی خدا هستند .

ألم تر أنّ الله يسبّح له من في السموت و الأرض

«من» برای موجودات دارای شعور به کار می رود.

2 - تسبیح خداوند به وسیله موجودات با شعور آسمان ها و زمین ، قابل درک و فهم برای انسان است .

ألم تر أنّ الله يسبّح له من في السموت و الأرض

برداشت یاد شده، از استفهام در «ألم تر» - که از نوع تقریری است - استفاده می شود؛ زیرا استفهام تقریری در جایی به کار می رود که مورد آن، برای مخاطب روشن و شناخته است.

3 - تمامی موجودات با شعور آسمان ها و زمین ، معترف به وجود خداوند و تنزیه گوی او از هر گونه نقص و ناروایی

ألم تر أنّ الله يسبّح له من في السموت و الأرض

4 - وجود موجودات با شعور در آسمان ها

ألم تر أنّ الله يسبّح له من في السموت و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 65 - 8

8 - وجود موجوداتی شعورمند در آسمان ها

من في السموت

واژه «من» نوعاً برای صاحبان عقل به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 87 - 11، 4

4 - آسمان ها همچون زمین ، دربردارنده موجوداتی شعورمند و با احساس

ففرع من فی السموت و من فی الأرض

تعبیر «ففرع» نشانگر احساس و «من» بیانگر شعورمندی موجودات آسمانی است.

11 - مرگ و رستاخیز ، حقیقتی عام و دربرگیرنده تمامی موجودات شعورمند آسمان و زمین

ففرع من فی السموت و من فی الأرض .. و کلّ أتوه

بنابراین فرض که در آیه فوق، هم مرگ لحاظ شده باشد و هم رستاخیز و به عبارت دیگر مراد از «ینفخ فی الصور» هم نفخه اولی باشد و هم نفخه ثانیه، تعبیر «من فی السماوات و من فی الأرض» و نیز عبارت «و کلّ أتوه داخرین» می رساند که حکم بیان شده در آیه، اختصاص به موجوداتی خاص ندارد؛ بلکه همه موجودات هستی مشمول آن حکم می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 26 - 4

ص: 357

4- موجوداتی شعورمند ، در آسمان ها وجود دارند .

وله من فی السموت

از آن جایی که «من» موصول نوعاً و غالباً برای موجودات دارای شعور به کار می رود، نکته یاد شده فهمیده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 68 - 3، 2

2- آسمان ها و زمین ، دربردارنده موجوداتی زنده ، شعورمند و با احساس

و نفخ فی الصور فصعق من فی السموت و من فی الأرض

«من» برای موجودات دارای شعور به کار می رود. آمدن این کلمه و نیز مسأله مردن و ایستادن و نگاه کردن موجودات آسمانی و زمینی در صحنه قیامت (اذا هم قیام ینظرون)، گویای برداشت یاد شده است.

3- مرگ و رستاخیز ، حقیقتی عام و در برگیرنده تمامی موجودات شعورمند آسمان ها و زمین و نه مخصوص انسان ها

و نفخ فی الصور فصعق من فی السموت و من فی الأرض .. ثم نفخ فیهِ أُخری فإذا هم ق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 29 - 3

3- وجود مخلوقات شعورمند ، در آسمان ها

یسله من فی السموت

کلمه «من»، غالباً در مورد موجودات شعورمند به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 1 - 4

4- موجودات آسمان ها و زمین ، همگی برخوردار از نوعی شعور و ادراک

سبّح لله ما فی السموت و الأرض

تسبیح خداوند و مبرا دانستن ساحت مقدس او از عیب و کاستی، بیانگر معرفت و شناخت عالی موجودات نسبت به خالق و آفریننده

خویش است. شناخت و معرفت کامل خدا، مبتنی بر این است که شناسنده، از نوعی ادراک و شعور بالایی برخوردار باشد. گفتنی است که برداشت یاد شده بدان احتمال است که مراد از «سَبِّح...»، تسبیح متداول (تسبیح زبانی) باشد؛ نه تسبیح تکوینی.

44- موجودات با شعور زمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 68 - 3، 2

2- آسمان ها و زمین ، دربردارنده موجوداتی زنده ، شعورمند و با احساس

و نفخ فی الصور فصعق من فی السموت و من فی الأرض

«من» برای موجودات دارای شعور به کار می رود. آمدن این کلمه و نیز مسأله مردن و ایستادن و نگاه کردن موجودات آسمانی و زمینی در صحنه قیامت (إذا هم قیام ینظرون)، گویای برداشت یاد شده است.

ص: 358

3 - مرگ و رستاخیز ، حقیقتی عام و در برگیرنده تمامی موجودات شعورمند آسمان ها و زمین و نه مخصوص انسان ها

و نفخ فی الصور فصعق من فی السموت و من فی الأرض . . . ثم نفخ فیہ أُخری فإذا هم ق

ص: 359

12- شعيب (ع)

1- آب دهی به گوسفندان شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 24 - 3

3 - اقدام بی درنگ موسی (ع) به آب دادن گوسفندان دختران شعيب پس از شنیدن اظهارات آنان

قالتا .. و أبونا شیخ کبیر . فسقی لهما

تعبیر «فسقی لهما» با «فا»ی عاطفه - که برای عدم تراخی است - بیانگر مطلب یاد شده است.

2- آثار تکذیب شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 37 - 2

2 - به دنبال تکذیب شعيب (ع) از سوی مردم مدین ، زلزله ای هلاکت بار ، آنان را فراگرفت و از پا درآورد .

فکذبوه فأخذتهم الرجفة فأصبحوا فی دارهم جثمین

3- آثار عدالتخواهی شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 186 - 5

5 - پیام عدالت خواهی و حق جوئی شعيب (ع) ، مایه انکار رسالت وی از سوی مفسدان سودجوی آیکه

أوفوا الکیل . .. و لاتعتوا فی الأرض مفسدین ... و إن نظنک لمن الکذبین

4- آثار نبوت شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 9

9- برخورداری شعیب (ع) از مقام نبوت، برانگیزنده او به فراخوانی مردمان به توحید و رعایت عدل و انصاف در مبادلات

قالوا يشعيب اصلوتك تأمرک .. قال يقوم أريتم إن كنت على بينة من ربى و رزقنى

سخنان شعیب(ع) در آیه مورد بحث، پاسخی است به تحلیل استهزاآمیز قومش (اصلوتک). شعیب(ع) با جمله «أريتم...» بیان می دارد که منشأ مخالفت وی با آرا و عقاید آنان و عملکرد ناصوابشان، مسؤولیتی است که خداوند برعهده او قرار داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 178 - 5

5- تأکید شعیب (ع) بر خیرخواهی خود، مبنی بر تضمین منافع مردم «ایکه» در پرتو رسالت وی

إني لكم رسول أمين

برداشت یاد شده با توجه به قید «لکم» (با لام انتفاع) استفاده می شود.

5- آزادی در خانواده شعیب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 26 - 2

2- وجود رابطه صمیمی و فضای آزاد برای گفت وگو میان شعیب (ع) و دختران وی

قالت إحدیهما یأبت استجره .. القویّ الأمين

از این که دختر شعیب پیشنهاد خودش را بدون هیچ تکلفی با پدر در میان گذاشت و آزادانه به ستایش موسی(ع) پرداخت مطلب بالا استفاده می شود.

6- آزادی در شریعت شعیب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 86 - 6

6- شعیب (ع)، به مردم مدین ابلاغ کرد که هرگز درصدد اجبار آنان به پذیرش تعالیمش نخواهد بود.

و ما أنا علیکم بحفیظ

«حفیظ» به معنای مراقب و نگهبان است و چون به «علی» متعدی شده، معنای تسلط نیز در آن اشراب شده است. بنابراین «و ما أنا...»;

یعنی، من موظف نیستم از سر جبر شما را از اعمال ناروا باز دارم و به اعمال شایسته سوق دهم.

7- اتمام حجت شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 93 - 6

6- شعیب (ع) پس از اتمام حجت بر مردم و لجاجت پیشگی آنان، در انتظار سرنوشت شوم آنان بود.

ص: 361

وارتقبوا إني معكم رقيب

«رقيب» در آیه شریفه به معنای منتظر است.

8- اجابت دعای شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 91 - 7

7- نزول عذاب بر کفرپیشگان قوم شعیب ، پاسخ خداوند به درخواست او (داوری میان مؤمنان و کافران)

ربنا افتح بیننا و بین قومنا بالحق . . . فأخذتهم الرجفة

9- احتجاج شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 14

14 - شعیب با ارائه بینه ای روشنگر ، قوم خویش را به توحید و ترک شرک دعوت کرد .

اعبدوا الله ما لکم من إله غیره قد جاء تکم بینه من ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 92 - 10

10- سيطرة خداوند بر رفتارها ، عزت و شکوه برتر او و ضرورت احساس حضور در پیشگاه او ، پاسخ شعیب (ع) به سخنان نا به جا و

ناروای مردم مدین

و إنا لنریک فینا ضعیفاً . . . قال یقوم أرهطی أعزّ علیکم من الله... إن ربی بمات

10- احترام خویشاوندان شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 91 - 9,10

9- خاندان شعیب ، قبیله ای شایسته احترام در نزد مردم مدین

«رهط» به گروه و دسته ای گفته می شود که از ده نفر تجاوز نکنند و آن گاه که به کلمه ای همانند رجل اضافه شود (رهط الرجل) به معنای قبیله، قوم و خاندان است.

10- عزت و احترام قبیله شعیب در نزد مردم مدین، مانع آنان از کیفر دادن و سنگسار کردن آن حضرت

و لولا رهطک لرجمنک

از آن جا که مردم مدین تصریح می کنند که شعیب(ع) در میان آنان ضعیف است، معلوم می شود مقصود آنان از «لولا رهطک» این معنا نیست که آنان توان مقابله با خاندان او را ندارند؛ بلکه - به قرینه «ما أنت علينا بعزیز» و «أرهطی أعز. ..»

در آیه بعد - مراد از «لولا رهطک»، «لولا عزه قومک و کرامتهم عندنا...» است.

11- احترام شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 91 - 11

11- مردم مدین ، شعیب (ع) را به خاطر مبارزه اش علیه شرکورزی و بی عدالتی ، فاقد کرامت دانسته و شایسته احترام نمی شمردند .

و ما أنت علینا بعزیز

«عزیز» به معنای محترم و بزرگوار و نیز به معنای شکست ناپذیر می باشد. مراد از آن در آیه شریفه معنای اول است.

12- اخلاص شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 180 - 1

1 - تصریح شعیب (ع) به نداشتن کمترین چشمداشت مادی از مردم ، در قبال رسالت خویش

و ما أسئلكم علیه من أجر... إلاّ علی ربّ العلمین

13- اخلاق پسندیده شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 15

15- شعیب (ع) ، حتی در میان کافران قومش ، به دارا بودن اخلاق نیکو شهرت داشت .

إنک لأنت الحلیم الرشید

14- ازدواج دختر شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 27 - 1

1 - تصمیم شعیب (ع) به ایجاد پیوند زناشویی میان موسی (ع) و یکی از دو دختر خود

قال إني أريد أن أنكحك إحدى ابنتي هتين

ص: 363

15- ازدواج در شریعت شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 27 - 12

12 - ولایت داشتن پدر بر دختر در ازدواج ، در شریعت مورد قبول شعیب (ع)

قال إني أريد أن أنكحك ... علي أن تأجرني ثمنى حجج

16- استقامت شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 90 - 5

5 - شعیب (ع) پس از اعلان پایداریش بر توحید ورد پیشنهاد اشراف کفرپیشه (بازگشت به آیین شرک) ، خروج از دیار مدین را برگزید .

لئن اتبعتم شعیباً

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «اتبعتم شعیباً»، پیروی از شعیب(ع) در خروج از شهر مدین باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 93 - 3

3- شعیب (ع) موظف به پایداری بر مواضع خویش (ابلاغ رسالت الهی و مبارزه با شرک و فساد)

إني عمل

17- استهزای عبادات شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 3

3- مردم مدین ، نماز ها و عبادت های شعیب (ع) را مورد تمسخر و استهزای خویش قرار می دادند .

أصلوتك تأمرک أن تترك ما يعبد ءاباؤنا

استفهام در جمله «أصلوتك ...» به داعی استهزا و تمسخر ایراد شده است.

18- استهزای نماز شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 3

3- مردم مدین ، نماز ها و عبادت های شعیب (ع) را مورد تمسخر و استهزای خویش قرار می دادند .

أصلوتک تأمرک أن تترك ما یعبد ءاباؤنا

استفهام در جمله «أصلوتک . . .» به داعی استهزا و تمسخر ایراد شده است.

ص: 364

19- اشراف مدین و شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 88 - 8

8 - اشراف کفرپیشه مدین بازگشت به آیین ملی آن سامان را شرط رهایی شعیب و همگامانش از خطر تبعید اعلان کردند .

لنخرجنک . . . او لتعودن فی ملتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 90 - 3

3 - اشراف کفرپیشه مدین با یاد کردن سوگند ، پذیرش رسالت شعیب و پیروی از دستورات او را ، امری زیان آور معرفی می کردند .

لئن اتبعتم شعیباً إنکم إذا لخسرون

20- اصحاب ایکه و شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 186 - 1

1 - مردم ایکه ، منکر هر گونه امتیاز و شایستگی شعیب (ع) برای رسالت الهی

و ما أنت إلا بشر مثلنا

21- اصلاح گری شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 20,21

20- هدف شعیب (ع) از مخالفت با آداب و رسوم مردم مدین و رفتار ناعادلانه آنان ، اصلاح ایشان و از میان بردن فساد های اجتماعی بود .

إن أُرید إلاّ الإصلاح ما استطعت

21- شعیب (ع) تا حد توان و استطاعتش در اصلاح جامعه کوشید و با فساد مبارزه کرد .

إن أريد إلا الإصلاح ما استطعت

حرف «ما» در «ما استطعت» ظرفیه مصدریه است؛ یعنی، به معنای مدت و زمان می باشد و فعل پس از خود را به تأویل مصدر می برد. بنابراین «إن أريد...»؛ یعنی: «مده استطاعتی الإصلاح ما أريد إلا الإصلاح»؛ من در مدت و زمانی که توان اصلاح امور را دارم به جز اصلاح امور را نخواهم خواست».

ص: 365

22- اطاعت از شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 90 - 3,6

3 - اشراف کفر پیشه مدین با یاد کردن سوگند ، پذیرش رسالت شعیب و پیروی از دستورات او را ، امری زیان آور معرفی می کردند .

لئن اتبعتم شعیباً إنکم إذا لخسرون

6 - مؤمنان به رسالت شعیب (ع) مصمم بر آیین توحید و متابعت شعیب (ع) در خروج از شهر مدین

لئن اتبعتم شعیباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 179 - 2

2 - شعیب (ع) ، خواهان اطاعت اصحاب ایکه از او ، به دلیل آشکار بودن صداقت و امانت داری اش

إتی لکم رسول أمين . فاتقوا الله و اطیعون

برداشت یاد شده از تفریح «اتقوا..» بر «إتی لکم رسول» به دست می آید.

23- اظهار خیرخواهی شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 178 - 5

5 - تأکید شعیب (ع) بر خیرخواهی خود ، مبنی بر تضمین منافع مردم « ایکه » در پرتو رسالت وی

إتی لکم رسول أمين

برداشت یاد شده با توجه به قید «لکم» (با لام انتفاع) استفاده می شود.

24- اعتماد به شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 178 - 2

2- دعوت شعيب (ع) از مردم ايکه ، مبنی بر پذيرفتن رسالت وی ، اعتماد کردن به او و جدی گرفتن هشدارهايش

أَلَا تَتَّقُونَ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

واژه «أَمِين» می تواند از ریشه «أَمِنَ» و به معنای «مأمون» (فرد مورد وثوق و اعتماد) باشد. در این صورت آوردن قید «أَمِين» دعوتی از جانب شعيب(ع) است که مردم به او اعتماد کنند (به سخنانش گوش فرا دهند و هشدارهايش را جدی بگیرند).

ص: 366

25- اقلیت خویشاوندان شعیب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 91 - 7

7- شعیب (ع) در شهر مدین ، دارای طایفه ای انگشت شمار بود .

لولا رهطک لرحمنک

26- امانتداری شعیب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 178 - 3,6

3 - تأکید شعیب (ع) بر امانت داری خویش در ابلاغ پیام الهی

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «أَمِينٌ» از ریشه «أمانه» (مقابل «خیانه») مشتق باشد.

6 - شعیب (ع) ، شخصیتی خوشنام و امانت دار ، نزد مردم ایکه

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

تأکید شعیب(ع) بر امین بودن خود، در صورتی ثمربخش است که وی از پیشینه ای همراه با خوشنامی و امانت داری نزد مردم ایکه برخوردار باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 179 - 2

2 - شعیب (ع) ، خواهان اطاعت اصحاب ایکه از او ، به دلیل آشکار بودن صداقت و امانت داری اش

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ . فَاتَّقُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُونِ

برداشت یاد شده از تفریع «اتَّقُوا..» بر «إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ» به دست می آید.

27- امداد به دختران شعیب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 24 - 6

6 - کمک رسانی موسی (ع) به دختران شعیب ، علی رغم خستگی و گرسنگی شدید وی

ثم تولى إلى الظلّ فقال ربّ إني لما أنزلت إليّ من خير فقير

28- انبیای قبل از شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 89 - 9، 8

ص: 367

8- حضرت نوح، هود، صالح و لوط (ع)، پیامبرانی پیش از حضرت شعیب (ع)

مثل ما أصاب قوم نوح... و ما قوم لوط منکم ببعید

9- فاصله زمانی میان عصر شعیب با عصر نوح، هود و صالح (ع) زیاد بوده است.

مثل ما أصاب قوم نوح أو قوم هود أو قوم صلح و ما قوم لوط منکم ببعید

از اینکه شعیب(ع) از میان اقوام یاد شده تنها قوم لوط را به نزدیک بودن با مردم مدین (عصر خویش) توصیف کرد، برداشت فوق استفاده می شود.

29- انتظارات شعیب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 93 - 6

6- شعیب (ع) پس از اتمام حجت بر مردم و لجاجت پیشگی آنان، در انتظار سرنوشت شوم آنان بود.

وارتقبوا إني معکم رقیب

«رقیب» در آیه شریفه به معنای منتظر است.

30- اندوه شعیب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 93 - 10

10 - شعیب (ع) با توجه به کفرورزی مردم خویش، دریغ و تأسف بر هلاکت آنان را ناروا خواند.

فکیف ءاسی علی قوم کفرین

لحن جمله «یقوم...» حکایت از دریغ و تأسف شعیب دارد و جمله «کیف ءاسی...» دلالت می کند که تأسف بر هلاکت کفرپیشگان نارواست. گویا شعیب هنگامی که قومش را مشرف به هلاکت یافت بر آنان افسوس خورد و سپس کفرورزی آنان را ملاحظه کرد و آنان را مستحق این هلاکت دانست و لذا نتیجه گرفت که نباید بر هلاکت ایشان افسوس خورد.

31- اندازهای شعیب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- شعيب (ع)، مردم خویش را از فسادگری در سراسر پهنه گیتی برحذر داشت .

ولا تعنوا فی الأرض مفسدین

«عُثُو» (مصدر لاتعثوا) به معنای فسادگری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 188 - 1

ص: 368

1 - هشدار شعيب (ع) به مردم حق ناپذير « آيکه » ، درباره نظارت خداوند بر رفتار و اعمال ناشايست آنان

قال ربّي أعلم بما تعملون

32- انقياد پيروان شعيب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 89 - 12

12 - شعيب (ع) و مؤمنان به رسالتش ، انسانهاي تسليم در برابر مشيت هاي خداوند

و ما يكون لنا أن نعود فيها إلا أن يشاء الله ربنا

33- انقياد شعيب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 89 - 12،17

12 - شعيب (ع) و مؤمنان به رسالتش ، انسانهاي تسليم در برابر مشيت هاي خداوند

و ما يكون لنا أن نعود فيها إلا أن يشاء الله ربنا

17 - شعيب (ع) ، علم مطلق خداوند را دليل پذيرش ربوبيت وي و تسليم در برابر مشيتهايش دانست .

قال ... إلا أن يشاء الله ربنا وسع ربنا كل شيء علماً

34- اوامر شعيب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - قصص - 28 - 25 - 1

1 - بازگشت يکي از دختران شعيب نزد موسی به فرمان پدر

فجاءته إحدىهما .. قالت إن أبي يدعوك

35- اولين رسالت شعيب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4- نخستین پیام شعیب (ع) به مردم مدین ، دعوت به خداپرستی و امیدواری به روز واپسین بود .

إلى مدین أخاهم شعيباً فقال يقوم اعبدوا الله وارجوا اليوم الآخر

ص: 369

36- اهل مدین و تعالیم شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 91 - 2,3,5

1- مردم مدین، از درک کردن و فهمیدن بسیاری از تعالیم شعیب (ع) محروم بوده و بدان اعتراف می کردند.

قالوا یشعیب ما نفعه کثیراً مما تقول

2- منفعت پرستی، حرام خواری، تعصب و قوم گرایی عامل های بازدارنده مردم مدین از اندیشه کردن در تعالیم شعیب (ع) و فهمیدن آنها

قالوا یشعیب ما نفعه کثیراً مما تقول

3- مردم مدین، بسیاری از تعالیم شعیب (ع) را، سخنانی سخیف و بی فایده می شمردند و شایسته اعتنا کردن نمی دانستند.

ما نفعه کثیراً مما تقول

مراد از جمله «ما نفعه...» (بسیاری از سخنان را نمی فهمیم) می تواند معنای حقیقی آن باشد؛ یعنی، واقعاً توان درک تعالیم تورا نداریم، مسأله توحید برای ما لاینحل است، محدود دانستن مالک در تصرف اموال خویش قابل هضم نیست و... و می تواند کنایه از نامعقول بودن و نابه جا و بی ثمر بودن باشد؛ یعنی، پیامهای تو آن قدر سخیف است که شایسته تأمل کردن و فهمیدن و عمل کردن نیست. برداشت فوق، ناظر به احتمال دوم است.

5- مردم مدین، نفوذ پیام های شعیب (ع) در مردم و پیاده کردن رسالتهایش در جامعه را، نامحتمل شمردند.

قالوا یشعیب ما نفعه کثیراً مما تقول و انا لثریک فینا ضعیفاً

جمله «ما نفعه...» به ضمیمه «و انا لثریک...» در حقیقت استدلالی است بر نامحتمل دانستن موفقیت شعیب (ع). مردم مدین با جمله های فوق، بیان می دارند که: آنان سخنان شعیب (ع) را درک نمی کنند و به آنها اعتنایی ندارند تا به او رایش پیدا کنند. و خود او نیز توان و قدرتی ندارد تا با قوه قهریه، افکار و آرایش را بر مردم تحمیل کند. بنابراین راهی برای موفقیت او نیست.

37- اهل مدین و خویشاوندان شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 91 - 9

9- خاندان شعیب، قبیله ای شایسته احترام در نزد مردم مدین

«رهط» به گروه و دسته ای گفته می شود که از ده نفر تجاوز نکنند و آن گاه که به کلمه ای همانند رجل اضافه شود (رهط الرجل) به معنای قبیله ، قوم و خاندان است.

38- اهل مدین و شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 17، 15، 14

14- شعیب (ع) شخصیتی با درایت و راه یافته حتی در دیدگاه کافران قوم خویش

ص: 370

إنك لأنت الحلیم الرشید

از معانی «حلم» عقل و درایت است و «حلیم» در جمله فوق، از آن مشتق شده است. «الرشید» به معنای راه یافته و هدایت شده است. قابل ذکر است که مقصود مردم مدین از هدایت یافتگی شعیب(ع)، هدایت در امور اجتماعی و اخلاقی و مانند آنهاست.

15- شعیب (ع) ، حتی در میان کافران قومش ، به دارا بودن اخلاق نیکو شهرت داشت .

إنك لأنت الحلیم الرشید

17- مردم مدین ، مبارزه شعیب (ع) با پرستش خدایان اهل شرک را ، خلاف درایت و رشد او می شمردند .

أو أن نفعل فی أموالنا ما نشؤا إنك لأنت الحلیم الرشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 89 - 1

1- مردم مدین ، به مخالفت با شعیب (ع) برخاسته و با او عداوت و دشمنی کردند .

لا یجرمتکم شقاقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 91 - 6،11

6- شعیب (ع) ، در دیدگاه مردم مدین مستحق کیفر و مجازات و سنگسار شدن بود .

و لولا رهطک لرجمتک

11- مردم مدین ، شعیب (ع) را به خاطر مبارزه اش علیه شرکوری و بی عدالتی ، فاقد کرامت دانسته و شایسته احترام نمی شمردند .

و ما أنت علینا بعزیز

«عزیز» به معنای محترم و بزرگواری و نیز به معنای شکست ناپذیر می باشد. مراد از آن در آیه شریفه معنای اول است.

39- اهل مدین و کیفر شعیب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 91 - 10

10- عزت و احترام قبیله شعیب در نزد مردم مدین ، مانع آنان از کیفر دادن و سنگسار کردن آن حضرت

و لولا رهطک لرجمنک

از آن جا که مردم مدین تصریح می کنند که شعیب(ع) در میان آنان ضعیف است، معلوم می شود مقصود آنان از «لولا رهطک» این معنا نیست که آنان توان مقابله با خاندان او را ندارند؛ بلکه - به قرینه «ما أنت علینا بعزیز» و «أرهطی أعز. ..» در آیه بعد - مراد از «لولا رهطک»، «لولا عزه قومک و کرامتهم عندنا ...» است.

40- اهمیت نماز در شریعت شعیب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 371

1- نماز، بارزترین نمود آیین شعیب (ع)

قالوا يشعيب أصلوتك تأمرک

از اینکه مردم مدین از میان کارهای دینی شعیب (ع) نماز او را نام می برند، معلوم می شود که: نماز در میان دیگر امور دینی وی، نمود و بروزی خاص داشته است.

41- ایمان به شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 90 - 2

2- گروهی از اشراف و بزرگان مدین رسالت شعیب را انکار کردند و گروهی از آنان به وی ایمان آوردند.

وقال الملائه الذين كفروا من قومه

در برداشت فوق «الذين...» قید احترازی گرفته شده است؛ یعنی «ملائه» دو گروه بودند: گروهی کافر و گروهی مؤمن.

42- ایمان به نبوت شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 87 - 1

1- گروهی از مردم مدین به رسالت شعیب (ع) ایمان آوردند و گروهی دیگر از پذیرش آن سر باز زدند.

وإن كان طائفه منكم ءامنوا بالذی أرسلت به و طائفه لم يؤمنوا فاصبروا

«إن كان طائفه...» به دلیل آیه قبل از مواردی است که در آن «إن» شرطیه در مورد تحقق شرط به کار رفته است؛ مانند «ان كنت ابني فلا تفعل كذا». بنابراین «إن كان طائفه منكم... فاصبروا» یعنی چنانچه گروهی از شما ایمان آوردید پس صبر پیشه سازید.

43- ایمان شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 16

16- شعیب (ع)، به مردمان اعلام کرد: همواره به تعالیمی که بیان کرده و مقرراتی که ابلاغ نموده، پایبند بوده و بدان ها عمل می کند.

و ما أريد أن أخالفكم إلى ما أنهيكم عنه

فعل «أخالفكم» چون با «إلى» متعدی شده ، معنای «امیل» در آن اشراب شده است. بنابراین جمله «ما أريد...» چنین معنا می شود: من نمی خواهم با شما مخالفت کنم و خود به آنچه از آن نهی کرده ام بازگردم.

ص: 372

44- بازگشت دختر شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 25 - 1

1 - بازگشت یکی از دختران شعیب نزد موسی به فرمان پدر

فجاءته إحدیهما .. قالت إنّ ابی یدعوک

45- بشارت‌های شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 87 - 9

9 - شعیب (ع) ، مؤمنان به رسالت خویش را به داوری خداوند و پیروزی بر کافران نوید داد .

فاصبروا حتی یحکم الله بیننا

46- بشر بودن شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 185 - 4

4 - برخورداری شعیب (ع) از ویژگی‌های بشری ، دستاویز مردم « آیکه » در رد رسالت وی

قالوا إنّما أنت من المسحّرين

«مسحّر» می تواند مشتق از «سحر» باشد «مسحّر» مرادف «رئه» (شش) است. بنابراین واژه «مسحّر» به معنای موجود دارای شش - که از خصوصیات بشری است - می باشد. این تعبیر کنایه از همگونی شعیب (ع) با سایر مردم و امتیاز نداشتن وی می باشد. گفتنی است برپایه این احتمال، آیه بعد توضیح همین تعبیر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 186 - 2,6

2 - بشر بودن ، مانع رسالت و پیامبری در دید مردم آیکه

و ما أنت إلاّ بشر مثلنا

6- شعيب (ع)، از نظر خصوصيات بشرى هم چون ديگر مردمان بود .

و ما أنت إلا بشر مثلنا

47- بي پسرى شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - قصص - 28 - 23 - 17

17 - نبودن مردى توانا در خانواده شعيب ، علت پرداختن دختران او به كار دامدارى

ص: 373

قالا لانسقى . . . و أبونا شيخ كبير

48- بی یاورى شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

8 - هود - 11 - 91 - 4

4- شعيب (ع) در نظر مردم مدین ، به خاطر نداشتن پشتیبان و یاور ، ضعیف و ناتوان بود .

و إنا لنرىك فينا ضعيفاً

کلمه «فینا» (در میان ما) گویای این است که مردم مدین حضرت شعيب (ع) را در قیاس با مخالفانش ناتوان می شمردند؛ نه اینکه او را شخصی ضعیف و ناتوان بدانند و لذا در برداشت «به خاطر نداشتن یاور» آورده شد.

49- بینات شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 14

14 - شعيب با ارائه بینه ای روشنگر ، قوم خویش را به توحید و ترک شرک دعوت کرد .

اعبدوا الله ما لکم من إله غیره قد جاء تکم بینه من ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 1

1- حضرت شعيب (ع) برخوردار از معجزه و دلیلی روشن بر پیامبری خویش

يقوم أريتم إن كنت علی بینه من ربی

50- بینش دختر شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

13 - قصص - 28 - 26 - 6,7

6 - موسى (ع) ، مردی نیرومند و شخصیتی امین در دیدگاه دختر شعيب

إِنَّ خَيْرَ مَنْ اسْتَجَرْتَ الْقَوَى الْأَمِينِ

7- موسی (ع)، از دیدگاه دختر شعیب، بهترین و شایسته ترین مرد برای نگه داری دام هایشان

قالت إحدیهما .. إِنَّ خَيْرَ مَنْ اسْتَجَرْتَ الْقَوَى الْأَمِينِ

ص: 374

51- بینش شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 92 - 8

8- شعیب (ع) با بیان سیطره خداوند بر رفتار کفرپیشگان مدین، تهدیدهای آنان را به هیچ انگاشت.

لولا رهطک لرحمنک... إن ربی بما تعملون محیط

چنانچه مراد از احاطه خدا بر اعمال، سیطره و حاکمیت او بر اعمال باشد، هدف شعیب (ع) از آوردن «رَبِّی»، «إن ربی...» و نگفتن «إن الله...» این است که چون اعمال شما در سیطره خداست و او رب و مدبر من است، اجازه نخواهد داد بر من غلبه کنید و اگر غلبه نیز کردید، آن را در راستای تدبیر و تربیت من قرار می‌دهد؛ پس در هر حال مرا از تهدیدهای شما باکی نیست.

52- پاسخ دختران شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 23 - 9

9- دختران شعیب به پرسش موسی پاسخ دادند.

قالتا لانسقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 24 - 3, 1

1 - برانگیخته شدن عواطف موسی (ع) با شنیدن پاسخ دختران شعیب

قالتا لانسقی... فسقی لهما

3- اقدام بی‌درنگ موسی (ع) به آب دادن گوسفندان دختران شعیب پس از شنیدن اظهارات آنان

قالتا... و أبونا شیخ کبیر . فسقی لهما

تعبیر «فسقی لهما» با «فا»ی عاطفه - که برای عدم تراخی است - بیانگر مطلب یاد شده است.

53- پرسش از دختران شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- پرسش موسی (ع) از دختران شعیب درباره انگیزه آنان از منع کردن گوسفندانشان از آب

قال ما خطبکما

«خطب» معادل «شان» است؛ یعنی، «ما الذی حملکما علی الذود؛ چه چیزی شما را بر این کار وامی دارد؟»

ص: 375

54- پیری شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 23 - 19,20

19 - شعیب (ع)، پیرمردی سالخورده و ناتوان از رسیدگی به کار دام

قالتا .. و أبونا شیخ کبیر

20 - تقارن هجرت موسی (ع) به مدین با دوران پیری شعیب (ع)

قالتا .. و أبونا شیخ کبیر

55- پیشنهاد دختر شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 26 - 1

1 - پیشنهاد یکی از دختران شعیب به پدر برای استخدام موسی (ع)

قالت إحدیهما یأبت استتجره

56- پیشنهاد شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 27 - 1,2

1 - تصمیم شعیب (ع) به ایجاد پیوند زناشویی میان موسی (ع) و یکی از دو دختر خود

قال إئی أُرید أن أنکحک إحدی ابنتی هتین

2 - اقدام شعیب (ع) به در میان گذاشتن تصمیم خود با موسی (ع) در حضور دخترانش و با رضایت آنان

قال إئی أُرید أن أنکحک إحدی ابنتی هتین

اسم اشاره «هاتین» نشان دهنده آن است که هر دو دختر شعیب، در آن لحظه حضور داشتند. گفتنی است که حضور دختران شعیب حکایت از رضایت آنان نسبت به مسأله ازدواج با موسی (ع) دارد.

57- تأمین معاش خانواده شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 23 - 16

16 - ارتزاق خانواده شعيب از راه دامداری

و وجد من دونهم امرأتين تزدودان . . . قالتا لانسقى حتى يصدر الرعاء

ص: 376

58- تاریخ دوران شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 88 - 9

9- اشراف کفرپیشه مدین در تلاشی پیگیر برای تحمیل آیین خویش بر شعيب و مؤمنان به وی

او لتعودن فی ملتنا

جمله «او لتعودن» می رساند که هدف از تصمیم قوم مدین بر تبعید شعيب و همگامانش بازگرداندن آنان به آیین شرک است. بنابراین همه تهدیدات به سبب تحمیل این عقیده باطل بوده است.

59- تاریخ شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 89 - 9

9- فاصله زمانی میان عصر شعيب با عصر نوح ، هود و صالح (ع) زیاد بوده است .

مثل ما أصاب قوم نوح أو قوم هود أو قوم صلح و ما قوم لوط منکم ببعید

از اینکه شعيب(ع) از میان اقوام یاد شده تنها قوم لوط را به نزدیک بودن با مردم مدین (عصر خویش) توصیف کرد ، برداشت فوق استفاده می شود.

60- تبری شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 3

3- شعيب (ع) و همگامان مؤمنش ، بیزار از گرایش به آیین شرک و افترا بستن بر خدا

قال أو لو کنا کرهین. قد افترینا علی اللّٰه کذباً إن عدنا فی ملتکم

61- تبعید شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 88 - 8

8 - اشراف کفرپیشه مدین بازگشت به آیین ملی آن سامان را شرط رهایی شعیب و همگامانش از خطر تبعید اعلان کردند .

لنخرجنک .. او لتعودن فی ملتنا

62- تبلیغ شعیب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 377

7 - شعيب برای گرايش دادن مردم مدین به راه خدا، عنایت خداوند در زیاد کردن جمعیت اندک آنان را یادآور شد .

و اذکروا إذ کنتم قليلا فکثرکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - شعيب (ع)، پیام الهی را به مردمش ابلاغ کرد و در هدایت و ارشاد آنان بسیار کوشید .

لقد أبلغتکم رسلت ربی و نصحت لکم

لام تأکید در «لقد» که خبر از قسم مقدر دارد، و نیز کلمه «قد» که گویای تأکید است، می رساند که شعيب در ابلاغ رسالت الهی کوتاهی نکرد و در این راه بسیار تلاش کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - شعيب (ع)، با آگاه ساختن قوم خویش به نبود معبودی جز خدا، آنان را به توحید و ترک شرک دعوت کرد .

قال یقوم اعبدوا الله ما لکم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - جوانان و میانسالان مردم مدین، مخاطبان اصلی شعيب (ع) در ابلاغ معارف الهی به آنان

أن نترک ما یعبد ءاباؤنا

فعل مضارع «یعبد» حاکی است که مقصود از «آباؤنا» تنها نسلهای پیشین مخاطبان نیست؛ بلکه پدران فعلی آنان که زنده هستند نیز مورد نظر می باشد. بنابراین مخاطبان طبعاً جوانان و میانسالان خواهند بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- تأکید شعیب (ع) بر امانت داری خویش در ابلاغ پیام الهی

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «أَمِينٌ» از ریشه «أمانه» (مقابل «خیانه») مشتق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 36 - 6

6 - حضرت شعیب (ع) در ابلاغ پیام های خود به مردم مدین، از احساسات و تعلقات خویشاوندی بهره می گرفت .

يَقُومُوا لِعِبَادَةِ اللَّهِ

خطاب به قوم و نسبت دادن آنها به خود، می تواند به منظور امر یاد شده باشد.

ص: 378

63- تجارت شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 19

19- شعيب (ع) در شهر مدین به داد و ستد و مبادلات اقتصادی اشتغال داشت . *

أوفوا المكيال والميزان .. و ما أريد أن أخالفكم إلى ما أنهيكم عنه

شعيب(ع)، پس از تأکید فراوان بر لزوم رعایت قسط و عدل در مبادلات و پرهیز از کم فروشی و اجحاف در معاملات، می فرماید: من هرگز به آنچه شما را از آن نهی کرده ام روی نخواهم آورد. این سخن آن گاه جایگاهی مناسب دارد که خود نیز به داد و ستد اشتغال داشته باشد.

64- تحقير شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 187 - 2

2- اقدام مردم آیکه به ناتوان جلوه دادن شعيب (ع) ، با هدف وادار ساختن وی به عقب نشینی از مواضع تبلیغی خویش

فأسقط علينا كسفاً من السماء إن كنت من الصادقين

امر در «أسقط» به اصطلاح تعجیزی است. بنابراین، مردم آیکه اقتراح یاد شده (فرو ریختن قطعات آسمانی) را در شرایطی مطرح کردند که می پنداشتند، انجام آن امری غیر ممکن است و شعيب(ع) از این کار ناتوان بوده و به ناچار دست از تبلیغانش خواهد کشید.

65- ترازو در دوران شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 182 - 3

3- وجود ترازو های دقیق و ابزار خاص سنجش در عصر شعيب (ع)

وزنوا بالتقسط المستقیم

66- تعالیم شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - شعيب (ع) از مردم خویش خواست تا در فروش اجناس پيمانه ها را پر کنند و از وزنه های ترازو نگاهند .

فأوفوا الكيل و الميزان

کلمه «کیل» مصدر است و در آیه مورد بحث به معنای چیزی است که به وسیله آن کیل می کنند ؛ یعنی پیمانہ . «ایفاء» (مصدر اوفوا) به معنای اتمام می باشد و «اتمام کیل» به این است که گنجایش پیمانہ مورد استفاده کمتر از حد متعارف نباشد و تا حد معمول آن پر شود . و ایفاء میزان به این است که مقدار وزنه های مورد استفاده کمتر از حد معمول نباشد و

ص: 379

جنس پرداخت شده کمتر از مقدار وزنه ها نباشد.

20 - شعیب از قوم خویش خواست تا به هنگام خرید ، اجناس مردم را کم تعدادتر و کم ارزشتر از آنچه هست جلوه ندهند .

و لا تبخسوا الناس اشیاءهم

«بخس» به این معناست که چیزی را کمتر از واقع و حقیقتش نشان دهند. در مفردات آمده است: «بخس» یعنی چیزی را ظالمانه ناقص شمردن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 6

6- دعوت به پرستش خدای یکتا ، مهمترین و نخستین پیام شعیب (ع) برای مردم مدین بود .

قال یقوم اعبدوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 85 - 1،2،4

1- شعیب (ع) ، از مردم خویش خواست تا در فروش اجناس ، پیمانانه ها را پر کنند و از وزنه های ترازو نگاهند .

و یقوم أوفوا المکیال و المیزان بالقسط

«مکیال»؛ یعنی «پیمانانه» و ایفای آن به این است که گنجایش پیمانانه مورد استفاده کمتر از حد متعارف نباشد و تا حد معمول آن پر شود. و ایفای میزان به این است که مقدار وزنه های مورد استفاده، کمتر از حد معمول نباشد و جنس پرداخت شده، کمتر از مقدار وزنه ها نباشد.

2- شعیب (ع) ، دعوت کننده مردم به برقرار ساختن قسط و عدالت در معاملات خویش

و یقوم أوفوا المکیال و المیزان بالقسط

4- شعیب (ع) ، از قوم خویش خواست تا به هنگام خرید ، اجناس مردم را کم تعدادتر و کم ارزش تر از آنچه هست ، جلوه ندهند .

و لا تبخسوا الناس اشیاءهم

«بخس»؛ یعنی، کم کردن و عیب گرفتن (المصباح المنیر).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- خیر بودن منافع حلال و تجارت های عادلانه و سعادت آفرینی معارف و احکام الهی ، از تعالیم شعیب (ع) به مردم خویش

يقوم . . . بقیت الله خیر لكم

6- شعیب (ع) ، به مردم مدین ابلاغ کرد که هرگز درصدد اجبار آنان به پذیرش تعالیمش نخواهد بود .

و ما أنا علیکم بحفیظ

«حفیظ» به معنای مراقب و نگهبان است و چون به «علی» متعدی شده، معنای تسلط نیز در آن اشراب شده است. بنابراین «و ما أنا...»؛ یعنی، من موظف نیستم از سر جبر شما را از اعمال ناروا باز دارم و به اعمال شایسته سوق دهم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- شعيب (ع)، مردمان را به ترك پرستش غير خدا فرا مي خواند و عليه شرکورزی قومش مبارزه مي کرد .

أصلوتك تأمرک أن تترك ما يعبد ءاباؤنا

10- تعاليم شعيب (ع)، دربردارنده ضوابط و مقرراتي خاص براي دخل و تصرف مالکان در اموال خویش

أصلوتك تأمرک أن تترك ما يعبد ءاباؤنا أو أن نفعل فی أمولنا مانشوا

«أن نفعل» عطف بر «ما يعبد» است. بنابراین «أن نفعل» مفعول برای «أن تترك» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 16

16- شعيب (ع)، به مردمان اعلام کرد : همواره به تعاليمي که بيان کرده و مقرراتي که ابلاغ نموده ، پاييند بوده و بدان ها عمل مي کند .

و ما أريد أن أخالفكم إلی ما أنهيكم عنه

فعل «أخالفكم» چون با «إلی» متعدی شده ، معنای «اميل» در آن اشراب شده است. بنابراین جمله «ما أريد...» چنین معنا می شود: من نمی خواهم با شما مخالفت کنم و خود به آنچه از آن نهی کرده ام بازگردم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 90 - 6,8

6- حصر ربوبیت به خداوند ، لزوم استغفار و تقرب به درگاه خدا از تعاليم شعيب (ع)

واستغفروا ربکم ثم توبوا إلیه

8- معرفی خداوند به رحيم بودن و دوست داشتن بندگان ، از تعاليم شعيب (ع)

إن ربی رحيم ودود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 182 - 1

1 - استفاده از ترازوی دقیق در معاملات و رعایت عدالت اقتصادی ، از رهنمود های شعيب (ع) به مردم

وزنوا بالقسطاس المستقیم

«زَنَهُ وَوَزُنَ» (مصدر «زنوا») به معنای سنجیدن و «قسطاس» (مرادف «میزان») به معنای ترازو است. «مستقیم» نیز معادل درست می باشد؛ یعنی، «و با ترازوی درست وزن کنید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 184 - 1

1 - تأکید شعيب (ع) بر رعایت تقوای الهی و پرهیز از مخالفت با آفریدگار

و اتَّقُوا الذی خلقکم

«إتَّقُوا» (مصدر «اتَّقُوا») به معنای ترسیدن و پروا کردن و «جبلّاه» مرادف «خلقه» است. بنابراین «والجبلّاه الأولین» یا به معنای «والمخلوقات الأولین» است (مصدر به معنای مفعول) و یا به تقدیر «و ذوی الجبلّاه الأولین» می باشد. در هر حال مقصود این است که: «اتَّقُوا الذی خلقکم و خلق الأمم قبلکم؛ از آن کس که شما و امت های پیش از شما را آفرید پروا کنید».

ص: 381

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 36 - 9

9- پرهیز از افساد در زمین ، از جمله پیام های شعیب (ع) به مردم مدین بود .

وإلى مدین أأههم شعیباً فقال .. و لاتعشوا فی الأرض مفسدین

67- تعقل شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 14

14- شعیب (ع) شخصیتی با درایت و راه یافته حتی در دیدگاه کافران قوم خویش

إنک لأنت الحلیم الرشید

از معانی «حلم» عقل و درایت است و «حلیم» در جمله فوق، از آن مشتق شده است. «الرشید» به معنای راه یافته و هدایت شده است. قابل ذکر است که مقصود مردم مدین از هدایت یافتگی شعیب(ع)، هدایت در امور اجتماعی و اخلاقی و مانند آنهاست.

68- تفکر در قصه شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 190 - 1

1 - سرگذشت شعیب (ع) و مردم ایکه ، شایان اندیشه و دربردارنده درس عبرتی بزرگ برای دیگران

إنّ فی ذلک لآیه

کلمه «ذلک» به ماجرای میان شعیب(ع) و مردم ایکه اشاره دارد. «آیه» در این جا معادل «عبره» و نکره آمدن آن برای تفخیم است. بنابراین «إنّ فی ذلک لآیه»؛ یعنی، به راستی در این ماجرا، درس عبرتی بزرگ وجود دارد.

69- تکذیب رسالت شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 90 - 2

2- گروهی از اشراف و بزرگان مدین رسالت شعیب را انکار کردند و گروهی از آنان به وی ایمان آوردند .

وقال المملأ الذين كفروا من قومه

در برداشت فوق «الذين . . .» قید احترازی گرفته شده است؛ یعنی «مملأ» دو گروه بودند: گروهی کافر و گروهی مؤمن.

ص: 382

70- توحید شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 6

6- شعیب (ع) در آخرین پاسخ خویش به خواسته کافران مدین، بازگشت خود و همگامانش را به آیین شرک امری ناممکن دانست.

و ما یکون لنا أن نعود فیها إلا أن یشاء الله ربنا

جمله «ما یکون لنا ..» که حکایت از عدم امکان بازگشت به آیین شرک دارد، هم می تواند به معنای عدم امکان تکوینی باشد و هم می تواند مراد از آن عدم امکان تشریحی (ناشایست بودن و جایز نبودن) باشد. برداشت فوق براساس احتمال اول است. گفتنی است که بر مبنای اول، مشیت الهی (إلا أن یشاء الله) مشیت تکوینی است و بر اساس احتمال دوم، مشیت الهی، مشیت تشریحی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 90 - 5

5- شعیب (ع) پس از اعلان پایداریش بر توحید و رد پیشنهاد اشراف کفرپیشه (بازگشت به آیین شرک)، خروج از دیار مدین را برگزید.

لئن اتبعتم شعیباً

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «اتبعتم شعیباً»، پیروی از شعیب (ع) در خروج از شهر مدین باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 25

25- شعیب (ع) تنها خداوند را مرجع خویش می دانست و فقط به درگاه او روی می آورد.

و إليه أُنیب

«انابه» (مصدر أُنیب) به معنای رجوع و اقبال است.

71- توصیه های شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 181 - 2

2- تمام دادن پیمان و پرهیز از کم فروشی، توصیه شعیب (ع) به مردم «ایکه»

أوفوا الكيل ولا تكونوا من المخسرين

72- توکل پیروان شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 20

20 - شعيب (ع) و همگامان مؤمنش ، انسانهایی متکی به خدا و بهره مند از روحیه توکل

ص: 383

73- توکل شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 20

20 - شعيب (ع) و همگامان مؤمنش ، انسانهایی متکی به خدا و بهره مند از روحیه توکل

علی اللہ توکلنا

74- تهدیدهای شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 86 - 13

13 - شعيب ، کافران قوم خویش را به گرفتار آمدن به فرجامی همانند سرنوشت فسادگران پیشین تهدید کرد .

و أنظروا كيف كان عقبه المفسدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 87 - 8

8 - شعيب (ع) ، کافران قوم خویش را به داوری خدا و گرفتار سازی آنان به عقوبت های الهی در دنیا تهدید کرد .

و طائفه لم يؤمنوا فاصبروا حتى يحكم الله بيننا

با توجه به ذیل آیه 89 (ربنا افتح . . .) معلوم می شود مقصود شعيب از داوری خداوند، تحقق امری است که نابودی کافران در دنیا و در نتیجه پیروزی اهل ایمان را در پی خواهد داشت. چنانچه مخاطب در «فاصبروا» خصوص کافران باشد، این معنا از وضوح بیشتری برخوردار خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 93 - 1,4

1- شعيب (ع) از سر تهدید و هشدار ، از کفرپیشگان لجوج خواست تا همچنان بر مواضع نادرستشان پافشاری کنند .

و يقوم اعمالوا علی مکانتکم

4- شعیب (ع) ، کفرپیشگان قومش را به عذابی خوارکننده هشدار داد .

سوف تعلمون من یأتیه عذاب یخزیه . . . وارتقبوا

75- تهمت جاد و زدگی به شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 185 - 2

ص: 384

2- متهم شدن شعیب (ع) از سوی مردم «ایکه» به جنون و سحرزدگی

قالوا إنما أنت من المسحّرين

«مسحّر» (مفرد «مسحّرين») به کسی گفته می شود که به سختی افسون شده باشد.

76- تهمت جنون به شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 185 - 2

2- متهم شدن شعیب (ع) از سوی مردم «ایکه» به جنون و سحرزدگی

قالوا إنما أنت من المسحّرين

«مسحّر» (مفرد «مسحّرين») به کسی گفته می شود که به سختی افسون شده باشد.

77- تهمت دروغگویی به شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 93 - 5

5- مردم مدین، شعیب (ع) را به دروغ گویی در ادعای نبوت و رسالت متهم می کردند.

سوف تعلمون... من هو كذب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 44 - 2

2- انکار رسالت شعیب (ع) و متهم شدن او به دروغ گویی از سوی مردم مدین

فقد كذبت... وأصحاب مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 186 - 4

4- شعیب (ع) متهم به دروغ گویی در ادعای رسالت، از سوی مردم ایکه

وإن نظنك لمن الكذابين

«إن» مخفف از ثقیله و«ظن» (مصدر «نظن») مرادف «ایقان» (یقین داشتن) است؛ یعنی، «قطعاً تورا از جمله دروغ گویان می دانیم».

78- ثروتمندی شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 14

ص: 385

14- شعيب (ع)، از مکت و گشایش روزی برخوردار بود .

ورزقنی منه رزقاً حسناً

79- چوپان خانواده شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 26 - 5

5- نیاز خانواده شعيب به اجیر کردن مردی جهت نگه داری گوسفندانشان

قالت إحدیهما یأبت استئجره

با توجه به آیات پیشین، مراد از «استئجره» استیجار برای نگه داری گوسفندان شعيب می باشد.

80- چوپانی دختران شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 23 - 14، 6، 7

6- جلب توجه موسی (ع) به دوزن تنها که به جای آب دادن به گوسفندانشان، آنها را از نزدیک شدن به آب باز می داشتند .

و وجد من دونهم امرأتین تذودان

«ذود» (مصدر «تذودان») به معنای دور کردن است؛ یعنی، آن دوزن گوسفندانشان را دور می کردند و نمی گذاشتند که به آب نزدیک شوند. گفتنی است، که دوزن - چنان که از عبارت های بعد استفاده می شود - دختران شعيب بودند.

7- پرسش موسی (ع) از دختران شعيب درباره انگیزه آنان از منع کردن گوسفندانشان از آب

قال ما خطبکما

«خطب» معادل «شأن» است؛ یعنی، «ما الذی حملکما علی الذود؛ چه چیزی شما را بر این کار وا می دارد؟»

14 - دختران شعيب، برای آب دادن دام های خود، در انتظار پایان یافتن آب دهی چوپانان و بازگشتن آنان بودند .

قالتا لانسقی حتی یصدر الرعاء

«إصدار» (مصدر «یصدر») به معنای بازگرداندن و «رعاء» (جمع «راعی») به معنای چوپانان است. مفعول «یصدر» حذف شده است؛ یعنی، «حتی یصدر الرعاء أنعامهم».

81- حامیان شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 91 - 8

8- خاندان شعیب، او را از خود طرد نکرده و از او حمایت می کردند .

لولا رهطک لرجمنک

ص: 386

82- حج در دوران شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 27 - 10

10 - اجرای مراسم حج در عصر حضرت شعیب

علی أن تأجرنی ثمنی حجج

83- حد اقل مهریه دختر شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 27 - 13

13 - آزاد گذاشتن موسی (ع) از سوی شعیب (ع) در انتخاب کردن حداقل مهر (هشت سال کار) یا حداکثر آن (ده سال کار)

علی أن تأجرنی ثمنی حجج فإن أتممت عشرًا فمن عندک

84- حد اکثر مهریه دختر شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 27 - 13

13 - آزاد گذاشتن موسی (ع) از سوی شعیب (ع) در انتخاب کردن حداقل مهر (هشت سال کار) یا حداکثر آن (ده سال کار)

علی أن تأجرنی ثمنی حجج فإن أتممت عشرًا فمن عندک

85- حقانیت بعثت شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 13

13 - شعیب برخوردار از بینه و دلیلی روشن بر حقانیت بعثت و پیام های خویش

قد جاء تکم بینه من ربکم

86- حیای دختر شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 387

2 - حرکت توأم با حیا و آرم دختر شعیب به هنگام بازگشت نزد موسی (ع) و گفتوگو با وی

فجاءته إحدیهما تمشی علی استحياء

87- خواسته های شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 26، 25

25 - شعیب (ع) پس از یأس از ایمان مردم کفرپیشه با دعا به درگاه خداوند از وی خواست تا بین او و کفرپیشگان قضاوت کند .

ربنا افتح بیننا و بین قومنا بالحق و أنت خیر الفتحین

از معانی کلمه «فتح» داوری کردن و قضاوت نمودن است.

26 - شعیب (ع) در دعای خویش خواستار امداد های غیبی خداوند شد .

ربنا افتح بیننا و بین قومنا بالحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 93 - 1

1 - شعیب (ع) از سر تهدید و هشدار، از کفرپیشگان لجوج خواست تا همچنان بر مواضع نادرستشان پافشاری کنند .

و یقوم اعمالوا علی مکانتکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 179 - 2

2 - شعیب (ع)، خواهان اطاعت اصحاب ایکه از او، به دلیل آشکار بودن صداقت و امانت داری اش

إنی لکم رسول أمین . فاتّقوا اللّٰه و اطیعون

برداشت یاد شده از تفریع «اتّقوا..» بر «إنی لکم رسول» به دست می آید.

88- خوشنامی شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 178 - 6

6 - شعيب (ع) ، شخصيتی خوشنام و امانت دار ، نزد مردم ايکه

إتي لکم رسول أمين

تأکید شعيب(ع) بر امين بودن خود، در صورتی ثمربخش است که وی از پيشينه ای همراه با خوشنامی و امانت داری نزد مردم ايکه برخوردار باشد.

ص: 388

89- خویشاوندان شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 3

3- وجود رابطه خویشاوندی و نسبی میان شعيب (ع) و مردم مدین

وإلى مدین أأههم شعيبًا

مراد از «أأههم» این است که شعيب (ع) با اهل مدین، خویشاوند بود و یا اینکه او برای آنان، دلسوزی می کرد. برداشت فوق، بر اساس احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

8 - هود - 11 - 91 - 8

8- خاندان شعيب، او را از خود طرد نکرده و از او حمایت می کردند .

لولا رهطک لرجمنک

90- خویشاوندی شعيب (ع) با اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 36 - 2

2- شعيب (ع)، با مردم مدین، خویشاوندی داشت .

وإلى مدین أأههم شعيبًا

91- خیرخواهی شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

6 - اعراف - 7 - 93 - 7,8

7- شعيب (ع)، پیامبری دلسوز و خیرخواه مردم

و نصحت لکم

8- خیرخواهی شعیب تنها در جهت منافع مردم بود، نه آمیخته به منفعت های شخصی خویش

و نصحت لکم

«لام» در «لکم» اشاره به خلوص شعیب در خیرخواهیش دارد.

92- دامداری خانواده شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 23 - 16

16 - ارتزاق خانواده شعیب از راه دامداری

ص: 389

و وجد من دونهم امرأتين تزدودان... قالتا لانسقى حتى يصدر الرعاء

93- دختر شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

13 - قصص - 28 - 25 - 12

12 - « عن البنظي قال : سألت الرضا (ع) عن قوله تعالى « إنَّ أبا يدعوك ليجزيك أجر ما سقيت لنا » أهي التي تزوج بها؟ قال : نعم .

؛ ...

از بنظي نقل شده که گفت: از امام رضا(ع) درباره قول خدای تعالی: «إنَّ أبا يدعوك...» پرسیدم: آیا دختری که نزد موسی آمد و گفت پدرم تو را خواسته ... همان دختری بود که بعداً موسی(ع) با او ازدواج کرد؟ فرمود: آری...».

94- دختران شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

13 - قصص - 28 - 23 - 6

6 - جلب توجه موسی (ع) به دوزن تنها که به جای آب دادن به گوسفندانشان، آنها را از نزدیک شدن به آب باز می داشتند .

و وجد من دونهم امرأتين تزدودان

«ذود» (مصدر «تزدودان») به معنای دور کردن است؛ یعنی، آن دوزن گوسفندانشان را دور می کردند و نمی گذاشتند که به آب نزدیک شوند. گفتنی است، که دوزن - چنان که از عبارت های بعد استفاده می شود - دختران شعيب بودند.

95- دشمنان شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

8 - هود - 11 - 89 - 1

1- مردم مدین، به مخالفت با شعيب (ع) برخاسته و با او عداوت و دشمنی کردند .

لايجر منكم شقاقي

96- دعای شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

26 - شعيب (ع) در دعای خویش خواستار امداد های غیبی خداوند شد .

ربنا افتح بیننا و بین قومنا بالحق

ص: 390

97- دعوت شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 22، 14، 6، 5

5 - شعيب با برانگيختن عواطف مردم ، دعوت خویش را آغاز کرد .

قال يقوم اعبدوا الله

شعيب با نسبت دادن مردم مدین به خویشتن با گفتن «يقوم» (ای قوم من) در صدد تحریک عواطف آنان بوده تا به این وسیله به آنان تفهیم کند که رسالتش در جهت منافع ایشان است.

6 - دعوت به پرستش خدای یکتا ، مهمترین و نخستین پیام شعيب برای مردم مدین

قال يقوم اعبدوا الله

14 - شعيب با ارائه بینه ای روشنگر ، قوم خویش را به توحید و ترک شرک دعوت کرد .

اعبدوا الله ما لكم من إله غيره قد جاءكم بینه من ربكم

22 - دعوت مردم به سلامت اقتصادی و رعایت عدالت در خرید و فروش ، از مهمترین رسالت های شعيب برای قوم خویش پس از دعوت به توحید

يقوم اعبدوا الله . . . فأوفوا الكيل و الميزان و لا تبخسوا الناس أشياءهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 86 - 12، 3

3 - شعيب از مردم خویش خواست تا دست از تهدید اهل ایمان بردارند و آنان را از پیمودن راه خدا بازدارند .

و لا تقعدوا بكل صرط توعدون و تصدون عن سبيل الله من ءامن به

12 - شعيب ، مردم خویش را به مطالعه و بررسی فرجام شوم فسادگران تاریخ فراخواند .

و أنظروا كيف كان عقبه المفسدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - شعيب (ع)، دعوتگر مؤمنان قوم خویش به صبر در برابر کفرپيشگان

إن كان طائفه منكم ءامنوا بالذی أرسلت به . . . فاصبروا

در اینکه مخاطب «فاصبروا» چه کسانی هستند سه احتمال وجود دارد: خصوص مؤمنان، خصوص کافران، هر دو طایفه. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است. در این صورت متعلق صبر، آزارها و اذیت‌های کافران است. یعنی: فاصبروا علی ما یصیبکم من الکفار. (ای اهل ایمان در برابر آزار کافران صبر کنید و بر دینداری خویش استقامت ورزید.)

10 - شعيب (ع) از مؤمنان و کافران قوم خویش خواست با وانهادن داوری به خداوند از تعرض به یکدیگر پرهیز کنند .

إن كان طائفه منكم ءامنوا . . . و طائفه لم یؤمنوا . . . فاصبروا حتی یحکم اللّٰه بیننا

برداشت فوق بر این اساس است که خطاب در «فاصبروا» علاوه بر مؤمنان متوجه کافران نیز باشد. در این صورت مراد از صبر در «فاصبروا» عدم تعرض به یکدیگر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 16، 15، 5

5- شعیب (ع) با برانگیختن عواطف مردم، دعوت خویش را آغاز کرد.

قال يقوم اعبدوا الله

خطاب «یا قوم» (ای مردم من) تحریک کننده عواطف مخاطبان است.

15- شعیب (ع)، با آگاه ساختن قوم خویش به نبود معبودی جز خدا، آنان را به توحید و ترک شرک دعوت کرد.

قال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غیره

16- شعیب (ع)، از مردم خویش خواست تا از مقدار پیمانانه ها و وزنه ها، نگاهند و از کم فروشی بپرهیزند.

ولا تنقصوا المکیال والمیزان

«مکیال» به معنای پیمانانه است. ناقص گذاردن پیمانانه، یا به این است که آن را کم حجم تر از حد متعارف بسازند یا پیمانانه متعارف را پر نکنند. «میزان» هم به معنای ترازوست. ناقص گذاردن ترازو، یا به این است که وزنه های مورد استفاده در آن کمتر از حد معمول باشد یا جنس پرداخت شده، کمتر از مقدار وزنه های آن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 85 - 4، 2، 1

1- شعیب (ع)، از مردم خویش خواست تا در فروش اجناس، پیمانانه ها را پر کنند و از وزنه های ترازو نگاهند.

و يقوم أوفوا المکیال والمیزان بالقسط

«مکیال»؛ یعنی «پیمانانه» و ایفای آن به این است که گنجایش پیمانانه مورد استفاده کمتر از حد متعارف نباشد و تا حد معمول آن پر شود. و ایفای میزان به این است که مقدار وزنه های مورد استفاده، کمتر از حد معمول نباشد و جنس پرداخت شده، کمتر از مقدار وزنه ها نباشد.

2- شعیب (ع)، دعوت کننده مردم به برقرار ساختن قسط و عدالت در معاملات خویش

و يقوم أوفوا المکیال والمیزان بالقسط

4- شعیب (ع)، از قوم خویش خواست تا به هنگام خرید، اجناس مردم را کم تعدادتر و کم ارزش تر از آنچه هست، جلوه ندهند.

ولا تبخسوا الناس أشياءهم

«بخس»؛ یعنی، کم کردن و عیب گرفتن (المصباح المنیر).

98- دعوت‌های شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 90 - 3

3- شعیب (ع)، مردم مدین را به استغفار از گناهان، حرکت به سوی خدا و تقرب یافتن به درگاه او فراخواند.

واستغفروا ربکم ثم توبوا الیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 92 - 2

ص: 392

2- شعيب (ع) از مردم خویش خواست با در نظر گرفتن عزت و شکوه خداوند، معارف و احکام الهی را بپذیرند.

أرھطی أعزّ علیکم من اللہ

با توجه به اینکه جمله «أرھطی أعزّ . . .» پاسخ شعيب (ع) در برابر «لولا رھطک ...» است، می توان گفت: مقصود او این است که اگر به خاطر عزت خاندانم مرا سنگسار نمی کنید، چرا عزت و شکوه خداوند را - که از هر کسی عزتمندتر است - در نظر نمی آورید و غیر او را پرستش می کنید و

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 178 - 2

2- دعوت شعيب (ع) از مردم ایکه، مبنی بر پذیرفتن رسالت وی، اعتماد کردن به او و جدی گرفتن هشدارهایش

ألا تتقون إني لکم رسول أمين

واژه «آمین» می تواند از ریشه «أمن» و به معنای «مأمون» (فرد مورد وثوق و اعتماد) باشد. در این صورت آوردن قید «آمین» دعوتی از جانب شعيب (ع) است که مردم به او اعتماد کنند (به سخنانش گوش فرا دهند و هشدارهایش را جدی بگیرند).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 179 - 1

1 - دعوت مجدد شعيب (ع) از مردم ایکه، برای رعایت تقوای الهی و پرهیز از گناه

إذ قال لهم شعيب ألا تتقون . . . فاتقوا الله و أطيعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 25 - 4

4 - دختر شعيب، پیامدار دعوت پدرش از موسی (ع)

قالت إن أبي يدعوك

99- دلایل بعثت شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 13

13 - شعيب برخوردار از بينه و دليلی روشن بر حقانيت بعثت و پيام های خویش

قد جاء تکم بينه من ربکم

100- دلائل نبوت شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 1

1- حضرت شعيب (ع) برخوردار از معجزه و دليلی روشن بر پیامبری خویش

ص: 393

يقوم أريتم إن كنت على بينه من ربي

101- دلداریهای شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

13 - قصص - 28 - 25 - 9

9- اقدام شعيب به دلداري موسی (ع) رفع نگرانی و ترس از وی و اعلام نجات یافتنش از شر فرعونیان

قال لاتخف نجوت من القوم الظلمين

102- دلسوزی شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 4

4- شعيب ، پیامبری دلسوز و با محبت نسبت به مردم مدین

وإلى مدین أأخاهم شعيباً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

6 - اعراف - 7 - 93 - 2,7

2- شعيب (ع) با دلسوزی بر کافران مشرف به هلاکت ، از آنان اعراض کرد و شهر مدین را ترک گفت .

فتولى عنهم وقال يقوم

لحن آيه و نیز اضافه کلمه «قوم» به یاء متکلم نشان از تحسّر و دلسوزی شعيب به مردم خویش دارد.

7- شعيب (ع) ، پیامبری دلسوز و خیرخواه مردم

و نصحت لکم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

13 - شعراء - 26 - 177 - 4

4- سخن دلسوزانه شعيب (ع) با مردم ایکه ، در دعوت آنان به تقوا و پرهیز از گناه

إذ قال لهم شعيب ألا تتقون

وجود لحن مشفقانه در تعبیر «ألا تتقون» (آیا نمی خواهید تقوا پیشه کنید) بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 36 - 5

5 - شعيب (ع)، دل سوزِ مردمِ مدین بود و با آنان، رابطه عاطفی و مهربانانه داشت.

وإلى مدین أخاهم شعيباً فقال یقوم

احتمال دارد که «أخاهم»، براساس روابط خویشاوندی، گفته شده باشد و احتمال دارد که کنایه از شفقت و برخورد برادرانه او با مردم مدین باشد. برداشت بالا، بنابر احتمال دوم است.

ص: 394

103- رد پیشنهاد شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - قصص - 28 - 27 - 15

15 - شعيب (ع) ، نگران رد شدن پیشنهاد وی از سوی موسی (ع)

و ما أريد أن أشق عليك

این که حضرت شعيب (ع) بلافاصله اعلام می کند من قصد ندارم بر تو سخت بگیرم، در بردارنده نوعی درخواست از سوی شعيب (ع) است که موسی (ع) پیشنهاد او را رد نکند.

104- رسالت شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 85 - 22

22 - دعوت مردم به سلامت اقتصادی و رعایت عدالت در خرید و فروش ، از مهمترین رسالت های شعيب برای قوم خویش پس از دعوت به توحيد

يقوم اعبدوا الله .. فأوفوا الكيل و الميزان و لا تبخسوا الناس أشياءهم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 93 - 5

5 - شعيب (ع) ، پیامبری از جانب خداوند و حامل رسالت های متعدد

لقد أبلغتكم رسالت ربي

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 84 - 14

14 - مبارزه با شرک ، از وظیفه های اصلی حضرت شعيب (ع)

قال يقوم .. ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - تأكيد شعيب (ع) برسالت الهی خویش برای مردم ایکه

انّی لکم رسول

ص: 395

105- رضایت دختران شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 27 - 2

2- اقدام شعیب (ع) به در میان گذاشتن تصمیم خود با موسی (ع) در حضور دخترانش و با رضایت آنان

قال إني أريد أن أنكحك إحدى ابنتي هتين

اسم اشاره «هاتین» نشان دهنده آن است که هر دو دختر شعیب، در آن لحظه حضور داشتند. گفتنی است که حضور دختران شعیب حکایت از رضایت آنان نسبت به مسأله ازدواج با موسی (ع) دارد.

106- روابط عاطفی در خانواده شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 26 - 2

2- وجود رابطه صمیمی و فضای آزاد برای گفت و گو میان شعیب (ع) و دختران وی

قالت إحدیهما یأبت استئجره .. القویّ الأمين

از این که دختر شعیب پیشنهاد خودش را بدون هیچ تکلفی با پدر در میان گذاشت و آزادانه به ستایش موسی (ع) پرداخت مطلب بالا استفاده می شود.

107- روزی حلال شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 12

12- شعیب (ع)، علی رغم آلودگی جامعه اش به حرام خواری، از روزی حلال و نیکو بهره مند بود.

يقوم أوفوا المکیال و المیزان .. و رزقنی منه رزقاً حسناً

از اینکه شعیب (ع) مبادلات و معاملات مردم مدین را ظالمانه خواند و آن گونه درآمدها را ناپسند شمرد و سپس فرمود: من از روزی نیکو برخوردار هستم، می توان این احتمال را موجه دانست که مراد از «رزقاً حسناً» روزیهای مادی است.

108- روزی شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 14، 8

8- خداوند، شعیب (ع) را از روزی و نعمت خاص و نیکوی خویش بهره مند ساخت و او را به مقام نبوت رسانید .

أرءیتم إن . . . رزقنی منه رزقاً حسناً

مقصود از «رزقاً حسناً» به مناسبت مورد، مقام نبوت و پیامبری است.

14- شعیب (ع)، از مکنت و گشایش روزی برخوردار بود .

ورزقنی منه رزقاً حسناً

ص: 396

109- روش برخورد شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 84 - 4

4- شعيب (ع) حتى پيش از رسيدن به مقام رسالت ، فردی دلسوز و دوستدار مردم مدين بود .

وإلى مدين أخاهم شعيبًا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 88 - 5

5- برخورد حضرت شعيب (ع) با مشركان و كافران ، برخوردی ترحم آميز و مشفقانه بود .

يقوم أريتم

تعبير «يا قوم» (ای مردم من) حکايت از شفقت و مهربانی شعيب (ع) دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - قصص - 28 - 27 - 16

16 - تضمين مدارا کردن با موسى (ع) و سخت نگرفتن بر وی در کارها از سوی شعيب (ع)

و ما أريد أن أشق عليك

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - عنكبوت - 29 - 36 - 5

5- شعيب (ع) ، دل سوز مردم مدين بود و با آنان ، رابطه عاطفی و مهربانانه داشت .

وإلى مدين أخاهم شعيبًا فقال يقوم

احتمال دارد که «أخاهم»، براساس روابط خویشاوندی، گفته شده باشد و احتمال دارد که کنایه از شفقت و برخورد برادرانه او با مردم مدين باشد. برداشت بالا، بنابر احتمال دوم است.

110- روش تبليغ شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 5

5- شعيب (ع) با برانگيختن عواطف مردم، دعوت خویش را آغاز کرد.

قال يقوم اعبدوا الله

خطاب «يا قوم» (ای مردم من) تحریک کننده عواطف مخاطبان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 89 - 5

ص: 397

5- یادآوری تاریخ پیشینیان و بیان علت نابودی و گرفتاری آنان به عذاب های الهی ، از روش های تبلیغی حضرت شعیب (ع) بود .

و يقوم لایجرمنکم شقاقی أن یصیبکم مثل ما أصاب قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 177 - 3،4

3- دعوت به تقوا، محور تبلیغات و هدایت گری شعیب پیامبر

إذ قال لهم شعیب ألا تتقون

4- سخن دلسوزانه شعیب (ع) با مردم ایکه، در دعوت آنان به تقوا و پرهیز از گناه

إذ قال لهم شعیب ألا تتقون

وجود لحن مشفقانه در تعبیر «ألا تتقون» (آیا نمی خواهید تقوایشه کنید) بیانگر مطلب یاد شده است.

111- زمینه دعوت های شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 88 - 9

9- برخورداری شعیب (ع) از مقام نبوت، برانگیزنده او به فراخوانی مردمان به توحید و رعایت عدل و انصاف در مبادلات

قالوا یشعیب أصلوتک تأمرک . . . قال یقوم أریتم إن کنت علی بیّنه من ربی و رزقنی

سخنان شعیب (ع) در آیه مورد بحث، پاسخی است به تحلیل استهزاآمیز قومش (أصلوتک). شعیب (ع) با جمله «أریتم...» بیان می دارد که منشأ مخالفت وی با آرا و عقاید آنان و عملکرد ناصوابشان، مسؤولیتی است که خداوند برعهده او قرار داده است.

112- ساختار خانوادگی شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 26 - 2

2- وجود رابطه صمیمی و فضای آزاد برای گفت وگو میان شعیب (ع) و دختران وی

قالت إحدیهما یأبت استجره . . . القویّ الأمين

از این که دختر شعیب پیشنهاد خودش را بدون هیچ تکلفی با پدر در میان گذاشت و آزادانه به ستایش موسی (ع) پرداخت مطلب بالا استفاده می شود.

113- سرزنشهای شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 92 - 3

ص: 398

3- شعيب (ع) مردم مدین را به خاطر غفلت از خدا و رعایت نکردن جانب او، توبیخ و سرزنش کرد .

أرھطی أعزّ علیکم من اللہ واتخذتموه وراءکم ظھریاً

استفهام در جمله «أرھطی . . .» انکار توبیخی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 177 - 5

5- اصحاب ایکه مورد سرزنش شعيب (ع) به خاطر بی تقوایی و گنه پیشگی

إذ قال لهم شعيب ألا تتقون

استفهام در جمله «ألا تتقون» می تواند برای توبیخ و سرزنش باشد. برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است.

114- شرک ستیزی شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 14

14- مبارزه با شرک ، از وظیفه های اصلی حضرت شعيب (ع)

قال يقوم . . . ما لکم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 5، 17

5- شعيب (ع) ، مردمان را به ترک پرستش غیر خدا فرا می خواند و علیه شرکوری قومش مبارزه می کرد .

أصلوتک تأمرک أن تترك ما یعبداً أباًؤنا

17- مردم مدین ، مبارزه شعيب (ع) با پرستش خدایان اهل شرک را ، خلاف درایت و رشد او می شمردند .

أو أن نفعل فی أموالنا ما نشؤا إنک لأنت الحليم الرشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 91 - 11

11- مردم مدین ، شعیب (ع) را به خاطر مبارزه اش علیه شرکورزی و بی عدالتی ، فاقد کرامت دانسته و شایسته احترام نمی شمردند .

و ما أنت علینا بعزیز

«عزیز» به معنای محترم و بزرگواری و نیز به معنای شکست ناپذیر می باشد. مراد از آن در آیه شریفه معنای اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 93 - 3

3- شعیب (ع) موظف به پایداری بر مواضع خویش (ابلاغ رسالت الهی و مبارزه با شرک و فساد)

ینی عمل

ص: 399

115- شریعت شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 27 - 6

6 - شعیب (ع) ، تابع شریعت ابراهیم

علی أن تأجرنی ثمنی حجج

«حج» سنتی است به جا مانده از شریعت حضرت ابراهیم (ع) و از این که حضرت شعیب (ع) حج را مبدأ سال در قرارداد بین خود و موسی (ع) تعیین کرد، حکایت از این دارد که او به این سنت - که یکی از عبادات در شریعت ابراهیم است - پایبند بود.

116- شعیب (ع) از صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 27 - 17

17 - شعیب (ع) ، شخصیتی از زمره صالحان

ستجدنی . . . من الصالحین

117- شعیب (ع) قبل از نبوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 4

4- شعیب (ع) حتی پیش از رسیدن به مقام رسالت ، فردی دلسوز و دوستدار مردم مدین بود .

و إلى مدین أأخاهم شعیبًا

118- شعیب (ع) و احاطه خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 92 - 8

8- شعیب (ع) با بیان سیطره خداوند بر رفتار کفرپیشگان مدین ، تهدید های آنان را به هیچ انگاشت .

چنان چه مراد از احاطه خدا بر اعمال، سیطره و حاکمیت او بر اعمال باشد، هدف شعیب(ع) از آوردن «رَبِّی»، «إن ربی . . .» و نگفتن «إن الله...» این است که چون اعمال شما در سیطره خداست و او رب و مدبر من است، اجازه نخواهد داد بر من غلبه کنید و اگر غلبه نیز کردید، آن را در راستای تدبیر و تربیت من قرار می دهد؛ پس در هر حال مرا از تهدیدهای شما باکی نیست.

119- شعيب (ع) و اشراف مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 1

1 - شعيب (ع) در پاسخ اشراف کفرپیشه مدین ، گرایش به آیین شرک را افترا بر خداوند دانست .

قد افترینا علی الله کذبا إن عدنا فی ملتکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 90 - 5

5 - شعيب (ع) پس از اعلان پایداریش بر توحید و رد پیشنهاد اشراف کفرپیشه (بازگشت به آیین شرک) ، خروج از دیار مدین را برگزید .

لئن اتبعتم شعیباً

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «اتبعتم شعیباً»، پیروی از شعيب (ع) در خروج از شهر مدین باشد.

120- شعيب (ع) و اصحاب ایکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 177 - 1

1 - نبود پیوند خویشاوندی میان شعيب (ع) و مردم ایکه

کذب أصحاب لیکه . . . إذ قال لهم شعيب

از آن جا که نسبت به سایر پیامبران در آیات پیشین تعبیر «أخوهم» به کار رفته؛ ولی در مورد شعيب (ع) نسبت به مردم ایکه، این تعبیر به کار نرفته است، مطلب فوق را می توان استفاده کرد.

121- شعيب (ع) و اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 2,3,4

2 - رسالت شعيب در محدوده مردم مدین

وإلى مدین أھام شعیباً

3- وجود رابطه خویشاوندی و نسبی میان شعیب و مردم مدین

وإلى مدین أھام شعیباً

از اینکه شعیب برادر مردم مدین خوانده شده، یا اشاره به خویشی وی با مردم مدین دارد و یا حکایت از آن دارد که او حتی پیش از نبوتش، انسانی دلسوز برای قوم خویش بوده است. برداشت فوق ناظر به احتمال اول است.

4- شعیب، پیامبری دلسوز و با محبت نسبت به مردم مدین

وإلى مدین أھام شعیباً

ص: 401

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 93 - 10

10 - شعيب (ع) با توجه به كفرورزی مردم خویش ، دریغ و تأسف بر هلاکت آنان را ناروا خواند .

فکیف ءاسی علی قوم کفرین

لحن جمله «يقوم . . .» حکایت از دریغ و تأسف شعيب دارد و جمله «کیف ءاسی ...» دلالت می کند که تأسف بر هلاکت کفرپیشگان نارواست. گویا شعيب هنگامی که قومش را مشرف به هلاکت یافت بر آنان افسوس خورد و سپس کفرورزی آنان را ملاحظه کرد و آنان را مستحق این هلاکت دانست و لذا نتیجه گرفت که نباید بر هلاکت ایشان افسوس خورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 3

3- وجود رابطه خویشاوندی و نسبی میان شعيب (ع) و مردم مدین

وإلی مدین أأخاهم شعیبًا

مراد از «أخاهم» این است که شعيب(ع) با اهل مدین ، خویشاوند بود و یا اینکه او برای آنان ، دلسوزی می کرد. برداشت فوق ، بر اساس احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 90 - 3

3- شعيب (ع) ، مردم مدین را به استغفار از گناهان ، حرکت به سوی خدا و تقرب یافتن به درگاه او فراخواند .

واستغفروا ربکم ثم توبوا إلیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 92 - 10، 8

8- شعيب (ع) با بیان سیطره خداوند بر رفتار کفرپیشگان مدین ، تهدید های آنان را به هیچ انگاشت .

لولا رهطک لرحمنک . . . إن ربی بما تعملون محیط

چنان چه مراد از احاطه خدا بر اعمال ، سیطره و حاکمیت او بر اعمال باشد ، هدف شعيب(ع) از آوردن «رَبِّي»، «إن ربی . . .» و نگفتن «إن

الله...» این است که چون اعمال شما در سیطره خداست و او رب و مدبر من است، اجازه نخواهد داد بر من غلبه کنید و اگر غلبه نیز کردید، آن را در راستای تدبیر و تربیت من قرار می دهد؛ پس در هر حال مرا از تهدیدهای شما باکی نیست.

10- سیطره خداوند بر رفتارها، عزت و شکوه برتر او و ضرورت احساس حضور در پیشگاه او، پاسخ شعیب (ع) به سخنان نا به جا و ناروای مردم مدین

و إنا لنرىك فينا ضعيفاً . . . قال يقوم أرهطى أعزّ عليكم من الله... إن ربي بمات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 93 - 1

1- شعیب (ع) از سر تهدید و هشدار، از کفرپیشگان لجوج خواست تا همچنان بر مواضع نادرستشان پافشاری کنند.

و يقوم اعمالوا على مكاتكم

ص: 402

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 36 - 5

5- شعيب (ع)، دل سوزِ مردم مدین بود و با آنان، رابطه عاطفی و مهربانانه داشت.

وإلى مدین أأههم شعيبًا فقال یقوم

احتمال دارد که «أأههم»، براساس روابط خویشاوندی، گفته شده باشد و احتمال دارد که کنایه از شفقت و برخورد برادرانه او با مردم مدین باشد. برداشت بالا، بنابر احتمال دوم است.

122- شعيب (ع) و پیمانہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 27

27- «عن علی ابن الحسین (ع) قال: إن أول من عمل المکیال والمیزان شعيب النبی (ع) عمله بیده . . .»؛

از امام سجاده (ع) روایت شده است که فرمود: اول کسی که ابزار کیل و وزن ساخت، شعيب پیغمبر بود و با دست خود آن را ساخت».

123- شعيب (ع) و تخلفات اقتصادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 18

18- شعيب (ع) هرگز تمایلی به اجحاف و بی عدالتی در داد و ستد و گزاشی به عبادت معبود های دروغین نداشت.

و ما أريد أن أخالفکم إلی ما أنهیکم عنه

124- شعيب (ع) و ترازو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 27

27- «عن علی ابن الحسین (ع) قال: إن أول من عمل المکیال والمیزان شعيب النبی (ع) عمله بیده . . .»؛

از امام سجاده (ع) روایت شده است که فرمود: اول کسی که ابزار کیل و وزن ساخت، شعيب پیغمبر بود و با دست خود آن را ساخت».

125- شعيب (ع) و دين اهل مدين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 403

12 - آیین مردم مدین ، آیینی منفور و کریه در دیدگاه شعیب (ع) و پیروان او

أولو کنا کرهین

13 - شعیب (ع) با اظهار تنفر خود و پیروانش از آیین مردم مدین ، انتظار پذیرش آن آیین را انتظاری شگفت و بی جا دانست .

قال أولو کنا کرهین

126- شعیب (ع) و رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 90 - 11

11- شعیب (ع) ، واسطه شمول رحمت خداوند بر توبه کنندگان قومش

واستغفروا ربکم ثم توبوا إلیه إن ربی رحیم ودود

چون خطاب در «استغفروا ربکم» متوجه مردم است، ظاهر آن بود که به جای «إن ربی» گفته می شد «إن ربکم . . .». این جابه جایی می تواند اشاره به این نکته داشته باشد که: خداوند به واسطه پیامبرانش، مردمان را مشمول رحمت و محبت خویش قرار می دهد و آنان، مجرای فیض الهی بر بندگانشند.

127- شعیب (ع) و رسوم اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 20

20- هدف شعیب (ع) از مخالفت با آداب و رسوم مردم مدین و رفتار ناعادلانه آنان ، اصلاح ایشان و از میان بردن فساد های اجتماعی بود .

إن أُرید إلاّ الإصلاح ما استطعت

128- شعیب (ع) و سنگسار شدن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 91 - 6

6- شعیب (ع)، در دیدگاه مردم مدین مستحق کیفر و مجازات و سنگسار شدن بود.

ولولا رهطک لرجمنک

ص: 404

129- شعیب (ع) و کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 93 - 2

2- شعیب (ع) با دلسوزی بر کافران مشرف به هلاکت، از آنان اعراض کرد و شهر مدین را ترک گفت.

فتولی عنهم و قال یقوم

لحن آیه و نیز اضافه کلمه «قوم» به یاء متکلم نشان از تحسّر و دلسوزی شعیب به مردم خویش دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 5

5- برخورد حضرت شعیب (ع) با مشرکان و کافران، برخوردی ترحم آمیز و مشفقانه بود.

یقوم أریتم

تعبیر «یا قوم» (ای مردم من) حکایت از شفقت و مهربانی شعیب (ع) دارد.

130- شعیب (ع) و کافران مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 25, 6

6- شعیب (ع) در آخرین پاسخ خویش به خواسته کافران مدین، بازگشت خود و همگامانش را به آیین شرک امری ناممکن دانست.

و ما یكون لنا أن نعود فيها إلا أن یشاء الله ربنا

جمله «ما یكون لنا ..» که حکایت از عدم امکان بازگشت به آیین شرک دارد، هم می تواند به معنای عدم امکان تکوینی باشد و هم می تواند مراد از آن عدم امکان تشریحی (ناشایست بودن و جایز نبودن) باشد. برداشت فوق براساس احتمال اول است. گفتنی است که بر مبنای اول، مشیت الهی (إلا أن یشاء الله) مشیت تکوینی است و بر اساس احتمال دوم، مشیت الهی، مشیت تشریحی است.

25- شعیب (ع) پس از یأس از ایمان مردم کفرپیشه با دعا به درگاه خداوند از وی خواست تا بین او و کفرپیشگان قضاوت کند.

ربنا افتح بیننا و بین قومنا بالحق و أنت خیر الفتحین

از معانی کلمه «فتح» داوری کردن و قضاوت نمودن است.

131- شعيب (ع) و كيفر

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 91 - 6

6- شعيب (ع)، در دیدگاه مردم مدین مستحق کيفر و مجازات و سنگسار شدن بود .

ولولا رهطک لرجمنک

ص: 405

132- شعيب (ع) و گناهكاران

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 84 - 22

22- شعيب (ع) نگران آینده ای ناگوار برای مشرکان و گنه کاران مردم خویش

إني أخاف عليكم عذاب يوم محيط

133- شعيب (ع) و مبارزه با فساد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 88 - 20,21

20- هدف شعيب (ع) از مخالفت با آداب و رسوم مردم مدین و رفتار ناعادلانه آنان ، اصلاح ایشان و از میان بردن فساد های اجتماعی بود .

إن أريد إلاّ الإصلاح ما استطعت

21- شعيب (ع) تا حد توان و استطاعتش در اصلاح جامعه کوشید و با فساد مبارزه کرد .

إن أريد إلاّ الإصلاح ما استطعت

حرف «ما» در «ما استطعت» ظرفیه مصدریه است؛ یعنی، به معنای مدت و زمان می باشد و فعل پس از خود را به تأویل مصدر می برد. بنابراین «إن أريد...»؛ یعنی: «مده استطاعتی الإصلاح ما أريد إلاّ الإصلاح»؛ من در مدت و زمانی که توان اصلاح امور را دارم به جز اصلاح امور را نخواهم خواست».

134- شعيب (ع) و مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 84 - 22

22- شعيب (ع) نگران آینده ای ناگوار برای مشرکان و گنه کاران مردم خویش

إني أخاف عليكم عذاب يوم محيط

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5- برخورد حضرت شعیب (ع) با مشرکان و کافران، برخوردی ترحم آمیز و مشفقانه بود.

يقوم أريتم

تعبیر «یا قوم» (ای مردم من) حکایت از شفقت و مهربانی شعیب (ع) دارد.

ص: 406

135- شعيب (ع) و معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 18

18- شعيب (ع) هرگز تمایلی به اجحاف و بی عدالتی در داد و ستد و گرایشی به عبادت معبود های دروغین نداشت .

و ما أريد أن أخالفكم إلى ما أنهيكم عنه

136- شعيب (ع) و منافع مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 93 - 8

8 - خيرخواهی شعيب تنها در جهت منافع مردم بود ، نه آميخته به منفعت های شخصی خویش

و نصحت لكم

«لام» در «لکم» اشاره به خلوص شعيب در خيرخواهيش دارد.

137- شغل شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 19

19- شعيب (ع) در شهر مدین به داد و ستد و مبادلات اقتصادی اشتغال داشت . *

أوفوا المكيال والميزان .. و ما أريد أن أخالفكم إلى ما أنهيكم عنه

شعيب (ع)، پس از تأکید فراوان بر لزوم رعایت قسط و عدل در مبادلات و پرهیز از کم فروشی و اجحاف در معاملات، می فرماید: من هرگز به آنچه شما را از آن نهی کرده ام روی نخواهم آورد. این سخن آن گاه جایگاهی مناسب دارد که خود نیز به داد و ستد اشتغال داشته باشد.

138- صداقت شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 179 - 2

2- شعیب (ع)، خواهان اطاعت اصحاب ایکه از او، به دلیل آشکار بودن صداقت و امانت داری اش

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ . فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

برداشت یاد شده از تفریع «اتَّقُوا..» بر «إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ» به دست می آید.

ص: 407

139- ضعف شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 91 - 4

4- شعيب (ع) در نظر مردم مدین ، به خاطر نداشتن پشتیبان و یاور ، ضعیف و ناتوان بود .

وإنا لنرىك فينا ضعيفاً

کلمه «فینا» (در میان ما) گویای این است که مردم مدین حضرت شعيب (ع) را در قیاس با مخالفانش ناتوان می شمردند؛ نه اینکه او را شخصی ضعیف و ناتوان بدانند و لذا در برداشت «به خاطر نداشتن یاور» آورده شد.

140- طایفه شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 91 - 7

7- شعيب (ع) در شهر مدین ، دارای طایفه ای انگشت شمار بود .

لولا رهطک لرجمنک

141- عبرت از قصه شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 190 - 1

1 - سرگذشت شعيب (ع) و مردم ایکه ، شایان اندیشه و دربردارنده درس عبرتی بزرگ برای دیگران

إنّ فی ذلک لآیه

کلمه «ذلک» به ماجرای میان شعيب (ع) و مردم ایکه اشاره دارد. «آیه» در این جا معادل «عبره» و نکره آمدن آن برای تفخیم است. بنابراین «إنّ فی ذلک لآیه»؛ یعنی، به راستی در این ماجرا، درس عبرتی بزرگ وجود دارد.

142- عذاب مکذبان شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 92 - 1

1 - عذاب فرود آمده بر تکذیب کنندگان شعیب و کفریشتگان مدین موجب نابودی آنان و تخریب آثار زندگانی در آن دیار شد .

الذین کذبوا شعیباً کأن لم یغنوا فیها

ضمیر در «فیها» به «دار» در آیه قبل بر می گردد و «غنی» مصدر «لم یغنوا» به معنای اقامت کردن و سکونت گزیدن است. بنابراین «کأن لم یغنوا» یعنی گویا قوم شعیب در دیارشان اقامت نکرده بودند. و این کنایه از نابودی دیار آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 408

1 - شعيب (ع) پس از حتميت نزول عذاب الهی بر تکذيب کنندگان رسالتش ، از آنان فاصله گرفت و به دياری ديگر شتافت .

فتولی عنهم

143- عفت دختران شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

13 - قصص - 28 - 23 - 15، 12

12 - پرهيز از اختلاط با مردان نامحرم ، انگيزه دختران شعيب در ندادن آب به گوسفندان خود

قالتا لانسقى حتى يصدر الرعاء

15 - انتظار کشيدن برای خلوت شدن سرچاه از مردان نامحرم ، عادت دختران شعيب و کار هر روزه آنان در آب دادن به گوسفندان

خویش

قالتا لانسقى

برداشت یاد شده با توجه به آمدن فعل مضارع «لانسقى» - که مفيد تکرار است - به دست می آید.

144- عقیده پیروان شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

6 - اعراف - 7 - 88 - 12، 13

12 - آيين مردم مدین ، آيينی منفور و کريه در دیدگاه شعيب (ع) و پیروان او

أولو کنا کرهين

13 - شعيب (ع) با اظهار تنفر خود و پیروانش از آيين مردم مدین ، انتظار پذيرش آن آيين را انتظاری شگفت و بی جا دانست .

قال أولو کنا کرهين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 3، 11، 12

3 - شعيب (ع) و همگامان مؤمنش ، بيزار از گرايش به آيين شرک و افترا بستن بر خدا

قال أولو کنا کرهين . قد افترينا على الله کذبا إن عدنا فی ملتکم

11 - شعيب (ع) اظهار کفر و شرک را امری نامشروع و ناروا برای خویش و همگامانش دانست .

و ما يكون لنا أن نعود فيها إلا أن يشاء الله ربنا

برداشت فوق بر اين اساس است که مراد از عدم امکان که از جمله «ما يكون لنا . . .» به دست می آيد، عدم امکان تشريعی باشد.

12 - شعيب (ع) و مؤمنان به رسالتش ، انسانهایی تسليم در برابر مشيت های خداوند

و ما يكون لنا أن نعود فيها إلا أن يشاء الله ربنا

ص: 409

145- عقیده شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 11, 17

7- شعیب (ع) بازگشت خود و همگامانش را به آیین شرک تنها در صورت تعلق مشیت الهی، ممکن دانست.

و ما یکون لنا أن نعود فيها إلا أن يشاء الله ربنا

11- شعیب (ع) اظهار کفر و شرک را امری نامشروع و ناروا برای خویش و همگامانش دانست.

و ما یکون لنا أن نعود فيها إلا أن يشاء الله ربنا

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از عدم امکان که از جمله «ما یکون لنا ..» به دست می آید، عدم امکان تشریحی باشد.

17- شعیب (ع)، علم مطلق خداوند را دلیل پذیرش ربوبیت وی و تسلیم در برابر مشیتهاش دانست.

قال .. إلا أن يشاء الله ربنا وسع ربنا كل شيء علماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 88 - 24, 25

24- شعیب (ع)، موفقیت خویش در اصلاح جامعه را، در گرو امداد الهی می دانست.

إن أريد إلا الإصلاح ما استطعت و ما توفیقی إلا بالله عليه توكلت

«توفیق» در آیه شریفه، مصدر مجهولی است که به نایب فاعلش (یای متکلم) اضافه شده است و «باء» برای استعانت است. بنابراین «و ما توفیقی...»؛ یعنی، تنها به کمک خداوند بر انجام کارهای خیر، موفق خواهم بود.

25- شعیب (ع) تنها خداوند را مرجع خویش می دانست و فقط به درگاه او روی می آورد.

و إليه أُنب

«انابه» (مصدر أنیب) به معنای رجوع و اقبال است.

146- عمل به تکلیف شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16- شعيب (ع)، به مردمان اعلام کرد: همواره به تعالیمی که بیان کرده و مقرراتی که ابلاغ نموده، پایبند بوده و بدان ها عمل می کند.

و ما أريد أن أخالفكم إلى ما أنهيكم عنه

فعل «أخالفكم» چون با «إلى» متعدی شده، معنای «امیل» در آن اشراب شده است. بنابراین جمله «ما أريد...» چنین معنا می شود: من نمی خواهم با شما مخالفت کنم و خود به آنچه از آن نهی کرده ام بازگردم.

ص: 410

147- عوامل تکذیب شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 186 - 5

5 - پیام عدالت خواهی و حق جویی شعيب (ع) ، مایه انکار رسالت وی از سوی مفسدان سودجوی آیکه

أوفوا الکيل . . . و لاتعتوا فی الأرض مفسدين ... و إن نظنک لمن الکذبین

148- فرجام مکذبان شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 92 - 3

3 - تکذیب کنندگان شعيب (ع) ، خود به فرجام زیانباری که برای مؤمنان پیش بینی می کردند ، گرفتار شدند .

لئن اتبعتم شعيباً إنکم إذاً لخسرين . . . الذین کذبوا شعيباً کأن لم یغنوا فیها

حصری که از ضمیر فصل استفاده می شود حصر قلب است. یعنی بیان می کند که پندار کفرپیشگان (زیانکاری مؤمنان) باطل است و خود آنان زیانکار هستند.

149- فضایل پیروان شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 20

20 - شعيب (ع) و همگامان مؤمنش ، انسانهایی متکی به خدا و بهره مند از روحیه توکل

علی الله توکلنا

150- فضایل شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 20

20 - شعيب (ع) و همگامان مؤمنش ، انسانهایی متکی به خدا و بهره مند از روحیه توکل

علی اللہ توکلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 4

4- شعيب (ع) حتى پیش از رسیدن به مقام رسالت ، فردی دلسوز و دوستدار مردم مدین بود .

و إلى مدین أخاهم شعيبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 411

14- شعيب (ع) شخصيتی با درايت و راه يافته حتى در ديدگاه کافران قوم خویش

إنک لأنت الحلیم الرشید

از معانی «حلم» عقل و درايت است و «حليم» در جمله فوق، از آن مشتق شده است. «الرشید» به معنای راه يافته و هدايت شده است. قابل ذکر است که مقصود مردم مدین از هدايت يافتگی شعيب (ع)، هدايت در امور اجتماعی و اخلاقی و مانند آنهاست.

15- شعيب (ع) ، حتى در میان کافران قومش ، به دارا بودن اخلاق نیکو شهرت داشت .

إنک لأنت الحلیم الرشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 178 - 6

6 - شعيب (ع) ، شخصيتی خوشنام و امانت دار ، نزد مردم ایکه

إتی لکم رسول أمين

تأکید شعيب (ع) بر امین بودن خود، در صورتی ثمربخش است که وی از پیشینه ای همراه با خوشنامی و امانت داری نزد مردم ایکه برخوردار باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 27 - 17

17 - شعيب (ع) ، شخصيتی از زمره صالحان

ستجدنی . . . من الصالحين

151- فلسفه تکذیب شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 185 - 4

4- برخورداري شعيب (ع) از ویژگی های بشری ، دستاویز مردم « ایکه » در رد رسالت وی

«مسحّر» می تواند مشتق از «سحر» باشد «مسحّر» مرادف «رئه» (شش) است. بنابراین واژه «مسحّر» به معنای موجود دارای شش - که از خصوصیات بشری است - می باشد. این تعبیر کنایه از همگونی شعیب(ع) با سایر مردم و امتیاز نداشتن وی می باشد. گفتنی است برپایه این احتمال، آیه بعد توضیح همین تعبیر خواهد بود.

152- فلسفه دامداری دختران شعیب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 23 - 17

17 - نبودن مردی توانا در خانواده شعیب ، علت پرداختن دختران او به کار دامداری

ص: 412

قالتا لانسقی . . . و ابونا شیخ کبیر

153- فلسفه دعای شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 31

31 - تثبیت حق ، هدف دعای شعیب پیامبر

ربنا افتح . . . بالحق

شعیب (ع) در دعای خویش با اینکه اذعان به حقانیت خویش داشت، نگفت که خدایا به سود ما داوری کن، بلکه گفت خدایا حق را به کرسی بنشان؛ و این اشاره به این حقیقت دارد که پیامبران هدفی جز تثبیت حق نداشته اند.

154- فلسفه دعوت‌های شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 25 - 5

5 - دعوت شعیب از موسی ، برای پرداختن مزد در قبال آب دادن وی به گوسفندانش

إِنَّ أُمَّيْ يَدْعُوکَ لِیَجْزِیکَ أَجْرَ مَا سَقِیتَ لَنَا

155- قبول پیشنهاد دختر شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 26 - 9

9 - استقبال شعیب (ع) از پیشنهاد دختر خویش برای استخدام موسی (ع)

إِنَّ خَیْرَ مَنْ اسْتَجْرَتِ الْقَوِیِّ الْأَمِیْنِ

سکوت شعیب (ع) در برابر پیشنهاد دختر خویش، نشانگر پذیرفته شدن آن از سوی وی می باشد. آیه بعد نیز گویای همین مطلب است.

156- قبول پیشنهاد شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پذیرفته شدن پیشنهاد شعیب (هشت تا ده سال کار در قبال ازدواج) از سوی موسی (ع)

قال إني أريد . . . أيما الأجلين قضيت فلاعدون عليّ

ص: 413

157- قبول دعوت‌های شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 25 - 7

7- پذیرش دعوت شعيب از سوی موسی (ع) و رفتن وی به نزد او

قالت إِنَّ أبا يدعوك .. فلما جاءه

158- قبول رسالت شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 90 - 3

3- اشرف کفرپیشه مدین با یاد کردن سوگند ، پذیرش رسالت شعيب و پیروی از دستورات او را ، امری زیان آور معرفی می کردند .

لئن اتبعتم شعيباً إنکم إذا لخسرون

159- قبول هشدارهای شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 178 - 2

2- دعوت شعيب (ع) از مردم ایکه ، مبنی بر پذیرفتن رسالت وی ، اعتماد کردن به او و جدی گرفتن هشدارهایش

ألا تتقون إني لکم رسول أمين

واژه «آمین» می تواند از ریشه «آمن» و به معنای «مأمون» (فرد مورد وثوق و اعتماد) باشد. در این صورت آوردن قید «آمین» دعوتی از جانب شعيب (ع) است که مردم به او اعتماد کنند (به سخنانش گوش فرا دهند و هشدارهایش را جدی بگیرند).

160- قصه شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 19، 24، 14، 3، 4

3- وجود رابطه خویشاوندی و نسبی میان شعيب و مردم مدین

از اینکه شعیب برادر مردم مدین خوانده شده، یا اشاره به خویشی وی با مردم مدین دارد و یا حکایت از آن دارد که او حتی پیش از نبوتش، انسانی دلسوز برای قوم خویش بوده است. برداشت فوق ناظر به احتمال اول است.

4- شعیب، پیامبری دلسوز و با محبت نسبت به مردم مدین

ص: 414

14 - شعیب با ارائه بینه ای روشنگر، قوم خویش را به توحید و ترک شرک دعوت کرد.

عبدوا اللہ ما لکم من إله غیره قد جاء تکم بینه من ربکم

19 - شعیب (ع) از مردم خویش خواست تا در فروش اجناس پیمانہ ها را پر کنند و از وزنه های ترازو نگاهند.

فأوفوا الکیل و المیزان

کلمه «کیل» مصدر است و در آیه مورد بحث به معنای چیزی است که به وسیله آن کیل می کنند؛ یعنی پیمانہ. «ایفاء» (مصدر اوفوا) به معنای اتمام می باشد و «اتمام کیل» به این است که گنجایش پیمانہ مورد استفاده کمتر از حد متعارف نباشد و تا حد معمول آن پر شود. و ایفاء میزان به این است که مقدار وزنه های مورد استفاده کمتر از حد معمول نباشد و جنس پرداخت شده کمتر از مقدار وزنه ها نباشد.

24 - شعیب (ع)، مردم خویش را از فسادگری در زمین نهی کرد.

و لاتفسدوا فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 86 - 12، 13، 7

3 - شعیب از مردم خویش خواست تا دست از تهدید اهل ایمان بردارند و آنان را از پیمودن راه خدا بازدارند.

و لا تقعدوا بکل صرط توعدون و تصدون عن سبیل اللہ من ءامن به

7 - شعیب برای گرایش دادن مردم مدین به راه خدا، عنایت خداوند در زیاد کردن جمعیت اندک آنان را یادآور شد.

و اذکروا إذ کنتم قلیلاً فکثرکم

12 - شعیب، مردم خویش را به مطالعه و بررسی فرجام شوم فسادگران تاریخ فراخواند.

و أنظروا کیف کان عقبه المفسدین

13 - شعیب، کافران قوم خویش را به گرفتار آمدن به فرجامی همانند سرنوشت فسادگران پیشین تهدید کرد.

و أنظروا کیف کان عقبه المفسدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - گروهی از مردم مدین به رسالت شعیب (ع) ایمان آوردند و گروهی دیگر از پذیرش آن سر باز زدند .

وإن كان طائفه منكم ءامنوا بالذی أرسلت به و طائفه لم یؤمنوا فاصبروا

«إن كان طائفه . . .» به دلیل آیه قبل از مواردی است که در آن «إن» شرطیه در مورد تحقق شرط به کار رفته است ؛ مانند «ان كنت ابنی فلا تفعل کذا». بنابراین «إن كان طائفه منكم ... فاصبروا» یعنی چنانچه گروهی از شما ایمان آوردید پس صبر پیشه سازید.

2 - شعیب (ع) ، دعوتگر مؤمنان قوم خویش به صبر در برابر کفرپیشگان

إن كان طائفه منكم ءامنوا بالذی أرسلت به . . . فاصبروا

در اینکه مخاطب «فاصبروا» چه کسانی هستند سه احتمال وجود دارد: خصوص مؤمنان، خصوص کافران، هر دو طایفه. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است. در این صورت متعلق صبر، آزارها و اذیتهای کافران است. یعنی: فاصبروا علی ما یصیبکم من الکفار. (ای اهل ایمان در برابر آزار کافران صبر کنید و بر دینداری خویش استقامت ورزید.)

8 - شعیب (ع) ، کافران قوم خویش را به داوری خدا و گرفتارسازی آنان به عقوبت های الهی در دنیا تهدید کرد .

و طائفه لم یؤمنوا فاصبروا حتی یحکم الله بیننا

با توجه به ذیل آیه 89 (ربنا افتح . . .) معلوم می شود مقصود شعیب از داوری خداوند، تحقق امری است که نابودی کافران در دنیا و در نتیجه پیروزی اهل ایمان را در پی خواهد داشت. چنانچه مخاطب در «فاصبروا» خصوص کافران باشد، این معنا از وضوح بیشتری برخوردار خواهد بود.

9 - شعیب (ع) ، مؤمنان به رسالت خویش را به داوری خداوند و پیروزی بر کافران نوید داد .

فاصبروا حتی یحکم الله بیننا

10 - شعیب (ع) از مؤمنان و کافران قوم خویش خواست با وانهادن داوری به خداوند از تعرض به یکدیگر پرهیز کنند .

إن کان طائفه منکم ءامنوا . . . و طائفه لم یؤمنوا ... فاصبروا حتی یحکم الله بیننا

برداشت فوق بر این اساس است که خطاب در «فاصبروا» علاوه بر مؤمنان متوجه کافران نیز باشد. در این صورت مراد از صبر در «فاصبروا» عدم تعرض به یکدیگر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 88 - 13، 9، 3، 2، 1

1 - گروهی از اشراف قوم شعیب (ع) از سر تکبر و خودبرتربینی به وی و رسالتهایش کافر شدند .

قال الملائه الذین استکبروا من قومه

برداشت فوق بر این اساس است که «الذین استکبروا» قیدی احترازی باشد. بر این مبنا اشراف به دو طایفه مستکبران و غیر مستکبران تقسیم می شوند. قابل ذکر است که مراد از استکبار، کفرورزی است که برای تبیین علت کفر به جای «کفروا»، «استکبروا» استعمال شده است.

2 - اشراف کفرپیشه مدین ، شعیب و مؤمنان به رسالتش را به تبعید دسته جمعی تهدید کردند .

لنخرجنک یشعیب و الذین ءامنوا معک من قریتنا

«معک» می تواند متعلق به «لنخرجنک» باشد. بر این مبنا «لنخرجنک» حاکی از تبعید دسته جمعی است.

3 - اشراف کفرپیشه قوم مدین ، سردمداران مبارزه با شعیب و رسالت های وی

قال الملائه الذین استکبروا من قومه لنخرجنک

8 - اشراف کفرپیشه مدین بازگشت به آیین ملی آن سامان را شرط رهایی شعیب و همگامانش از خطر تبعید اعلان کردند .

لنخرجنک . . . او لتعودن فی ملتنا

9 - اشراف کفرپیشه مدین در تلاشی پیگیر برای تحمیل آیین خویش بر شعیب و مؤمنان به وی

او لتعودن فی ملتنا

جمله «او لتعودن» می رساند که هدف از تصمیم قوم مدین بر تبعید شعیب و همگامانش بازگرداندن آنان به آیین شرک است. بنابراین همه تهدیدات به سبب تحمیل این عقیده باطل بوده است.

13 - شعیب (ع) با اظهار تنفر خود و پیروانش از آیین مردم مدین، انتظار پذیرش آن آیین را انتظاری شگفت و بی جا دانست.

قال أو لو کنا کرهین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 -

1,3,4,6,11,12,20,25

1 - شعیب (ع) در پاسخ اشراف کفرپیشه مدین، گرایش به آیین شرک را افترا بر خداوند دانست.

قد افترینا علی الله کذبا إن عدنا فی ملتکم

3 - شعیب (ع) و همگامان مؤمنش، بیزار از گرایش به آیین شرک و افترا بستن بر خدا

ص: 416

قال أو لو كنا كرهين. قد افترينا على الله كذبا إن عدنا في ملتكم

4 - خداوند نجاتبخش شعیب (ع) و همگامانش از گرایش به شرک

بعد إذ نجنا الله منها

6 - شعیب (ع) در آخرین پاسخ خویش به خواسته کافران مدین، بازگشت خود و همگامانش را به آیین شرک امری ناممکن دانست.

و ما یکون لنا أن نعود فيها إلا أن يشاء الله ربنا

جمله «ما یکون لنا ..» که حکایت از عدم امکان بازگشت به آیین شرک دارد، هم می تواند به معنای عدم امکان تکوینی باشد و هم می تواند مراد از آن عدم امکان تشریعی (ناشایست بودن و جایز نبودن) باشد. برداشت فوق براساس احتمال اول است. گفتنی است که بر مبنای اول، مشیت الهی (إلا أن يشاء الله) مشیت تکوینی است و بر اساس احتمال دوم، مشیت الهی، مشیت تشریعی است.

11 - شعیب (ع) اظهار کفر و شرک را امری نامشروع و ناروا برای خویش و همگامانش دانست.

و ما یکون لنا أن نعود فيها إلا أن يشاء الله ربنا

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از عدم امکان که از جمله «ما یکون لنا ..» به دست می آید، عدم امکان تشریعی باشد.

12 - شعیب (ع) و مؤمنان به رسالتش، انسانهایی تسلیم در برابر مشیت های خداوند

و ما یکون لنا أن نعود فيها إلا أن يشاء الله ربنا

20 - شعیب (ع) و همگامان مؤمنش، انسانهایی متکی به خدا و بهره مند از روحیه توکل

على الله توكلنا

25 - شعیب (ع) پس از یأس از ایمان مردم کفرپیشه با دعا به درگاه خداوند از وی خواست تا بین او و کفرپیشگان قضاوت کند.

ربنا افتح بیننا و بین قومنا بالحق و أنت خیر الفتحین

از معانی کلمه «فتح» داوری کردن و قضاوت نمودن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 90 - 1,5

1 - اشراف کفرپیشه مدین در تلاش برای بازداشتن مردم از ایمان به رسالت شعیب و پیروی از فرمان های او

وقال الملائ الذين كفروا من قومه لئن اتبعتم شعيباً إنكم إذا لخسرون

مراد از متابعت در «اتبعتم» می تواند پیروی از آیین و دستورات شعیب باشد. در این صورت مخاطبان این کلمه (اتبعتم) عموم مردم هستند. همچنین می تواند مراد از آن پیروی از شعیب در خروج از شهر مدین باشد. در این صورت مؤمنان به شعیب مخاطبان «اتبعتم» خواهند بود. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

5 - شعیب (ع) پس از اعلان پایداریش بر توحید و رد پیشنهاد اشراف کفرپیشه (بازگشت به آیین شرک) ، خروج از دیار مدین را برگزید .

لئن اتبعتم شعيباً

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «اتبعتم شعيباً»، پیروی از شعيب(ع) در خروج از شهر مدین باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 91 - 3,5

ص: 417

3 - کافران قوم شعیب شب هنگام به عذاب گرفتار شدند و صبحگاهش به هلاکت رسیدند . *

فأصبحوا في دارهم جثمين

برداشت فوق مبتنی بر این است که «اصبحوا» به معنای «ادخلوا فی الصباح» (داخل در صبح شدند) باشد، نه به معنای «صاروا». بر این مبنا «فأصبحوا ...» می رساند که هلاکت به هنگام صبح اتفاق افتاد و در نتیجه عذاب لرزش پیش از صبح، یعنی در شب، بر کافران قوم شعیب عارض شده است.

5 - لرزش شدید و عذاب نازل شده بر قوم شعیب توان حرکت و بیرون آمدن از خانه ها را از ایشان سلب کرد .

فأصبحوا في دارهم جثمين

«فی دارهم» هم می تواند اشاره به این نکته باشد که نزول عذاب هنگامی بود که همه و یا اکثر آنان در خانه هایشان استراحت می کردند و هم می تواند علاوه بر این، اشاره به این داشته باشد که با احساس لرزش زمین، که طبعاً آدمی از خانه می گریزد، قوم شعیب نیز خواستند از خانه ها بیرون شوند، ولی عذاب مهلت نداد و در همانجا به هلاکت رسیدند. با توجه به اینکه «فی دارهم» متعلق به «جثمین» است، این معنا وضوح بیشتری پیدا می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 93 - 1,2,4,6,7,10

1 - شعیب (ع) پس از حتمیت نزول عذاب الهی بر تکذیب کنندگان رسالتش، از آنان فاصله گرفت و به دیاری دیگر شتافت .

فتولی عنهم

2 - شعیب (ع) با دلسوزی بر کافران مشرف به هلاکت، از آنان اعراض کرد و شهر مدین را ترک گفت .

فتولی عنهم و قال يقوم

لحن آیه و نیز اضافه کلمه «قوم» به یاء متکلم نشان از تحسّر و دلسوزی شعیب به مردم خویش دارد.

4 - شعیب (ع) هنگام خروجش از میان مردم مدین، اتمام حجت الهی بر آنان را به ایشان گوشزد کرد .

فتولی عنهم و قال يقوم لقد أبلغتكم رسلت ربي

6 - شعیب (ع)، پیام الهی را به مردمش ابلاغ کرد و در هدایت و ارشاد آنان بسیار کوشید .

لقد أبلغتكم رسلت ربي و نصحت لكم

لام تأکید در «لقد» که خبر از قسم مقدر دارد، و نیز کلمه «قد» که گویای تأکید است، می رساند که شعیب در ابلاغ رسالت الهی کوتاهی

نکرد و در این راه بسیار تلاش کرد.

7- شعیب (ع)، پیامبری دلسوز و خیرخواه مردم

و نصحت لکم

10- شعیب (ع) با توجه به کفرورزی مردم خویش، دریغ و تأسف بر هلاکت آنان را ناروا خواند.

فکیف ءاسی علی قوم کفرین

لحن جمله «يقوم . . .» حکایت از دریغ و تأسف شعیب دارد و جمله «کیف ءاسی ...» دلالت می کند که تأسف بر هلاکت کفرپیشگان نارواست. گویا شعیب هنگامی که قومش را مشرف به هلاکت یافت بر آنان افسوس خورد و سپس کفرورزی آنان را ملاحظه کرد و آنان را مستحق این هلاکت دانست و لذا نتیجه گرفت که نباید بر هلاکت ایشان افسوس خورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 9، 3

3- مردم مدین، نمازها و عبادت های شعیب (ع) را مورد تمسخر و استهزای خویش قرار می دادند.

ص: 418

أصلوتك تأمرک أن نترک ما یعبد ءاباؤنا

استفهام در جمله «أصلوتک . . .» به داعی استهزا و تمسخر ایراد شده است.

9- جوانان و میانسالان مردم مدین ، مخاطبان اصلی شعیب (ع) در ابلاغ معارف الهی به آنان

أن نترک ما یعبد ءاباؤنا

فعل مضارع «یعبد» حاکی است که مقصود از «آباؤنا» تنها نسلهای پیشین مخاطبان نیست؛ بلکه پدران فعلی آنان که زنده هستند نیز مورد نظر می باشد. بنابراین مخاطبان طبعاً جوانان و میانسالان خواهند بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 19

19- شعیب (ع) در شهر مدین به داد و ستد و مبادلات اقتصادی اشتغال داشت . *

أوفوا المکیال و المیزان . . . و ما أرید أن أخالفکم إلی ما أنهیکم عنه

شعیب(ع)، پس از تأکید فراوان بر لزوم رعایت قسط و عدل در مبادلات و پرهیز از کم فروشی و اجحاف در معاملات، می فرماید: من هرگز به آنچه شما را از آن نهی کرده ام روی نخواهم آورد. این سخن آن گاه جایگاهی مناسب دارد که خود نیز به داد و ستد اشتغال داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 89 - 4

4- شعیب (ع) کفرپیشگان ستیزه جوی قومش را به مبتلا شدن سرنوشتی همانند سرنوشت برخی از جوامع هلاک شده پیشین هشدار داد

و یقوم لایجرمنکم شقاقی أن یصیبکم مثل ما أصاب قوم نوح أو قوم هود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 91 - 3,4,7,9,10,11

3- مردم مدین ، بسیاری از تعالیم شعیب (ع) را ، سخنانی سخیف و بی فایده می شمردند و شایسته اعتنا کردن نمی دانستند .

ما نفقه کثیراً مما تقول

مراد از جمله «ما نَفَقَه ..» (بسیاری از سخنان را نمی فهمیم) می تواند معنای حقیقی آن باشد؛ یعنی، واقعاً توان درک تعالیم تورا نداریم، مسأله توحید برای ما لاینحل است، محدود دانستن مالک در تصرف اموال خویش قابل هضم نیست و ... و می تواند کنایه از نامعقول بودن و نابه جا و بی ثمر بودن باشد؛ یعنی، پیامهای تو آن قدر سخیف است که شایسته تأمل کردن و فهمیدن و عمل کردن نیست. برداشت فوق، ناظر به احتمال دوم است.

4- شعیب (ع) در نظر مردم مدین، به خاطر نداشتن پشتیبان و یاور، ضعیف و ناتوان بود.

و إنا لنرىك فينا ضعيفاً

کلمه «فینا» (در میان ما) گویای این است که مردم مدین حضرت شعیب(ع) را در قیاس با مخالفانش ناتوان می شمردند؛ نه اینکه او را شخصی ضعیف و ناتوان بدانند و لذا در برداشت «به خاطر نداشتن یاور» آورده شد.

7- شعیب (ع) در شهر مدین، دارای طایفه ای انگشت شمار بود.

لولا رهطک لرجمنک

9- خاندان شعیب، قبیله ای شایسته احترام در نزد مردم مدین

ص: 419

«رهط» به گروه و دسته ای گفته می شود که از ده نفر تجاوز نکند و آن گاه که به کلمه ای همانند رجل اضافه شود (رهط الرجل) به معنای قبیله، قوم و خاندان است.

10- عزت و احترام قبیله شعیب در نزد مردم مدین، مانع آنان از کیفر دادن و سنگسار کردن آن حضرت

و لولا رهطک لرحمنک

از آن جا که مردم مدین تصریح می کنند که شعیب (ع) در میان آنان ضعیف است، معلوم می شود مقصود آنان از «لولا رهطک» این معنا نیست که آنان توان مقابله با خاندان او را ندارند؛ بلکه - به قرینه «ما أنت علينا بعزیز» و «أرهطی أعز. ..» در آیه بعد - مراد از «لولا رهطک»، «لولا عزه قومک و کرامتهم عندنا ...» است.

11- مردم مدین، شعیب (ع) را به خاطر مبارزه اش علیه شرکورزی و بی عدالتی، فاقد کرامت دانسته و شایسته احترام نمی شمردند.

و ما أنت علينا بعزیز

«عزیز» به معنای محترم و بزرگواری و نیز به معنای شکست ناپذیر می باشد. مراد از آن در آیه شریفه معنای اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 92 - 3, 8, 9

2- شعیب (ع) از مردم خویش خواست با در نظر گرفتن عزت و شکوه خداوند، معارف و احکام الهی را بپذیرند.

أرهطی أعزّ علیکم من الله

با توجه به اینکه جمله «أرهطی أعزّ. ..» پاسخ شعیب (ع) در برابر «لولا رهطک ...» است، می توان گفت: مقصود او این است که اگر به خاطر عزت خاندانم مرا سنگسار نمی کنید، چرا عزت و شکوه خداوند را - که از هر کسی عزتمندتر است - در نظر نمی آورید و غیر او را پرستش می کنید و....

3- شعیب (ع) مردم مدین را به خاطر غفلت از خدا و رعایت نکردن جانب او، توبیخ و سرزنش کرد.

أرهطی أعزّ علیکم من الله واتخذتموه وراءکم ظهراً

استفهام در جمله «أرهطی. ..» انکار توبیخی است.

8- شعیب (ع) با بیان سیطره خداوند بر رفتار کفرپیشگان مدین، تهدید های آنان را به هیچ انگاشت.

لولا رهطک لرحمنک ... إن ربی بما تعملون محیط

چنان چه مراد از احاطه خدا بر اعمال، سیطره و حاکمیت او بر اعمال باشد، هدف شعیب(ع) از آوردن «رَبِّي»، «إِن رَّبِّي . . .» و نگفتن «إِن الله...» این است که چون اعمال شما در سیطره خداست و او رب و مدبر من است، اجازه نخواهد داد بر من غلبه کنید و اگر غلبه نیز کردید، آن را در راستای تدبیر و تربیت من قرار می دهد؛ پس در هر حال مرا از تهدیدهای شما باکی نیست.

9- شعیب (ع) مردم مدین را به حسابرسی خداوند و مجازات های او هشدار داد .

إِن رَّبِّي بَمَا تَعْمَلُونَ مَحِيطٌ

چنان چه مقصود از احاطه خداوند بر اعمال بندگان ، آگاهی او بر اعمال باشد ، جمله «إِن رَّبِّي . . .» کنایه از حسابرسی و کیفردهی می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 93 - 1,2,4,5,6

1- شعیب (ع) از سر تهدید و هشدار ، از کفرپیشگان لجوج خواست تا همچنان بر مواضع نادرستشان پافشاری کنند .

ص: 420

و يقوم اعمالوا على مكانتكم

2- ناامیدی و یأس شعیب (ع) از ایمان آوردن کفرپیشگان مردم مدین

اعملوا على مكانتكم . . . سوف تعلمون ... وارتقبوا

جمله هایی نظیر «هرچه از دستتان بر می آید کوتاهی نکنید ، بر مواضع ناصوابتان بمانید ، به زودی خواهید دانست و منتظر باشید» سخنانی است که آدمی پس از یأس و ناامیدی ، به زبان می آورد. گفتنی است که: «ارتقاب» (مصدر ارتقبوا) به معنای انتظار کشیدن است.

4- شعیب (ع) ، کفرپیشگان قومش را به عذابی خوارکننده هشدار داد .

سوف تعلمون من يأتيه عذاب يخزيه . . . وارتقبوا

5- مردم مدین ، شعیب (ع) را به دروغ گویی در ادعای نبوت و رسالت متهم می کردند .

سوف تعلمون . . . من هو كذب

6- شعیب (ع) پس از اتمام حجت بر مردم و لجاجت پیشگی آنان ، در انتظار سرنوشت شوم آنان بود .

وارتقبوا إني معكم رقيب

«رقيب» در آیه شریفه به معنای منتظر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 94 - 4

4- خداوند ، شعیب (ع) و پیروانش را از عذاب نازل شده بر مردم مدین رهایی بخشید .

و لما جاء أمرنا نجينا شعيبًا والذين آمنوا معه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 176 - 1

1 - تکذیب رسالت شعیب ، از سوی مردم سرزمین «ایکه»

كذب أصحاب ليكة المرسلين

بسیاری از مفسران بر آنند که «ایکه» سرزمینی است مجاور «مدین» که شعیب (ع) بر آنان و اهل مدین مبعوث شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 177 - 5

5- اصحاب ایکه مورد سرزنش شعیب (ع) به خاطر بی تقوایی و گنه پیشگی

إذ قال لهم شعيب ألا تتقون

استفهام در جمله «ألا تتقون» می تواند برای توبیخ و سرزنش باشد. برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 178 - 2,5

2- دعوت شعیب (ع) از مردم ایکه ، مبنی بر پذیرفتن رسالت وی ، اعتماد کردن به او و جدی گرفتن هشدارهایش

ألا تتقون إني لكم رسول أمين

واژه «آمین» می تواند از ریشه «آمن» و به معنای «مأمون» (فرد مورد وثوق و اعتماد) باشد. در این صورت آوردن قید «آمین» دعوتی از جانب شعیب(ع) است که مردم به او اعتماد کنند (به سخنانش گوش فرا دهند و هشدارهایش را جدی

ص: 421

بگیرند).

5- تأکید شعیب (ع) بر خیرخواهی خود، مبنی بر تضمین منافع مردم «ایکه» در پرتو رسالت وی

اِتی لکم رسول آمین

برداشت یاد شده با توجه به قید «لکم» (با لام انتفاع) استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 179 - 1

1 - دعوت مجدد شعیب (ع) از مردم ایکه، برای رعایت تقوای الهی و پرهیز از گناه

إذ قال لهم شعيب ألا تتقون... فاتقوا الله وأطيعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 180 - 1

1 - تصریح شعیب (ع) به نداشتن کمترین چشمداشت مادی از مردم، در قبال رسالت خویش

وما أسئلكم عليه من أجر... إلا على رب العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 181 - 2

2- تمام دادن پیمانانه و پرهیز از کم فروشی، توصیه شعیب (ع) به مردم «ایکه»

أوفوا الكيل ولا تكونوا من المخسرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 185 - 1,2,4

1 - موضع گیری خصمانه مردم ایکه در برابر نصیحت های شعیب (ع)

قالوا إنما أنت من المسحّرين

ضمیر فاعل در «قالوا» به «اصحاب الأيکه» باز می گردد. «إنّما» از ادوات قصر است؛ بنابراین جمله «إنّما أنت من المسحّرين» به تقدیر «ما

أنت إلا من المسحّرين» می باشد. «مسحّر» نیز به کسی گفته می شود که به سختی افسون شده باشد.

2- متهم شدن شعیب (ع) از سوی مردم «ایکه» به جنون و سحرزدگی

قالوا إنما أنت من المسحّرين

«مسحّر» (مفرد «مسحّرين») به کسی گفته می شود که به سختی افسون شده باشد.

4- برخورداری شعیب (ع) از ویژگی های بشری، دستاویز مردم «ایکه» در رد رسالت وی

قالوا إنما أنت من المسحّرين

«مسحّر» می تواند مشتق از «سحر» باشد «مسحّر» مرادف «رئه» (شُش) است. بنابراین واژه «مسحّر» به معنای موجود دارای شُش - که از خصوصیات بشری است - می باشد. این تعبیر کنایه از همگونی شعیب (ع) با سایر مردم و امتیاز نداشتن وی می باشد. گفتنی است برپایه این احتمال، آیه بعد توضیح همین تعبیر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 422

3 - عدم برخورداری شعيب (ع) از موقعیت برتر اجتماعی و طبقاتی، مانع پذیرش رسالت او از سوی مردم آیکه

و ما أنت إلا بشر مثلنا

تعبیر «مثلنا» می تواند به معنای همانندی در بشر بودن نباشد؛ بلکه مراد، مثل بودن از جهت موقعیت اجتماعی باشد.

4 - شعيب (ع) متهم به دروغ گویی در ادعای رسالت، از سوی مردم آیکه

و إن نظنك لمن الكذابين

«إن» مخفف از ثقیله و «ظن» (مصدر «نظن») مرادف «ایقان» (یقین داشتن) است؛ یعنی، «قطعاً تو را از جمله دروغ گویان می دانیم».

5 - پیام عدالت خواهی و حق جوئی شعيب (ع)، مایه انکار رسالت وی از سوی مفسدان سودجوی آیکه

أوفوا الكيل . . . و لاتعتوا فی الأرض مفسدين ... و إن نظنك لمن الكذابين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - مردم آیکه، خواهان فرو ریختن قطعات آسمانی بر سرشان توسط شعيب (ع)

فأسقط علينا كسفاً من السماء إن كنت من الصديقين

«كسفه» (مفرد «كسف») مرادف «قطعه» است.

2 - اقدام مردم آیکه به ناتوان جلوه دادن شعيب (ع)، با هدف وادار ساختن وی به عقب نشینی از مواضع تبلیغی خویش

فأسقط علينا كسفاً من السماء إن كنت من الصديقين

امر در «أسقط» به اصطلاح تعجیزی است. بنابراین، مردم آیکه اقتراح یاد شده (فرو ریختن قطعات آسمانی) را در شرایطی مطرح کردند که می پنداشتند، انجام آن امری غیر ممکن است و شعيب (ع) از این کار ناتوان بوده و به ناچار دست از تبلیغاتش خواهد کشید.

3 - فرو ریختن قطعات آسمانی، امری خارج از قلمرو قدرت شعيب (ع) در پندار مردم آیکه

فأسقط علينا كسفاً من السماء إن كنت من الصديقين

4 - پافشاری مردم آیکه، بر کفر و انکار رسالت شعيب (ع)

فأسقط علينا كسفاً من السماء إن كنت من الصادقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 189 - 1

1 - پافشاری مردم «ایکه»، بر تکذیب شعیب (ع) و انکار رسالت او

فكذبوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 23 - 19, 20, 17, 16

16 - ارتزاق خانواده شعیب از راه دامداری

و وجد من دونهم امرأتين تزدودان... قالتا لانسقى حتى يصدر الرعاء

17 - نبودن مردی توانا در خانواده شعیب، علت پرداختن دختران او به کار دامداری

قالتا لانسقى... و أبونا شيخ كبير

ص: 423

19 - شعيب (ع)، پير مردی سالخورده و ناتوان از رسيدگی به کار دام

قالتا .. و أبونا شيخ كبير

20 - تقارن هجرت موسی (ع) به مدین با دوران پیری شعيب (ع)

قالتا .. و أبونا شيخ كبير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 25 - 1,4,7,8,9

1 - بازگشت یکی از دختران شعيب نزد موسی به فرمان پدر

فجاءته إحدیهما .. قالت إنَّ أبی یدعوك

4 - دختر شعيب، پیامدار دعوت پدرش از موسی (ع)

قالت إنَّ أبی یدعوك

7 - پذیرش دعوت شعيب از سوی موسی (ع) و رفتن وی به نزد او

قالت إنَّ أبی یدعوك .. فلما جاءه

8 - گفت وگویی موسی (ع) با شعيب و بیان سرگذشت خویش برای وی

فلما جاءه و قصَّ علیه القصص

9 - اقدام شعيب به دلداري موسی (ع) رفع نگرانی و ترس از وی و اعلام نجات یافتن از شر فرعونیان

قال لاتخف نجوت من القوم الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 26 - 1,3,5,9,12

1 - پیشنهاد یکی از دختران شعيب به پدر برای استخدام موسی (ع)

قالت إحدیهما یأبت استتجره

3 - ستایش دختر شعيب از موسی (ع) نزد پدر

إِنَّ خَيْرَ مَنْ اسْتَأْجَرَ الْقَوَى الْأَمِينِ

5- نیاز خانواده شعیب به اجیر کردن مردی جهت نگه داری گوسفندانشان

قالت إحدیهما یأبت استئجره

با توجه به آیات پیشین، مراد از «استئجره» استیجار برای نگه داری گوسفندان شعیب می باشد.

9- استقبال شعیب (ع) از پیشنهاد دختر خویش برای استخدام موسی (ع)

إِنَّ خَيْرَ مَنْ اسْتَأْجَرَ الْقَوَى الْأَمِينِ

سکوت شعیب(ع) در برابر پیشنهاد دختر خویش، نشانگر پذیرفته شدن آن از سوی وی می باشد. آیه بعد نیز گویای همین مطلب است.

12- «عن الرضا (ع): . . . و لما قالت: «استأجره إن خیر من استأجرت القوی الامین» قال أبوها کیف علمت ذلک؟ قالت لما أتیته برسالتک فأقبل معی قال کونی خلفی ودلّینی علی الطريق . . .»

از امام رضا(ع) روایت شده [است که فرمود] آن گاه که دختر شعیب به پدرش گفت: موسی را اجیر کن؛ چون بهترین اجیر کسی است که نیرومند و امین باشد؛ پدر گفت: چگونه به این حقیقت پی برده ای؟ گفت: آن گاه که پیام تو را برای او بردم با من همراه شد و گفت: تو پشت سر من باش و راه را به من نشان ده. . .».

ص: 424

1 - تصمیم شعیب (ع) به ایجاد پیوند زناشویی میان موسی (ع) و یکی از دو دختر خود

قال إني أريد أن أنكحك إحدى ابنتي هتين

2 - اقدام شعیب (ع) به در میان گذاشتن تصمیم خود با موسی (ع) در حضور دخترانش و با رضایت آنان

قال إني أريد أن أنكحك إحدى ابنتي هتين

اسم اشاره «هاتین» نشان دهنده آن است که هر دو دختر شعیب، در آن لحظه حضور داشتند. گفتنی است که حضور دختران شعیب حکایت از رضایت آنان نسبت به مسأله ازدواج با موسی (ع) دارد.

4 - شعیب (ع)، خواستار حداقل هشت سال و حداکثر ده سال کار (شبانای گوسفندان)، از موسی در قبال ازدواج با یکی از دخترانش بود.

قال إني أريد أن أنكحك .. علي أن تأجرني ثمنی حجج فإن أتممت عشرًا فمن عندك

«حجج» جمع «حجه» است و مراد از آن «سنین» می باشد؛ یعنی، «علی أن تأجرنی ثمانی سنین».

13 - آزاد گذاشتن موسی (ع) از سوی شعیب (ع) در انتخاب کردن حداقل مهر (هشت سال کار) یا حداکثر آن (ده سال کار)

علی أن تأجرنی ثمنی حجج فإن أتممت عشرًا فمن عندك

15 - شعیب (ع)، نگران رد شدن پیشنهاد وی از سوی موسی (ع)

و ما أريد أن أشق عليك

این که حضرت شعیب (ع) بلافاصله اعلام می کند من قصد ندارم بر تو سخت بگیرم، در بردارنده نوعی درخواست از سوی شعیب (ع) است که موسی (ع) پیشنهاد او را رد نکند.

16 - تضمین مدارا کردن با موسی (ع) و سخت نگرفتن بر وی در کارها از سوی شعیب (ع)

و ما أريد أن أشق عليك

1 - پذیرفته شدن پیشنهاد شعیب (هشت تا ده سال کار در قبال ازدواج) از سوی موسی (ع)

قال إني أريد . . . أيما الأجلين قضيت فلاعدون عليّ

2 - موسی (ع) خواهان ملزم نشدن از سوی شعیب به ادامه کار ، پس از اتمام مدت اول (هشت سال) در صورت عدم تمایل به ادامه کار و مجبور نشدن به ترک کار در صورت تمایل به اتمام مدت دوم (ده سال)

أيما الأجلين قضيت فلاعدون عليّ

جمله «لاعدوان عليّ» انشا در قالب اخبار است. بنابراین مقصود این است که من هر یک از دو مدت را بخواهم پایان ببرم، نباید برخلاف خواسته ام مرا مجبور کنی.

7 - موسی (ع) خدا را بر قرارداد میان خود و شعیب (ع) گواه گرفت .

قال ذلك بيني وبينك . . . و الله على ما نقول وكيل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 36 - 1

1 - شعیب (ع) از پیامبران الهی بود که به شهر مدین فرستاده شد .

ص: 425

و لقد أرسلنا نوحًا و... و إلى مدین أھام شعیبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 37 - 1

1 - مردم مدین ، رسالت شعیب (ع) را نپذیرفتند و او را تکذیب کردند .

و إلى مدین أھام شعیبًا .. فکذبوه

161- کافران مدین و شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 88 - 9

9- اشراف کفرپیشه مدین در تلاشی پیگیر برای تحمیل آیین خویش بر شعیب و مؤمنان به وی

او لتعودن فی ملتنا

جمله «او لتعودن» می رساند که هدف از تصمیم قوم مدین بر تبعید شعیب و همگامانش بازگرداندن آنان به آیین شرک است. بنابراین همه تهدیدات به سبب تحمیل این عقیده باطل بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 91 - 2

2 - کافران قوم شعیب پس از تمام شدن حجت الهی بر آنان و اصرارشان به کفرورزی و مبارزه با شعیب و مؤمنان به وی ، به هلاکت رسیدند .

قال الملاء .. فأخذتهم الرجفة

کلمه «فا» در «فأخذتهم» نزول عذاب را بر قضایای بیان شده در آیات قبل مرتبط می سازد و از آن قضایاست، کفرورزی مردم مدین، مبارزه آنان با شعیب و در آخر دعای شعیب که خواهان داوری خداوند شد.

162- کثرت گریه شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 26

26- « عن أبي عبدالله (ع) : لم يبعث الله عزوجل من العرب إلا خمسة أنبياء : هوداً و صالحاً و اسماعيل و شعيباً و محمداً خاتم النبيين (صلى الله عليه و آله) و كان شعيب بكاء ;

از امام صادق(ع) روايت شده است: خدای عزوجل از عرب جز پنج نفر کسی را مبعوث نکرد: هود، صالح، اسماعیل، شعیب و محمد(صلى الله عليه و آله) خاتم پیامبران و شعیب زیاد گریه کننده بود».

ص: 426

163- گفتگوی دختر شعیب (ع) با موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 25 - 2

2 - حرکت توأم با حیا و آزمون دختر شعیب به هنگام بازگشت نزد موسی (ع) و گفتگو با وی

فجاءته إحدیهما تمشی علی استحياء

164- گفتگوی موسی (ع) با شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 25 - 8

8 - گفت وگویی موسی (ع) با شعیب و بیان سرگذشت خویش برای وی

فلما جاءه وقصّ علیه القصص

165- مالکیت در شریعت شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 10

10- تعالیم شعیب (ع) ، در بردارنده ضوابط و مقرراتی خاص برای دخل و تصرف مالکان در اموال خویش

أصلوتک تأمرک أن تترك ما یعبء اباؤنا أو أن نفعل فی أموالنا مانشوا

«أن نفعل» عطف بر «ما یعبء» است. بنابراین «أن نفعل» مفعول برای «أن تترك» است.

166- مبارزه با پیروان شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 91 - 2

2 - کافران قوم شعیب پس از تمام شدن حجت الهی بر آنان و اصرارشان به کفرورزی و مبارزه با شعیب و مؤمنان به وی ، به هلاکت رسیدند .

قال الملاء . . فأخذتهم الرجفة

کلمه «فا» در «فأخذتهم» نزول عذاب را بر قضایای بیان شده در آیات قبل مرتبط می سازد و از آن قضایاست، کفرورزی مردم مدین، مبارزه آنان با شعیب و در آخر دعای شعیب که خواهان داوری خداوند شد.

167- مبارزه با شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 427

3 - اشراف کفرپیشه قوم مدین ، سردمداران مبارزه با شعیب و رسالت های وی

قال المأذون استکبروا من قومه لنخرجنک

4 - کبرورزی و خودبرتربینی اشراف کفرپیشه مدین ، ریشه مبارزه آنان با شعیب و رسالت های او

قال المأذون استکبروا من قومه لنخرجنک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - کافران قوم شعیب پس از تمام شدن حجت الهی بر آنان و اصرارشان به کفرورزی و مبارزه با شعیب و مؤمنان به وی ، به هلاکت رسیدند .

قال المأذون .. فأخذتهم الرجفه

کلمه «فا» در «فأخذتهم» نزول عذاب را بر قضایای بیان شده در آیات قبل مرتبط می سازد و از آن قضایاست، کفرورزی مردم مدین، مبارزه آنان با شعیب و در آخر دعای شعیب که خواهان داوری خداوند شد.

168- مبارزه شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

21- شعیب (ع) تا حد توان و استطاعتش در اصلاح جامعه کوشید و با فساد مبارزه کرد .

إن أُرید إلاّ الإصلاح ما استطعت

حرف «ما» در «ما استطعت» ظرفیه مصدریه است؛ یعنی، به معنای مدت و زمان می باشد و فعل پس از خود را به تأویل مصدر می برد. بنابراین «إن أُرید...»؛ یعنی: «مده استطاعتی الإصلاح ما أُرید إلاّ الإصلاح»؛ من در مدت و زمانی که توان اصلاح امور را دارم به جز اصلاح امور را نخواهم خواست».

169- مبدأ سال در دوران شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 27 - 5

5 - موسم حج ، مبدأ سال در خانواده شعيب

على أن تأجرني ثمنى حجج

170 - محبت شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 4

ص: 428

4- شعیب ، پیامبری دلسوز و با محبت نسبت به مردم مدین

وإلى مدین أخاهم شعیباً

171- محدوده رسالت شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 2

2- رسالت شعیب در محدوده مردم مدین

وإلى مدین أخاهم شعیباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 2

2- رسالت شعیب (ع) در محدوده مردم مدین بود .

وإلى مدین أخاهم شعیباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 36 - 3

3- رسالت شعیب (ع) ، در محدوده شهر مدین بود .

وإلى مدین أخاهم شعیباً

172- محدوده قدرت شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 187 - 3

3- فرو ریختن قطعات آسمانی ، امری خارج از قلمرو قدرت شعیب (ع) در پندار مردم آیکه

فأسقط علينا کسفاً من السماء إن كنت من الصدقین

173- مخاطبان شعیب (ع)

9- جوانان و میانسالان مردم مدین ، مخاطبان اصلی شعیب (ع) در ابلاغ معارف الهی به آنان

أن نترك ما یعبء اباؤنا

فعل مضارع «یعبء» حاکی است که مقصود از «آباؤنا» تنها نسلهای پیشین مخاطبان نیست؛ بلکه پدران فعلی آنان که زنده هستند نیز مورد نظر می باشد. بنابراین مخاطبان طبعاً جوانان و میانسالان خواهند بود.

ص: 429

174- مدحهای دختر شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 26 - 3

3 - ستایش دختر شعیب از موسی (ع) نزد پدر

إِنَّ خَيْرَ مَنْ اسْتَجَرْتَ الْقَوَى الْأَمِينِ

175- مردم‌داری شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 93 - 8

8 - خیرخواهی شعیب تنها در جهت منافع مردم بود، نه آمیخته به منفعت‌های شخصی خویش

و نصحت لکم

«لام» در «لکم» اشاره به خلوص شعیب در خیرخواهیش دارد.

176- مزد رسالت شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 180 - 1

1 - تصریح شعیب (ع) به نداشتن کمترین چشمداشت مادی از مردم، در قبال رسالت خویش

و ما أسئلكم عليه من أجر... إلا على ربّ العلمین

177- مسؤولیت دختر شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 25 - 4

4 - دختر شعیب، پیامدار دعوت پدرش از موسی (ع)

قالت إِنَّ أَبِي يَدْعُوكَ

178- مسؤولیت شعيب (ع)

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 430

11 - مبارزه با شرک از وظایف اصلی شعیب بود .

قال يقوم . . . ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 93 - 3

3- شعیب (ع) موظف به پایداری بر مواضع خویش (ابلاغ رسالت الهی و مبارزه با شرک و فساد)

إنی عمل

179- معجزه شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 1

1- حضرت شعیب (ع) برخوردار از معجزه و دلیلی روشن بر پیامبری خویش

يقوم أريتم إن كنت علي بينه من ربي

180- مقامات شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 8,9

8- خداوند، شعیب (ع) را از روزی و نعمت خاص و نیکوی خویش بهره مند ساخت و او را به مقام نبوت رسانید .

أريتم إن . . . رزقني منه رزقاً حسناً

مقصود از «رزقاً حسناً» به مناسبت مورد، مقام نبوت و پیامبری است.

9- برخورداری شعیب (ع) از مقام نبوت، برانگیزنده او به فراخوانی مردمان به توحید و رعایت عدل و انصاف در مبادلات

قالوا يشعيب أصلوتك تأمرک . . . قال يقوم أريتم إن كنت علي بينه من ربي و رزقني

سخنان شعیب (ع) در آیه مورد بحث، پاسخی است به تحلیل استهزاآمیز قومش (أصلوتک). شعیب (ع) با جمله «أريتم...» بیان می دارد

که منشأ مخالفت وی با آرا و عقاید آنان و عملکرد ناصوابشان ، مسؤولیتی است که خداوند برعهده او قرار داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 90 - 11

11- شعیب (ع) ، واسطه شمول رحمت خداوند بر توبه کنندگان قومش

واستغفروا ربکم ثم توبوا الیه ان ربی رحیم ودود

چون خطاب در «استغفروا ربکم» متوجه مردم است، ظاهر آن بود که به جای «ان ربی» گفته می شد «ان ربکم . . .». این جابه جایی می تواند اشاره به این نکته داشته باشد که: خداوند به واسطه پیامبرانش، مردمان را مشمول رحمت و محبت خویش قرار می دهد و آنان، مجرای فیض الهی بر بندگانند.

ص: 431

181- مکذبان شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 44 - 2

2- انکار رسالت شعيب (ع) و متهم شدن او به دروغ گویی از سوی مردم مدین

فقد کذبت . . . و أصحاب مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 176 - 1

1 - تکذیب رسالت شعيب ، از سوی مردم سرزمین «ایکه»

کذب أصحاب لیکه المرسلین

بسیاری از مفسران برآند که «ایکه» سرزمینی است مجاور «مدین» که شعيب (ع) بر آنان و اهل مدین مبعوث شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 186 - 1,2

1 - مردم آیکه ، منکر هر گونه امتیاز و شایستگی شعيب (ع) برای رسالت الهی

و ما أنت إلا بشر مثلنا

2- بشر بودن ، مانع رسالت و پیامبری در دید مردم آیکه

و ما أنت إلا بشر مثلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 187 - 4

4- پافشاری مردم آیکه ، بر کفر و انکار رسالت شعيب (ع)

فأسقط علينا كسفاً من السماء إن كنت من الصادقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پافشاری مردم «ایکه»، بر تکذیب شعیب (ع) و انکار رسالت او

فکذبوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 37 - 1

1 - مردم مدین، رسالت شعیب (ع) را نپذیرفتند و او را تکذیب کردند.

وإلی مدین أخاهم شعیباً... فکذبوه

ص: 432

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 38 - 4

4 - دو قوم عاد و ثمود، پیامبرانی داشتند و آنان را تکذیب کردند.

و إلى مدین أخاصم شعیباً .. فکذبوه فأخذتهم الرجفه... و عاداً و ثموداً و قد تبیّ

به قرینه سیاق، احتمال دارد که جمله، حذف به ایجاز داشته باشد؛ یعنی، چنین باشد: «و لقد أرسلنا إلى عاد و ثمود رسلهم فکذبوهم فأخذتهم الرجفه»

182- ممانعت از ایمان به شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 90 - 1

1 - اشرف کفر پیشه مدین در تلاش برای بازداشتن مردم از ایمان به رسالت شعیب و پیروی از فرمان های او

و قال الملاء الذین کفروا من قومه لئن اتبعتم شعیباً إنکم إذا لخسرون

مراد از متابعت در «اتبعتم» می تواند پیروی از آیین و دستورات شعیب باشد. در این صورت مخاطبان این کلمه (اتبعتم) عموم مردم هستند. همچنین می تواند مراد از آن پیروی از شعیب در خروج از شهر مدین باشد. در این صورت مؤمنان به شعیب مخاطبان «اتبعتم» خواهند بود. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

183- مواعظ شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 185 - 1

1 - موضع گیری خصمانه مردم آیکه در برابر نصیحت های شعیب (ع)

قالوا إئما أنت من المسحّرين

ضمیر فاعل در «قالوا» به «اصحاب الأیکه» باز می گردد. «إئما» از ادوات قصر است؛ بنابراین جمله «إئما أنت من المسحّرين» به تقدیر «ما أنت إلا من المسحّرين» می باشد. «مسحّر» نیز به کسی گفته می شود که به سختی افسون شده باشد.

184- موانع سنگسار شعیب (ع)

10- عزت و احترام قبیله شعیب در نزد مردم مدین ، مانع آنان از کیفر دادن و سنگسار کردن آن حضرت

و لولا رهطک لرحمنک

از آن جا که مردم مدین تصریح می کنند که شعیب(ع) در میان آنان ضعیف است، معلوم می شود مقصود آنان از «لولا رهطک» این معنا نیست که آنان توان مقابله با خاندان او را ندارند؛ بلکه - به قرینه «ما أنت علينا بعزیز» و «أرهطی أعز. ..»

ص: 433

در آیه بعد - مراد از «لولا رهطک»، «لولا عزه قومک و کرامتهم عندنا...» است.

185- موانع فهم تعالیم شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 185 - 3

3 - دنیاطلبی و فسادانگیزی مردم ایکه ، مانع درک آنان از مفاهیم بلند و آسمانی پیام شعیب (ع)

قالوا إثمًا أنت من المسخرين

بیان تقلب مردم «ایکه» در معاملات و روحیه فسادانگیزی آنان (پیش از ذکر موضع گیری آنها در مقابل شعیب (ع) می تواند نشانگر این باشد که آنچه سبب شد تا مردم ایکه مفاهیم مهم معرفتی آن حضرت را جنون آمیز، بیهوده و گزاف به شمار آورده و او را فردی افسون شده بخوانند، این بود که آنان گرفتار دنیاطلبی و فسادانگیزی شده بودند.

186- موانع کیفر شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 91 - 10

10- عزت و احترام قبیله شعیب در نزد مردم مدین ، مانع آنان از کیفر دادن و سنگسار کردن آن حضرت

و لولا رهطک لرجمنک

از آن جا که مردم مدین تصریح می کنند که شعیب (ع) در میان آنان ضعیف است، معلوم می شود مقصود آنان از «لولا رهطک» این معنا نیست که آنان توان مقابله با خاندان او را ندارند؛ بلکه - به قرینه «ما أنت علينا بعزیز» و «أرهطی أعز. ..» در آیه بعد - مراد از «لولا رهطک»، «لولا عزه قومک و کرامتهم عندنا...» است.

187- موسی (ع) و شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 27 - 20

20 - عدم آشنایی قبلی موسی (ع) با شعیب (ع)

ستجدنی إن شاء الله من الصالحين

188- موفقیت شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 24

24- شعیب (ع)، موفقیت خویش در اصلاح جامعه را، در گرو امداد الهی می دانست .

ص: 434

إن أريد إلا الإصلاح ما استطعت و ما توفیقی إلا بالله علیه توکلت

«توفیق» در آیه شریفه ، مصدر مجهولی است که به نایب فاعلش (یای متکلم) اضافه شده است و «باء» برای استعانت است. بنابراین «و ما توفیقی...»؛ یعنی ، تنها به کمک خداوند بر انجام کارهای خیر ، موفق خواهیم بود.

189- موقعیت اجتماعی شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 186 - 3

3- عدم برخورداری شعيب (ع) از موقعیت برتر اجتماعی و طبقاتی ، مانع پذیرش رسالت او از سوی مردم آیکه

و ما أنت إلا بشر مثلنا

تعبیر «مثلنا» می تواند به معنای همانندی در بشر بودن نباشد؛ بلکه مراد، مثل بودن از جهت موقعیت اجتماعی باشد.

190- مؤمنان به شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 12

12 - شعيب (ع) و مؤمنان به رسالتش ، انسانهایی تسلیم در برابر مشیت های خداوند

و ما یکون لنا أن نعود فیها إلا أن یشاء الله ربنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 94 - 3

3- گروهی از مردم مدین ، توحید را پذیرفتند و به رسالت شعيب (ع) ایمان آوردند .

نجینا شعیبًا والذین ءامنوا معه

191- مهربانی شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 4

4- شعیب (ع) حتی پیش از رسیدن به مقام رسالت، فردی دلسوز و دوستدار مردم مدین بود.

وإلی مدین أخواهم شعیبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 5

5- برخورد حضرت شعیب (ع) با مشرکان و کافران، برخوردی ترحم آمیز و مشفقانه بود.

يقوم أریتم

ص: 435

تعبیر «یا قوم» (ای مردم من) حکایت از شفقت و مهربانی شعیب(ع) دارد.

192- مهریه دختر شعیب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 27 - 4,21

4- شعیب (ع)، خواستار حداقل هشت سال و حداکثر ده سال کار (شبانگی گوسفندان)، از موسی در قبال ازدواج با یکی از دخترانش بود.

قال إني أريد أن أنكحك... علي أن تأجرني ثمنى حجج فإن أتممت عشرًا فمن عندك

«حجج» جمع «حجه» است و مراد از آن «سنین» می باشد؛ یعنی، «علی أن تأجرني ثمانی سنین».

21- «عن أبي ذر قال: قال رسول الله (صلى الله عليه وآله): إذا سألت أي الأجلين قضى موسى (ع)؟ فقل خيرهما وأبرهما وإذا سئل أي المرأتين تزوج، فقل الصغرى منهما...»

از ابوذر روایت شده که گفت: رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمود: اگر از تو سؤال شود که موسی(ع) کدام یک از دو زمان مورد قرارداد با شعیب را تمام نمود؛ بگو بهترین و نیکوترین آن دو را و اگر سؤال شود با کدام یک از آن دو دختر ازدواج کرد؛ بگو با کوچک ترین آن دو.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 28 - 1

1 - پذیرفته شدن پیشنهاد شعیب (هشت تا ده سال کار در قبال ازدواج) از سوی موسی (ع)

قال إني أريد... أيما الأجلين قضيت فلا عدون عليّ

193- مهریه در شریعت شعیب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 27 - 7,8,9

7- تعیین مهریه ازدواج، امری لازم در شریعت مورد قبول شعیب (ع)

علی أن تأجرني ثمنى حجج

8- جواز تعیین منفعت (کار و خدمات) به عنوان مهریه، در شریعت مورد اعتقاد شعیب (ع)

علی أن تأجرنی ثمنی حجج

9- جواز بهره گیری پدر از مهریه دختر، در جهت مصالح و منافع خانواده در شریعت مورد قبول شعیب (ع)

علی أن تأجرنی ثمنی حجج

194- مهمترین رسالت شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 436

3 - دعوت به تقوا، محور تبلیغات و هدایت گری شعیب پیامبر

إذ قال لهم شعيب ألا تتقون

195- نبوت شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 1

1 - شعيب از انبيا و فرستادگان الهی

وإلى مدین أخاهم شعيباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 93 - 5,7

5 - شعيب (ع)، پیامبری از جانب خداوند و حامل رسالت های متعدد

لقد أبلغتكم رسالت ربي

7 - شعيب (ع)، پیامبری دلسوز و خیر خواه مردم

و نصحت لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 103 - 1

1 - خداوند، موسی (ع) را پس از نوح، هود، صالح، لوط و شعيب به پیامبری مبعوث کرد.

ثم بعثنا من بعدهم موسی

مراد از ضمیر در «من بعدهم» پیامبرانی است که داستانشان در آیات پیشین مطرح شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 1

1- شعيب (ع)، از انبيا و فرستادگان الهی است .

وإلى مدین أخاصم شعيباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 8

8- خداوند، شعيب (ع) را از روزی و نعمت خاص و نیکوی خویش بهره مند ساخت و او را به مقام نبوت رسانید .

أرءیتم إن . . . رزقنی منه رزقاً حسناً

مقصود از «رزقاً حسناً» به مناسبت مورد، مقام نبوت و پیامبری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 437

11 - حج - 22 - 44 - 1

1 - موسی و شعیب (ع)، از پیامبران الهی

فقد کذبت... و أصحاب مدین و کذب موسی

اصحاب مدین، قوم شعیب بودند؛ همان طور که در آیه 8 سوره «اعراف» آمده است: «وإلی مدین أأههم شعیباً...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 36 - 1

1 - شعیب (ع) از پیامبران الهی بود که به شهر مدین فرستاده شد.

و لقد أرسلنا نوحاً و... و إلی مدین أأههم شعیباً

196- نجات پیروان شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 94 - 5, 4

4- خداوند، شعیب (ع) و پیروانش را از عذاب نازل شده بر مردم مدین رهایی بخشید.

و لما جاء أمرنا نجینا شعیباً والذین ءامنوا معه

5- نجات شعیب (ع) و پیروان او از عذاب استیصال، جلوه ای از رحمت خداوند بر آنان بود.

نجینا شعیباً والذین ءامنوا معه برحمه منا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 4

4 - خداوند نجاتبخش شعیب (ع) و همگامانش از گرایش به شرک

بعد إذ نجنا الله منها

197- نجات شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - خداوند نجاتبخش شعیب (ع) و همگامانش از گرایش به شرک

بعد إذ نجنا الله منها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 94 - 5، 4

4 - خداوند، شعیب (ع) و پیروانش را از عذاب نازل شده بر مردم مدین رهایی بخشید .

ولما جاء أمرنا نجينا شعيبًا والذين آمنوا معه

5 - نجات شعیب (ع) و پیروان او از عذاب استیصال، جلوه ای از رحمت خداوند بر آنان بود .

ص: 438

198- نژاد شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 26

26- « عن أبي عبدالله (ع) : لم يبعث الله عزوجل من العرب إلا خمسة أنبياء : هوداً و صالحاً و اسماعيل و شعيباً و محمداً خاتم النبیین (صلی الله علیه و آله) و كان شعيب بكاء ;

از امام صادق (ع) روایت شده است: خدای عزوجل از عرب جز پنج نفر کسی را مبعوث نکرد: هود، صالح، اسماعیل، شعیب و محمد (صلی الله علیه و آله) خاتم پیامبران و شعیب زیاد گریه کننده بود».

199- نقش شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 93 - 3,6

3- خداوند پیش از نزول عذاب بر مردم مدین با ارسال شعیب و ابلاغ پیام های خویش بر آنان اتمام حجت کرد .

لقد أبلغتكم رسلت ربي و نصحت لكم

6- شعیب (ع) ، پیام الهی را به مردمش ابلاغ کرد و در هدایت و ارشاد آنان بسیار کوشید .

لقد أبلغتكم رسلت ربي و نصحت لكم

لام تأکید در «لقد» که خبر از قسم مقدر دارد، و نیز کلمه «قد» که گویای تأکید است، می رساند که شعیب در ابلاغ رسالت الهی کوتاهی نکرد و در این راه بسیار تلاش کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 90 - 11

11- شعیب (ع) ، واسطه شمول رحمت خداوند بر توبه کنندگان قومش

واستغفروا ربکم ثم توبوا إلیه إن ربي رحيم ودود

چون خطاب در «استغفروا ربکم» متوجه مردم است، ظاهر آن بود که به جای «إن ربي» گفته می شد «إن ربکم . . .». این جابه جایی می

تواند اشاره به این نکته داشته باشد که: خداوند به واسطه پیامبرانش، مردمان را مشمول رحمت و محبت خویش قرار می دهد و آنان، مجرای فیض الهی بر بندگانشند.

200- نگرانی شعیب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 22

22- شعیب (ع) نگران آینده ای ناگوار برای مشرکان و گنه کاران مردم خویش

ص: 439

إني أخاف عليكم عذاب يوم محيط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 27 - 15

15 - شعيب (ع) ، نگران رد شدن پیشنهاد وی از سوی موسی (ع)

و ما أريد أن أشق عليك

این که حضرت شعيب (ع) بلافاصله اعلام می کند من قصد ندارم بر تو سخت بگیرم، در بردارنده نوعی درخواست از سوی شعيب (ع) است که موسی (ع) پیشنهاد او را رد نکند.

201- نواهی شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 24

24 - شعيب (ع) ، مردم خویش را از فسادگری در زمین نهی کرد .

ولا تفسدوا في الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 183 - 1،3

1 - نهی شعيب (ع) از کم ارزش جلوه دادن کالا های مردم ، به هنگام معامله

ولا تبخسوا الناس أشياءهم

«بخس» (مصدر «تبخسوا») به معنای کم قیمت کردن چیزی و کاستن از ارزش آن است. «أشياء» (جمع شیء) نیز کنایه از اموال می باشد؛ یعنی، «از ارزش اموال مردم کم نکنید».

3 - نهی شعيب (ع) از فسادانگیزی در جامعه و چپاول گری اقتصادی

ولا تعثوا في الأرض مفسدين

«عُثُو» (مصدر «تعثوا») به افساد و تخریب بیش از حد گفته می شود. بنابراین قید «مفسدين» حال تأکید برای فاعل «تعثوا» است.

202- نیازهای مادی خانواده شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 26 - 5

5 - نیاز خانواده شعیب به اجیر کردن مردی جهت نگه داری گوسفندانشان

قالَتِ إِحْدَاهُمَا يَا بْتَ اسْتَجِرْهُ

با توجه به آیات پیشین، مراد از «استجیره» استیجار برای نگه داری گوسفندان شعیب می باشد.

ص: 440

203- هجرت پیروان شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 90 - 6,7

6 - مؤمنان به رسالت شعيب (ع) مصمم بر آيين توحيد و متابعت شعيب (ع) در خروج از شهر مدین

لئن اتبعتم شعيباً

7 - اشراف کفرپیشه مدین با تأکید بر خسارتبار بودن همراهی شعيب (ع)، در تلاش برای بازداشتن مؤمنان از متابعت او و خارج شدن از شهر مدین

وقال الملاء .. لئن اتبعتم شعيباً إنکم إذا لخسرون

204- هجرت شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 90 - 5

5 - شعيب (ع) پس از اعلان پایداریش بر توحيد و رد پیشنهاد اشراف کفرپیشه (بازگشت به آيين شرک)، خروج از دیار مدین را برگزید .

لئن اتبعتم شعيباً

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «اتبعت شعيباً»، پیروی از شعيب (ع) در خروج از شهر مدین باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 93 - 1,2,4

1 - شعيب (ع) پس از حتمیت نزول عذاب الهی بر تکذیب کنندگان رسالتش، از آنان فاصله گرفت و به دیاری دیگر شتافت .

فتولی عنهم

2 - شعيب (ع) با دلسوزی بر کافران مشرف به هلاکت، از آنان اعراض کرد و شهر مدین را ترک گفت .

فتولی عنهم وقال يقوم

لحن آیه و نیز اضافه کلمه «قوم» به یاء متکلم نشان از تحسّر و دلسوزی شعيب به مردم خویش دارد.

4- شعیب (ع) هنگام خروجش از میان مردم مدین ، اتمام حجت الهی بر آنان را به ایشان گوشزد کرد .

فتولی عنهم و قال یقوم لقد أبلغتکم رسلت ربی

205- هدایت شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 14

14- شعیب (ع) شخصیتی با درایت و راه یافته حتی در دیدگاه کافران قوم خویش

إنک لأنت الحلیم الرشید

از معانی «حلم» عقل و درایت است و «حلیم» در جمله فوق، از آن مشتق شده است. «الرشید» به معنای راه یافته و

ص: 441

هدایت شده است. قابل ذکر است که مقصود مردم مدین از هدایت یافتگی شعیب(ع)، هدایت در امور اجتماعی و اخلاقی و مانند آنهاست.

206- هدایتگری شعیب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 93 - 6

6- شعیب (ع) ، پیام الهی را به مردمش ابلاغ کرد و در هدایت و ارشاد آنان بسیار کوشید .

لقد أبلغتكم رسالت ربي و نصحت لكم

لام تأکید در «لقد» که خبر از قسم مقدر دارد، و نیز کلمه «قد» که گویای تأکید است، می رساند که شعیب در ابلاغ رسالت الهی کوتاهی نکرد و در این راه بسیار تلاش کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 177 - 3

3- دعوت به تقوا، محور تبلیغات و هدایت گری شعیب پیامبر

إذ قال لهم شعيب ألا تتقون

207- هشدارهای شعیب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 89 - 4

4- شعیب (ع) کفرپیشگان ستیزه جوی قومش را به مبتلا شدن سرنوشتی همانند سرنوشت برخی از جوامع هلاک شده پیشین هشدار داد .

و يقوم لايجرمنكم شقاى أن يصيبكم مثل ما أصاب قوم نوح أو قوم هود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 92 - 9

9- شعیب (ع) مردم مدین را به حسابرسی خداوند و مجازات های او هشدار داد .

إن ربی بما تعملون محیط

چنان چه مقصود از احاطه خداوند بر اعمال بندگان، آگاهی او بر اعمال باشد، جمله «إن ربی . . .» کنایه از حسابرسی و کیفردهی می باشد.

208- هلاکت مکذبان شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 442

1 - عذاب فرود آمده بر تکذیب کنندگان شعیب و کفرپیشگان مدین موجب نابودی آنان و تخریب آثار زندگانی در آن دیار شد .

الذین کذبوا شعیباً کأن لم یغنوا فیها

ضمیر در «فیها» به «دار» در آیه قبل برمی گردد و «غنی» مصدر «لم یغنوا» به معنای اقامت کردن و سکونت گزیدن است. بنابراین «کأن لم یغنوا» یعنی گویا قوم شعیب در دیارشان اقامت نکرده بودند. و این کنایه از نابودی دیار آنان است.

209- یأس شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 25

25 - شعیب (ع) پس از یأس از ایمان مردم کفرپیشه با دعا به درگاه خداوند از وی خواست تا بین او و کفرپیشگان قضاوت کند .

ربنا افتح بیننا و بین قومنا بالحق و أنت خیر الفتحین

از معانی کلمه «فتح» داوری کردن و قضاوت نمودن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 93 - 2

2- ناامیدی و یأس شعیب (ع) از ایمان آوردن کفرپیشگان مردم مدین

اعملوا علی مکانتکم ... سوف تعلمون ... وارتقبوا

جمله هایی نظیر «هرچه از دستتان برمی آید کوتاهی نکنید، بر مواضع ناصوابتان بمانید، به زودی خواهید دانست و منتظر باشید» سخنانی است که آدمی پس از یأس و ناامیدی، به زبان می آورد. گفتمنی است که: «ارتقاب» (مصدر ارتقبوا) به معنای انتظار کشیدن است.

ص: 443

13- شغل

1- آثار علاقه به شغل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 1

1 - عواطف خویشاوندی (علاقه به پدر، فرزند، برادر، همسر و خویشاوندان) و امکانات مادی (مال، شغل و مسکن) زمینه های انحراف انسان و روی گردانی وی از فرمان خدا و رسول و رها کردن جهاد

قل إن كان ءاباؤکم . . . و أموال اقترفتموها ... أحب إليکم من اللّٰه ورسوله و جهاد

2- احکام شغل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 7,8

7- جواز تقاضای مشاغل حکومتی حتی در حکومت های کفر و شرک

قال اجعلنی علی خزائن الأرض

8- تصدی مشاغل حکومتی حتی در حکومت های کفر و شرک، امری جایز و رواست .

قال اجعلنی علی خزائن الأرض

3- درخواست شغل از حکومت شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 7

7- جواز تقاضای مشاغل حکومتی حتی در حکومت های کفر و شرک

قال اجعلنی علی خزائن الأرض

4- درخواست شغل از حکومت کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 7

7- جواز تقاضای مشاغل حکومتی حتی در حکومت های کفر و شرک

قال اجعلنی علی خزائن الأرض

5- شغل اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 23 - 5

5- دامداری ، شغل اصلی مردم مدین در زمان ورود موسی (ع) به آن سرزمین

وجد علیه أمة من الناس يسقون

جمعیت انبوه چوپانان برای آب دادن به دام ها، نشان دهنده مطلب یاد شده است.

6- شغل جایز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 7,8

7- جواز تقاضای مشاغل حکومتی حتی در حکومت های کفر و شرک

قال اجعلنی علی خزائن الأرض

8- تصدی مشاغل حکومتی حتی در حکومت های کفر و شرک ، امری جایز و رواست .

قال اجعلنی علی خزائن الأرض

7- شغل شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 19

19- شعیب (ع) در شهر مدین به داد و ستد و مبادلات اقتصادی اشتغال داشت . *

أوفوا المکیال والمیزان .. و ما أُرید أن أخالفکم إلی ما أنهیکم عنه

شعیب(ع)، پس از تأکید فراوان بر لزوم رعایت قسط و عدل در مبادلات و پرهیز از کم فروشی و اجحاف در معاملات، می فرماید: من هرگز به آنچه شما را از آن نهی کرده ام روی نخواهم آورد. این سخن آن گاه جایگاهی مناسب دارد که خود نیز به داد و ستد اشتغال داشته باشد.

8- شغل مسکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 445

6- داشتن شغل و درآمد ، مانع صدق « مسکین » بر محرومان نیست .

و أمّا السفینه فکانت لمسکین

با وجود آن که صاحبان کشتی، دارای مالکیت و درآمد بوده اند، ولی کلمه «مسکین» بر آنان اطلاق شده است. بنابراین، در صدق عنوان مسکین، نداشتن هیچ نوع مالکیت و یا شغل و درآمد، دخیل نیست.

9- علاقه به شغل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 4

4 - روی گردانان از جهاد ، به خاطر علقه های عاطفی (محبت پدر ، فرزند ، برادر ، همسر و خویشاوندان) و دلبستگی مادی (مال ، شغل و مسکن) مورد تهدید خداوند

قل إن کان ءاباؤکم . . . و أموال اقترفتموها و . . . أحب إلیکم . . . و جهاد فی سبیلہ فتر

ص: 446

1- شفا پیسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 49 - 13

13 - بینایی بخشیدن به کور مادرزاد و شفای پیسی ، معجزه عیسی (ع)

و أبریء الاکمه و الابرص

2- شفا کوری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 49 - 13

13 - بینایی بخشیدن به کور مادرزاد و شفای پیسی ، معجزه عیسی (ع)

و أبریء الاکمه و الابرص

3- شفا مریض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 49 - 22

22 - معجزه شفای بیماران توسط حضرت عیسی (ع) ، متناسب با زمان خویش بجهت شیوع بیماری ها و احتیاج مردم آن زمان به طب

و ابریء الاکمه و الابرص و احي الموتى باذن الله

امام رضا (ع): ... ان الله تبارک و تعالی بعث عیسی (ع) فی وقت ظهرت فيه الزمانات و احتاج الناس الى الطب ... بما احيالهم الموتى و

ابراء [لهم] الاکمه و الابرص.

عیون اخبارالرضا (ع)، ج 2، ص 80، ح 12، ب 32؛ علل الشرايع، ص 121، ح 6، باب 99.

4- عوامل شفا بخش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 96 - 7

7- امکان شفا یافتن با تبرک به اشیای متعلق به پیامبران

أَلْقِيهِ عَلٰى وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيْرًا

ص: 448

1- سوگند به شفیع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 3 - 1

1 - سوگند خداوند ، به جفت و تاق

و الشفع و الوتر

حرف «ال» در «الشفع» و «الوتر»، برای جنس است. درباره مصداق شفیع و وتر، نظرهای گوناگونی ابراز شده است؛ برخی گفته اند: «شفیع» روز هشتم ذی الحجه (یوم الترویة) و «وتر» روز عرفه است و برخی آن دورا بر نماز شفیع و وتر تطبیق داده اند. در نظری دیگر، شفیع روز قربان و وتر روز عرفه است. این احتمال نیز وجود دارد که «شفیع»، به تمام مخلوقات نظر داشته و مراد از «وتر»، ذات باری تعالی باشد؛ زیرا تنها او است که مرکب نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 5 - 2, 1

1 - عاقلان با سوگند های خداوند به فجر ، شب های ده گانه ، شفیع ، وتر و گذشت شب ، به صحت گفته او اطمینان یافته و آن را تصدیق می کنند .

هل فی ذلک قسم لذی حجر

2- سوگند به سپیده دم ، شب های ده گانه ، هر جفت و تاق و گذشت شب ، سوگندی شایسته و بجا در دیدگاه هر شخص عاقل

هل فی ذلک قسم لذی حجر

استفهام در «هل فی ذلک...»، تقریری است و مراد تثبیت این نکته است که قسم های یاد شده، فرد عاقل را اقناع می کند؛ به گونه ای که او نیز در تأکید کلام خود، چنین سوگندهایی به کار می برد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 6 - 8

8 - سوگند خداوند به سپیده دم ، شب های ده گانه ، جفت ، تاق و گذشت شب ، برای تأکید بر دارا بودن توان اجرای تهدیدات خویش و نابود ساختن کافران

و الفجر . . ألم تر كيف فعل ربك بعاد

ممکن است مراد از سوگندها، تأکید بر قدرت خداوند بر نابود ساختن مخالفان پیامبر(صلی الله علیه و آله) باشد؛ در این صورت جواب قسم محذوف خواهد بود. گفتنی است که جواب قسم در احتمال دیگر، آیه چهاردهم این سوره است که مراقبت شدید خداوند را

ص: 449

مطرح کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 14 - 8

8 - خداوند ، برای تأکید مراقبت خویش بر کردار بندگان ، به فجر ، شب های ده گانه ، شفع ، وتر و گذشت شب ، سوگند یاد کرده است .

و الفجر . . . إن ربك لبالمرصاد

در برداشت یاد شده جمله «إن ربك» می تواند جواب سوگندهایی باشد که در آغاز سوره آمده بود. بر این اساس بیان سرنوشت عاد، ثمود و فرعون، جمله هایی معترضه و نوعی استدلال بر مقصود است.

2- عظمت شفع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 5 - 3

3 - عظمت سپیده دم ، شب های ده گانه ، جفت ، تاق و گذشت شب ، قابل درک برای بهره مندان از اندکی عقل

هل فی ذلک قسم لذی حجر

تقلیل، از نکره بودن «حجر» استفاده شده است.

3- مراد از شفع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 3 - 4,5,6

3 - « عن الصادق (ع) أنه قال : فی قول الله عزوجل « و الشفع و الوتر » قال : الشفع الركعتان و الوتر الواحده التي یقنت فیها ;

از امام صادق (ع) روایت شده که درباره سخن خداوند عزوجل «و الشفع و الوتر»، فرمود: شفع همان دو رکعت (نماز شب) و وتر همان یک رکعتی است که در آن قنوت خوانده می شود».

4 - « [فی المجمع] قیل : الشفع یوم النحر و الوتر یوم عرفه . . . و هی روایه جابر عن النبّی (صلی الله علیه و آله) ;

[در مجمع البیان آمده است:] گفته شده که شفع روز «قربانی» و وتر روز «عرفه» است . . . و این روایت جابر از پیامبر (صلی الله علیه و آله) است».

5 - « [فی المجمع] وقيل الشفع يوم الترويه و الوتر يوم عرفه و روى ذلك عن أبي جعفر و أبي عبد الله (ع) ;

[در مجمع البيان آمده است:] گفته شده که شفع روز ترويه (هشتم ذی الحجه) و وتر روز عرفه است و این مطلب از امام باقر و امام صادق(ع) روایت شده است».

6 - « عن النبيّ (صلى الله عليه و آله) أنّه سُئل عن الشفع و الوتر فقال : يومان و ليلة يوم عرفه و يوم النحر ، و الوتر ليلة النحر ليلة جُمع ;

از پیامبر(صلى الله عليه و آله) از شفع و وتر سؤال شد؛ آن حضرت فرمود: دو روز و یک شب است روز عرفه و روز قربانی و وتر شب قربانی است که شب مشعر است».

ص: 450

4- نماز شفع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 3 - 3

3 - « عن الصادق (ع) أنه قال : في قول الله عز وجل « و الشفع و الوتر » قال : الشفع الركعتان و الوتر الواحده التي يقنت فيها ;

از امام صادق(ع) روایت شده که درباره سخن خداوند عزوجل « و الشفع و الوتر»، فرمود: شفع همان دو رکعت (نماز شب) و وتر همان یک رکعتی است که در آن قنوت خوانده می شود».

ص: 451

1- پیدایش شفق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 19 - 4

4 - پیدایش مراحل گوناگون در طبیعت (شفق، تاریکی شب و نور ماه)، نشانی از امکان تغییر و تحول در نظام حیات بشر در دنیا و آخرت

فلا أقسم .. لتركبن طبقاً عن طبق

در قسم های قرآن، تناسب بین محتوای قسم و غرض از آن رعایت شده است و در این مجموعه آیات نیز برای تأکید بر تغییر حالات انسان، به تغییرات تکوینی سوگند یاد شده است.

2- سوگند به شفق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 16 - 1

1 - سوگند مؤکد خداوند، به سرخی افق هنگام غروب خورشید

فلا أقسم بالشفق

مشهور بین اهل لغت، این است که «شفق» همان سرخی است که بعد از غروب خورشید، در طرف مغرب دیده می شود (مصباح). در سخن و شعر عرب، به طور فراوان اتفاق می افتد که برای تأکید قسم، فعل آن را با حرف «لا» می آورند. برخی آن را زاید و دسته ای آن را، برای نغی پندار قبل می دانند (کشاف).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 19 - 3

3 - خداوند، در تأکید بر تعدد و تنوع مراحل آینده انسان، به شفق، شب، موجودات زمینی و ماه، سوگند یاد کرده است.

فلا أقسم بالشفق .. لتركبن طبقاً عن طبق

3- شگفتی شفق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 16 - 2

2- « شفق » ، پدیده ای شگفت و با عظمت

فلا أقسم بالشفق

سوگند خداوند، نشانگر عظمت چیزی است که به آن سوگند یاد شده است.

4- عظمت شفق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 16 - 2

2- « شفق » ، پدیده ای شگفت و با عظمت

فلا أقسم بالشفق

سوگند خداوند، نشانگر عظمت چیزی است که به آن سوگند یاد شده است.

ص: 453

17- شقاوت

1- شقاوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 185 - 14

14 - شقاوت و تیره بختی ساکنان دوزخ

فمن زحزح عن النار و ادخل الجنة فقد فاز

2- آثار اصرار بر شقاوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 12 - 5

5 - شقاوت افزون تر ، مایه آمادگی بیشتر برای طغیان در برابر رسولان الهی و تکذیب آنان

بطغویها . إذ انبعث أشقیها

3- آثار شقاوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 106 - 4

4 - شقاوت و گمراهی ، عامل روی آوردن سران و اشراف مرفّه ، به تکذیب آیات الهی

ألم تكن ءایتی . . . تکذّبون . قالوا ربّنا غلبت علينا شقوتنا و کنا قومًا ضالّین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 15 - 1

1 - شقاوت زمینه ساز گرفتاری به حرارت طاقت فرسای آتش جهنم است .

لا یصلیها إلاّ الأشقی

«صلی النار»؛ یعنی، بارنج و مشقت حرارت آن را تحمل کرد و «شقاوه»؛ یعنی، شدّت و دشواری (قاموس). این واژه نقطه مقابل سعادت

است. (مفردات راغب)

ص: 454

4- اجتناب از شقاوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 32 - 7

7- لزوم پرهیز از زورگویی ، سلطه گری و آنچه موجب تیره بختی است .

و لم يجعلني جبارًا شقيًّا

5- اجتناب از عوامل شقاوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 32 - 7

7- لزوم پرهیز از زورگویی ، سلطه گری و آنچه موجب تیره بختی است .

و لم يجعلني جبارًا شقيًّا

6- اقرار به شقاوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 106 - 3

3 - اعتراف دوزخیان به استیلای شقاوت و گمراهی ، بر سراسر زندگی دنیوی آنان

قالوا ربنا غلبت علينا شقوتنا و كنا قومًا ضالِّين

7- انتخاب شقاوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 170 - 11

11 - آزادی انسان در انتخاب راه سعادت و شقاوت

فامنوا خيراً لكم و إن تكفروا فان لله ما فى السموت و الارض

8- بدترین شقاوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 16 - 4

ص: 455

4- تکذیب حکم انفاق و خودداری از صرف مال در راه تزکیه نفس ، بالاترین درجه شقاوت است .

الأشقی . الذی کذب و تولی

ارتباط این آیه با نقطه مقابل آن در آیات بعد (الذی یؤتی ماله یتزکی)، بیانگر برداشت یاد شده است.

9- تبیین شقاوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 19 - 6

6 - تبیین و تشریح راه های سعادت و شقاوت ، از اهداف رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قد جاءکم رسولنا یبیین لکم

مفعول «یبیین» می تواند مفهومی باشد که از «بشیر» و «نذیر» به دست می آید، یعنی سعادت و شقاوت.

10- تذکر شقاوت کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 32 - 20

20- ذکر فرجام شقاوت بار کافران و عاقبت سعادت آمیز تقواییشان در کنار یکدیگر ، از روش های تبلیغی قرآن

الکفرین . الذین تتوفّهم الملئکه ظالمی أنفسهم ... فادخلوا أبواب جهنّم ... فلبس

11- جاودانگی شقاوت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 9 - 2

2- گرفتاری و بدبختی برای اصحاب المشمه در آخرت ، جاودان و غیرقابل زوال

و أصحاب المشمه ما أصحاب المشمه

«صاحب» (مفرد «أصحاب») به معنای یار و ملازم است. بنابراین «أصحاب المشمه»؛ یعنی، کسانی که ملازم با نکبت و بدبختی بوده و

هرگز از آن خلاصی نمی یابند.

12- حقیقت شقاوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 105 - 8

8- « عن علی (ع) انه قال : حقیقه السعاده أن یختم الرجل عمله بالسعاده و حقیقه الشقاء أن یختم المرء عمله بالشقاء ;

از امیرالمؤمنین (ع) روایت شده است: حقیقت سعادت این است که انسان عمل خود را به سعادت ختم کند (عاقبت به خیر

ص: 456

شود) و حقیقت شقاوت این است که انسان عملش را به بدبختی ختم کند».

13- زمینه شقاوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 137 - 5

5 - ارتداد های مکرر و اصرار بر کفر ، در پی دارنده شقاوت ابدی و محرومیت از هدایت الهی است .

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا .. لم يكن الله ليغفر لهم ولا ليهديهم سبيلا

14- زمینه شقاوت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 135 - 5

5 - سعادت مندی و یا تیره بختی اخروی انسان در گرو کردار دنیوی اوست.

اعملوا على مكاتكم إني عامل فسوف تعلمون من تكون له عقبه الدار

15- زمینه شقاوت دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 51 - 2

2 - رفاه مندی و برخورداری از نعمت ها در سایه تلاش و دانش اقتصادی ، در صورت همراه بودن آن با ناسپاسی و غفلت از منشأ خدایی آنها ، هلاکت و بدبختی در دنیا را در پی خواهد داشت .

فما أغنى عنهم ما كانوا يكسبون فأصابهم سيئات ما كسبوا

16- شقاوت اخروی اصحاب شمال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 9 - 1,2

1 - « اصحاب المشثمه » (نگون بختان) ، در آخرت در نهایت شقاوت و بدبختی خواهند بود .

و أصحاب المشمه ما أصحاب المشمه

استفهام تعجیبی در «ما أصحاب المشمه» حاکی از آن است که این گروه از مردمان، در آخرت در درجه ای از بدبختی قرار خواهند گرفت که هر بیننده ای را به شگفتی و خواهد داشت.

2- گرفتاری و بدبختی برای اصحاب المشمه در آخرت ، جاودان و غیرقابل زوال

و أصحاب المشمه ما أصحاب المشمه

ص: 457

«صاحب» (مفرد «أصحاب») به معنای یار و ملازم است. بنابراین «أصحاب المشئمه»؛ یعنی، کسانی که ملازم با نکبت و بدبختی بوده و هرگز از آن خلاصی نمی یابند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 41 - 3,4

3 - اصحاب الشمال ، انسان هایی شقی و بدبخت در قیامت

و أصحاب المشمه .. و أصحاب الشمال

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که در آیات پیشین، از «اصحاب الشمال» به «اصحاب المشئمه» (مردم بدبخت) یاد شده بود.

4 - اصحاب الشمال در جهان آخرت ، دارای وضعیتی بسیار تکان دهنده و هولناک

و أصحاب الشمال ما أصحاب الشمال

استفهام تعجیبی در «ما أصحاب الشمال» حاکی از آن است که این گروه از مردم، در قیامت در درجه ای از بدبختی قرار می گیرند که هر بیننده ای با دیدن آنها شگفت زده و حیران خواهد ماند.

17- شقاوت امت های ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 131 - 7

7 - مشیت الهی به شقاوت و ضلالت امتهای ستمگر پس از اتمام حجت بر ایشان تعلق می گیرد.

و من یرد أن یضله .. یجعل الله الرجس ... ذلک أن لم یکن ربک مهلک القرى بظلم

مراد از هلاکت در آیه، شقاوت و ضلالتی است که در آیات قبل از آن سخن به میان آمده بود.

18- شقاوت جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 185 - 14

14 - شقاوت و تیره بختی ساکنان دوزخ

فمن زحزح عن النار و ادخل الجنة فقد فاز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 106 - 3

3 - اعتراف دوزخیان به استیلاى شقاوت و گمراهی ، بر سراسر زندگی دنیوی آنان

قالوا ربنا غلبت علينا شقوتنا و كنا قوماً ضالین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 107 - 6

ص: 458

6 - « وفي الحديث أن أهل النار إذا دخلوها . . . « فقالوا ربنا غلبت علينا شقوتنا و كنا قومًا ضالين ، ربنا أخرجنا منها فإن عدنا فإنا ظالمون « فيقفون أربعين سنه - ذلّ الهوان لا يجابون . . . ، ثم يجيهم الله جلّ جلاله « اخسئوا فيها و لا تكلمون » قال : فعند ذلك يأسون من كلّ فرج و راحه و يغلق أبواب جهنم عليهم . . . » ;

در حدیث آمده است که جهنمیان آن گاه که وارد آتش می شوند [می گویند:] .. «فقالوا ربنا غلبت علينا شقوتنا و كنا قومًا ضالين...» پس چهل سال با ذلت و خواری توقف می کنند، در حالی که پاسخ داده نمی شوند... سپس خداوند - جلّ جلاله - جواب آنان را چنین می دهد: «اخسئوا فيها و لا تكلمون». امام (ع) فرمود: در این هنگام است که آنان از هر گونه گشایش و راحتی، مأیوس می گردند و درب های جهنم به روی آنها بسته می شود...».

19- شقاوت در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 55 - 5

5- قیامت ، محل اصلی تجلی خوب و بد سرنوشت و سعادت و شقاوت انسان ها

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لِحَسَنٍ مَّثَابٍ .. هَذَا وَإِنَّ لِلطَّغْيِينَ لَشَرِّ مَثَابٍ

از این که خدا نیک فرجامی و بدفرجامی را در رابطه با آخرت و معاد انسان ها مطرح ساخته است، می توان مطلب یاد شده را به دست آورد.

20- شقاوت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 12 - 2

2- قوم ثمود ، گرفتار تیره بختی و شقاوت

إِذْ أَنْبَعَثَ أَشْقِيهَا

«أشقی»، اسم تفضیل و نشانه وجود رگه های شقاوت در دیگر افراد قوم ثمود است.

21- شقاوت کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 178 - 11

11 - مهلت خداوند به کافران ، زمینه ساز دوری آنان از خیر و سعادت با ارتکاب اعمال ناروا

و لا یحسبنّ الذّین کفروا أنّما نملی لهم خیر لانفسهم أنّما نملی لهم لیزدادوا اثما

«اثم»، در لغت به اعمالی گفته می شود که آدمی را از خیر و سعادت باز می دارد. (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 168 - 5

ص: 459

5- تمامی راه های سعادت به روی کافران ظالم بسته است .

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا... و لالیهدیههم طریقاً

22- شقاوت گمراهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 75 - 17

17- گمراهان ، به هنگام عذاب الهی و یا مرگ ، به تیره بختی و موقعیت بد خویش آگاه خواهند شد .

فسیعلمون من هو شرّ مکاناً

به نظر می رسد عبارت «شرّ مکاناً» در برابر «خیر مقاماً» و عبارت «أضعف جنداً» در برابر «أحسن ندیاً» (در دو آیه قبل) باشد؛ یعنی، همان کسانی که خود را دارای موقعیت برتر و امکانات و نفرات بیشتر می دانستند، با رسیدن عذاب و مرگ، خود را در نقطه مقابل آن می یابند.

23- شقاوت محرومان از ترس خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 11 - 4

4- محرومان از خشیت الهی ، شقی ترین افراداند .

من یخشی... الأشقی

تقابل دو گروه «اهل خشیت» و «اهل شقاوت»، بیانگر این است که در نگاه قرآن، «شقاوت» نیز مانند «خشیت»، حالتی نفسانی و هر یک ملازم با نبود دیگری است.

24- شقاوت مرفهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 106 - 4

4- شقاوت و گمراهی ، عامل روی آوردن سران و اشراف مرفّه ، به تکذیب آیات الهی

ألم تكن ءایتی... تكذبون . قالوا ربنا غلبت علينا شقوتنا و كنا قوماً ضالین

25- شقاوت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 105 - 5

5- مشرکان و منکران رسالت پیامبران ، تشکیل دهنده گروه تیره بختان در سرای آخرتند .

ص: 460

و ما ظلمنهم و لكن ظلموا أنفسهم . . . فمنهم شقی

آیات پیشین که سخن از شرک‌ورزی و انکار رسالت پیامبران داشت ، قرینه بر این است که مشرکان و منکران رسالت ، مصداق بارزی از شقاوت‌مندانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 20 - 8

8- مشرکان ، هرگز رستگار نخواهند شد .

و لن تفلحوا إذا أبداً

26- شقاوت معرضان از قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلى - 87 - 11 - 1

1 - تنها کسانی خود را از تذکرات قرآن ، دور نگه می دارند که تیره بخت تر از دیگران و گرفتار دشوارترین فرجام اند .

و يتجنّبها الأشقی

«أشقی» اسم تفضیل از ماده «شقاوت» است. ریشه اصلی این کلمه بر سختی کشیدن دلالت دارد و نقطه مقابل سهولت و سعادت است (مقایس اللغه). ذکر این کلمه - خالی از قید زمان و مکان و متعلق - سبب شده است که بر هر نوع تیره بختی در دنیا و آخرت، قابل تطبیق باشد. آیه بعد، نوع اخروی آن را بیان داشته است.

27- شقاوت مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 105 - 5

5- مشرکان و منکران رسالت پیامبران ، تشکیل دهنده گروه تیره بختان در سرای آخرتند .

و ما ظلمنهم و لكن ظلموا أنفسهم . . . فمنهم شقی

آیات پیشین که سخن از شرک‌ورزی و انکار رسالت پیامبران داشت ، قرینه بر این است که مشرکان و منکران رسالت ، مصداق بارزی از شقاوت‌مندانند.

28- عوامل شقاوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 178 - 11

11 - مهلت خداوند به کافران ، زمینه ساز دوری آنان از خیر و سعادت با ارتکاب اعمال ناروا

و لا یحسبنّ الذّین کفروا أنّما نملى لهم خیر لانفسهم أنّما نملى لهم لیزدادوا اثما

«اثم»، در لغت به اعمالی گفته می شود که آدمی را از خیر و سعادت باز می دارد. (مفردات راغب).

ص: 461

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 121 - 3

3 - ورود به جهنم، زبانی آشکار است.

فقد خسر خسراً مبیناً .. أولئك ماويهم جهنم

جمله «أولئك ..» می تواند بیان خسارتی باشد که در جمله «فقد خسر ...» به آن تصریح شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 179 - 7

7 - انسان ها و جنیان دارای نقشی مؤثر در تعیین فرجام و سرنوشت خویش (دوزخی شدن و یا رهایی از آن)

لهم قلوب لا يفقهون بها .. و لهم اذان لا يسمعون بها

جمله «لا يفقهون بها» و نظایر آن می رساند که گمراهان به دلیل بهره نجستن از ابزار شناخت، به وادی گمراهی گرفتار شده اند و بنابراین خود مقصر هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 44 - 4

4 - انسان، خود به وجود آورنده بدبختی و شقاوت خویش است.

ولكن الناس أنفسهم يظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 18 - 9

9 - انسان دارای نقشی تعیین کننده در سعادت و شقاوت خویش

لا يقدرن مِمَّا كَسَبُوا عَلَى شَيْءٍ

اینکه در آیه آمده است: کافران توان به دست آوردن چیزی از دستاوردهای خود را ندارند، حاکی است که دستاورد انسان در سرنوشت وی نقش دارد و مراد از «علی شیء»، به قرینه اینکه بحث از حبط عمل کافران است، می تواند سعادت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 28 - 8

8- رهبران و سردمداران کفر و شرک در مکه ، افرادی ناسپاس و عامل اصلی سقوط و بدبختی مردم بودند .

ألم تر إلى الذين بدلوا نعمت الله كفرةً وأحلوا قومهم دار البوار

با توجه به اینکه آیه فوق در مکه نازل شده است، می توان استفاده کرد که مصداق مورد نظر آیه «الذین بدلوا .. و أحلوا قومهم» سران کفر و شرک، همچون ابوجهل و ابولهب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 13 - 3

3- سعادت و شقاوت انسان نتیجه مستقیم اعمال خود او بوده و تحت تأثیر عوامل اتفاقی چون شانس و اقبال نیست .

وكلّ إنسن ألزمنه طئه فی عنقه

ص: 462

استعمال واژه «طائر» برای عمل، ممکن است از آن جهت باشد که بینش غلط جاهلی درباره نقش طیره، شانس و اقبال در سرنوشت انسان نفی شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 32 - 8

8- استبداد، حق ستیزی و سلطه‌گری از موجبات شقاوت و تیره‌بختی است.

و لم يجعلني جبارًا شقيًّا

«شقيًّا» می‌تواند صفت توضیحی برای «جبارًا» باشد، یعنی اگر کسی جبار شد، شقی خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 30 - 5

5- کوچک شمردن قوانین و مقررات الهی و تجاوز به حریم آنها، شقاوت و بدبختی انسان‌ها را در پی دارد.

و من يعظّم حرمت اللّٰه فهو خير له عند ربّه

«تعظیم» عکس «تحقیر» است. بنابراین مفهوم جمله یاد شده چنین می‌شود: «و من يحقر حرمت اللّٰه فهو شرّ له عند ربّه».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 106 - 7

7 - «عن أبي عبد الله (صلى الله عليه وآله) في قول الله عزّ وجلّ: «قالوا ربّنا غلبت علينا شقوتنا» قال: بأعمالهم شقوا؛

از امام صادق(ع) روایت شده است که درباره سخن خداوند «قالوا ربّنا غلبت علينا شقوتنا» فرمود: اعمال آنان (جهنمیان) موجب شقاوت آنها شد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 44 - 5

5- عقیده و عمل آدمی، در سعادت و شقاوت وی نقش اساسی دارد.

يومئذ يصّدّعون . من كفر فعليه كفره و من عمل صلحاً فلاّ نفسهم يمهدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 8 - 8

8 - انسان ها ، در سعادت و شقاوت نهایی خود ، نقش اساسی دارند .

ليستل الصدقين عن صدقهم و أعدّ للكافرين عذاباً أليماً

از آن جایی که بازگشت پرسش از «صادقین» (مؤمنان) درباره صداقت شان، به پاداش دهی است، معلوم می شود که صداقت - که امری اکتسابی است - و نیز متصف شدن به کفر - که امری انتخابی است - در گرفتن پاداش و یا عذاب شدن، نقش دارد و این، همانا نقش انسان ها را در سعادت آفرینی و یا کسب شقاوت، بازگو می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 7 - 5

ص: 463

5 - کفر و انکار دین الهی ، هر چند توأم با عمل کفرآمیز نباشد ، موجب عذاب شدید و بدبختی است .

الذین کفروا لهم عذاب شدید و الذین ءامنوا و عملوا الصلحت لهم مغفره

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که خداوند، سعادت مندی مؤمنان را در گرو دو چیز (ایمان و عمل صالح) دانسته است؛ ولی بدبختی و عذاب شدید کافران را صرفاً به کفر آنان مربوط کرده و عمل کفرآمیز آنان سخن نگفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 19 - 7

7 - اسراف گری و گزافکاری در زندگی ، موجب بدبختی و ابتلا به سرنوشت شوم

قالوا طئركم معكم . . . بل أنتم قوم مسرفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 39 - 6

6 - سعادت مندی و یا تیره بختی انسان ها در دنیا و آخرت ، در گرو اعمال و کردار خود آنان است .

اعملوا علی مکانتکم انی عمل فسوف تعلمون

با توجه به ارتباط این آیه با آیه بعد - که درباره سرنوشت هلاکت بار کافران در دنیا و آخرت سخن گفته است - برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 21 - 11

11 - عمل انسان ، تنها محور سعادت و شقاوت وی

کلّ امری بما کسب رهین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 24 - 9

9 - قبول پیامبری صالح (ع) ، مایه تیره بختی در نگاه قوم ثمود

در صورتی که «سعر» جمع «سعیر» (آتش افروخته) باشد، مراد از آن در آیه شریفه، گرفتار شدن در آتش حسرت و تیره بختی خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 6 - 1

1 - توصیه خداوند، به مؤمنان، مبنی بر خودسازی و صیانت خویش از عوامل و موجبات بدبختی و دوزخی شدن

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ . . . نَارًا

بنا به گفته مفسران، مقصود از محافظت خود از آتش، صیانت خویش از موجبات و عواملی است که منجر به آتش دوزخ می شود؛ مانند ترک واجبات و یا انجام محرمات.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 464

19 - نوح - 71 - 21 - 10

10 - ثروت و قدرت بدون ایمان ، سعادت بخش و سودمند به حال بشر نیست ؛ بلکه موجب خسارت و بدبختی است .

و اتَّبِعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالَهُ وَوَلَدَهُ إِلَّا خَسَارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 16 - 3

3 - برتر دیدن زندگانی دنیا از آخرت ، دیدگاهی ناروا و مایه شقاوت و روی گردانی از تذکرات قرآن و گرفتاری به آتش دوزخ است .

و يَتَجَنَّبُهَا الْأَشْقَى . الَّذِي يَصْلَى النَّارَ ... بِلِ تَوْثُرُونَ الْحَيَوِهُ الدُّنْيَا

29- عوامل شقاوت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 98 - 5

5- رهبران جوامع بشری ، نقشی به سزا در سعادت و یا شقاوت اخروی آنان دارند .

فَاتَّبِعُوا أَمْرَ فِرْعَوْنَ . . . يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 51 - 5

5- سرنوشت انسان و سعادت و شقاوت وی در روز قیامت بسته به چگونگی رفتار او در دنیا است .

لِيَجْزِيَ اللَّهُ كُلَّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 19 - 4

4- اراده و تلاش خود انسان در سعادت و شقاوت اخروی وی نقش تعیین کننده دارد .

مَنْ كَانَ يَرِيدُ الْعَاجِلَةَ . . . جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ . . . وَ مَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَى لَهَا سَعِيهَا . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ستم پیشگی ، عامل اصلی دوری از حق ، گرایش به کفر و بدبختی در جهان آخرت است .

یویلنا قد کتّا فی غفله من هذا بل کتّا ظلمین

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «بل» در «بل کتّا..» اضراب ابطالی باشد؛ یعنی، حقیقت این نیست که در آغاز گفتیم که ما در غفلت به سر می بردیم؛ بلکه حقیقت این است که ما از ظالمان و ستم پیشگان بودیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 44 - 6

ص: 465

6- کفر ، به تنهایی و بدون عمل کفرآلود ، برای شقاوت اخروی کافی است .

من کفر فعلیه کفره

این که درباره کفر و آثار آن، تنها، به باور کفرآلود در مقابل عمل صالح اکتفا شده و عمل، ذکر نگردیده است، حکایت از حقیقت یاد شده می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 14 - 7

7- انسان ، در خوبی و یا بدی وضعیت اخروی خویش ، نقش اساسی دارد .

فذوقوا بما نسيتم . . . و ذوقوا . . . بما كنتم تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 19 - 6

6- عملکرد دنیوی آدمیان ، ملاک اصلی سعادت و شقاوت اخروی ایشان

إنّما تجزون ما كنتم تعملون . . . هنیءا بما كنتم تعملون

واژه «کنتم» (با فعل ماضی) اشاره به جهان گذشته (دنیا) دارد و تصریح به اعمال دنیوی، می رساند که تأثیر اصلی در سعادت و شقاوت عمل آدمی، در دنیا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 11 - 9

9- نیک بختی یا بدبختی انسان پس از مرگ ، در گرو اعمال خوب یا بد او است .

و لن يؤخّر الله . . . و الله خبير بما تعملون

30- عوامل شقاوت اخروی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 14 - 10،11،15،20 - 6

6- آرزوی ناکامی برای جامعه ایمانی ، عامل بدبختی اخروی منافقان

و تریبتم

10 - مغرور و فریفته شدن منافقان ، در برابر آمال و آرزوهای پوچ ، عامل بدبختی و شقاوت اخروی آنان

قالوا بلی و لکنکم . . . و غرتکم الأمانی

11 - باقی ماندن منافقان ، بر مواضع منافقانه خود تا لحظه مرگ ، مایه بدبختی و شقاوت آنان در آخرت

بلی و لکنکم فتتم أنفسکم . . . حتی جاء أمر الله

مقصود از «أمر الله» مرگ است.

15 - غفلت از خداوند و فریفته شدن به مظاهر دنیا ، عامل بدبختی اخروی منافقان

قالوا بلی و لکنکم . . . و غرکم بالله الغرور

20 - افتادن در دام فریب شیطان ، عامل بدبختی منافقان در آخرت

ص: 466

قالوا بلی و لکنکم . . . و غرکم باللہ الغرور

31- عوامل شقاوت اهل انطاکیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 6 - 19 - 36 - 6

6 - اسراف گری و گزافکاری مردم انطاکیه ، موجب بدبختی و ابتلای آنان به سرنوشت شوم بود .

قالوا اِنَّا تطیرنا بکم . . . قالوا طرکم معکم اَن ذکرتم بل اَنتم قوم مسرفون

«بل» در آیه شریفه، برای اضراب و اعراض از مطلب گذشته است؛ یعنی، وجود پیامبران و دعوت آنان - علی رغم ادعای مردم انطاکیه - موجب بدبختی آنان نیست؛ بلکه اسراف گری آنان سبب چنین سرنوشت شومی شده است.

32- عوامل شقاوت جامعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 77 - 8

8- هلاکت و بدبختی جوامع بشری ، بازتاب زشت کاری و رفتار نامناسب خود آنها است .

الذین کذبوا بآیتنا اِنَّهم کانوا قوم سوء فأغرقنهم أجمعین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که خداوند دو عامل (تکذیب آیات الهی و سوء پیشینه) را موجب هلاکت برشمرد و هر دو عامل را به خود انسان نسبت داد.

33- عوامل شقاوت خانواده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 6 - 2

2- توصیه خداوند به مؤمنان ، مبنی بر مراقبت از اعضای خانواده خود در برابر عوامل و موجبات بدبختی و دوزخی شدن آنان

یاأیها الذین ءامنوا قوا . . . أهلیکم نازًا

34- عوامل شقاوت کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- رفاه و برخوردارى كافران ، سبب ساز هلاكت و نگون بختى آنان است ، نه نشان سعادت و نيکبختى .

أیحسبون . . . نساوع لهم فى الخیرت . . . حتی اذا أخذنا مترفیهم بالعذاب

ص: 467

35- عوامل شقاوت منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 14 - 8

8 - تردید و ناباوری نسبت به مبانی اسلام (توحید ، معاد ، نبوت ، قرآن و . . .) ، عامل شقاوت و بدبختی اهل نفاق

قالوا بلی و لکنکم . . . ارتبتم

36- عوامل مؤثر در شقاوت امت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 148 - 6

6 - نقش تعیین کننده امت ها ، در سرنوشت و سعادت و شقاوت خویش

إذ أبق إلى الفلک . . . و أرسلنه ... ف-امنوا فمتّعنهم إلى حین

برداشت یاد شده از آن جا است که قوم یونس، به علت ایمان نیاوردن به یونس(ع) مستوجب عذاب الهی شدند؛ ولی آنان پس از مأموریت مجدد آن حضرت، به او ایمان آوردند و در سایه آن، به مواهب دنیای دست یافتند.

37- قانونمندی شقاوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 11 - 10

10 - قانونمندی و یکسانی راههای کمال و سعادت یا انحطاط و شقاوت آدمیان، در گذشته و آینده تاریخ

قل سیروا فی الأرض ثم انظروا کیف کان عقبه المکذبین

از امر به تدبیر در تاریخ گذشتگان و عبرت گرفتن از آن معلوم می شود که عوامل سعادت و شقاوت در طول تاریخ یکسان است.

38- مراتب شقاوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 11 - 4,9

4 - محرومان از خشیت الهی ، شقی ترین افراداند .

من یخشی . . . الأشتی

تقابل دو گروه «اهل خشیت» و «اهل شقاوت»، بیانگر این است که در نگاه قرآن، «شقاوت» نیز مانند «خشیت»، حالتی نفسانی و هر یک ملازم با نبود دیگری است.

9 - شقاوت ، دارای مراتب است .

ص: 468

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 12 - 1,4,7

1 - بدبخت ترین فرد قوم ثمود ، به طغیان در برابر رسول الهی تحریک شد .

بطغویها . إذ انبعث أشقیها

«بعث»، به معنای برانگیختن چیزی و جهت دادن به آن است (مفردات). «انبعث» مطاوعه آن و به معنای تحریک شدن و ارسال و روانه شدن است. «شقاوه» نقطه مقابل «سعاده» است و مانند آن به «اخروی و دنیوی» و «نفسانی و بدنی و خارجی» تقسیم می شود. (مفردات)

4 - شقاوت ، دارای مراتب است .

أشقیها

7 - « عن عبد الله بن زَمَعَه قال : خطب رسول الله (صلى الله عليه وآله) فذكر الناقة و ذكر الذي عقرها فقال : « إذ انبعث أشقاها » قال : انبعث لها رجل عارم عزيز منيع في رهطه ;

عبدالله بن زَمَعَه روایت کرده که رسول خدا(صلی الله علیه و آله) خطبه خواند و از ناقة [ثمود] و کسی که آن را پی کرد، سخن گفت و فرمود: [خداوند فرموده] «إذ انبعث أشقاها» مردی برای پی کردن ناقة [صالح] تحریک شد که زشت خو و مردم آزار و در قبیله خود عزیز و مورد حمایت بود.».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 15 - 2

2 - شقاوت ، دارای مراتب گوناگون است .

الأشقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 16 - 4

4 - تکذیب حکم انفاق و خودداری از صرف مال در راه ترکیه نفس ، بالاترین درجه شقاوت است .

الأشقی . الذی کذب و تولّى

ارتباط این آیه با نقطه مقابل آن در آیات بعد (الذی یؤتی مالہ یتزکّی)، بیانگر برداشت یاد شده است.

39- ملاک شقاوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 105 - 7

7- « عن عبد الله بن سلام مولى رسول الله (صلى الله عليه وآله) انه قال : سألت رسول الله (صلى الله عليه وآله) فقلت : . . . فأولاد المشركين فى الجنة أم فى النار ؟ فقال : . . . انه إذا كان يوم القيامة . . . فىأمرالله عزوجل ناراً . . . ثم يأمرالله تبارك و تعالى أطفال المشركين أن يلقوا أنفسهم فى تلك النار فمن سبق له فى علم الله عزوجل أن يكون سعيداً ألقى نفسه فيها . . . و من سبق له فى علم الله عزوجل أن يكون شقيماً إمتنع فلم يلقى نفسه فى النار . . . و ذلك قول الله عزوجل : « فمنهم شقىّ و سعيد » . . . »

ص: 469

از عبدالله بن سلام نقل شده است که گفت: از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) پرسیدم: .. آیا فرزندان مشرکان [که در کودکی مرده اند] بهشتی هستند یا جهنمی؟ فرمود: ... هنگامی که قیامت فرا رسد ... خداوند به آتش فرمان حضور می دهد ... سپس به کودکان مشرکان دستور می دهد تا خود را در آن آتش درافکنند. پس هر کدام از آن کودکان که در علم خدای عزوجل سعادت‌مندیش رقم خورده است خود را در آن آتش می افکنند ... و آنان که در علم خدای عزوجل برایشان شقاوت‌مندی رقم خورده، از پذیرش فرمان خدا امتناع نموده و خود را در آتش نمی اندازند ... و این سخن خداوند عزوجل است که فرمود: فمنهم شقی و سعید «...».

40- منشأ شقاوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 15 - 7

7- شقاوت ، برخاسته از بی تقوایی است .

الأشقی

به قرینه مقابله «أشقی» با «أتقی» (در آیات بعد)، مراد از «شقاوت» فاصله گرفتن از تقوا است.

41- منشأ شقاوت اهل انطاکیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 19 - 1

1 - پیامبران مردم انطاکیه ، بدبختی و زندگی شوم آنان را ناشی از عمل کرد خود مردم دانستند ، نه ناشی از تذکرات شان به آنان

قالوا طئركم معكم ائن ذكركم

همزه در جمله «أئن ذکرتم» برای استفهام است و فعل مجزوم «ذُکِّرَ» فعل شرطی است که خبر آن مقدر می باشد و تقدیر آن، یا «أتشأمون بالتذکر إن ذکرتم» و یا «أئتوعدون إن ذکرتم» است. برداشت یاد شده براساس تقدیر نخست می باشد.

42- موانع شقاوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 4 - 8

8- دعا و نیایش به درگاه خدا ، از میان برنده سختی ها و مانع گرفتاری انسان به دام شقاوت است .

و لم اکن بدعائک رب شقیًا

«شقاوت» نقطه مقابل سعادت است (مفردات راغب) و به معنای «سختی و زحمت» نیز می آید (قاموس).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 48 - 20

ص: 470

20- دعا ، مانع شقاوت و بدبختی انسان است .

عسى ألا أكون بدعاء ربى شقيًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 123 - 16

16 - پیروی از هدایت الهی ، مانع گمراهی و بدبختی است .

فمن اتبع هدای فلا یضللّ و لایشقی

43- موانع شقاوت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 49 - 2

2- توحید و یکتاپرستی ، رهایی بخش انسان ها ، از بدبختی های اخروی

قل . . . نذیر مبین

44- نشانه های شقاوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 32 - 9

9- ترک نیکی به مادر ، نشانه تیره بختی است . *

و برًا بولدتی و لم یجعلنی جبارًا شقیًا

ممکن است عطف «لم یجعلنی» بر جمله سابق عطف سبب بر مسبب باشد؛ یعنی چون خداوند مرا جبار و شقی قرار نداده، من با مادرم نیک رفتارم، بنابراین کسی که نیکی به مادر را ترک می کند شقی و جبار است.

45- نشانه های شقاوت انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 124 - 11

11 - زندگانی پر دردسر در دنیا و محسور شدن با چشمانی نابینا در قیامت ، از جلوه های گمراهی و شقاوت آدمی است .

فمن اتبع هدای فلا یضللّ و لایشتقی . و من أعرض عن ذکرى فإنّ له معیشه ضنگاً و نحشره ی

برداشت یاد شده، لازمه تقابل بین گروه هدایت یافتگان و غافلان است که مجموع دو آیه، بیانگر آن است.

شقاوت‌مندان

ص: 471

46- {شقاوتمندان}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 11 - 4

4 - محرومان از خشیت الهی ، شقی ترین افراداند .

من یخشی . . . الأشقی

تقابل دو گروه «اهل خشیت» و «اهل شقاوت»، بیانگر این است که در نگاه قرآن، «شقاوت» نیز مانند «خشیت»، حالتی نفسانی و هر یک ملازم با نبود دیگری است.

47- اعراض شقاوتمندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 11 - 8

8 - تیره بختان در روی گردانی از تعالیم قرآن ، درنگی نکرده و شتابزده خود را از آن دور می سازند .

سیدّکر . . . ویتجنّبها الأشقی

فعل «سیدّکر» در آیه قبل، تصمیم اهل خشیت بر پذیرش تذکرات قرآن را، به دور از شتاب زدگی و همراه با درنگ و تأمل، معرفی کرد و در این آیه فعل «یتجنّب» - بدون حرف «سین» - درباره شقاوتمندان آمد تا بر عجزولانه بودن واکنش آنان دلالت کند.

48- جاودانگی شقاوتمندان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 13 - 5

5 - آتش دوزخ ، عذابی جاودانه است و اهل شقاوت در آن مخلّداند .

ثمّ لایموت فیها و لایحیی

مراد از «لایحیی»، نفی حیات مطلوب است که نجات از آتش، مصداق بارز آن می باشد. در این صورت قید «فیها»، اختصاص به «لایموت» خواهد داشت. بنابراین دوزخیان، نه در آتش می میرند و نه از آن بیرون می آیند.

49- شقاوتمندان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 106 - 1

1- تیره بختان صحنه قیامت (مشرکان و کافران به رسالت انبیا) روانه آتش دوزخ خواهند شد .

فأما الذين شقوا ففى النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 472

1- آتش دوزخ، جایگاه ابدی تیره بختان صحنه قیامت است.

خلدین فیها مادامت السموت و الأرض

عبارت «مادامت السماوات و الأرض» (تا آن زمان که آسمانها و زمین وجود دارد) کنایه از دوام و همیشگی است و تأکید برای خلودی می باشد که از «خالدین» استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 12 - 3

3 - فرجام شقاوتمندان، گرفتاری به آتش دوزخ است.

و یتجنّبها الأشقی . الذی یصلی النار الکبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 15 - 3,4

3 - خلود در آتش جهنم، ویژه کسانی است که در بالاترین مرحله شقاوت اند.

لا یصلیها إلا الأشقی

«صَلَى»؛ یعنی، ملازم و همراه شد (لسان العرب، از قول زجاج) و ملازمت با آتش به جاودانگی در آن است. حصر موجود در آیه مربوط به ملازمت است؛ یعنی، جاودانگی در آتش، مخصوص کسانی است که در آیه بعد اهل تکذیب و اعراض معرفی شده اند و در بدترین نوع شقاوت به سر می برند.

4 - امکان خلود همه شقاوتمندان در آتش جهنم *

لا یصلیها إلا الأشقی

تقابل «أشقی» و «أتقی» می تواند، قرینه بر حصر اضافی باشد؛ یعنی، اگر گفته می شود که تنها «شقی ترین مردم» در آتش جاودان است، مراد نفی خلود از دیگر شقاوتمندان نیست؛ بلکه تنها از فرد «أتقی» نفی خلود شده است.

50- شقاوتمندان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- انسان ها در قیامت ، به دو گروه تیره بختان و سعادت‌مندان تقسیم خواهند شد .

فمنهم شقی و سعید

5- مشرکان و منکران رسالت پیامبران ، تشکیل دهنده گروه تیره بختان در سرای آخرتند .

و ما ظلمنهم و لکن ظلموا أنفسهم . . . فمنهم شقی

آیات پیشین که سخن از شرک‌ورزی و انکار رسالت پیامبران داشت ، قرینه بر این است که مشرکان و منکران رسالت ، مصداق بارزی از شقاوت‌مندانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 7 - 1,2

ص: 473

1 - مردم در آخرت سه دسته اند : اصحاب المیمنه (نیک بختان) اصحاب المشئمه (نگون بختان) و سابقون (پشیمانان)

و کنتم أزواجاً ثلثه

بیان (أزواجاً ثلثه) محذوف و تقدیر آن چنین است: «و کنتم أزواجاً ثلثه: اصحاب المیمنه و اصحاب المشئمه و السابقون». در آیات بعد به تفصیل وضعیت این سه دسته تبیین شده است.

2 - حضور انسان ها در قیامت در سه دسته مختلف و دست یافتن آنها به سعادت و یا گرفتار شدن در شقاوت و بدبختی ، فرجامی قطعی و غیر قابل تردید

و کنتم أزواجاً ثلثه

تعبیر «کنتم» به صیغه ماضی، بیانگر آن است که حضور در رستاخیز، چنان حتمی و غیرقابل تردید است که گویا در گذشته محقق شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 41 - 3

3 - اصحاب الشمال ، انسان هایی شقی و بدبخت در قیامت

و أصحاب المشئمه .. و أصحاب الشمال

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که در آیات پیشین، از «اصحاب الشمال» به «اصحاب المشئمه» (مردم بدبخت) یاد شده بود.

51- شقاوت‌مندان و تعالیم قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 11 - 8

8 - تیره بختان در روی گردانی از تعالیم قرآن ، درنگی نکرده و شتابزده خود را از آن دور می سازند .

سیدِّکَر .. و یتجنَّبها الأشقی

فعل «سیدِّکَر» در آیه قبل، تصمیم اهل خشیت بر پذیرش تذکرات قرآن را، به دور از شتاب زدگی و همراه با درنگ و تأمل، معرفی کرد و در این آیه فعل «یتجنَّب» - بدون حرف «سین» - درباره شقاوت‌مندان آمد تا بر عجز لانه بودن واکنش آنان دلالت کند.

52- شقاوت‌مندان و خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 11 - 6

6 - شقاوتمندان ، در برابر خداوند و پیام های قرآن ، گستاخ و بی پروایند .

سیدّگر من یخشی . و یتجنّبها الأشقی

ص: 474

53- شقاوتمندان و قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 11 - 6

6 - شقاوتمندان ، در برابر خداوند و پیام های قرآن ، گستاخ و بی پروایند .

سیدِّگر من یخشی . و یتجنَّبها الأشقی

54- صفات شقاوتمندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 11 - 8

8 - تیره بختان در روی گردانی از تعالیم قرآن ، درنگی نکرده و شتابزده خود را از آن دور می سازند .

سیدِّگر . . . و یتجنَّبها الأشقی

فعل «سیدِّگر» در آیه قبل، تصمیم اهل خشیت بر پذیرش تذکرات قرآن را، به دور از شتاب زدگی و همراه با درنگ و تأمل، معرفی کرد و در این آیه فعل «یتجنَّب» - بدون حرف «سین» - درباره شقاوتمندان آمد تا بر عجلولانه بودن واکنش آنان دلالت کند.

55- عجله شقاوتمندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 11 - 8

8 - تیره بختان در روی گردانی از تعالیم قرآن ، درنگی نکرده و شتابزده خود را از آن دور می سازند .

سیدِّگر . . . و یتجنَّبها الأشقی

فعل «سیدِّگر» در آیه قبل، تصمیم اهل خشیت بر پذیرش تذکرات قرآن را، به دور از شتاب زدگی و همراه با درنگ و تأمل، معرفی کرد و در این آیه فعل «یتجنَّب» - بدون حرف «سین» - درباره شقاوتمندان آمد تا بر عجلولانه بودن واکنش آنان دلالت کند.

56- فرجام شقاوتمندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 12 - 3

3 - فرجام شقاوتمندان ، گرفتاری به آتش دوزخ است .

و يتجنّبها الأشقى . الذى يصلى النار الكبرى

ص: 475

57- گستاخی شقاوت‌مندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 11 - 6

6 - شقاوت‌مندان ، در برابر خداوند و پیام های قرآن ، گستاخ و بی پروایند .

سیدّگر من یخشی . و یتجنّبها الأشقی

58- محمد(صلی الله علیه و آله) و شقاوت‌مندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 11 - 7

7 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، تا زمانی موظف به ابلاغ قرآن به مخالفان است که آنان ، راه های آگاهی به آن را بر خود نبسته اند .

فدّگر . . . سیدّگر من یخشی و یتجنّبها الأشقی

منافع تذکر - که در این دو آیه بیان شده است - یکی پندپذیری اهل خشیت و دیگری بروز عکس العمل اهل شقاوت است. از آن جا که واکنش شقاوت‌مندان، اعراض بوده و تذکر مجدد به آنان سودی ندارد، تکلیف «فدّگر» نیز ساقط می گردد.

ص: 476

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر / 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

